

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

CİHAN İMPARATORLUĞUNUN KURUCUSU

OSMAN BEG

U Ğ U R A L T U Ğ

SİHAN İMPARATORLUĞUNUN KURUCUSU

OSMAN BEG

OSMAN BEG

—
UĞUR ALTUĞ

KRONİK KİTAP: 150

Osmanlı Tarihi Dizisi: 36

YAYIN YÖNETMENİ

Adem Koçal

EDİTÖR

Can Uyar

DÜZELTİ

Halit Yaşar

KAPAK TASARIMI

Kutan Ural

MİZANPAJ

Nurel Naycı

1. Baskı, Mart 2020, İstanbul

ISBN

978-605-7635-52-5

KRONİK KİTAP

Şakayıklı Sk. N°8, Levent

İstanbul - 34330 - Türkiye

Telefon: (0212) 243 13 23

Faks: (0212) 243 13 28

kronik@kronikkitap.com

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 34569

www.kronikkitap.com

   kronikkitap

BASKI VE CİLT

Optimum Basım

Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1

34295 K. Çekmece / İstanbul

Telefon: (0212) 463 71 25

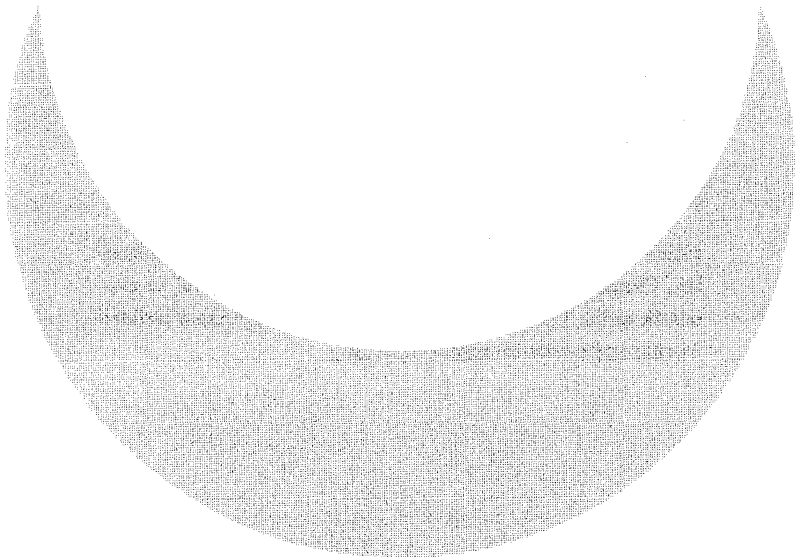
Matbaa Sertifika No: 41707

YAYIN HAKLARI

Bu kitabın Türkiye'deki tüm yayın hakları Kronik Kitap'a aittir. Tanıtım aracılığıyla yapılacak alıntılar dışında, hiçbir şekilde kopya edilmez, çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

CİHAN İMPARATORLUĞUNUN KURUCUSU

OSMAN BEG

U Ğ U R A L T U Ğ

Ücretsiz PDF Kitap Erişimi - <https://rantey.org>

Kronik

UĞUR ALTUĞ

Kırıkkale Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Kaydolduğu Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans programını, Prof. Dr. Ahmet Güneş danışmanlığında hazırladığı *1740-1755 Tarihli Ecnebi Defterine Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri* adlı tezle tamamladı. Aynı enstitü ve anabilim dalında Prof. Dr. Halil İnalçık danışmanlığında hazırladığı *II. Murad Dönemine Ait Tahrir Defterlerinin Yayına Hazırlanması ve Bu Malzemeye Göre Tımar Sistemi, Demografi, Yerleşme ve Topoğrafya Üzerinde Araştırmalar* adlı tezle de Doktora programını tamamladı. 2017'de girdiği doçentlik mülakatından jürinin oybirliği ile Yeniçağ Tarihi Bilim Alanında Üniversite Doçenti unvanı ve yetkisini aldı.

Hâlen Osmanlı kuruluş ve yükselme dönemleri, Osmanlı Balkanları, Osmanlı askerî ve idarî kurumları, Osmanlı sosyal ve ekonomik tarihi, Osmanlı sultanları ve İstanbul ve Ankara tarihleri üzerine araştırmalarını sürdürmektedir.

Temelleri, Halil İnalıcık'ın ortaya koyduğu gerçekliğe
ve kurduğu yönleme dayanan bu çalışma,
üzerimdeki haklarını ödeyemeyeceğim
Hocam İnalıcık'a ithaf edilmiştir...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
KISALTMALAR	13
GİRİŞ	15

I. BÖLÜM

KOŞULLAR, COĞRAFİ ORTAM VE KARİZMATİK BİR LİDERİN TEMAYÜZÜ

Koşullar ve Coğrafi Ortam	33
Karizmatik Bir Liderin Zuhuru	47

II. BÖLÜM

OSMAN BEG, AİLE, İLİŞKİLER VE YOLDAŞLAR

Osman mı, Ataman mı?	60
Aile	67
İlişkiler ve Yoldaşlar	74

III. BÖLÜM

SİYASÎ VE ASKERÎ FAALİYETLER

Gazâ, Akın, Gazî ve Alp	92
Osman'ın Bey Seçilişi ve Kariyerinin İlk Dönemleri	100
Demografik, Siyasî ve Askerî Görünüm	106
Osman Beg'in Hurûcu	111
Karacahisar'ın Fethi (1288) ve Organizasyonu	113

Mudurnu-Göynük Seferleri	119
Bilecik, Yenişehir, İnegöl ve Yarhisar'ın Fethi (1299)	123
İznik Kuşatması ve Bapheus (Koyunhisar) Savaşı (27 Temmuz 1302)	133
Dimbos Savaşı (1303) ve Bursa Ovası'nda Yerleşme	143
Sakarya Seferleri (1304-1305)	145
Orhan'ın Karaçepüş ve Kara-Tigin Seferi (1305)	150
Osman Beg'in Ölümü ve Mirası	151

IV. BÖLÜM

SAVAŞ, ORDU, NÜFUS, POLİTİKALAR VE KURUMSAL YAPILANMA

Savaş ve Ordu	159
Nüfus, İskân, İstimâlet, Adalet ve Fetih Politikaları	167
Kurumlar, Organizasyon ve Bağımsız Beylik	178
Timâr ve Timârlılar	182
Saray ve Kul Teşkilatı	183
Vakıf, Bürokrat ve Sultan	189
Fakih, Alim, Kanun, Hutbe ve Sikke Bağlamında Kurgulanan Bağımsızlık Süreci	196

SONUÇ	203
-------	-----

KRONOLOJİ	207
-----------	-----

KAYNAKÇA	211
----------	-----

İNDEKS	215
--------	-----

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin temel yapıları, tarihi süreçleri ve genel görüntüsü dikkatle incelendiğinde, tıpkı Büyük ve Doğu Roma İmparatorlukları gibi, Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının kesiştiği alanda Akdeniz merkezli küresel bir güce dönüştüğü görülür. Bu itibarla Osmanlıların, her bakımdan birbirlerinden farklı kompartımanlar halinde ayrılmış Akdeniz dünyasını bir bütün halinde birleştirme ve bu temel üzerinde yükselme idealini sembolize eden Roma İmparatorluğu'nu yeniden ihya ettikleri kabul edilir.

Bu büyüleyici sürecin en gizemli noktalarını, kuşkusuz Osmanlıların ortaya çıkışı ve beyliğin oluşumu evreleri oluşturur. Bu gizemli süreçler tarih araştırmalarının da, önemli uzmanları peşinden sürükleyen en ilgi çekici meselelerinden biri olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna yönelik çalışmalar büyük ölçüde bu iki noktaya odaklanmıştır. Böylece padişah biyografilerine pek ilgi göstermeyen *Osmanistlik* ile kuruluş dönemi sultanları arasındaki sınırlar daha da derinleşmiştir. Hakkında oldukça az ve karmaşık bilgi bulunan Osman Beg, bu süreçte büsbütün ihmal edilmiş ve yer yer efsanevi ya da hayali bir kişiliğe dönüşmüştür. Beyliğin kurucusu hakkında bilinenler epey sınırlı ve bu bilgiler de karmaşık olup, epik masalsı ya da yanlış negatif kurgulara yol açmıştır. Hal böyle olunca, Osmanlıların ortaya çıkış ve oluşum süreçlerinin temel yapı taşı bir muamma haline gelmiştir. Bu muammayı çözme adına yapılan çalışmaların da, bazı istisnalar dışında, yapıyı meydana getiren

kurucu sultan Osman Beg'i kenarda tutmuş olmaları gayelerine tezat teşkil eden bir ironiye dönüşmüştür.

Biz bu çalışmayla okurun karşısına, padişah biyografisi türünden bir eserle, hem de Osmanlı gizeminin temelindeki malsalı bir figüre dönüşmüş olan Osman Beg biyografisi ile çıkıyoruz. Osmanlı kuruluş meseleleri çerçevesinde yapılan tartışma ve araştırmalarda, her şeyin merkezinde olmasına rağmen, genelde kenarda tutulmuş olan Osman Beg'in derli toplu bir biyografisini oluşturmaya çalıştık. Burada özellikle hayatı, icraatları, kimliği, kişiliği, merkezi konumu ve devletin dinamiklerini ve yapısal temellerini nasıl oluşturduğunu ele almaya çalıştık.

Böyle bir çalışmaya, üstelik de onca tartışmanın ve sis perdesinin altında kalmış Osman Beg'in hayatına odaklanabilmek oldukça zorlu ve sabır gerektiren bir girişimdi. Söz konusu tartışmaların gölgelediği sürece bugün maalesef birtakım ideolojik, popüler yaklaşımlar da dahil olmuş, bunlara bazı sığ, genel bağlama ters ve tutarsızlıklarla bezeli çalışmalar da eklenmiştir. Bu alanın temel sorunlarının başında gelen kaynak kıtlığı meselesi, biyografi inşasını da epey güç bir girişime dönüştürmüştür.

Burada, mümkün mertebe söz konusu tartışmaların dışında kalmaya çalışarak, yalnız Osman Beg biyografisine odaklandık. Amacımız uzun süredir araştırdığımız Osmanlı kuruluş dönemi meselelerine giriş niteliği teşkil edecek bir çalışma vücuda getirmektir. Bu çalışmanın, derli toplu ve ana hatlarıyla genel bir Osman Beg biyografisi olmasına karar verdik. Çalışmamızda döneme ilişkin kaynaklar temel olmak üzere, sahanın önemli çalışmalarından istifade ettik. Eserin omurgası önemli ölçüde, alanın büyük otoritesi Merhum Hocam Sayın Halil İncalcık'ın kurduğu temeller ve açtığı çıgırlar sayesinde şekillendi. Halil Bey'in ilerlemiş yaşına rağmen, bu öykünün geçtiği sahaları adım adım dolayarak inşa ettiği ve Osman üzerindeki gizemleri önemli ölçüde aydınlatan toponomi temelli araştırmalar, çalışmamızın merkezinde yer almaktadır.

Üzerimdeki haklarını ödeyemeyeceğim İnalçık'a minnettarım ve bu eserin oluşumuna sağladıkları büyük katkılar nedeniyle de müteşekkirim. Yaptıkları çalışmalarla alana katkı veren diğer uzmanlara ve Osmanlı'nın kuruluş gizemini çözmeye adanmış ömürlere de büyük bir minnet beslediğimi ifade etmek isterim. Bu meseleler ve Osman Beg üzerine zaman zaman yaptığımız ufuk açıcı konuşmalardan dolayı Sayın Prof. Dr. Özer Ergenç, Prof. Dr. Evgeni Radushev, Prof. Dr. Ahmet Güneş, Prof. Dr. Orlin Sabev, Prof. Dr. Haldun Eroğlu ve Prof. Dr. Ahmet Özcan hocalarıma şükranlarımı sunuyorum. Kendileriyle tanıştığımız andan itibaren destek ve samimiyetlerini esirgemeyen ve bizi teşvik ederek bu çalışmanın oluşumuna önayak olan Sayın Adem Koçal Bey'e ve kendilerinin şahsında, Kronik Kitap ailesinin değerli fertlerine ve göstermiş oldukları büyük içtenlik, özveri ve hoşgörüsüyle bu çalışmanın ruhuna dokunan editörüm Sayın Can Uyar Bey'e de katkı ve desteklerinden ötürü teşekkür ederim. Görsel malzeme arşivini bize açarak, büyük bir özveri ve samimiyetle destek olan kıymetli öğrencim Sayın Kasım Bolat Bey'e teşekkür ederim. Son olarak, hiçbir zaman dua ve iyi dileklerini esirgemeyen dostlarıma ve özellikle de öğrencilerime duyduğum minneti belirtmek isterim. Alana ve okuyucuya katkı sağlaması temennisıyla...

Uğur ALTUĞ
Ankara 2020

KISALTMALAR

<i>A.g.e.</i>	: Adı geçen eser
"A.g.m."	: Adı geçen makale
<i>A.g.t.</i>	: Adı geçen tez
<i>Bkz.</i>	: Bakınız
<i>c.</i>	: Cilt
<i>Çev.</i>	: Çeviren
<i>Der.</i>	: Derleyen
<i>Ed.</i>	: Editör
<i>Haz.</i>	: Hazırlayan
<i>Krş.</i>	: Karşılaştır
<i>MAD</i>	: Maliyeden Müdevver Defter
<i>Neşr.</i>	: Neşreden
<i>S.</i>	: Sayı
<i>TDVİA</i>	: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
<i>TT-d</i>	: Tapu Tahrir Defteri
<i>Vd.</i>	: Ve diğeri
<i>Vs.</i>	: Vesaire

GİRİŞ

XIII. yüzyıl sonlarına doğru Selçuklu Devleti'nin batısındaki Söğüt ucunda ortaya çıkan ve kurucusunun adıyla Osmanlılar olarak anılacak olan siyasî teşekkülün, kısa sürede Balkanlar, Orta Avrupa, Anadolu, Kafkasya, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Akdeniz ve Karadeniz'e egemen bir imparatorluğa dönüşümü, dünya tarihinin en önemli hadiselerinden biridir. Bu sürecin en gizemli ve çekici evresini, kuşkusuz beyliğin Osman Beg tarafından hızlı bir biçimde Bizans İmparatorluğu'nun Bithinia eyaletinde güçlü ve egemen bir yapı halinde doğuşu meselesi, oluşturmaktadır.

Osman ve Orhan Beg dönemine ait kaynakların epeyce kıt oluşu, bu tarihî oluşumu yoğun bir sis perdesi altına iterek gizemli bir hale bürümüştür. Bununla birlikte, bazı Batılı araştırmacıların yanlı ve negatif tutumlarla ortaya attığı, indirgemeci, reddedici ve tüm gizemli süreçleri Osmanlı emperyalizmi, zorbalığı, barbarlığı gibi kavramlarla açıklamaya konsantre görüşlerin¹, Herbert Adams Gibbons tarafından, adeta *tüm içtihadı kapatan* kesin bir yargı şeklinde kurgulanması² ve bunun da aynı çevrelerde kabul görmüş olması, Osmanlı kuruluş sürecini

1 Bunların başlıcalarının eleştirileri için bkz. Fuad Köprülü, "Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Te'siri Hakkında Bazı Mülahazalar", *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi*, c. 1, İstanbul, 1931, s. 165-313.

2 H. A. Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, çev. Ragıp Hulusi (Özdem), Ankara, 1998.

oldukça karmapık bir hale sokmuştur. Gibbons'un görüşleri özetle şöyledir:

Çoban olan Osman ve 400 çadırılık küçük aşireti müşrik Türklerdi. Müslüman muhitine geldikten sonra, soydaşları olan Selçuk Türkleri gibi İslâmiyet'i kabul ettiler [onlar ne böyle bir devlet kurabilecek nitelikte donanım ve birikime, ne de yeterli nüfusa sahiptiler]. Civarlarındaki Hristiyan Rumları da baskıyla Müslümanlığı kabule zorladılar [Rum kitlelere karşı barbarca harekete geçerek onları kılıç baskısıyla zorla Müslümanlaştırdılar ya da öldürdüler ve bunlarla karışarak Osmanlı denilen yeni bir ırk yarattılar]. Ancak 400 kişiyle başlayan bu teşebbüs 1290'dan 1300'e kadar on sene zarfında, on misli büyüdü; sınırları Bizanslılarla temas edecek kadar genişledi ve böylece, reislerinin adını alan yeni bir ırk, Osmanlı ırkı meydana çıktı. Bu ırk, başlangıcından beri hâlis bir Türk ırkı değil, doğduğu yerde mevcut unsurların birbiriyle kaynaşmasından teşekkül eden karışık ve yeni bir ırktır. Müşrik Türkler ve Hristiyan Rumlar, İslâm dinine girmek suretiyle, bu yeni ırkı beraberce teşkil ettiler...³

Gibbons'a göre böylece, Osmanlı Devleti'ni kurabilecek birikime sahip kadro ve nüfus sorunu çözülmüş, zorla Müslümanlaştırılan Rumlar bu devletin aslî kurucuları olmuştur.

Bugüne değin dogmatik ve kendi içerisinde tutarsızlıklar barındıran bu sığ görüşlere, eleştirel hiçbir sağlama yapmaksızın ön kabullerle bilimsel cevaplar verilmeye çalışılmıştır. Söz konusu yargısal görüşler şu önermeler çerçevesinde hiç eleştirilmemiştir: "Bu tabloda nüfus, donanım ve birikim açısından Türklerden üstün biçimde resmedilen Rumlar, kendilerinden oldukça geri ve ilkel olan Osman'a ve yalnızca 400 çadırdan mürekkep kuvvetine

3 H. A. Gibbons, *a.g.e.*, s. 22-25; Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara, 1994, s. 3-5.

niçin karşı koyamadılar? Üstelik böylesine büyük bir devletin hakiki kurucusu ve aslî nüfusu oldukları iddia edilen Rumlar, kısa sürede böylesine bir devleti vücuda getirebilmişken, niçin bu potansiyeli kendilerinden çok geri, bir avuç çobanlıkla meşgul barbarı püskürtmek için kullanamadılar? Manzara az sayıda ilkel ve çoban bir güruhtan, diğer tarafta ise büyük devlet kurabilecek kapasiteye sahip rafine ve ileri nüfus kütlelerinden oluşuyor. Bir avuç barbardan oluşan bir toplumun, ileri bir medeniyet seviyesine sahip, büyük ve örgütlü bir nüfus kütlesini egemenliği altına alması pek mantıklı görünmüyor.” Böylece Gibbons’un görüşlerindeki önermelerin birbirleriyle ve temel mantıkla çeliştiği ortaya çıkıyor. Hiçbir ispata gerek duyulmaksızın, sorgulanmadan kabul edilen bu görüşle, mantık ve bilim devre dışı bırakılarak dogmatik bir süreç üretilmiştir. Gibbons’un görüşlerinden sonra, kaynak azlığı nedeniyle zaten çözümlenmesi güç bir dönem olan Osmanlı Devleti’nin kuruluşu meseleleri büsbütün karmaşık bir hale gelmiştir. Bu dönem batılı çevrelerde problemlili bir süreç, hatta *kara delik* olarak addedilmiştir.⁴ Artık kuruluşa ilişkin yapılacak çalışmalar, ya bu görüşler çerçevesinde ve meseleyi daha da giriftleştiren, ya da bu yanlı yaklaşımlara bilimsel yöntemlerle cevap arayan bir literatür üretecektir. Bu bağlamda Paul Wittek, Friedrich Giese, Fuad Köprülü, Ömer Lûtfî Barkan, Halil İnalcık gibi uzmanların mesailer, büyük ölçüde ilk Osmanlı toplumunun nüfus meseleleri, dinî ve etnik süreçleri, motive edici ideallerin tespiti gibi konular üzerinde yoğunlaşacaktır.

Kuruluş alanına yönelen her araştırmacı kendisini ilgili problemlerin ve tartışmaların içerisinde bulmuş ve yapacağı çalışmanın içeriğini de bu ortam belirlemiştir. Gibbons’un görüşlerine karşı bilimsel cevaplar üretme çabası, uzmanların neredeyse bütün enerji ve mesailerine malolmuş ve Osmanlı Kuruluş tarihi de genel olarak ‘görüşler ve cevaplar’ çerçevesinde kurgulanan bir

4 Colin İmber, “Osman Gazi Efsanesi”, *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, çev. Gül Çağalı Güven, İsmail Yerguz ve Tülin Altınova, İstanbul, 1997, s. 68-78.

alana dönmüştür. Kaynak sıkıntısı nedeniyle daha da zor bir hale gelen süreç, araştırmacıları başta Osman Beg olmak üzere, kurucu sultanların biyografilerine yönelik çalışmalardan alıkoymuş görünüyor. Kısaca belirtilen bu etkenler, Osmanlıların ortaya çıkış sürecini ve bir kurucu hükümdar portresi bağlamında Osman Beg biyografisini çetin bir uğraş alanına dönüştürmüştür. Osmanlıların zuhurunu detaylı bir biçimde anlatan kaynakların XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kaleme alınmış olması, Colin İmber gibi isimlere bu eserleri bütünüyle reddetme gerekçesi oluşturmuştur. Buna karşın, Halil İnalcık'ın bu kaynakların nasıl kullanılması gerektiğine ilişkin eleştirel yaklaşımları ve özellikle 1990'lı ve 2000'li yıllarda yaptığı çalışmalar, Osmanlı kuruluş meseleleri ve Osman Beg'in kişiliği ve kariyeri üzerine çökmüş olan sis perdesini önemli ölçüde dağıtmasının yanı sıra, bu alanda yeni bir araştırma metodunu da ortaya koymuştur.

Kaynaklar

Osman Beg dönemi hadiselerine ve icraatlarına ilişkin elimizdeki birinçil kaynaklar, yani bizzat döneminde üretilmiş yazılı/resmî belge biri ölümünden yaklaşık bir yıl önce, diğeryse hemen sonra düzenlenmiş iki vakıf senedi ve halen tartışmalı olan ve Osman'ın kestirdiği ileri sürülen birkaç sikkeden ibarettir. Daha sonraki dönemlerde düzenlenen vakfiyeler ve tahrir defterlerindeki kimi kayıtlar ve haleflerinin sikkeleri de döneme ışık tutmaktadır. İkincil kaynak kategorisindeki tarih, kronik, vekâyinâme ve seyahatnâme cinsinden eserlerin en tafsilatlıları XV. yüzyılın ikinci yarısıyla beraber yazılmaya başlanmış olan Âşık Paşazâde, Mehmed Neşrî, Oruc bin Âdil, Ruhî Çelebi, Şükrülluh, İdris-i Bitlisî, İbn Kemal ve yazarları bilinmeyen *Anonim* tarihlerdir. Bu eserlerdeki erken döneme ilişkin bilgilerin önemli ölçüde Yahşi Fakîh menâkıbnâmesinden nakledildiği ortaya konulmuştur.⁵ Yahşi Fakîh, Orhan

5 Halil İnalcık, "The Rise of Ottoman Historiography", *Historians of the Middle East*, edit. B. Lewis and P. M. Holt, London 1962, pp. 152-167.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://ranfey.org>

Beg'in imamı İshak Fakîh'in oğludur ve bu husus günümüze ulaşmamış olan tarihindeki bilgileri son derece otantik ve kıymetli kılmaktadır. Zira o, erken dönem hadiselerini bizzat Orhan'dan, Osman'ın halen hayatta olan yoldaşlarından ya da bunların çocukları veya yakınlarından dinleyerek eserine almış olmalıdır. Osman'ın çağdaşı olan Bizanslı tarihçi Georges Pachymeres, tarihinde onun kariyerindeki bazı hadiseleri ayrıntılı biçimde ele almıştır. Ayrıca eserine Osman hakkındaki bazı bilgileri de ekleyen Pachymeres, olayların bir kısmını bizzat gözlemlemiştir. Bu hususlar Pachymeres kroniğini Osman hakkında bilgi veren en eski tarihli çağdaş eser olarak diğerlerinden ayırmaktadır. Anadolu'yu dolaşan ve 1334'te de Bursa'ya gelen seyyah İbn Battuta'nın Anadolu ve Osmanlılar hakkında verdiği bilgiler de oldukça önemlidir. Birincil ve ikinci elden kaynakların yanı sıra, modern araştırmacıların, yine büyük ölçüde bu eserlere dayalı, çalışmaları da konunun çözümüne ilişkin önemli katkılar yapmıştır.

Elimizdeki kaynaklar çeşitli sebeplerden ötürü oldukça kıttır. Aradan geçen *uzun sürede*, yangın, çürüme, kayıp, koruyamama gibi olgular dolayısıyla, erken devirlere ait resmî belgeler, bazı istisnalar dışında, neredeyse tamamen yok olmuş görünüyor. Bu nedenle kuruluş dönemini *kara delik* şeklinde kurgulayan zihniyet, beyliği belge üretebilecek kabiliyette bir bürokratik ve kurumsal yapılanmadan uzak, iptidai barbar bir aşiret oluşumu şeklinde resmetme eğilimi içerisine girmiştir. Fakat biri Osman Beg'in ölümünden az önce, diğeri de hemen sonra düzenlenen Asporçe Hatun ve Mekece Zâviyesi vakıflarına ait vakfiyelerin varlığı, bu tabloya tezat teşkil etmektedir. Başlı başına bu iki belge, Osmanlı teşekkülünün henüz Osman döneminde kurumsal bir devlet yapılanması halinde tezahür ettiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra daha geç devirlere ait tahrir defteri, vakıf senedi gibi belgeler, erken dönemlerdeki devlet teşkilatına ilişkin birçok yapıya ışık tutmaktadır.

Bu görüntü, devlet organizasyonunun temel aygıtı olan bürokrasi sisteminin temellerinin de Osman Beg döneminde atılmış olduğunu kanıtlıyor. Osmanlı bürokrasi mekanizması, kuşkusuz beyliğin örgütlenme sürecinde çok sayıda belge üretmiş olmalı. Dip tarihe ait evrakın günümüze ulaşamamış olmasının başlıca nedenleri, aradan geçen uzun süre ve daha da önemlisi Ankara Savaşı'ndan (1402) sonra Timur'un derhal Bursa'da bulunan arşivi yaktırması olmalıdır. Bugün elde olan belgeler de, çoğu yakılan evrakın taşrada bulunan suretleri olmak üzere, yangından kurtulabilmiş birtakım evraktır. Ortaçağ'ın en önemli bürokratik meselelerinden biri, arşiv dışında, taşradaki kişi ya da görevlilerde bulunan evrakın korunması işidir. Erken XV. yüzyıl tahrir defterlerindeki derkenarların önemli bir kısmının, *berâtını zâyî eden timârlıların*, merkezden yeni berât alma işleminden oluşması, Osmanlı bürokrasisinin de bu bağlamda büyük uğraş verdiğini göstermektedir.⁶ Bu manzara, taşraya adeta saçılmış vaziyetteki binlerce belgenin, ya ilgili görevlinin daha görev müddeti dolmadan, ya da *vâkıf*, *muâf* gibi kişilerin henüz hayattayken zâyî edildiğini göstermektedir. Osmanlı bürokrasisi bu belge suretlerinin kapsadığı süreçleri, arşivdeki asıllarından ve defterlerden tespit ederek yönetebilen bir muâmelât sistemine sahipti. Kaybolan belgeler bu sayede asıllarından tekrar kopyaları çıkarılmak sûretiyle yenilenebiliyordu. Timur'un Osmanlı arşivi ni yaktırması, kuruluş tarihine ve devlet teşkilatına ilişkin bürokratik hafızayı büyük ölçüde silmiş ve Osman Beg dönemine ışık tutabilecek nitelikteki, binlerce belge ve defteri de yok etmiştir.

İkinci elden kaynaklara gelince, Osman Beg hakkındaki en eski bahislerin, Georges Pachymeres'in eserinde bulunduğunu

6 BOA Maliyeden Müdevver Defter (MAD) no. 231 Premeti ve Görice Defteri. Halil İnalçık, *Hicri 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara, 1954; Halil İnalçık, Evgeni Radushev ve Uğur Altuğ, *1445 Tarihli Paşa Livâsı İcmâl Defteri*, Ankara, 2013; Evgeni Radushev ve Uğur Altuğ, *1422-1423 Tarihli Köprülü, Kastorya ve Koluna Vilâyetleri Mufasssal Defteri*, İstanbul, 2016.

ve XV. yüzyılda üretilen *Tevârih-i Âl-i Osman* geleneğinin de Orhan'ın imamı İshak Fakîh'in oğlu Yahşi Fakîh'in tarihine dayan-
dığını yukarıda belirtmiştik. Osman'ın bütün yaşamı ve faaliyet-
leri hakkında kendisi ya da babasının döneminde kaleme alınmış
herhangi bir eser yoktur. Dolayısıyla Ertuğrul Beg dönemine ve
Osman Beg'in çocukluk ve gençlik yıllarına ilişkin eldeki malûmat
birkaç belirsiz hatıradan ibarettir. Yahşi Fakîh geleneğinde, Os-
man'dan ilk defa 1280'lerin başlarında bahsedilmeye başlanıyor.
Bu nedenle Osmanlıların ortaya çıkışı ve bu sürecin temel yapı taş-
ları, önemli ölçüde Anadolu Selçuklu Devleti ve beyliklere ilişkin
bilgilerin belirlediği tarihsel paradigmlar çerçevesinde açıklayıcı
bir bağlama oturtulabilmektedir. Bu bakımdan, XIII ve XIV. yüz-
yıl kaynakları doğrudan Osman Beg ve beyliğin kuruluşu özelinde
yazılmamış olsalar da, genel görüntüyü, kavramsal çerçeveyi, temel
yapıları ve hadiselerin cereyan şeklini anlayıp, Osmanlıların orta-
ya çıkış sürecini bu konteksts üzerinde belirleyerek inşa edebilmek
için büyük öneme sahiptirler. Böylece, söz konusu kaynaklardan
büyük bir titizlikle devşirilerek sağlamaları yapılan malumât sa-
yesinde, bugün Osman'ın yaşadığı mekân ve dönemin koşulları,
bulunduğu ortamın maddî-manevî özellikleri ve zihniyet kodları
önemli ölçüde çözümlenip inşa edilebilmiş haldedir.

Bu koşullar kuruluş dönemi ve Osman Beg biyografisi üzerine
yapılan araştırmaları, zorlu bir girişime dönüştürmektedir. Kısa-
ca belirttiğimiz kaynak sıkıntısıyla birlikte, üretilen paradigmatic
çerçeve ve yanlı-negatif yaklaşımlar da göz önüne alınırsa, bu ala-
nın barındırdığı zorluklar daha iyi anlaşılabilir. Bu güçlükler ve
elverişsiz koşullar, kuşkusuz araştırmacıların daha titiz ve dikkatli
olmasını gerektirmektedir. Bu süreçte somut olaylar, kurumlar ve
kişilerin yanı sıra, özellikle soyut yapı ve teamülleri detaylıca ortaya
koyarak, ele geçirilebilecek her ipucunu bu temel üzerinde farklı
açılardan değerlendirip uzun bir çözümlemeye tabi tutma zorun-
luluğu bulunmaktadır.

Osman Beg'in çocukluk ve gençlik yılları pek bilinmemektedir. İlk kariyer dönemlerine ilişkin bilgiler de sınırlı olup, hükümdarlık sürecini anlatan tarihler de ancak kendisinden birkaç kuşak sonra kaleme alınmıştır. Bu görüntünün nedenlerinden biri, Osman'ın Moğol istilası altındaki Anadolu'nun batısındaki uzak uc bölgesinde küçük bir merkez olan Söğüt'te pek göz önünde olmamasıdır. Kamuoyu bu dönemde, başta Konya olmak üzere, Selçuklu merkezleri ve uclarda yaşanan büyük çaplı siyasî, askerî, idarî ve toplumsal gelişmelere odaklanmış vaziyettedir. O dönemde kaleme alınan tarihî, edebî, felsefî ve dinî eserler, tarihçi ve entelektüellerin de doğal olarak bu olaylarla ilgilendiklerini gösteriyor. Bu zümrenin dikkatlerini, merkezden epey uzak ve adeta Selçuklu dünyasından izole haldeki küçük bir bölgeye yöneltmesi ve neredeyse tamamen hareketsiz durumdaki bir uc beyinin/subaşının ve onun çocuklarının yaşamlarına odaklamaları da beklenemez. Herhangi bir olağanüstülüğün icra edilemediği sıradan hayatlar niçin dikkate alınsın ki! Entelektüel otoritelerin dikkatini Anadolu'da yaşanmakta olan büyük hadiselerden kendi üzerine çekebilmenin yolu, ancak çok daha büyük icraatlarla mümkün olabilirdi.

Bu bağlamda Osman'ın çocukluk, gençlik ve ilk kariyer yılları, çağdaşı olan entelektüellerin pek ilgisini çekmemiştir. Buna yol açan önemli etmenlerden biri de, Anadolu'nun maruz kaldığı Moğol işgalidir. Zira bu süreç bütün kamuoyunun odağına yerleşmiş ölümcül bir gündem niteliğindedir. Bu gündemin yarattığı panik ve baskı havası *Müsâmeretü'l-Âhbâr* ve *Menâkıb-ü'l-Ârifin* başta olmak üzere, birçok yazında Moğol sempatizanı ve yaltakçısı bir görüntüye yol açmıştır. Ahi Evren ve Âşık Paşa gibi isimlerin dönemin eserlerinde temayüz etmiş olmalarının nedeni de, Moğollara karşı duruşlarının yarattığı dikkattir. Benzer görüntü Karamanoğlu Mehmed Beg meselesi için de geçerlidir. Bu dönemde Anadolu'nun entelektüel çevrelerinin dikkatini çeken gelişmeleri, Selçuklu iktidarı ve Moğol istila süreci merkezli

hadiseler oluşturmıştır. Bu bakımdan Osman Beg'in ilerleyen kariyer yıllarında icra edeceği önemli faaliyetler, entelektüellerin, hatta Mevlevî tarikatı gibi çevrelerin bile pek ilgisini çekmemiştir. Çünkü Moğol istilasına odaklanmış kamuoyu için Osman, yalnızca Konya'ya en uzak ucda gözlerden ırak önemsiz bir subaşı değil, aynı zamanda bütün faaliyetleri Rum topraklarında gerçekleşmekte olan ve Bizans içerisine taşınmak suretiyle de Selçuklu hinterlandından hızla uzaklaşan bir figürdür. Bu gelişmeler, artık tamamen Moğol kontrolü altına girmiş ve merkezîyetçi yönetim mekanizması çökmüş Selçuklu idaresi ve tarihçileri tarafından, ancak bir uc beyinin küçük çaplı ve kendileri açısından pek de kayda değer olmayan girişimleri ya da önemsiz sınır mücadeleleri şeklinde algılanmış görünüyor. Osman'ın Karacahisar'ı fethinden sonra merkezle irtibat çabaları ve Mevlevî dergâhıyla yakınlık kurma girişimlerinin sonuçsuz kalmış olması da, bu bağlamda anlam kazanan dramatik gelişmelerdi. Çünkü her iki unsurun da odaklandığı esas nokta Moğol istila süreciydi. Osman askerî faaliyetlerinin önemli başarılarla dönüşmesiyle birlikte civardaki unsurların dikkatini çekmiş, Bapheus Zaferi ve bunu takip eden gelişmeler, kendisini Bizans saray tarihçisi Pachymeres'in tarihine taşımıştır.

Osman Beg ilk olarak, uc bölgesindeki unsurlarla geliştirdiği ilişkilerle ve daha sonra civardaki Rum tekfurlarına karşı ve nihayet Bizans Bithinia'sında elde ettiği askerî başarılarla dikkat çekmeye başlamıştır. Bu operasyonların çapı büyüdükçe, şöhret ve prestiji uc bölgelerinden, önce Germiyanogulları, Çobanoğulları gibi beyliklerin içlerine, daha sonra ise Selçuklu merkezlerine doğru nüfuz etmeye başlamış ve nihayet kendisine Pachymeres tarihinde önemli bir yer açmıştır. Yahşi Fakîh geleneğinde de Kulacahisar'ın yakılması, Karacahisar'ın fethi gibi askerî faaliyetlerle tarih sahnesine çıkan Osman hakkındaki bilgiler ve kendisine karşı olan ilgi, başarılı icraatları nispetinde artmaya başlamış görünüyor. Böylece o, yalnızca askerî ve idarî kamuoyunun değil, entelektüellerin de dikkatini çekmeye başlamıştır. Osman'ın hayatının ilk

dönemlerine ilişkin kaynak sıkıntısı meselesi, aslında tarih sahnesindeki büyük isimlerin birçoğu için de geçerli olup, onların da çocukluk ve gençlik dönemleriyle, kariyerlerinin ilk aşamaları benzer nedenlerle karanlık kalmıştır. Bunların ileride önemli icraatlarla büyük bir figüre dönüşecekleri ve ünlü olacakları bilinmediğinden, kendileri ilk zamanlar pek önemsenmemişlerdir.

Osman'ın Bizans tarihçilerinin bile dikkatini çeken daha sonraki büyük icraatları niçin Selçuklu kamuoyunda adeta görmezden gelinmiş ve pek kayda değer bulunmamıştır? Her geçen gün daha da şiddetlenen Moğol baskısı, Anadolu'da sadece siyasî ve askerî unsurları değil, entelektüel, kültürel ve hatta sufi zümreleri de kontrolü altında tutuyordu. Moğollara ve Selçuklu yönetiminde egemen olup Türkmenleri dışlayan İranlı kültür unsurlarına karşı bir tepki doğmuş; Selçuklu merkezleri bu baskının ve dışlayıcı kültürün üsleri konumundayken, buna karşı gelişen Türkmen tepkisi uçlara çekilme eğilimine girmiştir. Bu dönemde Ahi Evren, Âşık Paşa gibi figürlerin başını çektiği, Kırşehir merkezli bir Türkçe ve Türklük akımı yükselmiş ve bu süreç kısa sürede Moğol-Selçuklu idaresine karşı tepkisel bir dirence dönüşmüştür. Osman'ın Bizans topraklarındaki faaliyetleri, Selçuklu merkezlerindeki entelektüellerce ya kayda değer bulunmamış ya da özellikle bu rekabet dolayısıyla dikkate alınmamış görünüyor. Bu süreçte yalnız Osman Beg değil, diğer beyler de Moğol tehdidi dolayısıyla pek dikkat çekmemeye çalışmış ve bunun için de yoğun çaba sarfetmişlerdir. Bunlar ancak uçlardaki faaliyetlerini gözlerden uzak tutabildikleri ölçüde, Moğolların baskı ve şerlerinden emin olabilmirlerdi. Şunu da belirtmeliyiz ki, Osman genellikle Anadolu'daki Moğol vali ve komutanların ya da diğer beylerin İlhanlı merkezine karşı isyan süreçlerinde harekete geçiyordu. Böylece kazandığı başarıları, söz konusu gelişmelere odaklanan entelektüel kamuoyundan bile gizleyebilmiş görünüyor.

Bu etkenler birlikte değerlendirildiğinde, Osmanlıların ortaya çıkışı ve Osman Beg'in hayatı ve kariyeri hakkındaki kaynak

kıtlığının nedenleri daha iyi anlaşılabilir. Bazı çevreler bu durumu kendi reddiyeci ve dogmatik yaklaşımları için bir fırsata çevirerek, *kara delik* şeklinde teoriler geliştirmişlerdir. Yalnız kendi yanlı-negatif iddialarını ayakta tutmak için ortamı daha da bulanıklaştırmaya yönelik istismarcı bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bu tutuma karşı bilimsel yaklaşımlarla ve bu kaynaklardan doğruluğu belirlenerek devşirilmiş verilerle cevaplar getirilmiştir. Bu süreç, yukarıda belirttiğimiz gibi, bütün araştırmacıları *kuruluş problemleri* şeklinde ifade edilen söz konusu tartışmaların doğrudan içine çekmiştir. Bu çalışma ilgili meselelerden çok, Osman Beg'in biyografisini oluşturmaya odaklanmıştır. Söz konusu problemlere ve çözümlere de, ancak bu biyografinin inşası bağlamında yer verilecektir. Temel malzemelerimiz, önemli bir kısmını yukarıda belirttiğimiz birinci ve ikinci elden kaynaklarla, yine bunların temelinde üretilmiş modern çalışmalardır. Bu bağlamda Osman Beg'in kariyerine ve kariyerindeki özel bir meseleye ya da kuruluş sürecine yoğunlaşmış olan başta özellikle İnalçık olmak üzere, Wittek, Köprülü, Barkan, Akdağ, Kafadar gibi isimlerin çalışmaları ve geliştirdikleri çözümleme yöntemlerine yöntemlerine de müracaat edilecektir.

* * *

Osman Beg biyografisine yönelik çalışmalarda önemli meselelerden biri de, Yahşi Fakih menâkıbnâmesi temelinde, XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yazılmaya başlanan tarihlere, sonradan yapılan bazı eklemelerdir. Birtakım kaygılarla yapılan ve aslında dönemin zihniyetine, siyasî, idarî ve ekonomik koşullarına da ışık tutan bu ilaveler önemli ölçüde belirlenmiştir.⁷ Bu tip bahislerin

7 Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara, 1994 ve "Osmanlı İmparatorluğu'nun Etnik Menşei Meseleleri", *Belleten*, c. VII, S. 28, Ankara, 1943 I. Teşrin, s. 219-315; Halil İnalçık, "How to Read 'Âshık Pasha-Zâde's History", *Studies in Ottoman History in Honour of Professor V.L. Ménage*, eds. Colin Heywood and Colin Imber, İstanbul, 1994, pp. 139-56 ve "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Beg", *Belleten*, c. LXXI, S. 261, Ankara, 2007, s. 479-538.

Yahşi Fakih geleneğine sokulma çabası, eseri kaleme alanları etkileyen unsurları da yansıtmaktadır. Bu işlemler önemli ölçüde, XV. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan *oğuzculuk* geleneğiyle ilgilidir. Şahruh döneminde tekrar beliren Timurlular tehdidi, siyasal bir bunalıma yol açmış ve bu süreç özellikle hânedanın kökenlerine vurgular yapılması yönünde refleksler doğurmuştur. Bu itibarla II. Murad döneminde Yazıcızâde Ali'nin *Tevârih-i Âl-i Selçuk*'una eklediği, hânedanı Oğuz Hân'a dayandıran şecere, dönemin tarihçilerini de etkileyerek *Tevârih-i Âl-i Osman* geleneğine yerleşmiş görünüyor. Osmanlı hânedanına etnik, dinî ve politik meşruiyet sağlamak kaygısıyla yapılan bu eklemeler, bir bakıma Yahşi Fakih geleneğinden sapma noktalarını da yansıtmaktadır. Söz konusu tarihlerde Osmanlı hânedanına, yalnızca köken bakımından değil, dinî bağlamda da bir meşruiyet zemini yaratma girişi görülmüyor. Hânedanın kökeni Oğuz Hân'ın en büyük oğlu Gün'ün en büyük oğlu Kayı'ya dayandırılırken, diğer yandan da hânedan kurucusu Osman'ın, gelenek içerisine özenle yerleştirilen rüya motifleriyle Tanrı tarafından seçilmiş kişi olduğu kurgusu vücuda getirilmiştir.

Bu ekler ve kurgular nedeniyle bazı çalışmalarda etnik bakımdan Osmanlıların Kayı boyuyla ilgisi olmadığını belirten fikirler ileri sürülmüştür. Buna karşın, son dönemlerde yapılan toponimi çalışmaları, onomastik tahliller ve tahrir defterlerinden devşirilen veriler, Ankara'nın güneyindeki Karacadağ ve Söğüt başta olmak üzere, Osmanlıların kuruluş sürecine sahne olan bölgelere yer, mevki ve soy-sop cinsinden çok sayıda *kayı* kelimesi döküldüğünü ortaya koymaktadır. Bu veriler hânedan kökenlerinin Kayılara dayandığı görüşü için büyük önem taşımakta ve bu teorinin yeni bulgular ışığında tekrar araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Söz konusu veriler, 1440'larda Osmanlıların kökenlerini Kayı boyuna dayandıran tarihlerin, şecerelerin ve kullanılan sembollerin, yalnızca politik gerekçelerle üretilmiş bir meşruiyet zemini şeklinde değerlendirilemeyeceğini göstermektedir. Kayı boyunun *IYY*

şeklindeki damgasının, Orhan Beg'in sikkesinde⁸, hatta Osman'a ait olduğu ileri sürülen sikkelerde de karşımıza çıkması da göz önüne alınırsa, Osmanlıların Kayı kökenli oldukları tezi kuvvet kazanır. Kayı vurgusu Anadolu beyliklerine karşı harekete geçildiğinde, özellikle de Karamanoğulları'yla mücadelelerde de kullanıldı. Timur'un Bayezid'i kayıkçı oğlu diye aşağılama girişimi de bu çerçevede anlam kazanıyor. Zira kendisi köken olarak hânlık yapmış aristokratik bir hânedana mensup değildir ve bu nedenle yanında Çağatay Hânlarının soyundan gelen oğlanlar, yani varis prensler bulundurmak suretiyle kendisine bir meşruiyet sağlama çabasıdadır. Bu bağlamda Bayezid'i Kayı değil de Kayıkçı oğlu olarak tahfif etmesi, aslında ona karşı duyduğu kökensel kompleksi ve bu şekilde hitap ederek Yıldırım'ı kendi seviyesine indirme refleksine işaret etmektedir. Bu refleks Timur'un Osmanlıları kayılı olarak kabulünü teyit etmektedir, nitekim hânedan da kendisini daima Kayı boyuna dayandırmıştı.

Yahşi Fakîh geleneğine sonradan eklendiği anlaşılan rüya motifleriyle, bizzat Tanrı tarafından kendisine ve soyundan gelenlere hânlık bahşedildiği gerekçesiyle, Osman Beg ve Osmanlı hânedanı XV. yüzyılda mistik bağlamda da meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Köprülü, Giese, Wittek gibi uzmanlar tarafından esaslı bir biçimde incelenen rüya motiflerinin, birçok toplumda görüldüğü gibi Osmanlı dünyasında da politik birer onama/meşruiyet aracı olarak ortaya çıktıklarına hiçbir şüphe yoktur.⁹ Kendi içinde bir takım tutarsızlıklarla örülü olan rüya motifleri, yine de XV. yüzyıl tarihçilerinin zihniyetindeki devlet görüşü ve cihan hükümlanlığı tanımının yanı sıra, XIII. yüzyılda Anadolu'daki ortam ve Osman Beg algısı hakkında da bazı fikirler vermektedir. Bu rüyaların Mehmed Neşrî ve Âşık Paşazâde tarihlerinde geçen ve diğerleriyle hemen hemen aynı olan en bilindik versiyonları şu şekildedir:

8 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Gazi Orhan Beğ'in Hükümdar Olduğu Tarih ve İlk Sikkesi", *Bellekten*, c. IX, S. 34, Ankara, 1945, s. 207-213.

9 Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 6-10.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rante.org>

Rivâyet olunur ki, bir gice bir köyde imam evinde Osman Gazi konuk olub otururdu. Ardında bir pencere vardı. Meğer anda bir Mushaf-ı şerîf komuşlardı. Sahib-i hâne, Osman Gazi'ye eytdi: "küstahlık olmasun. Keremünden, eğil, ardında nesne var alayum" didi. Osman Gazi eytdi: "ne nesne var?". Sahib-i hâne eytdi: "nebîmüz, âhir zaman peygamberi Muhammed resûl'ullah sall'allahu aleyhi ve selleme inen Kelâmullah var" didi. Osman Gazi dahi hiç tınmadı. Tâ sahib-i hane uykuya varınca ebsem oldu. Sonra durup gusl idüb arı abdest alub Mushafdan yana müteveccih olub huşu' ve huzû'la tâ sabaha dek el kavşurub uru-turdu. Ev ıssı uyanacak vakit olunca, "benüm bu halime muttali' olmasun" deyü uyur gibi oldu. Yine Mushafdan yana müteveccih idi. Bu aralıkda uyhu göze galib gelüb ımızgandı. Âlem-i rüyada gördi ki, Hak celle ve 'alâ kibelinden buna dinildi ki: "Ey Osman, çün sen benüm kelimüme hürmet ü ta'zîm idüb 'izzet ü ikrâm eyledün, ben dahi seni ve senün evladını ve etbâ'ını, eşyâ'ını âlemde ebedi mu'azzez ü mükerrem ü muhterem kıldum."¹⁰

Osman Gazi, Tanrı'ya yalvardı ve bir lahza ağladı. Uyku galib oldu. Yattı, uyudu. Osman Gazi'nin ve arkadaşlarının arasında bir aziz şeyh vardı. Hayli kerameti gözükmüştü. Bütün halkın ona inancı vardı. Adı dervişti ama dervişlik içinde ve gönlündeydi. Dünyalığı, nimeti, davarı çoktu. Misafirhanesi hiçbir zaman boş kalmazdı. Osman Gazi de zaman zaman gelip bu dervişe konuk olurdu. Osman Gazi uyuyunca rüyasında gördü ki bu azizin koynundan bir ay doğar, gelir, Osman Gazi'nin koynuna girer. Bu ayın Osman Gazi'nin koynuna girdiği demde göbeğinden bir ağaç çıkar. Gölgesi dünyayı tutar. Gölgesinin altında dağlar var. Her dağın dibinden sular çıkar. Bu çıkan sulardan kimi içer, kimi bahçeler sular, kimi çeşmeler akıtır. Osman Gazi uykudan uyandı. Sürdü geldi. Şeyhe haber verdi. Bunun üzerine şeyh

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihân-nümâ*, c. I, yayınlayanlar Faik Reşit Unat ve Mehmed Altay Köymen, Ankara, 1987, s. 73-75.

der ki: “Oğul, Osman! Sana müjde olsun ki Hak Teâla sana ve nesline padişahlık verdi. Mübarek olsun. Ve benim kızım Malhun Hatun senin helâlin oldu.” Hemen nikâh edip kızını Osman Gazi’ye verdi...¹¹

Yukarıda da belirtildiği gibi, bu rüyaların, birtakım politik meşruiyet gerekçeleriyle sonradan kurgulandıkları tespit edilmiştir. Gerçek olmadıkları kanıtlanmış bulunan rüyalar, Gibbons’un Osman Beg ve Türkmenlerin, İslâmiyet’e sonradan geçmiş kâfirler oldukları ve bu yeni ruh haliyle Rumları da zorla Müslümanlaştırarak birlikte Osmanlı denilen karma ve yeni bir ırk yaratıcıları yönünde ileri sürdüğü iddianın temellerini oluşturmuştur.

Şunu da belirtmeliyiz ki, bu rüyalar XV. yüzyıl Osmanlı entelektüellerinin imgeleminde devletin nasıl tanımlandığını ve Osman’ı da bu dünyanın neresine oturttuklarını anlamamız bakımından önemli ipuçları içermektedir. Çekirdeği Osman Beg tarafından oluşturulan ve İstanbul Fatihinin cihanşümül merkezîyetçi imparatorluk ideali çerçevesinde, tıpkı Büyük Roma İmparatorluğu gibi hızla küresel bir imparatorluğa dönüşmeye başlayan Osmanlı gücü, XV. yüzyıl tarihçilerince söz konusu rüyalarda gölgesi bütün dünyayı kaplamış bir çınar ağacı olarak resmedilmiştir. Fatih’in *cihan şümül egemenlik* ideali, entelektüellerin zihninde de önemli bir mana bulmuş görünüyor. Osman’ın kurduğu devleti, rüya motiflerinde bütün dünyayı gölgesi altına almış bir çınar ağacı şeklinde formüle etme süreci hiç şüphesiz bu anlamla ilgili bir tanımlamadır. Çınar kurgusu bu dönemde, Osmanlı algısının ne politik çevrelerde ne de entelektüel ortamda yalnızca bir cihan devleti şeklinde sınırlanmadığını göstermektedir. Rüyada gölgesi âlemi kaplayan çınar kurgusu, aslında XV. yüzyılda Osmanlı dünyasındaki bütün unsurların imgeleminde, Osman Beg’in sadece bir beylik kurucusu olarak değil, soyu bütün dünyaya hükmedecek gerçek bir cihan sultanı olarak algılandığını da göstermektedir.

11 Derviş Ahmed Aşıkî, *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, yayına hazırlayan A. Nihal Atsız, İstanbul, 1992, s. 16.

I. BÖLÜM

KOŞULLAR, COĞRAFÎ ORTAM VE KARİZMATİK BİR LİDERİN TEMAYÜZÜ

KOŞULLAR, COĞRAFÎ ORTAM VE KARİZMATİK BİR LİDERİN TEMAYÜZÜ

Koşullar ve Coğrafi Ortam

Osmanlılar etkin bir unsur halinde ortaya I. Alâeddin Keykubâd döneminde (1220-1235) çıkmış görünüyorlar.¹ Kaynaklarda bu gelişmelere ilişkin hadiseler yer yer başkalarıyla karıştırılmış, bazıları da bağlamı olmayan belirsiz anlatılar şeklinde resmedilmiştir. Halil İnalcık'ın bu gelişmeler ve Osmanlıların ortaya çıkış süreci üzerine yaptığı araştırmalar, bu karışıklığı bir dereceye kadar gidermiş ve girift manzarada bağlamından kopup belirsizleşmiş olayların da, aslında önemli tarihsel gelişmelerin birer parçası olduğunu ortaya koymuştur.² Bu çalışmalarda ilgili olaylar, o dönemde kaleme alınmış Batı ve Arap kaynakları ışığında ve XIII. yüzyıl Anadolu'sundaki siyasî, askerî, sosyal, ekonomik ve demografik koşullar çerçevesinde yeniden değerlendirilerek, Osmanlıların ortaya çıkış sürecinin anlamlı verileri haline getirilmiştir. Bu çözümlemeler sayesinde bugün, Ertuğrul Beg'in Karacadağ bölgesinde ve Söğüt ucundaki faaliyetleri, Osman Beg'in

1 Bkz. Yahşi Fakîh geleneğini takip eden Âşık Paşazâde, Mehmed Neşri, Ruhi, Anonim tarihler vd.

2 Halil İnalcık, *Devlet-i Âliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*, c. I, İstanbul, 2009; *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, İstanbul, 2017; "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Beg..."; "Osman I", *TDVİA*, c. XXXIII, s. 443-453; Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi I (1243-1453)*, İstanbul, 1995.

ortaya çıkışı ve bu gelişmelerin beyliğin oluşum sürecindeki yeri daha iyi anlaşılmaktadır.

Kuruluş sürecindeki gelişmelerin iyi anlaşılabilmesi için, öncelikle XIII. yüzyılda Anadolu'nun içerisinde bulunduğu koşullar ve siyasî ortamın belirlenmesi gerekmektedir. Kısaca özetlenecek olursa, siyasî ortamın temel unsurlarından ilki şöyledir: 1204'te IV. Haçlı Seferi'nde İstanbul zapt edilerek burada bir Latin devleti kurulmuş ve imparatorluk hânedanları da başkentten sürülmüştür. Paleologoslar Mora Yarımadası'na giderek burada bir despotluk, Komnenoslar Doğu Karadeniz'de Trabzon merkezli bir imparatorluk kurmuşlar; Laskarisler de İznik'e gelerek Bizans İmparatorluğunu, merkezini buraya taşımak suretiyle, yeniden ihya etmişlerdir. Böylece, Avrupa'daki topraklarıyla bağlantısı kesilmiş ve İstanbul'dan sürülmüş olan İznik İmparatorluğu başta olmak üzere, bütün enerjilerini, şimdi Anadolu'da kendilerini daha da güçlendirmeye yoğunlaştırmış iki Rum İmparatorluğu kurulmuş oluyordu. Bu unsurlar kısa bir süre sonra egemenlik alanlarını, kuzeyinden ve özellikle de batısından Anadolu Selçuklu Devleti aleyhine genişletmek üzere harekete geçeceklerdir. Bu süreçte İznik İmparatoru III. Vatatzes'in harekâtı ve buna karşı koymak için I. Alâeddin Keykubad'ın yürüttüğü faaliyetler oldukça önemli tarihî sonuçlar doğurmuştur. İmparator bir yandan Selçuklu akınlarını durdurmak, diğer yandan da topraklarını doğuya doğru genişletmek için birtakım askerî ve idarî düzenlemeler yapmıştır. İmparatorluğun Anadolu'daki sınırları tahkim edilmiş, Bithinia bölgesinde ve Menderes havzasında tarım, ticaret ve zanaat geliştirilerek kısa zamanda önemli bir refah artışı sağlanmış ve Selçuklulara karşı bazı kazanımlar da elde edilmiştir. Bu düzenlemeler içerisinde özellikle askerî icraatlar oldukça önemli bir yer teşkil etmiştir.

Bu süreçte imparator Selçuklu sınırını oluşturan uclarda yeni bir istihkâm alanı vücuda getirmiştir. Sınır hattındaki bütün kaleleri tamir ettirmiş ve bu kale zincirini, özellikle önemli yol ve

geçitlerdeki stratejik noktalar üzerinde birtakım irili ufaklı yenilerini inşa etmek suretiyle daha da berkitmiştir. Uçlardaki kasaba ve kentleri çevreleyen, ya da stratejik noktalarda yükselen bu kalelere askerî garnizonlar ve yöneticiler yerleştirilmiştir. Bununla birlikte sınır bölgesindeki topraklara çok sayıda *akritai* denilen sınır savışçısı yerleştirilmiş ve bunlara gerek uc, gerekse iç bölgelerden verimli topraklar *pronoia* olarak tevcih edilmiştir. Bu unsurlar arasında Bizans ordusuna paralı asker olarak hizmet eden ve *Turkopol* olarak tanımlanan Kuman, Kıpçak, Peçenek, hatta Oğuz kökenli Türklerin de bulunduğunu belirtmeliyiz. Böylece Selçuklu ucundaki Bizans savunma hattı, yol ağları, geçit noktaları ve yerleşim birimleri kale, derbend gibi tesislerle ve bizzat bölgede yerleştirilmiş *akritai* ve *pronoia* birlikleriyle güçlü bir hat şeklinde ortaya çıkıyordu. İmparator Vatatzes'in enerjik liderliği ve bu düzenlemeler sayesinde Selçuklulara karşı büyük bir direnç göstererek baskı uygulayan Bizans İmparatorluğu'nun merkezinin, 1261'de tekrar İstanbul'a nakli hadisesi de adeta bir ironi gibi, koşulları Türkler lehine çeviren önemli belirleyicilerden biri olacaktır. Bu suretle bölgede konuşlandırılmış askerî ve malî kaynaklar önemli ölçüde İstanbul ve Trakya'ya kaydırılmış, imparatorluğun Balkanlardaki meselelere yoğunlaşması, Selçuklu ucundaki ve Bithinia eyaletindeki Bizans yapılarını oldukça zayıflatmıştır.

Söz konusu siyasal gelişmelerin en önemlilerinden biri de, Cengiz Moğollarının İran'ı istila ederek, kısa süre içerisinde Anadolu üzerinde belirmeleri ve nihayet 1243'te Köseadağ'da Baycu komutasındaki bir Moğol ordusunun Selçuklu ordusunu mağlup ederek, Selçuklu Devleti'ni Moğol tâbiyeti altına sokması ve nihayet ileride doğrudan Moğollarca işgalidir. Öte yandan Mısır Memlûklülerinin Anadolu üzerindeki faaliyetleri de bu dönemdeki önemli süreçlerden birini teşkil etmektedir. Böylece Anadolu, XIII. yüzyılın henüz ilk çeyreğinde, kuzey, güney ve özellikle de doğu ve batı yönlerinden kısaç altına alınmaya başlamış ve

daha 1250'lere gelinmeden Anadolu Selçuklu Devleti, Moğollara tahli bir unvan konumuna inmiştir.

Osmanlıların ortaya çıkış süreçleri ve faaliyetlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için, XIII. yüzyılda Anadolu'nun demografik yapısı ve köylerinin de bilinmesi gerekir. Moğolların Asya steplerinden harekete geçişiyle, bunların önünde bulunan Oğuz Türkmenleri, çareyi yerlerini yurtlarını bırakarak büyük küteler halinde İran ve Kafkasya üzerinden Anadolu'ya sığınmakta bulmuşlardır. Selçuklu merkezî idaresi tarafından batıda Bizans uçlarına doğru sevk edilen bu göçerlerle birlikte, söz konusu bölgelerde büyük bir nüfus yığılması olmuştur. Bu yığılma günden güne uçlardaki demografik basıncı daha da artırmıştır. Daha erken devirlere dönecek olursak, Oğuzların Ortadoğu ve Anadolu'ya doğru ilk göçleri XI. yüzyılda ve İran merkezli Büyük Selçuklu Devleti sultanı Tuğrul Beg öncülüğü ve organizasyonu altında olmuştur. Malazgirt Savaşı'ndan (1071) kısa bir süre sonra ele geçirilen İstanbul'un yanı başındaki İznik, Anadolu Selçuklu Devleti'nin merkezi olmuştur. Bu süreçte Anadolu'ya küteler halinde akmakta olan Oğuzlardan oluşan büyük nüfus potansiyeli, siyasî ve askerî süreçlerin temelindeki belirleyici dinamiklerden biri olmuştur. 1279'da Doğu Anadolu'yu kateden Marco Polo'nun bölgeyi *Turcomania* olarak tanımlaması, bu göçlerin ve nüfus potansiyelinin dönüştürücü ve yeni bir tarih yaratma gücünü formüle etmektedir.³ Bugün Anadolu'ya yapılan Oğuz göç dalgaları, bunun demografik yapıyı büyük ölçüde değiştirdiği, ardı kesilmeyen göçerlerin sürekli batıya, Bizans uçlarına doğru sevk edildikleri ve böylece bu bölgelerde büyük bir Türkmen nüfusun biriktiği modern araştırmalarla ortaya konmuştur.

Kösedağ Savaşı'yla Anadolu, bir İlhanlı valiliği haline getirilerek, belli merkezlere Moğol valiler atanmış ve muhtelif bölgelerine irili ufaklı askerî garnizonlar yerleştirilmiştir. Kukla haline

3 *Marko Polo Seyahatnamesi*, c. I-II, çeviren Filiz Dokuman, İstanbul, 1979. Anadolu'nun Batılılarca Marco Polo'dan çok daha önce, Türkmenia şeklinde zikredilmeye başlandığı da bilinmektedir.

gelen Selçuklu sultanı tâbi bir haraçgüzâra dönüştürülürken, Anadolu Moğolların baskı, yağma, tecavüz ve katliamlarına sahne oluyordu. Bu noktada sultanın kabul ettiği tâbiyet hükümleri arasında bulunan şu hususlar, ilgili süreci açıklayıcı ve oldukça da manidardır: *“önemli otlaklar Moğol askerleri ve idarecilerine terk edilecek ve bunlar halktan özellikle Türkmenlerden kendileri ve atlarının ihtiyaçlarını toplama yetkisine sahip olacaklardır”*. Böylece yalnızca Selçuklu merkezi değil, kısa süre içinde Anadolu’daki Türkmen nüfus da Moğolların baskı, istismar ve sömürüsüne açık hale getirilmiş oluyordu. Moğolların sistemli bir şiddetle icra ettikleri baskı ve talan karşısında, Anadolu’da yalnızca göçer ve şehirli Türkmenler değil, ulemâ, bürokrasi ve abdalân sınıfına mensup unsurlar da kurtuluşu batıdaki uç bölgelerine sığınmakta bulmuştur. Böylece uçlar kısa süre içerisinde Moğol işgalleri ve katliamlarına karşı direnç noktaları haline gelmiştir. Söz konusu direnci belirleyen tepki günden güne büyüyor ve her fırsatta Moğollara karşı silahlı mücadele şeklinde ortaya çıkıyordu. Bu itibarla artık uçlar sadece Bizans’a karşı savunma ve istihkâm alanları değil, Moğollara karşı reaksiyon sergileyen aksiyoner kitlelerin de merkezi haline gelmeye başlıyordu.

İlhanlı işgal ve baskı mekanizması, yalnızca Selçuklu merkezi hükûmetini sınırlandırıcı bir egemenlik süreci şeklinde çalışmamış, Moğollar daimî olarak eyaletlerde ve uçlardaki Selçuklu valileri ve subaşılarını da mutlak itaate zorlamıştır. Konya üzerindeki bağları gittikçe sıktıkları ve nihayet doğrudan kendi egemenliklerini tesis ettikleri tarihsel süreçteki gelişmelere paralel olarak, Selçuklu eyaletlerinde, özellikle de uc merkezlerinde Moğollara karşı artan reaksiyon ileride bir bağımsızlık mücadelesine dönüşecektir. Bu dönemde sınır bölgelerinin önemi daha da arttığı gibi, uc kavramının anlamı da genişlemiş görünüyor. Türkmenler için uçlar, artık yalnızca Bizans’a karşı sınır ve çatışma alanı değil, Moğol zulmünden de kurtuluş bölgeleriydi. Uçlara doğru

gidildikçe, söz konusu baskı ve kontrol dairesinin çizgileri de belirsizleşmekteydi. Bu bağlamda Konya ve diğer Selçuklu merkezleri karşısında, uç bölgeleri güvenli birer limana dönüşmüştü.

Uc kelimesi bu dönemde karşımıza, genellikle Bizans İmparatorluğu ile Selçuklu Devleti arasındaki sınır bölgesini tanımlayan bir kavram olarak çıkmaktadır. *Uc* teriminin tanımladığı sınırsal alan, rakip askerî unsurların ötekine karşı koruduğu ve ilişki türünü de yalnızca savaşların oluşturduğu çizgisel bir kesitten ibaret değildi. *Uc* kavramı oldukça karmaşık ve karşılıklı iç içe geçmiş yapılar bütününe içeriyor ve iki devlet arasındaki sınır boyunca uzanan içli-dışlı geniş bir bölgeyi ifade ediyordu. Söz konusu bölgede iki devletin de askerî-idarî unsurlarının yanı sıra, farklı toplumsal katmanlardan kişiler de bulunmaktaydı. Bu bağlamda uçlar, şeyhler, dervişler, çiftçiler, konar-göçerler, tüccarlar, maceraperestler, girişimciler gibi farklı katmanlardan insanları da barındırmaktaydı. Bir bakıma uçlar, salt askerî-idarî bir yapılanma bölgesi değil, farklı unsurların birbirleriyle ve öteki tarafla kaynaştığı, geniş ve çok katmanlı bir ekonomik, kültürel, sosyal ve entelektüel etkileşim alanıydı. Selçuklu-Bizans uçları, bu dönemde Rum tekfurularla Selçuklu uçbeyleri, subaşıları ve sancakbeylerinin, Türkmenlerle Rumların, Müslümanlarla Hristiyanların adeta iç içe geçtiği, iki devletin birbirleriyle kesişim dairesini belirleyen geniş bir alanı teşkil ediyordu.

Bizans İmparatorluğu'nun İznik'te ihya edildikten sonra, imparatorun sınırları Selçuklular aleyhine genişletme gayesi güttüğü ve buna karşı I. Alâeddin Keykubad'ın harekete geçtiği belirtilmişti. Bu doğrultuda yürütülen mücadeleler 1225'ten sonra yoğunlaşmış ve sultan bizzat uc bölgelerine gelerek imparatoru durdurmaya çalışmıştır. Sultan, Bizans'a karşı sınır boyunca kuzeyden güneye doğru, Kastamonu, Ankara, Denizli, Karahisar-ı Sahib gibi merkezleri askerî kollar şeklinde organize etmiş ve buralara güvenilir beylerini tayin etmiştir. Bu doğrultuda özellikle çarpışmaların yoğunlaşacağı kritik sağ kol merkezi Kastamonu'ya

Emîr Hüsameddin Çoban, sol kol merkezi Ankara'ya Emîr Seyfeddin Kızıl gibi önemli komutanlarını atayarak geniş savunma hattını güçlendirmiştir.⁴ Sultan bu süreçte sol kol merkezi Ankara'ya, batısında Bizans'a karşı ön hatlarda bulunan Beypazarı ve güneyinde hemen Ankara-Konya-Aksaray yol kıstağındaki Koçhisar'a (bugün Şereflikoçhisar) gelmiştir.⁵

Yahşi Fakîh geleneğinde, ilk Osmanlılar, Alâeddin Keykubad ile Vatarzaes'in mücadelesinin en yoğun döneminde (1225-1230) ortaya çıkmaktadırlar. Bu gelişmeler tarihlere kısaca şu şekilde yansımıştır:

Ertuğrul Bey ve 400 çadırdan mürekkep aşireti(!) bu dönemde Pasinlerde Sürmeli Çukur'dadır ve sultan Büyük Alâeddin'in Rumlara karşı gaza harekâtına başladığını işitince ona katılmak için bölgeye hareket ederler. Bu esnada bir savaşın üzerine gelip savaşanlardan daha zayıf olana yardım ederek bunların galip gelmesini sağlarlar. Söz konusu kuvvetler Moğollarla savaşan Selçuklu askerleridir ve buna karşılık Sultan Büyük Alaeddin, Ertuğrul Bey ve aşiretine Ankara'ya karîb Karacadağ bölgesini yurtluk olarak tevcih eder.⁶

Bu olaylardan müteşekkil ve kimi kaynaklarda yer yer belirsizleşip karmaşıklaşan görüntü, Osmanlıların ortaya çıkış süreçlerine ilişkin elimizdeki en arkaik verilerdir. Belirtildiği gibi, İnalıcık'ın yaptığı araştırmalar, bu rivayetlerin gerek tarihî bağlam ve gelişmelerle, gerekse dönemin çağdaş Batı ve Arap kaynaklarıyla uyumunu gözler önüne sermiştir.

4 Ayrıntı için bkz. İnalıcık, *Devlet-i 'Aliyye* ve Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî...*

5 Bkz. İnalıcık, *a.g.e.*; 2003 yılında büyük tarihçimiz Halil İnalıcık, bölgede içerisinde bu satırların yazarını da aldığı küçük bir grupla saha çalışması yaparak Beypazarı, Karacadağ ve Şereflikoçhisar'da bu sürecin yapılarını tespit etmiştir. Ankara Kalesi'nde, Beypazarı'nda ve Şereflikoçhisar'daki Alâeddin Camileri ve Ankara'daki Akköprü bu mücadele döneminde bizzat sultan tarafından inşa ettirilmiştir.

6 Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihân-nümâ*, c. I, s. 57-65.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Kaynaklarda, Ertuğrul Beg'den, Gündüz Alp ve Süleyman Şah'a uzanan silsiledeki Osmanlıların dip atalarının daha önce, Asi Nehri ve Suriye'nin kuzeyi, doğuda Pasin Ovası'nda Sürmeli Çukuru gibi yerlerde bulundukları belirtilir. Ertuğrul Beg ve kendisini takip eden *boydaş*, *soydaş* ve *yoldaş*lardan (akrabalar, alplar, savaşçı ve konar-göçerler) oluşan aşireti için, I. Alâeddin Keykubad dönemindeki söz konusu gelişmeler bir dönüm noktası olmuş görünüyor. Bu gelişmelerle birlikte tarih sahnesinde nispeten daha sık ve görüntüleri üzerindeki sis perdesi de biraz daha dağılmış halde belireceklerdir.

Moğollara karşı bir savaşta Selçuklu kuvvetlerine yardım eden Ertuğrul ve maiyyetindeki unsurların, Sultan Alâeddin tarafından Ankara'nın hemen güneyindeki Karacadağ'a yerleştirilmesi tarihsel kırılma noktalarından biri olmuştur. Kaynaklarda karmaşık biçimde ve *kitlelere doğruluğun ve zayıfın yanında olanları mutlak bir mükâfatın beklediği anlayışını* aktarmak için didaktik bir kurgu içerisinde resmedilen bu olay, tarihsel realitenin kısmî parçalarının epik bir izdüşümüdür. Nicolae Jorga, Mustafa Akdağ gibi uzmanlar söz konusu kaynaklara dayanarak Osmanlıların Karacadağ bölgesine yerleştirildiklerini belirtmiş, fakat bu destansı anlatı üzerinde fazla durmamışlardır. Halil İnalcık mesele üzerinde epeyce mesaide bulunmuş ve Karacadağ bölgesi başta olmak üzere, Sultan Alâeddin'in bölgedeki faaliyetlerinin kanıtı niteliğindeki eserlerin bulunduğu Beypazarı, Şereflikoçhisar gibi sahalarda toponomi araştırmaları yaparak, bu anlatıları tarihsel bir bağlam içerisine oturtmuştur.

Sultan Alâeddin'in Ankara, Kastamonu gibi merkezleri Bizans'a karşı ana savunma kolları olarak teşkilatlandığı ve güvenilir emirlerini bu kentlere yolladığını belirtmiştik. Şu sonuca varıyoruz ki, söz konusu savunma hattı yalnız ilgili merkezlerle sınırlı değildi. Kastamonu'dan Ankara'ya ve oradan Karahisari Sahib'e doğru uzanan bu yapının her noktasına, bölgenin

stratejik önemiyle eş değer nitelikte beyler ve askerî unsurlar konuşlandırılmış görünüyor. Ertuğrul ve maiyyeti işte tam da bu oluşum sürecinde, bizzat sultan tarafından Ankara, Konya ve Eskişehir hattında çok önemli bir konumda bulunan ve bugün bile bölgedeki yolların kontrolünü tutan Karacadağ'a yerleştirilmiştir. Stratejik düzenleme dolayısıyla yapılan bu atama, sonradan kaynaklara sultanın kuvvetlerine yardımından ötürü Ertuğrul'a mükâfat olarak tevcih edilmiş ocaklık ve yurtluk topraklar şeklinde yansımış olmalı.

Ankara'nın hemen güneyindeki Karacadağ'ın, güneyinde Şereflikoçhisar-Aksaray, güney-batısında Konya ve batısında Polatlı-Eskişehir bulunmaktadır. Ankara-Konya, Ankara-Aksaray, Kırşehir-Konya ve Kırşehir-Sultanönü (Eskişehir) yollarının birleştiği müstahkem bir mevkiye bulunan ve ilgili bölgeye katmanlar halinde kurulu haldeki Karacadağ'ın hinterlandı, bugün Şereflikoçhisar, Bala, Kulu ve Haymana'ya doğru, yaklaşık 100 km. çapında geniş bir mıntıkaya uzanmaktadır. Karacadağ, Selçuklu başkenti Konya'nın adeta ön bahçesine kurulu ve stratejik önemi oldukça yüksek bir tepe noktadır. Bizans'a karşı kurulan savunma zincirinin en kritik halkalarından birini oluşturan bu bölgenin, imparatorla savaşın en yoğunlaştığı ve doğuda da Moğol tehdidinin belirlediği bir dönemde, küçük çaplı bir çatışmada Selçuklu birliklerine yardımından dolayı göçer bir aşiret reisinin tasarrufuna verilmiş olması, temel yapı ve dinamiklerle olduğu kadar, tarihsel gelişmelerle de bağdaşmamaktadır. Şimdi daha iyi anlaşılıyor ki Ertuğrul Beg, küçük bir çatışmadaki yardımı dolayısıyla kendisine Karacadağ bölgesi ocaklık-yurtluk şeklinde verilen alelde bir aşiret reisi değildir. O, 1225-1230 yılları arasında iyice şiddetlenen Selçuklu-Bizans mücadelesinde, bizzat Sultan I. Alâeddin tarafından böylesine kritik bir noktada kendisine önemli bir görev verilmiş, nüfuzlu ve güvenilir beyler silkinden bir komutan ve idareci kimliğine sahiptir.

Osmanlıların erken döneme ait şecerelerindeki isimler ve sıralamalar, kaynaklarda bazı farklılıklar arz etmektedir.⁷ Buna karşın, söz konusu soy ağaçları Ertuğrul'un öncüllerine ilişkin, özellikle de aile üyelerinin kimliksel arka planları hakkında bazı ipuçları sunmaktadır. Bu görüntüde karşımıza, hepsi de *alp* ya da *beg* unvanı taşıyan Gündüz, Süleyman, Gök ve Sarkuk isimleri çıkmaktadır. Bu unvanlar ilgililerin, birer askerî-idarî lider olarak temayüz etmiş olduklarını göstermektedir. Kişilik, yetenek ve kararlılıkla inşa edilen söz konusu kimlikler, bir sonraki kuşağa ustalıkla aktarılmış ve haleflerce daha da beslenmiştir. Böylece bunlar toplumda askerî ve idarî elitlere dönüşerek, aristokratik bir düzeye ulaşmış görünüyolar.

Ertuğrul Beg'in Karacadağ'a yerleştirilmesinin yanı sıra, Suğdak Seferi'ne katılması, bizzat Sultan I. Alâeddin'in komutasındaki Karacahisar kuşatmasında⁸ önemli bir figür olarak yer alması gibi süreçler, kişiliği ve kimliği hakkında bazı fikirler vermektedir. O, konar-göçer halde yaşayan bir aşiret reisinden çok, dönemin önemli askerî-idarî aristokratlarından biriydi, işte bu nedenle sultan kendisine büyük bir güven duymuş görünüyor. Bu itibarla, bölgeye geldiğinde sultan tarafından Karacadağ'a yerleştirilmek suretiyle de bir Selçuklu beyine evrilmişti.⁹ Bu kudretli figür kısa süre sonra, hatta kendisinin fethettiği ileri sürülen Söğüt ucuna kaydırılmıştır.¹⁰

Karacadağ ucunda konuşlandırıldıktan sonra, birtakım önemli seferlerde faal ve önemli bir komutan olarak karşımıza çıkan Ertuğrul, Söğüt'te I. Alâeddin'den sonra hareketsiz kalmış görünüyor.

7 Tarihlerdeki şecerelerin derlendiği şu yazıya bakınız: İnalçık, "Osmanlı Beyliği'nin...", s. 486-491.

8 Kaynaklarda Karacahisar'ın ilk kez bu kuşatmayla fethedildiği, fakat daha sonra elden çıktığı belirtilir. Hatta Moğolların tecavüzü üzerine sultan, kalenin fethi işini Ertuğrul Beg'e havale ederek kuşatmadan ayrılmıştır.

9 Bu hususta Mustafa Akdağ'ın ileri sürdüğü görüşler dikkat çekicidir. Bkz. *Türkiye'nin İktisadî ve İktimai...*

10 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, Ankara, 1994, s. 101. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Selçukluların Köseadağ Savaşı'ndan sonra İlhanlılara tâbi olması ve Anadolu'nun istilasıyla birlikte, Bizans'a karşı gaza politikası çerçevesinde yürütülen askerî faaliyetler de uzun bir süre kesintiye uğramıştır. Ertuğrul'un durgunluğunun, Anadolu'nun Moğol egemenliği altına girdiği bir döneme rastlamış olması tesadüf değildir. Böylece Ertuğrul Beg'in, Söğüt'te Selçuklu taşra teşkilatının emirlerinden biri olduğu meselesi daha da netleşmektedir. Moğol işgaliyle birlikte Selçuklu merkezî yönetimi ve bu aygıtın taşradaki tüm unsurları sıkı bir baskı ve kontrol altına sokularak, bunların hareketleri kısıtlanmıştır. İşte bu süreçte Ertuğrul da durağanlığa itilmiş bir Selçuklu subaşı görüntüsü sergilemektedir.

Karacadağ'ın yaklaşık 280 km. batısında bulunan ve o dönemde Selçukluların en ileri ucu olan Söğüt subaşılığına getirilmesinin en önemli nedeni, kuşkusuz daha önceki görevlerde sergilediği performans ve yararlılıklardır. Bu bağlamda Söğüt'e nakledilmesi de, burasını bizzat kendisinin ele geçirdiği görüşünü güçlendiriyor. Bizans'a karşı en ileri hatlarda bulunan ve yoğun savaş döneminde fethedilen Söğüt, bu ortamda alelade birinin idaresine bırakılamazdı. Ertuğrul kimliği ve kariyerindeki başarılarla şimdi daha da ön plana çıkmıştı. Bizans'a karşı sürdürülen mücadelede uc beyi ve subaşı olarak ilkin Karacadağ'da, daha sonra ise Söğüt'te konuşlandırılmıştır. Ancak tarihsel gelişmeler, savunma temelli yapılan bu düzenlemelerin sonuçlarının, yalnızca hedeflenen maksadın gerçekleştirilmesiyle sınırlı kalmadığını gösterecektir. Bu aşamalar, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli belirleyicileri ortaya çıkaran süreçlerin de başlangıcını ve coğrafi alt yapısını oluşturacaktır. *Gazâ* kavramı çerçevesinde formüle edilen askerî faaliyetlerle, kurulan devlet kısa sürede büyük bir dünya imparatorluğuna dönüşecektir. Bu bağlamda şunu kuvvetle vurgulamalıyız ki, savaş/gazâ dinamiği, Osmanlı'nın temel itici gücü ve büyütücü unsurlarından biriydi. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Bizans uçlarındaki bu bölgelerin Osmanlıların beşiği hükmünde olduğu anlaşılmaktadır.

Osman Beg, politik ve askerî konjonktürü de iyi değerlendirerek, bu coğrafyanın sunduğu eşsiz konumu, girişimlerinde büyük bir fırsata dönüştürecektir. İşte bu coğrafi avantaj sadece Söğüt'teki *yarar* ve *yoldaşların* değil, kısa süre içerisinde civar bölgelerden ve diğer beyliklerden alpların ve beylik savaşçılarının da Osman'ın bayrağı altında toplanmasının yolunu açan temel yapı taşlarından biriydi. Söğüt ucuna gelen savaşçılar, yalnız Moğol baskısından kurtulmuyorlar, aynı zamanda gazâ dinamiği çerçevesinde organize olmaya başlayan beyliğin operasyonlarında birer gaziye dönüşüyorlardı. Osman Beg'i ve Osmanlıları tarih sahnesine çıkaran en önemli unsurlardan biri de kuşkusuz Söğüt'ün bu üstün konumu olmuştur. Osman, diğer Anadolu beylerinin hiçbirinin sahip olmadığı, kısa süre içerisinde de büyük bir fırsata dönüştürmeyi başaracağı büyük bir coğrafi avantajın içine doğmuş bulunuyordu. Bütün bu koşul ve gelişmeler adeta Osman'ı icra edeceği tarihsel misyonu başlatacağı noktaya getirmiş ve hızlı bir biçimde büyümesini sağlayacak en elverişli bölgede tarih sahnesine çıkarmış oluyordu.

Erken Osmanlıların bağlı bulundukları siyasî unsurları, idarî yapıları ve hiyerarşi koşullarını da göz önünde bulundurmak gerekir. Anadolu fütûhâtının başlangıcıyla birlikte, büyük birer lider şeklinde temayüz eden kudretli beyler, Selçuklu yönetimince fethettikleri bölgelerin beylerbeyisi olarak görevlendirilmişlerdir. Özerk hareket eden bu beylerin tasarrufları altındaki yerlerin idare ve komutasına kendi adamlarını atamalarına izin verilmiştir. Tahrir defterleri Osmanlıların da, Balkan fütûhâtında önemli görevler icra eden uc beylerinin bir dereceye kadar özerkliğine ve özellikle sınır bölgelerindeki sancak ve nahiyelerde benzer tasarrufta bulunmalarına göz yumduğunu ortaya koyuyor.¹¹ XVI.

11 Bkz. Halil İncalcık, *Hicrî 835 Tarihli Süret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara, 1954; Halil İncalcık, Evgeni Radushev ve Uğur Altuğ, *1445 Tarihli Paşa Livâsı İcmâl Defteri*, Ankara, 2013; Halil İncalcık, Evgeni Radushev ve Uğur Altuğ, *Fatih Sultan Mehmed Döneminde Tuna Boyunda Osmanlı Düzeni*, Budapest, 2018.

yüzyıla dek Osmanlı Devleti'nde de açık biçimde görülen söz konusu uygulama, eyalet yapılanması ve idaresindeki köklü bir geleneği de ortaya koymaktadır. Ertuğrul Beg, Karacadağ bölgesinde görevli bulunduğu sürece, askerî ve idarî bakımdan Ankara emiri Seyfeddin Kızıl Beg'e bağlıydı. Ankara bu esnada Bizans İmparatorluğu'na karşı Selçuklu sol kol uc merkezidir ve Karacadağ da bu merkezin hemen güneyindeki kritik ard alanıdır.

I. Alâeddin Keykubâd'ın Bizans'a karşı askerî faaliyetleriyle eş zamanlı olarak, Ertuğrul da Karacadağ bölgesinden batıya doğru harekete geçmiş görünüyor. Bu süreçte ele geçirilen, hatta kuvvetle muhtemel bizzat kendisinin fethettiği Söğüt'e yerleştirilmiştir. Söğüt kasabası gerek onun zamanında, gerekse Osman'ın ortaya çıktığı dönemde Bizans'a karşı en ileri hattaki uc bölgesiydi. Bu küçük uc beyliği, Söğüt mıntıkasında karşımıza, Çobanoğulları Beyliği'ne bağlı alt idari unsurlardan biri olarak çıkmaktadır. Bu bağlamda şu soruları çözümllemek gerekmektedir: Acaba Osmanlılar Ankara sancağının idarî dairesinden ne zaman ve niçin çıkarıldılar ve neden hemen yanı başlarındaki Kütahya merkezli Germiyanogulları Beyliği'ne değil de, daha uzaktaki Kastamonu merkezli Çobanoğulları'na bağlandılar?

I. Alâeddin'in sağ kol merkezi olarak belirlediği Kastamonu'ya atadığı emiri Hüsameddin Çoban Beg'in ardılları, Moğolların Anadolu'yu işgali ve Selçuklu merkezî yönetimini egemenlikleri altına almaları sürecinde bağımsız bir beylik şeklinde ortaya çıktılar ve beyliklerine atalarının adına izafeten Çobanoğulları Beyliği denildi. Buna karşın sol kol merkezi Ankara'da böyle bir gelişme yaşanmadığı gibi, Seyfeddin Kızıl Beg'in de Bizans'a karşı yürütülen mücadele sürecinde ya da hemen sonrasında sahneden çekildiği görülüyor. Böylece Ankara, Moğol işgali başladığında özerkliğini organize edecek güçlü bir figürden yoksun kalmış oluyordu. Ankara'nın merkezî hükûmetin kontrolünde kalmasında belirleyici etmenlerden biri de Kastamonu'yla karşılaştırıldığında Konya'ya çok daha yakın olmasıdır. Şunu da belirtmeliyiz ki,

Kastamonu ve ileri hatları Bizans'a karşı sağ kol uc merkezi olma özelliğini sürdürürken, buna karşın hattın aşağısında bizzat sultanın öncülüğünde yapılan fetihlerle sol kol batıya doğru epeyce ilerlemiş ve Ankara artık içeride kalmıştır. Savaş sürecinde daha önce Vatatzes'in ele geçirdiği Kütahya, I. Alâeddin tarafından tekrar alınarak, burada Ali Şîr Beg konuşlandırılmıştır. Bundan sonra sol kol Kütahya'dan Afyon'a doğru uzanmış görünüyor, nitekim kısa süre sonra da eski kol sistemleri üzerinde Bizans'a karşı Çobanoğulları ve Germiyanogulları beylikleri etkin unsurlar şeklinde belirecektir. Şimdi Ankara, bu iki beyliğin sınırlarının batıda birleştiği çizginin oldukça gerisinde kalmıştı ve belirtildiği gibi artık Ertuğrul Beg de Söğüt'e kaydırılmıştı.

Bu süreçte Selçuklu hükûmeti, Osmanlıları idarî bakımdan niçin Söğüt'ün hemen yanı başındaki Kütahya ve civarına yayılmış bulunan Germiyanogulları'na değil de, nisbeten daha uzak-taki Çobanoğlu Beyliği'ne tâbi kılmıştır? Bu tasarrufta Söğüt fethedildiğinde, Kütahya'nın Bizanslılardan henüz alınamamış olması ve bu esnada sol kol merkezi Ankara'nın da artık içeride kalması rol oynamış görünüyor. Kanaatimizce Söğüt ucunda konuşlandırılan Ertuğrul, bu sırada Kastamonu emirine bağlanmış olmalı. Bir başka önemli etken de, Selçukluların fetihlerle birlikte Anadolu'yu enlemesine, kuzeyden *vilâyet-i Rum*, güneyden de *vilâyet-i Yunan* adları altında iki temel idarî-askerî kısma ayırmış olmasıdır. Osmanlılar Karacadağ'a yerleştirildiklerinde Rum vilâyetinde, yani kuzeyde bulunan Ankara'ya bağlıydılar. Daha sonra yerleştikleri Söğüt ucu, her iki parçanın da sınırında olup, idari taksimatta yine Rum vilâyeti içerisinde bulunuyorlardı.¹²

Tüm bu gelişmeler Ertuğrul'un Kastamonu'ya Söğüt'e yerleştikten sonra bağlandığını gösteriyor. Osman babasının yerine Söğüt subaşı olduğunda, bu küçük uc beyliği Çobanoğulları'na tâbiydi ve bu bağlılık Osman'ın ilk kariyer dönemlerini de

12 Bu hususta bkz. Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî...*

içerisine alan uzun bir süre devam edecektir. Çobanoğlu Beyliği ise bizzat Selçuklu sultanına bağlıydı. Anadolu Selçukluları ise Moğol işgaliyle birlikte İran'da kurulan İlhanlıların egemenliği altındaydı. Dolayısıyla Osman Beg'in siyasî kariyeri başladığı esnada Söğüt kasabası ve Domaniç yaylağı civarında yerleşmiş bulunan bu küçük uc beyliği, halkaları alttan üste doğru Çobanoğulları, Selçuklu Sultanlığı ve İlhanlı Devleti şeklinde oluşmuş bir tâbiyet zincirine bağlıydı. Bu doğrultuda hareket kabiliyetleri, egemenlik hakları, faaliyet alanları, beylik unsurları gibi tüm önemli süreçler, böylesine bir bağlılık silsilesi içerisinde, daimî ve mutlak bir kontrol, hatta yer yer baskı altına alınarak kısıtlanmış haldeydi.

Karizmatik Bir Liderin Zuhuru

Orta Asya steplerinde Türk ve Moğol toplumlarını karakterize eden en önemli dinamiklerden birini *kut* kavramıyla formüle edilen süreç teşkil eder. Bu çerçevede, ancak Gök Tanrı tarafından kendisine kut verilen karizmatik lider önce *boyu* ya da *bodununa* ve sonrasında da tüm *ulusa hân* olabilirdi. Söz konusu lider kendi toplumunda, cesaret, kararlılık, dayanıklılık, atılganlık, enerjiklik, öngörü, insiyatif alma, ötekilerinin göremediğini görüp yapabilme gibi birtakım yetenek ve özelliklerle temayüz eder ve böylece *primus inter pares* (eşitler arasında birinci) olarak tanımlanmış doğal bir lider olarak ön plana çıkardı. Toplumsal zihniyet, onu eşitlere üstün kılan yetenek ve özellikleri, Gök Tanrı'nın bahşettiği *kutun* tezahürü şeklinde kodlamıştır. Kendisine bu yetenekleri vermesi suretiyle bizzat Tanrı tarafından kutlanmış/kutsanmış kabul edilen figür, böylece ötekilerden ayrışarak lider kimliğiyle ön plana çıkıyordu. İlgili toplumda Tanrı'nın bahşettiği kutu diğerlerinin en çarpıcı biçimde görüp idrak ettiği süreçler, genellikle askerî mücadele, kriz ve bunalım dönemleri olurdu. Kutlanmış kişinin bu tip olağanüstü hallerde sergileyeceği sıra dışı performans, kişilik özelliklerini çarpıcı biçimde açığa

çıkarırdı. Bu potansiyel kendisini ötekilere üstün kılmakla birlikte, bütün unsurları da cezbederdi. Böylece geniş kitleler kutlu liderin etrafında toplanarak, onun öngörülerini çerçevesinde idealize edilmiş hedeflere doğru harekete geçerdi.

Orta Asya'da küçük çaplı formlardan, büyük imparatorluk yapılarına varıncaya dek kurulmuş olan siyasal yapıların temelinde genellikle kutlu bir figürün kurucu lider olarak ortaya çıkışı bulunmaktadır. Bu devletlerin kısa sürede çökmesinin ana sebebi de, ironik biçimde bu noktada düğümlüydü. Kutlu hakanın ardıllarının sergilediği zayıf ve sorunlu kişilik, söz konusu liderlik otoritesini aşındırarak birkaç kuşak içerisinde kendilerine bağlı kütlelerin çözülmesine ve yapının da kurulduğu hızla çökmesine yol açıyordu.¹³ Bu dinamiğin belirlediği zihniyet karşımıza Osmanlıların ilk devirlerinde, tahta çıkacak şehzadenin seçimini belirleyen süreçte de çıkmaktadır. Sultan I. Ahmet döneminde çıkarılan *ekber ve erşed kanununa* dek *tahta cülûsu* belirleyen herhangi bir düzenleme mevcut değildi. Bu bağlamda taht üzerinde her şehzâde birbiriyle eşit haklara sahipti ve babalarının yerini hangisinin alacağını ancak Tanrısal irade belirlerdi. Osmanlı İmparatorluğu'nda da Tanrı'nın taht bahşeden *kutu*, ortaya genellikle askerî süreçlerde sergilenen başarılı performansla çıkmaktaydı. Bu yüzden sancağa çıkarılan şehzadelerin icraatları kamuoyu tarafından dikkatle takip edilir ve özellikle savaş süreçlerinde sergiledikleri performans seçim sürecini belirlerdi.

Türk-Moğol toplumlarında *Tanrısal kut* olarak formüle edilen ve Osmanlı döneminde karşımıza *İlâhi irade* formunda çıkan

13 Orta Asya'daki konar-göçer yaşam biçimi, devlet organizasyonlarının da yapısını karakterize eden temel süreçlerden biriydi. Yerleşik devletleri uzun ömürlü kılan yapısal formlardaki birtakım ana mekanizmaların, göçebe toplumlar da önemli ölçüde geçersiz kalması, devleti yerleşik ve uzun ömürlü kurumsal teşkilatlanmadan mahrum bırakmıştır. Bu bağlamda söz konusu toplulukların bir araya getirilerek birleştirilmesi işi, önemli ölçüde güçlü ve sıra dışı bir lider figürüyle mümkün oluyordu.

süreç, modern kuramlarda *karizma* kavramı çerçevesinde tanımlanmıştır.

Egemenliğin içsel gerekçe, dolayısıyla temel meşrulaştırma süreçlerinde, olağanüstü ve Tanrı vergisi kişiliğin, karizmanın otoritesi, yani bir kişiye duyulan mutlak bağlılık ve güvene, onun kahramanlığına ya da başka niteliklerine inanmaya dayanan otoritedir. Bu “karizmatik” otoritedir. Peygamberlerin otoritesi ve siyaset alanında seçimle başa gelen komutanın, plebisiter yöneticinin, büyük demagogun ya da siyasal parti liderinin otoritesi böyledir. Gerçekte itaat, hayli güçlü korku ve umut duyguları tarafından belirlenir; doğaüstü güçlerin ya da iktidar sahiplerinin öç alacağı korkusu, bu dünyada ya da öbür dünyada ödüllendirme umudu, tabii bir de her türlü çıkar duygusu tarafından.¹⁴

Bu bağlamda Osman’ın, tarih sahnesine çıktığı ilk andan itibaren, büyük bir devletin kuruluşunu ifade eden kariyeri boyunca bütün süreçlerde ortaya çıkan en önemli ve belirleyici özelliklerinin temelinde karizmatik kişiliği ve otoritesi bulunmaktadır. Söz konusu Tanrı vergisi karizmatik kişiliği bütün icraatlarında ve ilişkilerinde kendisini ötekilerine üstün kılarak daima ön planda tutmuştur.

Osman’ın, Söğüt’te beyliğin başına seçilmesi ve Selçuklu merkezinin de bu seçimi ve subaşılığı onaylaması işi, pek irdelenmemiş ve genellikle alelade bir rutin şeklinde sunulmuştur. Halbuki bu manzara, kaynaklardaki veriler ve mantıksal paradigmlar, kut anlayışının oluşturduğu gelenek ve bunun modern sosyal kuramlardaki formülasyonu çerçevesinde değerlendirildiğinde karşımızda bambaşka bir tarihsel görüntü belirliyor. Bu süreçte Osman Beg fenomeni ilk andan itibaren karizmatik otorite sahibi bir lider figürü şeklinde tezahür etmiş görünüyor. Bütün

14 Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, çev. Taha Parla, İstanbul, 2002, s. 133, 134.

kariyeri boyunca icra ettiği faaliyetlerin ana dinamlarından biri de söz konusu karizmatik kişiliği olacaktır. Osman bu sayede dikey bir doğrultuya taşıdığı beyliğin büyüme ivmesini sürekli hale getirmeyi başardığı gibi, tüm bu gelişmeleri de, karizmatik kişiliğini besleyip daha da parlak hale getirebileceği bir kaynağa dönüştürmüştür.

Tarihî hadiseler Osman'ın, Tanrı vergisi yetenekleri ve çalışkanlığıyla inşa ettiği karizmatik kişiliği sayesinde, henüz bey seçilmeden önce Söğüt ucunun doğal lideri olarak ortaya çıktığını gösteriyor. Osman bu süreçte önce kardeşleri, daha sonra da beyliğin en kudretli ve saygın figürlerinden olan amcası Dünder'ı söz konusu karizmatik otoriter kişiliğiyle sindirmiştir. Yazıcızâde'nin *Selçuknâme*'sinde Selçuklu sultanı III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Cimri İsyanı'ndan sonra Söğüt ucuna geldiği ve burada Ertuğrul Beg'le ve yanında bulunan oğlu Osman'la görüştüğü belirtilir. Bu görüşmede öteki kardeşlerin ve amcasının adı geçmediği gibi, Sultanın daha sonra Osman'ın oğullarından birini de rehine olarak aldığı belirtilir.¹⁵ Osmanlı kuruluş ve yükselme dönemlerinde yaygın bir uygulama olan rehin politikası, önemli yapılardan biriydi. Özellikle kuruluş döneminde sıkça karşımıza çıkan bu kurum, bir bakıma devletin o zamanki yapısına da ışık tutmaktadır.

İlk dönemlerde Balkanlardaki egemenlik sürecinin, özellikle *tâbiyet* prensibi temelinde tesis edildiği malumdur. Tâbiyet sürecinde yerlerinde bırakılan feodal bey ve despotların bağıllık koşullarından biri de, sultana başta kendileri olmak üzere ülkesinin ileri gelenlerinin birer oğlunu rehin vermektir. Bu prensip geleneksel dönemin oldukça köklü ve yaygın kurumlarından biriydi. Sultanın uca gelerek, burada Ertuğrul ve Osman Beglerle görüşüp Osman'ın oğullarından birini rehine olarak aldığı rivayeti, kendisinin *karizma* prensibi çerçevesinde doğal bir lider olarak temayüz ettiğini gösteriyor. Başka bir ifadeyle, bu

15 Aktaran, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 99.

hususla yapılan vurgu, Söğüt ucunun karizmatik otoriter liderini de açıklamaktadır. Moğol istilasının Anadolu'daki merkeziyetçi idare mekanizmasına yıkıcı bir darbe vurduğu bilinmektedir. Cimri İsyanı'nın sultanın taşradaki yöneticiler üzerindeki bağlarını daha da sarsması üzerine, III. Gıyaseddin ileri ucdaki Söğüt beyliğine de gelmiş ve buranın kontrolünü temin için rehin yöntemine başvurmuş görünüyor. Bu işlemde sultanın Osman'ın oğlunu seçmiş olması, Söğüt ucundaki beylik potansiyeli taşıyan en karizmatik lider figürünün kimliğini ortaya koymaktadır. Bu süreç Osman'ın yalnız Söğüt ucunda ön plana çıkmış parlak bir figür olmadığını, karizmatik kişiliğiyle Konya hükûmetinin de dikkatlerini üzerine çektiğini gözler önüne sermektedir.

Kişiliği sayesinde her ortamda ve ilişki kurduğu bütün unsurlar üzerinde doğal bir lidere dönüşmüş görünüyor. Bu süreçte ilkin, kardeşleri ve amcası başta olmak üzere ailesi ve akraba toplumunda, eşitler arasında birinci olarak ortaya çıkmış görünüyor. Nitekim Ertuğrul'un halefini belirlemek için yapılan seçimde aday olması ve seçilmesi, aslında bir bakıma kendisini diğerlerine üstün kılan karizmatik kişiliğin hukuken tasdiki anlamına gelmektedir. Daha önce yaptığı icraatlar, sahip olduğu karakter, geliştirdiği ilişkiler gibi doğrudan kişiliğe bağlı özellikler, beylik üzerinde doğal rakipleri olan aile fertleri karşısında kendisini ön plana çıkaran karizmayı üretmiştir. Bu aşamada Osman'ın lider kişiliği, alplardan oluşan bir *yoldaşlar* grubunu kendi etrafında toplamış ve bu halkanın günden güne daha da genişlemesini sağlamıştır. Zamanla bu halkaya, alpların, gazilerin yanı sıra, ahi ve abdal sınıfından ve nihayet Rum toplumundan unsurlar da katılacaktır.

Yahşi Fakîh geleneği, Osman'ı *gece gündüz gezen*, derviş zaviyelerinde konaklayan, uca yığılmış göçer evlerle, civardaki diğer subaşı ve sancakbeyleriyle, Rum tekfurlarıyla görüşen ve bunlarla dostluk kurmuş bir figür olarak betimliyor. O, Söğüt subaşılığı dairesindeki uclarda zaman fark etmeksizin devriye gezip teftiş

yapan, yorgunluk, uykusuzluk gibi fizyolojik-biyolojik ihtiyaçlara karşı dayanıklı ve enerjik biri olarak karşımıza çıkıyor. Bu süreçte bölgedeki idarî, askerî, dinî ve kültürel zümrelere mensup kişilerle iyi ilişkiler içerisinde. Böylece ortamdaki bütün unsurlar, onun yaradılışından gelen üstün ve baskın özelliklerini, daha doğrusu karizmatik kişiliğini yakından görüyorlardı. Bu suretle Osman, henüz bey olmadan önce birçok kişiyi çekimi altına almaya başlamıştı. İşte bu süreç, toplumda onu üstün bir konuma yükseltip, kardeşleri, amcası ve akrabaları arasında ön plana çıkarmıştır.

Osman'ı Söğüt subaşılığına seçtiren ve toplumda gerçek bir lidere dönüştüren karizmatik kişiliği, kariyeri boyunca askerî, idarî, siyasî, demografik, sosyal ve ekonomik meseleleri karakterize eden en önemli unsurlardan biri olacak ve söz konusu kişiliği bütün bu gelişmelerden de beslenerek adeta beyliğe paralel biçimde daha da büyüyecektir. Bu bağlamda bütün süreçlerin en önemli yapıcı temellerden biri hiç şüphesiz sahip olduğu karizmatik lider kişiliğidir. Bu itibarla döneminde meydana gelen ve büyük ölçüde bu olguya bağlı olan gelişmeler, Osman'ın karizmatik kişiliği çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Söz konusu kişiliği oluşturan temel unsurların başında, askerî kimliği, sergilediği yetenekler ve icra ettiği faaliyetler bulunmaktadır. Askerî *alp* kimliği ve becerileri onu kısa sürede, kendisinin de içinde olduğu atlı, zırhlı profesyonel savaşçılar sınıfı olan *alplar* ve savaşçı Türkmenlerin, yani gazilerin önderi haline getirmiştir. Askerî karizma ve başarılar, savaşçıların yanı sıra, diğer toplumsal sınıflara mensup dervişleri, ahileri, yerli ahaliyi, konar-göçerleri de Osman'ın çekimine katacaktır. Bunları etkileyen karizmatik kişilik, önemli ölçüde askerî süreçlerdeki icraatlarında görülürken, diğer yandan da titiz biçimde yürüttüğü patronaj, hamilik, garip sevicilik ve tüm süreçlerin temel dinamiği olan *istimâlet* ve *adalet* politikalarıyla ortaya çıkmaktaydı. Bu tip hayatî süreçlerde ortaya konan pozitif performansın boyut ve niteliği,

karizmasının tamamlayıcı ve bütünleştirici yapısal parçalarıydı ve Osman'ı sadece başarılı bir askerî komutan figürü şeklinde değil, egemen ve cömert bir lider ve idareci olarak tüm topluma hükümrân kılıyordu.

Osman Beg'in hayatı boyunca politikalarını, icraatlarını, ilişkilerini ve faaliyetlerini karakterize etmiş olan karizmatik kişiliğinin gelişim evrelerini kısaca şu şekilde belirtebiliriz:

1- Aşiret içerisinde ön plana çıkarak onların tercihiyle kardeşleri, amcaları ve sair akrabalarına karşı üstün gelip babasının yerine uçbeyi/subaşı oldu.

2- Aygud Al, Turgut Alp, Konur Alp, Hasan Alp, Akça Koca, Samsa Çavuş gibi başlangıçta bağımsız hareket eden uç liderleri/alp subaşları Osman'ın yoldaşı oldular. Ayrıca, bölgedeki Rum ahali ve hatta bazı tekfurlar büyük bir hüsnükabul göstererek istimâletle kendisine katıldılar.

3- Askerî fetihler ve başarılarla Çoban, Germiyan gibi beyliklerin askerî unsurları ve tebaası da Osmanlı oluşumuna katılmaya başladılar.

İlk aşamada, Osman'ın kişiliğine ve donanımına ilişkin vekâ-yi-nâmelere yansıyan görüntü önemli ipuçları sağlamaktadır. Buna göre o, yukarıda belirtildiği gibi gece gündüz geziyor, İnönü, Eskihisar gibi sancakbeyi ve subaşlarla arkadaşlık yapıyor, diğer yandan da Şeyh Edebalı gibi abdâlân sınıfına mensup dervişlerle ve Babaî temsilcileriyle görüşüp, bunların zaviyelerini ziyaret ediyordu. Civardaki Rum tekfurlarıyla ve yerel halkla iyi ilişkiler kurabilmeyi başarmış bir figürdü. Bu görüntü, Osman'ın yüksek bir enerjiye sahip, akıllı, öngörülü bir politikacı ve diplomat olduğunu, sadece alplara değil, toplumun bütün katmanlarına nüfuz ederek temsilci hükmündeki güçlü figürlerle iyi ilişkiler geliştirebildiğini gözler önüne seriyor. Bu unsurları girişiminin birer parçası haline getirerek, bunlardan askerî, idarî ve siyasî faaliyetlerinde ustaca yararlanabilmiş biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şunu da belirtmeliyiz ki, her ne kadar elimizde bu hususta bir kaynak olmasa da, Osman, babası Ertuğrul Beg'in askerî-idarî faaliyetlerinde epey faal olmalıdır. Kaynaklara yansıyan geliştirdiği ilişkiler ve resmedilen enerjik ve dinamik görüntü, ancak böyle bir süreçte ortaya çıkmış olabilir. Bu dönemde o, tıpkı ileride kendi haleflerinin şehzadelik kariyerlerinde gösterecekleri gibi, aşiretinde ve civardaki alplar ve savaşçı Türkmenler arasında kendisini ön plana çıkaran başarılarla dikkat çekici bir kariyer inşaa etmiştir. Bu sûretle Osman, cesur ve atılgan kişiliği, icraatları, ilişkileri, enerjisi ve kararlılığıyla ürettiği karizmatik kişilikle, Söğüt ucunda güçlü ve saygın bir namzet olarak temayüz etmiştir. Böylece o, sadece alp/Türkmen akrabalarını değil, göçer evler şeklinde tabir edilen Söğüt ucuna gelmiş savaşçı Türkmenleri de kendi çekimine katarak bunların desteğini almayı başarabilmiştir. Bu başarı ortaya koyduğu karizmatik kişiliğin doğal bir sonucuymuş ve söz konusu kişiliği besleyerek daha da büyötmüşü. Karizmatik lider kişiliği, Osman'ı Söğüt ucunun beyi olarak yeni bir kariyer aşamasına taşıyacaktır.

İkinci aşamada, Kulaca Hisar Baskını, Karacahisar Fethi, Mudurnu-Göynük-Göl Klanoz Akın Seferi gibi askerî faaliyetleri yer almaktadır. Bu başarıların sonucu sayesinde civarda bulunan ve her biri büyük alplar ve subaşılar hükmünde olan unsurların dikkatini çekmiştir. Askerî kazanımlarla karizmatik kişiliğini daha da çekici hale getirmiş ve bu sayede söz konusu askerî güçlerin arasında ön plana çıkmayı başararak bunları kendisine bağlı birer yoldaş haline getirmiştir.

Üçüncü aşamada, Bithinia'da gerçekleştirilen büyük fetihler ve meydan savaşları, Çoban ve Germiyan beylerinin tebaası ve alpları yani savaşçı sınıfı arasında Osman'ı bir fenomen haline getiren büyük bir karizmaya yol açmıştır. Bu başarılar Bizans'ta da onun karizmasının yol açtığı çok dramatik ve çarpıcı süreçler doğurdu.

Osman Beg, çağdaş gözlemci Pachymeres'in kanıtladığı gibi, bu *ucda* en atılgan, en başarılı gazâ öncüsü durumuna gelmişti.

Öbür yandan rivayetin anlattığına göre, uc toplumunda, Babaî dervişlerin en saygın kişisi Vefâiyye halifelerinden Edebalı, Osman'a teberrükte bulunmuş, Tanrı'dan gazâ önderliğinin beşâretini vermiştir. Edebalı'nın Hânedâna Tanrı'nın dünya egemenliği bağışladığı hakkında çok rastlanan rüya motifi ise, kuşkusuz sonraları eklenmiş bir hikâyedir.¹⁶

Şunu ifade etmeliyiz ki sahneye çıktığı ilk andan itibaren, eşitleri arasında kendisini birinci kılan (Primus İnter Pares) karizma ya da kut olarak da ifade edilen ve onu ön plana çıkaran üstün ve ayrıcalıklı kişiliğiyle askerî, siyasî, dinî ve idarî otoritelerin dikkatini derhal üzerine çekmiş ve karizmatik kişiliğiyle ötekiler için güçlü bir çekim ya da cazibe merkezine dönüşmüştür. Bu süreçte onu eşitleri olan diğerlerinden ayıran en önemli etken sadece onlar arasındaki güçlü kişiliği olmamış, bu üstün liderlik karizmasını kariyerinin ilerleyen süreçlerinde elde edeceği başarılar ve çeşitli icraatlarla besleyerek daima büyütebilmeyi başarabilmesi olmuştur.

16 İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye...*, s. 11.

II. BÖLÜM

OSMAN BEG, AİLE,
İLİŞKİLER VE YOLDAŞLAR

OSMAN BEG, AİLE, İLİŞKİLER VE YOLDAŞLAR

Osmanlı Beyliği'nin ve hânedanının kurucusu Osman Beg'in nerede ve ne zaman doğduğuna ilişkin kesin bir kayıt bulunmasa da, tarihsel süreçteki gelişmeler ve bazı veriler, yüksek olasılıkla 1250'lerin ikinci yarısında, Söğüt ucunda dünyaya geldiğini ortaya koyuyor. Ertuğrul'un aşiretiyle, daha doğrusu kendisine bağlı kuvvetleri ve akrabalarıyla birlikte, 1220'lerde Sultan I. Alâeddin Keykubâd tarafından Ankara'nın hemen güneyindeki stratejik Karacadağ bölgesinde konuşlandırıldığını ve kısa süre sonra da Söğüt'e geçtiğini belirtmiştik. Buraya ne zaman gelip yerleştiği hususu netleşmemiş olsa da, Söğüt'ün Bizans İmparatorluğu'yla savaşın en kızıştığı dönemde ele geçirildiği bilinmektedir. Bu suretle Ertuğrul Beg'in buraya 1230'larda ya da daha sonra yerleştirilmiş olduğu göz önüne alındığında, Osman'ın Söğüt'te doğduğu ortaya çıkar. Nitekim Osman'a ilişkin en eski rivayetler de, onun gençliğinde babası Ertuğrul Beg'le birlikte Söğüt'te bulunduğunu gösteriyor.¹ Kaynaklar Osman Beg'in anesinin kim olduğu hakkında tam bir suskunluk içerisindedir. Gündüz ve Saru Yatu/Batu Savcı adlı iki kardeşi, amcası Dünder Beg ve yeğenleri Bay Hoca/Koca, Ak Timur ve Aydoğdu kariyerinde faal olan aile bireyleridir.

1 Neşrî, *Kitâb-ı Cihân-nümâ*, c. I, s. 71-75; Krş. İnalçık, "Osman I", *TDVİA*, c. XXXIII, İstanbul, 2007, s. 444.

Kaynaklarda Osman Beg'in ne zaman doğduğuna ilişkin bir kayıt bulunmasa da, bazı veriler sayesinde doğum yılı tespit edilebilir. Mehmed Neşrî, tarihinde Osman Beg'in Karacahisar'ı fethettiğinde 35 yaşında, vefatında ise 69 yaşında olduğunu belirtir.² Bu yaşlar hicri yıl hesabıyla yapılmıştır. Karacahisar'ın 1288'de fethedildiği, Osman Beg'in de 1324'te vefat ettiği bilinmektedir. Buna göre, Karacahisar fethinde verilen yaş dikkate alınırsa, yaklaşık 1255'te, vefatında verilen yaşı baz alınırsa 1257'de doğduğu sonucuna ulaşılır. Şunu belirtmeliyiz ki bu iki tarihi de Neşrî vermiş olsa da, kuşkusuz kendisi Osman'ın vefatında kaç yaşında olduğu hususunda daha titiz olmalıdır. Bu itibarla, doğumu için 1257 yılı daha ağır basıyor. Nitekim 1281'de Selçuklu sultanı uca geldiğinde babası Ertuğrul Beg'in yanında hazır bulunduğu ve oğullarından birini de ona rehine verdiği rivayeti de, 1255'ten sonra doğru doğmuş olması gerektiğini düşündürüyor.³ Bu bağlamda Osman Beg 1281'de 24 yaşında ve çocukları olan bir yetişkindi.

Osman mı, Ataman mı?

Biyografik bir çalışmada, kahramanın adı, meselenin önemli kısımlarından birini teşkil eder. Kaldı ki günümüzde Osman Beg'in adı üzerindeki tartışmalar oldukça popüler bir mahiyet kazanmış, hatta bu çerçevede indirgemeci yaklaşımlarla bezeli bazı zorlama çalışmalara da yol açmıştır. Bu süreç çalışmamızda ismi meselesine özel bir yer vermemizi zorunlu kılıyor, çünkü bu hususta popüler ekseninde üretilen birtakım iddialar, halihazırda aydınlatılmaya çalışılan Osman Beg tarihini, büsbütün içinden çıkılmaz hale sokar nitelikte yeni belirsizliklere yol açmaktadır. Bu tartışmaların odağında, beyliğin ve hânedanın kurucusunun adının *Osman* değil de *Atman* ya da *Ataman* olduğu şeklinde ileri sürülmeye çalışılan

2 Neşrî, *a.g.e.*, c. I, s. 87, 145.

3 Böylece bu rivayet de tarihsel süreçle örtüşmekte ve bir derece daha gerçeklik kazanmaktadır.

iddialar bulunmaktadır. Bu süreç, artık salt isim ekseninden de çıkmış, etnik, dinî ve kültürel bağlamda birtakım zorlama ve fantastik yönelimlerle, farklı tarihsel kurguların konusu haline de gelmeye başlamıştır.

Osman ve Atman ya da Ataman isimleri üzerindeki söz konusu tartışmalarda ön plana çıkarılmaya çalışılan temel düşünce ve motivasyonu, ilk sultanların isimlerinin, Osman dışındakilerin, Asya kökenli Türkçe isim olduğu ve Osman isminin de sadece XIII. yüzyıl Anadolu'sunda değil, İslâm dünyasında da popüler olmadığı, hatta Şiîlerde Ömer ismiyle birlikte adeta lanetlendiği; dolayısıyla beylik kurucusunun isminin Atman/Ataman ya da Toman olup sonradan kasıtlı olarak Osman'a dönüştürüldüğü yönlü görüşler oluşturmaktadır. Bu görüşlerin temel dayanağını da Pachymeres gibi Bizans kaynaklarında Osman değil de Atman/Ataman şeklinde ifade edilmiş olması oluşturmaktadır. Hemen şunu belirtmeliyiz ki, Osmanlıların kuruluş dönemi ve *Osman Beg tarihi* üzerinde yapılan çalışmalarda hiçbir otorite ya da uzman eserinde Atman şeklinde bir ifadede bulunmamış, bilakis bunların hepsi Osman ismi üzerinde birleşmişlerdir.

Yahşi Fakîh-Âşık Paşazâde geleneğinde kuruluş sürecinde Anadolu'nun sosyo-ekonomik ve demografik yapısı, *gaziân-ı rum*, *ahiyân-ı rum*, *abdalân-ı rum* ve *bacıân-ı rum* şeklinde dört toplumsal zümre halinde kategorize edilmiştir. Bu katmanların varlığı ve tarihte oynadıkları belirleyici roller, önemli ölçüde Friedrich Giese, Paul Wittek, Fuad Köprülü, Halil İnalcık, İrene Melikoff, Ahmet Yaşar Ocak gibi otoritelerin çalışmalarında ortaya konmuştur. Bu doğrultuda XIII. yüzyılda Anadolu'da abdalân sınıfını teşkil eden grupların önemli bir kısmının da heterodox yapı ve unsurlardan oluştuğu kanıtlanmıştır. Söz konusu çalışmalar ve dönemin otantik kaynakları, burada *Vefâiyye* tarikatını ve dervişlerini özel ve merkezî bir konuma yerleştirerek, nüfuzlarının da geniş alanlara yayıldığını ortaya koyuyor.

Osmanlıların ortaya çıkışı ve bir imparatorluğa dönüşümü sürecinde, en nüfuzlu ve protokolün ilk sırasındaki tarikat daima Vefâiyye olmuştur. Osman ve kayın atası Şeyh Edebalı örneği başta olmak üzere, kuruluş dönemi hükümdarları bu tarikatın ileri gelenleriyle yakın ilişkilerde bulunmuş ve kurumlarına zengin vakıflar bağlamak suretiyle de bunlara hep destek olmuşlardır. XIII. yüzyıl Anadolu'sunda Vefâiyye'nin en önemli figürleri, şeyh hükümündeki Baba İlyas ve onun aksiyon adamı Baba İshak'tı. "Baba İlyas'ın dört halifesinden ilkinin adı Şeyh Osman'dı ve efendisi ona diyâr-ı Rum'da Müslümanlığı yayma görevi vermişti. Katliamdan kurtuldu ve Kırşehir'de öldü. Osman, Âşık Paşazâde'nin dedesi, Elvan Çelebi'nin babası olan Âşık Paşa'nın da hocasıdır."⁴ Ertuğrul'un diyâr-ı Rum'daki faaliyet alanları ve buradaki yapılarla iletişim ve etkileşim süreçleri düşünüldüğünde, Osmanlıların Vefâiyye tarikatıyla ilişkileri ve nüfuzları altına girmeleri, XIII. yüzyılın ilk yarısında başlamış görünüyor. Bu esnada Babailer de Anadolu'da çok büyük bir nüfuza sahiptiler. Baba İlyas'ın büyük halifesi ve tarikatın önde gelen şeyhi Osman'ın karizması ve nüfuzu, yalnız halk kütlelerini değil, Âşık Paşa gibi entelektüel unsurları da tesiri altına almıştı. Kuşkusuz bu gelişmeleri Ertuğrul Beg de yakından takip ediyordu, hatta diyâr-ı Rum'daki karizmatik Vefâiyye lideri Osman Şeyh'le de birebir temaslarda bulunmuş görünüyor.

Vefâiyye başta olmak üzere, sair tarikatların ve bunlara mensup dervişlerin, hem sıradan halk kütleleri, hem de askerî ve idarî aristokrasiyi temsil eden unsurlar arasında popüler ve aynı zamanda bunlar üzerinde büyük bir nüfuz ve etkiye sahip oldukları bilinmektedir. Osman'ın 1257'de doğduğunu belirtmiştik, bu dönemde Vefâiyye tarikatı Anadolu'da oldukça etkiliydi ve büyük bir potansiyele sahipti. Özellikle diyâr-i Rum şeklinde tabir olunan uçlarda, bu tarikatın ileri gelenleri oldukça popülerdi.

4 İrene Melikoff, "İlk Osmanlıların Toplumsal Kökeni", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, edit. Elizabeth A. Zachariadou, İstanbul, 1997, s. 152.

Kanaatimizce Ertuğrul'un, ikisine Türkçe (Gündüz ve Saru Yatu/Yatı Savcı) adlar koymasına karşın,⁵ bu oğluna Osman adını vermesinde, Vefâiyye süreci belirleyici olmuş görünüyor. Vefâiyye tarikatı ve Baba İlyas'ın, 1240'taki Babaî İsyanı'nda Türkmenleri, Selçuklu devletini sarsıcı mahiyetteki büyük bir reaksiyona sevk eden potansiyeli göz önüne alındığında, ilgili tarikatın mahiyeti ve kitleler üzerindeki etkisi daha iyi anlaşılır. Vefâiyye mensuplarının Moğol istilas ve baskısına karşı takındıkları uzlaşmaz tavır, bu tarikatı Moğol zulmünden kaçarak uçlara sığınan Türkmenler arasında kuşkusuz daha popüler hale getiriyordu.

Bu gelişmelerin epey alevlendiği bir dönemde, karizmatik Vefâiyye şeyhi ve Baba İlyas'ın bir numaralı halifesi Osman Şeyh (katliamdan sonra tarikatın öncüsü haline gelmiş olduğu hususu da göz önünde tutulursa), uçlara yığılan küteler arasında büyük bir fenomene dönüşmüş olmalı. Ertuğrul Beg'i de etkileyen bu şeyh, oğluna verdiği Osman adının esin kaynağı olmuş görünüyor. Bu argümanı şöyle bir soruyla test etmeliyiz. Şayet Osman adının ilham kaynağı, söz konusu süreç ise niçin bizzat Vefâiyye tarikatının büyük şeyhi Baba İlyas ya da onun aksiyon adamı Baba İshak'ın adı değil de, en önemli halifesinin adı tercih edildi? Bu iki isim, Babaîler İsyanı'yla birlikte, artık Selçuklu Devleti'ne karşı asilerin liderleri haline gelmişlerdir. Ne olursa olsun Ertuğrul'un Söğüt'te merkezî hükûmete bağlı bir Selçuklu subaşı ve uçbeyi olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda o, Vefâiyye tarikatı ve şeyhlerinin büyük nüfuzuna karşın, isyan liderlerine dönüşmüş Baba İlyas ve İshak'ın isimlerinden uzak durmuş, ama Vefâiyye

5 Yahşi Fakîh geleneği, Ertuğrul'un oğlu Saru Yatu Savcı'yı 1225-1230'larda (?) yurt talebi için Sultan I. Alâeddin'e gönderdiğini belirtir. Öyle anlaşılıyor ki biraderleri Saru Yatu da, Gündüz de Osman'dan epeyce büyük ağabeylerdi. Osman'ın bey seçilmesinde şüphesiz yaş farkı bir avantaj sağlamış olmalı. Bu görüntü bunlara daha önceki süreçleri yansıtır mahiyette bu isimlerin verildiğini yansıtıyor. Osman doğduğunda artık bu ortamdan tamamıyla farklı bir ortam vardı ve bu radikal koşullar, Osman isminde de eski bağlamdan kopuşu çarpıcı biçimde sembolize etmektedir.

tarikatına karşı tavır ve yaklaşımını da Şeyh Osman üzerinden belirlemiş görünüyor. Şunu da belirtmeliyiz ki, XV. yüzyıl tahrir defterlerinde Anadolu ve Balkanlarda bol miktarda bulunan İlyas ve İshak ismi, tarikatın iki asır sonra bile Osmanlı toplumundaki yerini çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır.

Aşağıda ele alacağımız üzere, nasıl Osman kendi oğullarına ad seçme sürecinde belirli saiklerden etkilenmiş ve birtakım gayeler gütmüşse, babası da onun adı koyarken içerisinde bulunduğu ortamın koşullarından etkilenmiş görünüyor. Onomastik ilminin açıkladığı ad verme sürecinde, gelenek, ortam, gayeler, popüler ve nüfuzlu kişiler, birtakım politik ve sosyo-ekonomik koşullar, ilişkiler ağı gibi unsurlar belirleyici oluyordu. Bu suretle verilen adlar yalnızca zihniyeti yansıtmakla kalmıyor, ilgili dönemin de adeta bir resmini çiziyordu. Bu onomastik bağlam Osman'ın doğduğu sıralarda, uc toplumunu ve Ertuğrul Beg'i etki altına alan Vefâiyye tarikatını ve öncü halifesi Şeyh Osman'ın karizmatik kişiliğini de ortaya koyuyor. Erken Osmanlıların tarikatla ilişkilerinin bizzat Şeyh Osman'la başladığı ya da beylikteki anlamını onun tesiriyle bulduğu anlaşıyor. Osman ismi bir bakıma bu tesiri ve tarikatla kurulan yakın ilişkiyi/ittifakı formüle etmekteydi. Osman isminin verilme sürecini, kanaatimizce bu gelişmeler belirlemiş, söz konusu Vefâiyye öncüsünün nüfuzu ve halk kütleleri üzerindeki popülaritesi böylece bir bakıma doğrudan bey oğlunun isminde de temayüz etmiş görünüyor.

Atman/Ataman ismine gelince, Osman'ın bu şekilde Bizans tarihlerinde geçtiği belirtilmişti. İsmi söz konusu kaynaklarda bu şekle bürünmesinin ana nedeni Osman kelimesinin Arap alfabesinde عثمان biçiminde yazılması ve orijinalinde hem ع, (ayn) hem de ث (se) harflerinin a/u ve t/s sesleri arasındaki sesleri ifade etmesidir. Bu suretle Arapça olan bu isim *u/a-t/s-man* şeklinde telaffuz edilir. Bugün Türkçede *osman* olarak yazılıp okunan isim, orijinalinde ve o dönemde *u/a-t/sman* şeklinde telaffuz edilmekteydi, nitekim bu doğrultuda ismin *otman* şeklinde karşımıza

çıkan versiyonları da mevcuttur. Otman ve Osman isimleri aynı kelime ث harfinin telaffuzundan dolayı ayrı formlar halinde ortaya çıkmış, fakat zamanla Osman şeklinde sabit kalmıştır. Bu görüntü o dönemde Anadolu'da ismin Arapça orijinaline yakın biçimde telaffuz edildiğini de gösteriyor. Bunu işiten Rumların ve yabancıların dimağında isim Otman ve Ataman/Atman şeklinde belirmiş, böylece Osman Beg Pachymeres tarihinde ve akabinde Batılı diğer unsurların yazılarında karşımıza Ataman/Atman ve Otman olarak çıkmıştır. Nitekim imparatorluğu da Ottoman adıyla nitelemeleri de bundan kaynaklanmıştır. Ataman ve otman isimleri ise bambaşka süreçlerdir.

Bazı arşiv belgeleri, bu argümanları desteklemekle birlikte, bu hususta ileri sürülen ve herhangi bir somut kanıt⁶ ya da mantikî dayanaktan yoksun iddialara da son verecek niteliktedir. Osman Beg'in ismi, henüz ölümünden birkaç ay sonra H. 724 Rebiülevvel'de (1324 Mart) düzenlenmiş olan Mekece Zâviyesi vakfiyesinde عثمان şeklinde kayıtlıdır.⁷ Atman/Ataman isminin özellikle ölümünden birkaç yüzyıl sonra yazılan kaynaklarda Osman'a dönüştürüldüğü iddialarını, bu resmî belge çürütmektedir. 1324'te düzenlenen Mekece zaviyesine ait vakıf senedinde, Orhan Beg ve vakfiyede kayıtlı diğer çocukların hemen yanına babalarının ismi özenle ve açıkça Osman şeklinde kaydedilmiştir.⁸ Bununla birlikte İbrahim Artuk'un neşrettiği⁹ ve bazı araştırmacılarca da

6 Batılı ve Rum kaynaklarındaki Otman ya da Atman kullanımını hiçbir sağlamaya tâbi tutmaksızın ve Osman ismiyle uzaktan yakından bir ilgisi yokmuş ve bambaşka bir isimmiş gibi kabul etmek, söz konusu verileri yok hükmüne indirmektedir.

7 Bkz. Hüseyin Hüsameddin, "Orhan Beg'in Vakfiyesi", *TOEM*, XVI/17 (94), s. 284-301; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Gazi Orhan Beg Vakfiyesi 724 Rebiülevvel-1324 Mart", *Belleten*, c. V, S. 19, Ankara, 1941, s. 277-288.

8 Uzunçarşılı, "Gazi Orhan Bey Vakfiyesi...", levha LXXXVI-LXXXVII.

9 İbrahim Artuk, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Gazi'ye ait Sikke", *Social and Economic History of Turkey (1071-1920)*, ed.: Osman Okyar ve Halil İnalcık, s. 27-33, Ankara, 1980.

Osman Beg'e ait olduğu iddia edilen¹⁰ sikke de, Osman adını gözler önüne sermektedir. Ayrıca Orhan Beg'in gerek resmî evrakında, gerekse sikkelerinde babasının adı Osman olarak yazılıdır. Sonraki dönemlerde yazılan tarih, vekayinâme ve düzenlenen bütün resmî belgelerde de beyliğin kurucusu Atman/Ataman değil, Osman olarak kaydedilmiştir.

XV. yüzyılda düzenlenmiş tahrir defterleri Osmanlı bürokrasisinin ve kâtiplerinin ne denli titiz olduklarını gösteren çok çarpıcı kayıtlar içermektedir. Tuna sancaklarında birbirlerine komşu köylerde, hatta bazıları aynı köyde yaşayan Petre, Petri, Petır, Petro ve Petros adlı raiyyetin her birinin ismini diğerlerinden ayıran tek ses değişimlerinin tahrir kâtibince ilgili harfle özenle tespiti, imparatorluğun alelâde binlerce isme ürettiği hassasiyeti gözler önüne seriyor.¹¹ Aynı bürokrasinin beyliğin kurucusuna karşı hata ya da sansür yapmış olduğunu düşünmek komplo kurgusundan öte bir şey değildir. Osman Beg'in ismi tahrir defterlerinde karşımıza çıkarken,¹² hiçbir belgede, defterde ya da tarihte Atman ya da Ataman ismi geçmiyor, hatta tahrirlerde köylü raiyyette bile pek rastlanılmıyor.

Bu açıklamaların beylik kurucusunun ismi üzerinde kurulan fantastik yaklaşımları bertaraf için yeterli olacağı kanısındayız. Yukarıda kısaca özetlenen onomastik veriler, politik ve kültürel ortam ve gelişmeler ve resmî belgelerdeki kayıtlar, beylik kurucusunun isminin Osman olduğu hususunda hiçbir şüpheye yer bırakmamaktadır. Söz konusu Mekece Zâviyesi vakfiyesinde Osman Beg, "Fahrüddin Osman" olarak kaydedilmiştir.¹³ Bazı kaynaklarda *Osmancık* olarak da zikredilmiştir.¹⁴ Bu lakap onu,

10 Cemal Kafadar, *İki Cihan Âresinde Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, çev. Ceren Çıkin, Ankara, 2010, s. 97.

11 Bkz. İnalçık, Radushev ve Altuğ, *Fatih Sultan Mehmed Döneminde Tuna...*

12 Ömer Lûtfi Barkan ve Enver Meriçli, *Hüdâvendigâr Livâsı Tahrir Defterleri*, c. I, Ankara, 1988.

13 Uzunçarşılı, "a.g.m.", s. 280.

14 Şihabeddin b. Fazlullah El-Ömerî, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesâlikü'l-Ebsâr*, İstanbul, 2014.

dinin medar-ı iftiharı olarak, daha doğrusu din adına yaptığı gazâ faaliyetleriyle karşımıza onurlu bir kişilik olarak çıkarmaktadır. Başka kaynaklarda *adlu'd-dâd* şeklinde de nitelenen ismi, adalet sürecindeki yerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda beyliğin kurucusunu lakabı, ismi ve unvanlarıyla *Adlu'd-Dâd Fahrüddin Osman Beg/Gazi* olarak tespit etmekteyiz. Kaynaklarda, ortadan uzun boylu, esmer tenli, yuvarlak yüzlü, siyah kaşlı ve gözlü olarak resmedilir ve bu yüzden yer yer *Kara Osman* olarak da belirtilir.

Aile

Kaynaklarda Osman Beg'in iki hanımını, altı oğlunu ve bir kızını isimleriyle birlikte buluyoruz. Yahşi Fakîh geleneğindeki çeşitli tarihlerde yalnızca Şeyh Edebalı'nın kızı olarak tanımlanan hanımı Mal/Malhûn Hatun'dan ve oğulları Orhan ile Alâeddin Ali'den bahsedilmektedir.¹⁵ Mekece Zâviyesi vakfiyesindeki kayıtlar manzaraya yeni isimler eklemekle birlikte, söz konusu vekâyinâmelerdeki bazı bilgileri de düzeltmektedir. Bu bağlamda öncelikle Osman Beg'in tek hanımının Malhûn Hatun olmadığı ve bir evlilik daha yaptığı ortaya çıkıyor. Söz konusu Malhûn Hatun Osman'ın ilk hanımı olup, oğlu Orhan'ın da annesidir ve Âşık Paşazâde tarihinde gösterilenin aksine, Şeyh Edebalı'nın değil Ömer Beg'in kızıdır.¹⁶ Osman Beg'in Şeyh Edebalı'nın kızı olan hanımının ismi ise Rabia Bâlâ'dır. Vekâyinâmelerdeki bilgilerden oğlu Alâeddin'in, Rabia Hatun'dan olduğu anlaşıyor. Kaynaklar diğer çocukların hangi hanımından olduğu hususunda suskundur.

Söz konusu vakıf senedinde Osman Beg'in Bazarlu, Hamid, Melik ve Çoban adlı dört oğlu ve Fatma adlı bir kızı şahitler arasında yer almaktadır. Böylece Osman'ın, *Orhan, Alâeddin, Bazarlu,*

15 Âşık Paşazâde ve Neşrî, ayrıca Bizans tarihi Kantakuzenos, oğlu Bazarlu'nun İznik Kuşatması ve Pelakanon Savaşı'nda bulunduğunu belirtir. Bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 116.

16 Bkz. Uzunçarşılı, "a.g.m.", levha LXXXVI-LXXXVII.

Hamid, Melik ve *Çoban* adlı altı oğlu ve kızı *Fatma*'nın varlığı tarihsel bir kesinlik kazanıyor. Acaba Osman Beg'in çocukları 1324'te düzenlenen vakfiyede ve tarihlerde 1290'lardan sonraki süreçlerde beliren yalnız bu altı oğul ve bir kızıdan mı ibaretti? 1324'ten önce ölmüş başka çocukları da pekâlâ olabilir. Nitekim sultan III. Gıyaseddin'in Cimri İsyanı'ndan sonra 1281'de Söğüt ucuna gelerek Osman'ın oğullarından birini rehine olarak aldığı bilgisi, ortaya yedinci bir oğlu daha çıkarmaktadır. Doğal olarak 1281'de rehine verilen oğul tarihlerde ve 1324'te düzenlenen vakfiyede şahit olan çocukları arasında geçemezdi. Sultanın doğu vilayetlerine gönderdiği bu oğlun soyundan gelenlerle Yıldırım Sultan Bayezid'in buraları fethettikten sonra bir sıhri ilişki süreci geliştirdiği bilinmektedir.¹⁷ Bu rivâyet Osman'ın yedinci bir oğluna işaret ediyor. Bunun yanında Gazan Mahmud Hân'ın 1302'de Suriye'ye yaptığı seferde Osman'dan da kuvvet istediği, onun da Savcı adlı oğlunun komutasında bir birlik gönderdiği fakat ağır kış koşullarından dolayı bunun geri döndüğü belirtilir.¹⁸ Mekece vakfiyesinde ismi yer almayan Savcı hakkında bu rivayetten başka bir bilgi yoktur. Bu da sekizinci bir oğlu daha olduğunu düşündürüyor.

Osman'ın hanımlarından biri Ömer Beg adlı bir Selçuklu idarî-askerî elitinin, diğeriye Söğüt ucunda oldukça nüfuzlu olan Vefâiyye şeyhi Edebalı'nın kızıdır. Birtakım araştırmalar Ömer Beg'i Selçuklu veziri olarak tanımlasalar da, bizce o daha ziyade uc bölgelerine yakın mıntikalarda bir sancakbeyi ya da subaşı olmalıdır. Âşık Paşazâde, Edebalı'nın kızıyla olan evliliğini bir aşk süreci içerisinde kutsi biçimde kurgulamış olsa da, bunun gerçeklerle pek bağdaşmadığını belirtmek gerekir. Osman'ın iki evliliğinde de birtakım politik kazanımlar amaçladığına şüphe yoktur. Bu amacın önemli bir belirleyici olduğu, özellikle Şeyh Edebalı'nın kızıyla yaptığı evlilikte kaynaklara yansıyor. Anlaşıldığı kadarıyla

17 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 99.

18 Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 107.

Şeyh Edebalı da meseleye yaklaşırken benzer gayeler güdüyor, kurulacak bağın kendisi ve tarikatına sağlayacağı kazanımları da göz önünde bulunduruyordu. Bu evlilik bir yönü itibariyle, Vefâiyye tarikatının az yukarıda açıkladığımız gücünü ve etkisini ortaya koyan önemli göstergelerden de biridir.

Osman Beg'in evlilik yoluyla kurduğu bağların, politik kariyerinde kendisine önemli avantajlar sağladığı açıktır. O, bir yanda idarî-askerî nüfuz ve desteğinden yararlanacağı bir sancakbeyi/vezirle müttefik olurken, diğer yandan da uçlarda büyük nüfuza sahip bir babai şeyhiyle ittifak kurarak, bu tarikatın tesiri altındaki kütleler üzerinde bir kontrol mekanizması kurmuş oluyordu. Bu evlilikler Osman'a kuşkusuz manevî ve psikolojik bakımdan da güç katmış olmalıdır. Yukarıda açıklamaya çalıştığımız karizmatik otoriter kişiliğini evliliklerinde yapacağı yanlış seçimlerle zedelemek yerine, bu suretle daha da parlak hale getirmeyi başarmış oluyordu.

Oğullarına verdiği isimler son derece ilgi çekici olup, Osman'ın vizyon ve donanımı hakkında önemli fikirler vermektedir.¹⁹ Nasıl ki babası Ertuğrul onun ismini verirken onomastik süreçlerin açıkladığı ortam, koşul ve figürlerden etkilenip bunları hesaba katmışsa, Osman'ın da benzer bir motivasyonla hareket ettiği anlaşılıyor. Bu bağlamda özellikle *Alâeddin*, *Melik*, *Hamid* ve *Çoban* isimleri adeta birer ipucu hükmünde ön plana çıkmaktadır. Bu isimlerin seçiminde dönemin politik, askerî ve diplomatik koşulları hesaba katılmıştır. İsimler, adeta kamuoyundaki nüfuzlu kişilerle birtakım ilişki ve ittifak arayışları için kurgulanmış birer politik vasıta formuna dönüşmüştür. Bu çocukların ne zaman dünyaya geldikleri meselesi bilinmiyorsa da, bu süreçte kendilerinden etkilenilen figürlerin kariyerlerinin parlak ve etkili dönemlerine yakın bir tarihte doğdukları anlaşılıyor.

19 Yukarıda Osman ismini açıklarken, günümüzde kurgulanan fantastik yaklaşımlardan bahsetmiştik. Osman Beg'in kaynaklarda tespit edilen oğullarının yarısının isminin de Arapça olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Alâeddin ismi, XIII. yüzyılda oldukça önemli ve popüler isimlerdendi. Bu dönemde Selçuklu sultanları, başta I. Alâeddin Keykubad olmak üzere, II. ve III. Alâeddin'in saltanatları Anadolu tarihinde önemli gelişmelerin yaşandığı dönemlerdir. Osman'ın, oğluna verdiği Alâeddin isminin esin kaynağını kuşkusuz sultan figürleri oluşturmuştur. Oğlu Alâeddin, Moğollarca üç defa tahta çıkarılan III. Alâeddin'in saltanat dönemlerinin (1284, 1293-1294 ve 1301-1304) muhtemelen ilk ya da ikincisinde dünyaya gelmiş olmalıdır. Osman'ın kariyerinde III. Alâeddin'in saltanat dönemlerinin ilk ikisinde beylikler üzerindeki Moğol baskısı sürerken, üçüncüsüne isabet eden yıllar, askerî ve politik bakımdan yoğun ve büyük girişimlerle doludur. Bu kritik evrelerde Osman Beg, Sultan III. Alâeddin'le ilişkiler geliştirmeye çalışıyordu. Bu suretle askerî ve politik faaliyetleri için merkezin izin ve desteğini sağlayarak, girişimlerini meşru dairede tutmak ve böylece Moğollara karşı da bir savunma mekanizması oluşturmak için yoğun bir diplomatik çaba sarf ediyordu. Bu dönemde doğduğu anlaşılan oğluna, Alâeddin ismini vererek, bir bakıma sultana karşı bağlılık ve muhabbet mesajı veren Osman, bu süreci merkezî hükûmetle yakınlık tesisi için bir hamle unsuruna dönüştürmüş oluyordu. Yahşi Fakîh geleneğinde Alâeddin'in Şeyh Edebalı torunu olduğu belirtilir, Osman Beg'in ikinci evliliğini onun kızıyla yaptığını belirtmiştik. Bunlar göz önüne alınırsa söz konusu oğul, III. Alâeddin'in ilk ya da kuvvetle muhtemel ikinci saltanat döneminde doğmuş olmalıdır.

XIII. yüzyılın sonlarında Anadolu'da Moğollara karşı bağımsızlık mücadelesinin adeta sembol isimlerinden biri olan Hamîd Beg, büyük prestije sahipti ve icraatlarıyla tüm beylik oluşumları için kendisinden esinlenen rol modeli bir figür haline gelmişti. Moğol baskısına karşı 1291'de harekete geçen Hamîd Beg merkezî hükûmete isyan ederek müstakil bir beylik kurma girişimi başlattı ve 1297'de de buna muvaffak oldu. Adına sikke kestirdi ve vakfiyesinde "*es-Sultânü'l-a'zam ve pâdişâhü'l-muazzam sultân-ı*

selâtinü'l-Arab ve'l-Acem es-Sultân Hamîd' unvanını kullandı.²⁰ Hamîd Beg'in bağımsızlık girişimini yürüttüğü 1291-1297 yıllarını kapsayan dönem, yukarıda belirtildiği üzere, Osman Beg'in kariyerinin de önemli safhalarından birini oluşturmaktadır. Osman bu dönemde dikkatle takip ettiği Hamîd Beg'le ilişkiler içerisinde görünüyor. Anadolu'daki beylerin Moğollara karşı başarılı birer kalkışmaya dönüşen isyan süreçlerinde Osman, bu ortamdan yararlanarak, kendi ucunda Rum tekfurlarına karşı gaza faaliyetlerinin şiddetini artırma eğilimine girmişti. Kamuoyunda büyük bir fenomene dönüşmüş olan Hamîd Beg'in ismini oğluna, işte bu esnada vermiş olmalıdır. Onun bu hamlesi yalnız Hamîd Beg'le ilişkisini göstermekle kalmıyor, aynı zamanda Moğollara ve Selçuklu hükûmetine karşı gerçek niyet ve tutumu da ortaya koyuyordu. Böylece o, adeta kamuoyuna Moğollara karşı tavrını gösterir nitelikte bir mesaj da vermiş oluyordu. Oğlu muhtemelen Hamîd Beg'in bağımsızlığını ilan ettiği dönemde dolayısıyla 1297'den kısa süre sonra doğmuş olmalıdır. Osman'ın bu dönemde Bilecik tekfurunu ortadan kaldırarak egemenlik sınırlarını Bithinia eyaletinin içerisine taşıdığı hususu göz önüne alındığı zaman, Anadolu'da beylikler için bir bağımsızlık sembolü olan Hamîd Beg'in ismini oğluna vermiş olması, kendisini de artık bağımsız bir bey gibi hissettiğini ortaya koyan önemli bir delile dönüşüyor.

Mekece vakfının şahitlerinden olan oğlu Melik'in ismi de Osman Beg'in düşünce ve niyetinin bir dereceye kadar anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Bilindiği üzere Mısır Memlûkleri XIII. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'daki gelişmeleri yakından izliyorlardı. Bu dönemde sadece Anadolu'da değil, Doğu Akdeniz'de de İslâm beldeleri ciddi sıkıntılar içerisindeydi ve Moğolların yanı sıra, yükselen Haçlı tehditleri bu krizi daha da derinleştiriyordu. Anadolu'da uc beylerinin Moğollara karşı yürüttüğü mücadeleyi

20 Bkz. Sait Kofoğlu, "Hamîdoğulları", *TDVİA*, c. XV, İstanbul, 1997, s. 471-476.

destekleyen Memlûkler, başta Rodos'a ve Rumlara karşı akınlar yaparak uçlarda birer gaza oluşumu niteliğinde ortaya çıkan *sevâ-hil beylikleri* (Aydın, Menteşe, Saruhan) olmak üzere, Rumlara karşı akınlarını sıklaştırarak bu ucda gazanın önderi haline gelen Osman'ın harekâtını dikkatle izliyorlardı. Böylece kendilerine karşı düzenlenecek Haçlı girişimleri, önemli ölçüde bunlar sayesinde Anadolu'nun batısında karşılanmış oluyordu. Halifelîğin de merkezi konumuna gelmiş olan Mısır yönetimi, bu itibarla kendisinde söz konusu beylerin gaza faaliyetlerine bir dereceye kadar müdahale hakkı görüyor olmalıydı. Diğer yandan da egemenliklerini Suriye üzerinden Anadolu'ya doğru genişletme emellerini de canlı tutmaktaydılar. Moğollara karşı mücadele içerisinde bulunan Memlûkler, bu süreçte Anadolu beylerini de teşvik ediyorlardı. Oluşum dinamikleri gaza faaliyetlerine dayanan beylikler için Mısır'la yürütülecek ilişkiler bu bağlamda önem kazanıyordu. Yahşi Fakîh geleneği Osman Beg'in bu süreçteki tutumu ve Memlûklerle kurulan ilişkiler hususunda tam bir suskunluk içerisindeydi. Osman'ın Bizans'a karşı gaza faaliyetlerini yoğunlaştırarak Bithinia'ya yerleşmeye başladığı dönemlerde Memlûklü tahtına, önce Kalavun'un yerine geçen oğlu El-Melikü'l-Eşref Halil (1290-1293), bunun öldürülmesinden sonra da diğer oğlu El-Melikü'n-Nasır unvanıyla Muhammed (1293-1294, 1299-1309 ve 1310-1341) geçirilmiştir.²¹ Görüldüğü gibi bunun ikinci saltanat döneminde Anadolu'da Sülemiş İsyanı cereyan etmekteydi. Bu çerçevede Osman'ın oğluna Melik adını vermesi bir tesadüf olmamalı. Bu görüntü Osman'la, sultanın diplomatik ve politik bağlamda ilişkide olduklarını düşündürüyor. O, bu ilişkilerden Bizans'a karşı giriştiği gaza faaliyetlerinin yoğunlaştığı bir dönemde, Memlûklerin olası müdahaleci politikalarına karşı da faydalanmaya çalışmış görünüyor. Bu suretle Osman Beg karşımıza yalnız diğer beyliklerle, Selçuklu hükûmetiyle ve Moğollarla değil, Memlûklerle de diplomatik ilişkiler kurma çabasında bir

21 İsmail Yiğit, "Memlûkler", *TDVİA*, Ankara, 2004, s. 90-97.

figür olarak çıkıyor. Şunu da belirtmeliyiz ki, bu gelişmeler çerçevesinde oğlu Melik de, El-Melik'in 1299-1309 yılları arasındaki saltanat döneminde doğmuş olmalıdır.

Diğer oğlu Çoban'ın adı da, Osman Beg hakkında önemli ipuçları sağlamakta ve çocuklarının isimlerini tesadüfen değil, bilinçli politik gerekçelerle verdiğini göstermektedir. Öncelikle Çoban isminin Türk ve Moğol toplumlarında oldukça yaygın ve popüler bir isim olduğunu belirtmek gerekir. Yukarıda I. Alâeddin Keykubâd'ın Kastamonu emirliğine getirdiği Hüsameddin Çoban Beg'den, kurulan beylikten ve Osmanlıların da bunlara olan tâbiyetinden bahsedilmişti. Osman'ın oğluna Çoban adını vermesinin sebebi bu ilişkiyle ilgili olabilir. Anadolu Moğolların tâbiyeti altındayken, İlhanlı emîri Çoban'ın sindirici bir kişilik şeklinde temayüz ettiği görülür. İlhanlı emîrlerinden Sülemiş, 1298'de merkeze karşı isyan eder ve Moğollara karşı olan Türkmen beylerin de desteğiyle kısa sürede Anadolu'yu kontrolü altına alır. Bu süreç Anadolu beylerinin bağımsızlık sürecinde önemli bir yer teşkil eder. Bu gelişmeler karşısında İlhanlı emîri Çoban, ilk defa H. Şaban 698'de (Mayıs 1299) Anadolu'ya geldi ve Sülemiş'i yendikten sonra Memlûklere karşı Suriye sınırına yöneldi. İkinci defa, ayaklanma halindeki Türkmenlere karşı 714'te (1314) büyük bir orduyla Anadolu'ya geldi ve Karabük'ü kendisine kışlak seçti. Bu esnada Türkmen beyleri gelip kendisine bağlılıklarını bildirdiler. Böylece Sülemiş İsyanı ve Türkmenlerin bağımsızlık girişimleri de bastırılmış oldu. Osman Beg'in oğlu Çoban'ın adı İlhanlı büyük emiri Çoban ile de ilişkilendirilir.²² Selçuklu tarihçisi Aksarayî, Emîr Çoban'a itaatlerini arzeden Etrâk (Türkmenler) beylerini Hamîdoğlu, Eşrefoğlu, Karahisar Beyi, Germiyanoglu, Kastamonu'dan Süleyman Paşa diye belirtir, Osman Beg'in adı zikredilmez.²³ Osman Beg'in Sülemiş İsyanı'na doğrudan destek olduğuna ilişkin herhangi bir

22 İncalcık, "Osman I", s. 446.

23 Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara, 2000, s. 251-252; Krş. İncalcık, "a.g.m.", s. 446.

bilgiye sahip değiliz. Bu isyan sürecinde ve sonrasında Osman, oluşan otorite boşluğundan yararlanarak Bizans tekfurlarına karşı baskısını artırmış görünüyor. Oğluna kahredici İlhanlı emiri Çoban'ın adını, herhalde Anadolu'ya ilk gelişinde vermiştir. Bu itibarla oğlu Çoban 1299 yılı civarında doğmuş olmalıdır. Böylece bir bakıma beyleri de kontrol altına almaya çalışan emir Çoban'a karşı uyumlu bir yaklaşım sergilemeye çalışıyordu.

İlişkiler ve Yoldaşlar

Osman Beg'in kurduğu ilişkiler ve bunları yönetme biçimi, bu sürecin dinamiklerini, üretilen yapıları, etkin kişileri ve koşulları belirlemek için önemlidir. Söz konusu kişiler karşımıza, beyliğin kurulumunda Osman'ın belirlediği politikalar çerçevesinde oluşturulan yapılar sarmalının işlevsel birer parçasına dönüştürülmüş halde çıkıyorlar. Bütün bu işlemlerin merkezinde de, gerek söz konusu kişileri kendisine çekebilme potansiyeli, gerekse bunları kurduğu siyasal ve askerî mekanizmaların içerisinde organize edebilme yeteneğiyle, Osman'ın karizmatik otoriter kişiliği ve yetenekleri bulunmaktadır. Osman'ın, kariyerinin en önemli süreçlerinden birini, kurduğu kişisel ilişkiler oluşturur. Hükümdarlığı boyunca büyük girişiminin temel dayanağını insan kaynağı ve bu süreci yönetme biçimi oluşturmuştur. Bütün beşerî unsurları ve bunlarla kurduğu ilişkileri otoriter kişiliğiyle karakterize ederek, beyliğin kurulumunu bu zemin üzerine oturtmuş ve bu unsurları da girişiminin birer parçası haline getirmiştir. Bu bağlamda karşımıza, kökenleri, meslekleri, dünya görüşleri birbirlerinden farklı insanları, ilkin Söğüt ucunda ve sonra da Bithinia'da Osmanlı bünyesinde bir araya getirebilmiş ve bunları idealize ederek ahenkli çalışan bir mekanizma halinde örgütlemeyi başarmış bir lider olarak çıkmaktadır.

Bu süreçte Osman, başta *alp/gazi*, *ahi*, *abdal* ve *bacılar* şeklinde adlandırılan sosyal katmanlardaki unsurları, uclara sığan

konar-göçerleri, bürokratları, ulemâyı ve nihayet Rum ahaliyi ve tekfurları karizmatik kişiliği ekseninde bir araya getirerek, bunları beylik çatısı altında bütünleştirmiştir. Bu süreçte Anadolu beyleri, Selçuklu sultanları ve Moğol valileriyle de ilişkiler geliştirerek, oluşumunda bu süreçlerden de yararlanmaya çalışmıştır. Bu itibarla söz konusu ilişkilerin biçimini, yer yer askerî, siyasî ve diplomatik süreçler belirlemiştir. Erken dönemde sıklıkla kullanılan, *garip sevici, istimâlet, adalet* gibi kavramlar, bu ilişkilerin tezahür biçimini belirleyen temel yapı taşlarını da formüle etmektedir. İçeriği ve şekli önemli ölçüde Osman tarafından oluşturulan bu dinamiklerin karakterize ettiği ilişkiler ve insan kaynağı yönetimi, sonraki dönemlerde de etkin biçimde kullanılacaktır. Bu bakımdan Osman'ın iktidar dönemi, yalnız askerî ve idarî yapıların değil, insan kaynağı temini, yönetimi ve demografi politikalarının da oluşturulduğu bir evre olmuştur.

Bu düzlemde gerçekleşmiş bütün gelişmeler ve burada Osman'ın belirleyici konumu, kendisine yapıştırılmak istenen *cahil, çoban ve barbar* şeklindeki negatif sıfatları da bertaraf edici niteliktedir. O, farklı insanları bir araya getirmekle kalmamış, bunları yeni idealler ve gayeler çerçevesinde de örgütleyebilmiştir. Bu süreç kişiliği hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Böylece subaşı ve alp beyi sıfatıyla, sıra dışı ve donanımlı bir figür olarak beliren Osman'ın, bu kitleler için, söz konusu ideal ve gayelerin ete kemiğe bürünmüş karizmatik önderi olduğu anlaşılıyor. Bu bağlamda o, uc bölgesine sığınan, her biri farklı dünyalara ait unsurlarla, fethedilen bölgelerdeki yerli ahaliyi beylik bünyesinde uyum içinde bir araya getirebilmiş kilit unsurdur. İşte bu beceri, onun karizmatik kişiliği ve liderliğinin en önemli ve ayırt edici unsurlarından biridir.

Çevresindeki kişilerin kimliği, niteliği, bunlarla kurduğu ilişkiler ve geliştirdiği ilişki yöntemleri, içerisinde bulunduğu koşullar, üstlendiği görev ve sorumluluklar ve atıldığı girişimlerle

uyum içinde görünüyor. Söğüt'te ortaya çıktığı andan itibaren yanı başındaki unsurlarla yakın ilişkiler kuran Osman, etrafında bir çekirdek kadro oluşturmayı ve bu halkayı da gelişmeler paralelinde farklı kökenlerden insanlarla genişletmeyi başarmıştır. Bunun yanı sıra, köylü, gezgin, konar-göçer, yersiz-yurtsuz garip, derviş, maceracı ve yerli ahaliden oluşan insanları da geri çevirmiyor, bunların yurt, doyum, can, mal ve namus güvencesi gibi en temel sorunlarını çözerek beyliğinin nüfusunu günden güne büyütüyordu. Osman Beg bu suretle yalnızca kendi gücünü büyütmele kalmıyor, kendisine sorun teşkil edebilecek potansiyeli de en başından bertaraf etmiş oluyordu. İkinci aşamada kazandığı askerî başarılar ve uyguladığı adalet ve istimâlet temelli politikalarla, civardaki Türkmen beylerinin kaynaklarını da kendi sancağı altına çekerek, beyliğinin askerî-idarî kadrolarını ve nüfusunu her geçen gün daha da büyütüp zenginleştirecektir.

Bu sürecin temelinde de yukarıda da belirtildiği üzere, bizzat karizmatik otoriter kişiliği bulunuyordu. Osman, böylece imparatorluğun kaderini tayin edecek nüfus politikaları ve yöntemlerinin de tohumunu atmış oluyordu. Demografi politikalarının da diğer süreçlerle ve beylik dinamikleriyle iç içe geçirilerek inşa edilmiş olduğunu belirtmeliyiz. Osman'ın şahsında ortaya çıkan karizmatik liderlik otoritesi, geliştirdiği yöntemler ve sahip olduğu erkler, *padişah* prototipini oluşturan ve karakterize eden besleyici dinamikler olacaktır. Bu bağlamda beyin en önemli görevlerinden birini, kuşkusuz ilişkiler ağı, nüfus meseleleri ve kaynak yönetimi gibi süreçler oluşturmuştur. İleride etkin ve yaygın bir biçimde kullanılıp daha sistematize edilmiş halde görülecek olan bu süreçler, imparatorluğun temel kurumlarını ve politikalarını karakterize eden başat dinamiklere dönüşecektir. Bu kısa değerlendirmeden sonra Osman Beg'in kurduğu ilişkileri, askerî, siyasî ve idarî gelişmeler temelinde ele alabiliriz. Burada karşımıza aile fertleri ve akrabalarıyla birlikte ilk çekirdeği oluşturan alplar ve gaziler, ahiler, abdallar, beyler, Rum tekfurlar çıkmakta

ve daha sonra bu manzaraya yeni unsurlar, hatta Selçuklu sultanları da dâhil olmaktadır.

Osman Beg'le birlikte hareket eden aile fertlerini şu şekilde tespit ediyoruz: Kardeşleri Gündüz ve Saru Yatu Savcı beyler, amcası Dünder Beg ve yeğenleri Bay Hoca, Aydoğdu ve Ak Timur. Dünder'la beylik rekabetine giren Osman, bey seçildikten sonra amcasını bir bakıma vezir mahiyetinde bir danışman olarak yanında bulundurmıştır. Önemli meseleleri danıştığı amcası, genel olarak kendisine karşı muhalif bir tutum içinde görünüyor. Nihayet egemenlik haklarını kısıtlayıcı tavırlar sergileyen amcasını oklayarak öldürecektir. Kardeşi Gündüz ve Saru Yatu Savcı da, tıpkı amcaları Dünder gibi, Osman'ın seferlerinde ve idari-siyasî faaliyetlerinde yanında bulunmuş ve kendisine destek vermişlerdir. Nitekim kendisinden epey yaşlı olan ağabeyi Saru Yatu Savcı Beg, 1286'da İkizce Savaşı'nda şehit olmuştur. Osman'ın faaliyetlerinde yeğenleri de kendisiyle birlikte hareket etmişlerdir. Ermenibeli Savaşı'nda ağabeyi Saru Yatu'nın oğlu Bay Hoca; Bithinia tekfurlarıyla yapılan Dimbos Savaşı'nda da öteki biraderi Gündüz'ün oğlu Aydoğdu şehit olmuştur. Diğer yeğeni Ak Timur'u elçi olarak sultana göndermiş ve ileride Bursa kuşatmasında şehrin üzerine kurulan havale kulelerinden birinin komutanlığına getirmiştir.

Köken itibarıyla kendisi de bir *alp* olan Osman Beg'in, ilk andan itibaren kariyeri boyunca kendisine destek veren, en yakınında ve önemli ilişkiler içerisinde bulunduğu unsurlar alplar olacaktır. Profesyonel savaşçılar olan alplar, Orta Asya'da Türk ve Moğol toplumlarında, yetenek, cesaret ve başarılarıyla temayüz etmiş ve eşitleri arasından sıyrılarak onların lideri haline gelmiş büyük savaş beyleriydi. Bulundukları bölgede oldukça etkin ve saygın figürler olup, akın ve savaş dönemlerinde civardaki Türkmenler alpların etrafında birleşerek bunların bayrağı altında hareket ederlerdi. Uç toplumunun en önemli figürleri olan alplar, Türkmen gazileri örgütleyerek Bizans topraklarına akına götüren kudretli savaş beyleriydiler.

Yahşi Fakih geleneğindeki hânedan şecerelerinde (soy ağaçlarında), Osman'ın atalarından Kaya, Gök, Kayık, Sarkuk, Gündüz'ün karşımıza alp adı ya da unvanıyla çıktıklarını ve bunun da bir tesadüf olmadığını belirtmeliyiz. Kaynaklar Osman Beg'in en yakınındaki yoldaşların da önemli ölçüde alplardan oluştuğunu gösteriyor. Bunlar başlıca Turgud Alp, Hasan Alp, Aykut Alp, Saltuk Alp, Konur Alp, Akça Koca, Gazi Abdurrahman'dır. Osman'ın maiyyetindeki bu isimler, aslında onun generalleri hükmünde olan kudretli ve büyük nüfuz sahibi savaş beyleriydiler. Bu itibarla kimlikleri ve oynadıkları rollerle kaynaklarda da ön plana çıkmışlardı. Bunların daima *yan* ve *yoldaş*lar şeklinde tanımlanmış olmaları, Osman Beg'le yakınlıklarını ve bir gazâ/akın beyliğinin oluşum sürecinin idare ve komuta kademesindeki önemli yerlerini gösteriyor. Alp yoldaşlar kuşkusuz bu isimlerle sınırlı değildi, bunlar *alpıyân-ı rûm* olarak tanımlanan savaşçı beyler zümresinin en seçkin ve üst rütbeli figürleriydiler.

Alplar arasındaki rütbesel hiyerarşi, somut çizgisel ayrıştırıcılarca değil, sergilenen karizmatik kişilikle belirleniyordu. Sahip olunan karakter, donanım, cesaret, atılganlık, öngörü gibi meziyetlerdeki baskınlık, ötekiler üzerinde üstünlük şeklinde temayüz eden hiyerarşiyi düzenliyordu. Bu isimlerden bir kısmı, kariyerinin henüz başlangıcında Söğüt hinterlandında Osman'ın yanındayken, diğerleri ilerleyen dönemlerde Bithinia fütûhâtı sürecinde ortaya çıkıyor. Birinci kısımda ve Söğüt-Domaniç civarında bulunan alpların çoğu babası Ertuğrul Beg'in yoldaşlarıydılar. Bunların Osman'ı henüz gençliğinde yakından tanıyarak onun karizmatik kişiliği etrafında bir araya geldikleri anlaşılıyor. Bu katılımın, Osman'ın bey seçilmesinde hiç şüphesiz önemli bir yeri ve rolü olmalıdır. Diğerlerinin ise Osman'ın başarıları karşısında yoldaşlığa katıldıkları ve askerî seferlerde kendilerini göstererek yükseldikleri anlaşılıyor. Gerek astsubay, gerekse subay hükmünde olan bütün alplar için Osman Beg, kendilerini

bir araya getirip bütünleştiren ve beyliğin oluşum sürecinde asil savaş beyleri sınıfına dönüştüren bir liderdi. Bütün bu süreçlerin merkezinde kuşkusuz kendisi de bir alp subaşı olan ve tüm unsurlar üzerinde hızla egemen bir figüre dönüşmekte olan Osman'ın karizmatik liderlik otoritesi şeklinde beliren kişiliği bulunuyordu. Söz konusu karizmatik kişilik salt cesaret, bilgelik, atılganlık gibi meziyetler anlamına gelmiyor, alp, nöker, savaşçı Türkmen cinsinden bütün yoldaşları başarıya götürecek yollar buluyor ve mücadelenin sonunda da bu unsurlara sadece şan ve şeref değil, para, toprak, köle cinsinden büyük kazanımlar da sağlıyordu. Bu hiyerarşide Osman, general sıfatındaki üstün alpların da tepesinde bulunuyordu. Bu itibarla sadece beyliğin başı değil, özel olarak da bu profesyonel asil savaşçılar kütlesinin de lideriydi. Birbirlerine karizmatik hiyerarşinin belirlediği astlık-üstlük kurallarıyla bağlı olan alplar, bulundukları bölgedeki tüm savaşçıların da doğal reisleriydiler. Osman Beg'in daima en yakınında bulunmuş olan alpların her biri, beyliğin oluşumunu belirleyen bütün askerî süreçlerin, temel yapı taşlarıydılar. Bu alp yoldaşlardan bazı büyük figürlerin soy asaletleri ve yararlılıkları haleflerince de sürdürülecek ve bunlar imparatorluğun aristokratik ailelerine dönüşeceklerdir.²⁴

Köse Mihal ve Samsa Çavuş, Osman Beg'in yakın ilişkiler içerisinde bulunduğu ve birtakım siyasî ve askerî süreçlerde önemli görevler üstlenmiş yoldaşlardır. Bu iki figürün kişilik, kariyer ve icraatları, beyliğin oluşumuna ve Osman'ın kişiliğine ilişkin birtakım ipuçları sunmaktadır. Öncelikle şunu belirtmeliyiz ki, Osman'ın, Köse Mihal ve Samsa/Samsama Çavuş'la yolu kariyerinin henüz başında kesişmişti ve her ikisi de rütbe, güç ve

24 Bunlardan Aygud Alp'in oğlu Kara Ali henüz Osman Beg döneminde ön plana çıkmış ve Orhan zamanında bir askerî-idarî elite dönüşmüştür. Oğlu Kara Timurtaş Paşa I. Murad ve I. Bayezid döneminin en önemli figürlerinden biri olmuş, bunun evlâdı Yahşi, Oruç, Umur ve Ali beyler I. Murad, I. Bayezid, I. Mehmed ve II. Murad dönemlerinde önemli roller oynamışlardır.

mevki bakımından hemen hemen kendisine yakın seviyedeydiler. Bu bakımdan Osman'ın Köse Mihal ve Samsa Çavuş'la ilişkileri iyi irdelenmelidir.

Samsa Çavuş üzerinde pek durulmamış ve genellikle bir aşiret reisi olarak değerlendirilmiştir. Osmanlı ve Selçuklu devlet yapısı ve geleneğine ilişkin paradigmalara kurumlar göz önüne alınırsa, karşımıza uc bölgesinde konuşlandırılmış önemli bir Selçukî merkezî unsur olarak çıkıyor. Bolca malzemeye sahip olduğumuz Osmanlı saray, merkez ve timâr teşkilatları sayesinde çavuşluk kurumu ve çavuşların kariyerine ilişkin esaslı bir yapısal form oluşturabilmekteyiz. Çavuşluk kurumu, oldukça köklü bir geçmişin ve Türk devlet geleneğinin üzerinde oturmaktadır. Saray ve merkez teşkilatında görevli olan çavuşlar, hükümdara yakın kişilerdi. Osmanlı İmparatorluğu'nda sultanın maiyyetinde önemli görevler icra eden Dergâh-ı Âl-i çavuşlarından bir kısmı kendilerine büyük *timâr* ve *zeâmet*ler tevcih edilmek suretiyle saraydan sancağa/taşraya çıkarılırlar ve kariyerlerini timâr sistemi içinde üst rütbeli bir yönetici olarak, genellikle eyaletlerin önemli sancaklarında ya da büyük kazalarında sürdürürlerdi.²⁵ Eyaletlerdeki çeşitli işlerde bunların meslekî meziyetlerine de müracaat edileceği için, çavuşlar merkezlere yakın timâr birimlerinde konuşlandırılırdı. Samsa Çavuş'un bölgedeki varlığı, Selçukîlerden tevarüs edilen bu yapı çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Bu bağlamda Samsa Çavuş kendisine uc bölgelerinde *ıkta* olarak verilmiş geniş bir idarî-askerî ünitenin sorumlusu olmalıdır. Askerî unsurları ve raiyyetiyle birlikte ıkta dairesinde bulunan Samsa Çavuş'un merkezle bağı, Moğolların Konya'da yönetime egemen olmasından sonra iyice zayıflamış ve tıpkı taşraya yollanmış diğer beyler gibi, o da müstakil hareket etmeye başlayarak mümkün

25 Bkz. Uğur Altuğ, "Kanuni Sultan Süleyman Döneminde Dergâh-ı Âli Çavuşluğunun Kariyer Yolları ve Çavuşlar", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, c. 3, S. 5, 2016, s. 116-128; Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defteri (TT-d), Numara: 972.

oldukça ileri uc hatlarına doğru çekilmiştir. Yahşi Fakîh geleneği, uc bölgesine Ertuğrul'la eş zamanlı geldiğini, fakat daha sonra İnegöl tekfurunun baskısından Mudurnu'ya çekilmek zorunda kaldığını belirtir.²⁶ Samsa Çavuş'un Karacahisar fethinden sonra sahneye çıkarak Osman'a katılması, bütün bu süreci teyit eden önemli bir parametredir. Zira Osman Beg Karacahisar'ı aldıktan sonra bir sancakbegi hükmüne yükselerek, tâbiyeti altında Samsa Çavuş'un ıktâ dairesinin de bulunduğu geniş bir bölgenin kontrolünü ele almıştı. Merkezî idarenin Moğol istilası altında dağılmaya başladığı bir dönemde Samsa Çavuş'un katılımını, Osman'ın karizması ve yükselişiyle birlikte, işte bu hiyerarşik idare düzeni belirlemiş olmalıdır. Böylece Sakarya hattında bulunan güçlü bir Selçuklu beyi, *bahadır* olarak tanımlanan alp yoldaşlarıyla ve raiyyetiyle birlikte idarî bir ünite ve askerî bir ordu şeklinde beylik bünyesine eklenmiş oluyordu. Samsa Çavuş, artık Osman'ın en yakınındaki nüfuzlu figürlerden biri olacaktır. Samsa Çavuş'un katılımı, Osman'ın henüz 1280'lerin sonlarında geliştirdiği ilişkiler hakkında da bazı fikirler veriyor. Büyük yoldaşlarından biri haline dönüşen Samsa Çavuş, aynı zamanda Osman'ın, dolayısıyla beyliğin çavuşluk işlerini de yürütmüş görünüyor.²⁷ Samsa Çavuş'un sahneye çıkışı, Karacahisar'ı fethinden sonra Osman Beg'in evrildiği kişiliği ve konumu açıklayan dramatik kanıtlardan biridir. Samsa Çavuş, tıpkı büyük generalleri hükmündeki kudretli alplar gibi, Osman'ın

26 “Ve hem Samsa Çavuş dahi ol araya yakındur. Ana dahi hali ilam idelüm. Tecessüs idüb fırsat vaktini gözetip bize tenbih etsin” dedi. Samsa Çavuş dediğimiz ol kişilerdendir ki, Ertuğrul'la bile gelmişlerdi. İnegöl kâfirlerinin ezasından kaçub varub Mudurnu vilâyetinde mütemekkin olub keferesiyle müdârâ iderlerdi. Ve Sülemiş nâm bir karındaşı dahi vardı. Ve hem cemâatleri dahi çoğidi. Bahadırlar, yoldaşlığa yarar kişilerdi”, Neşri, c. I, s. 91.

27 Anadolu Beylerbeyi'ne gönderilmiş 1602 ve 1604 gibi geç tarihli iki hüküm Samsa Çavuş'u Osman Gazi'nin çavuşbaşısı olarak nitelemektedir, Murat Uluskan, “Divân-ı Hümayûn Çavuşbaşılığı (XVI-XVII. Yüzyıllar)”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1998.

en yakınında olup beyliğin oluşumunda önemli misyonlar icra eden çekirdek kadronun içerisinde bulunacaktır. Bu görüntü, Osman'ın sadece bu unsurlarla birleşebilme becerisini değil, devlet mekanizmasının oluşturulma sürecini ve bu süreçte eski yapı ve unsurların da varlığını ve kullanılma biçimlerini ortaya koyuyor.

Osman Beg'in yanındaki önemli figürlerden biri de, Söğüt yakınlarındaki Harman Kaya'nın tekfurı Köse Mihal'dir. Osman'ın kariyerinin başından itibaren sahnede olan Köse Mihal, Bizans İmparatorluğu'nun sınır bölgesindeki yönetici elitlerinden biriydi. Osman'la yakın dostluk ilişkileri içerisinde olan Mihal Beg, askerî operasyonlarda önemli roller üstlenmiş, kılavuzluk, rehberlik ve elçilik yapmıştır. Kısa sürede Osman'ın en yakınındaki kudretli simalardan biri haline gelen Köse Mihal, beyliğin oluşum sürecinde büyük katkılar sağlamıştır. İcraatlarıyla henüz yaşarken önemli bir Osmanlı eliti haline gelen Köse Mihal'in oğul ve torunları Trakya ve Rumeli fütûhâtında, tıpkı ataları gibi önemli görevler icra etmişlerdir. Böylece Köse Mihal Beg, imparatorluğun önemli ailelerinden biri olan Mihaloğlu hânedanının da kurucusu olmuştur. Osman'ın bir Bizans tekfurunu, hem de öteki tekfurlara karşı giriştiği gazâ seferlerinde önemli bir unsura dönüştürmüş olması, kişiliği ve kurduğu ilişkilerin anlaşılması adına önemli bir göstergedir. Kısa sürede Osman'ın büyük komutan ve beylerinden biri haline gelen Mihal Beg, kurucu kadronun ana çekirdeğinde yer alacaktır. Manzara Mihal Beg'le sınırlı kalmamış, kuşatma altında kalan tekfurlardan bazıları da teslim seçeneğini değerlendirerek Osman Beg'e itaat etmişlerdir. Bunların bazıı yönetim dairelerinde bir Osmanlı subaşı hükmünde bırakılırken, diğerleri de başka noktalara kaydırılmışlardır.

Köse Mihal gibi farklı kökenlerden unsurların Türk toplumunda bir savaş eliti olabilmelerinin yolu nöker kavramıyla belirlenmiştir. "Nökerlik, gaza önderine *anda* (and) ile bağlanma yoluyla kurulur ve gaziyân birliği böylece ortaya çıkardı. Tutsak

düşen Köse Mihal, Osman Beg'in nökeri olmuş, akınlarda ve öteki Rum tekfurlarıyla ilişkilerinde daima Osman'a sadakatle hizmet etmiş, sonunda İslâmiyeti de kabul etmiştir."²⁸ Osman'ın geliştirdiği bu politika, ileride Balkan ve Anadolu fetihlerinde uygulanan yaygın ve fetihleri kalıcı hale getiren bir yönetime dönüşecektir. Osman'ın yoldaşları arasındaki en çarpıcı figürlerin başında kuşkusuz Köse Mihal geliyordu. Onun varlığı ve katkıları, Osman Beg'in karizmatik otoritesi ve donanımı hakkında oluşturmaya çalıştığımız görüntüyü daha da parlaklaştırmaktadır. Her biri farklı köken, meslek ve sınıfa mensup olan unsurların oluşturduğu *kurucu yoldaş* kadrosu içerisinde bir Rum tekfurunun çekilmiş olması, devleti kuran unsurların Rumlar olduğu şeklindeki Gibbons'un iddialarının aksine, Osmanlı barışının ve koruyucu, kolaylaştırıcı ve uzlaşmacı politikalarının çarpıcı bir tezahürüdür. Bununla birlikte Osman'ın oluşturduğu yapının ötekiler için nasıl bir cazibe alanına dönüştüğünü de göstermektedir.

Ömer Beg figürünü de bu bağlam içinde değerlendirmek gerekir. Hakkında Mekece Zâviyesi vakıf senedinde, Osman Beg'in hanımı Malhûn Hatun'un babası olduğunu belirtir kaydın dışında hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, bazı araştırmalarda bir Selçuklu veziri olarak üretilmeye çalışılsa da, bu hususu teyit edecek bir delil yoktur. Kendisi Eskihisar bölgesinde bir Selçuklu sancakbeyi ya da subaşı olmalıdır. Osman evlilik yoluyla sıhriyet kurduğu Ömer Beg'in gücü ve nüfuzundan da yararlanmış görünüyor. Burada önemli olan noktalardan biri, Osman Beg'in evliliklerinde yaptığı tercihlerdir. Genellikle aşk kurgusu içerisinde üretilen bu gelişmelerin altında, zannedilenin aksine, büyük bir mücadeleye giriştiği iktidar oyunlarında kendisine avantaj sağlama niyeti bulunmaktadır. Önemli bir Selçuklu askerî-idarî elitiyle bu yolla ilişki kurabilmesi, kendisinin vizyonuna da işaret etmektedir.

28 Âşık Paşazâde, s. 33; İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye...*, s. 28.

Osman Beg'in yanındaki en önemli şahsiyetlerden biri de kuşkusuz Şeyh Edebalı'dır. Kaynaklarda Söğüt ucunda bir Vefâî şeyhi olarak temayüz eden Ede Şeyh, abdalân sınıfının bölgedeki en kudretli figürüdür. Özellikle Âşık Paşazâde tarihinde efsanevi bir kimliğe büründürülen Ede Şeyh, beyliğin yapılandırıcısı olarak kurgulanmıştır. Babaî İsyanı'ndan sonra Vefâiyye dervişleri, uçların en uzak noktalarına sığınmış görünüyor. Bunlardan biri olan Edebalı'nın varlığı Hüdâvendigâr livâsı tahrir defterlerinde tasarruf ettiği köylere ilişkin kayıtlarla kanıtlanmaktadır. Elvan Çelebi, onun Vefâiyye halifelerinden biri olduğunu, "*dinsizleri ve kâfirleri İslâmiyet'e kazandırdığını*" belirtir.²⁹ Baba İlyas soyundan olup, kendisi de Vefâiyye tarikatından olan Âşık Paşazâde, eserinde Edebalı'ya büyük bir rol vererek, hânedanla ilişkisini belirtmeye özen göstermiştir. Buna göre o, Osman Beg'in şeyhi, mürşidi ve fıkıh alanında danışmanıdır, Osman adına hutbe okunması meselesi ortaya atıldığında Tursun Fakîh, Edebalı'ya danışmıştır.

İlk döneme ait tahrir defterlerinde dağda kırdan boş toprakları şenletip zâviye kuran, sonra bunu vakıf olarak sultanlara onaylatan Kalenderî Babaî dervişlere ait birçok kayıt bulunmaktadır.³⁰ Hânedanla ve iktidarla oldukça yakın ilişki içerisinde bulunan abdâlân sınıfı, bizzat sultanlar tarafından desteklenmiş ve bu ilişkinin temellerini de Osman Beg ve Edebalı atmıştır. Şeyh Edebalı, Dursun Fakîh, Kumral Dede gibi unsurlar, Osman'ın yakınındaki dervişler olarak ön plana çıkıyor. Edebalı'nın kızı Rabia ile evlenen Osman, bu evlilik vasıtasıyla bir bakıma, uc toplumunda büyük bir nüfuza sahip bulunan Vefâiyye mensuplarıyla da bir çeşit ittifak kurmuş oluyordu. Şeyh Edebalı'nın ahi-lerle olan akrabalık ilişkisi ve onların üzerindeki etkileri de göz önüne alınacak olursa, Osman Beg'in bu suretle kendisine büyük bir müttefik edindiği anlaşılabacaktır. Beyliğin oluşum sürecinde

29 Barkan ve Meriçli, *Hüdâvendigâr Livâsı...*; İnalçık, *a.g.e.*, s. 22.

30 İnalçık, *a.g.e.*, s. 23; Ömer Lûtfî Barkan, "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri Ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, S. II, Ankara, 1942, s. 279-304.

önemli bir danışman ve manevî figür olarak el üstünde tutulan Edebalı, Osman Beg'e en yakın kişilerden biriydi. Bu şeyhin desteği bilhassa Türkmen küteler ve ahiler üzerinde etkili olmuştur. Âşık Paşazâde Osman'a gazâ kılıcını bizzat Şeyh Edebalı'nın kuşandırdığını belirtmektedir.

Görüldüğü gibi Osman Beg yanına her biri farklı köken, kimlik ve mesleklere sahip, farklı dünya görüşlerinden insanları çekmeyi başarak, bunları beyliğin oluşumunda yapıcı birer unsura dönüştürmüştür. Hemen yakınında kurduğu çekirdek kadroda yer alan kişiler, kuşkusuz beylik içindeki farklı katmanların ön plana çıkmış ve kendilerini bey nezdinde temsil eden başları hükmündeydiler. Bu suretle Osman, farklı unsur ve kaynakları yalnızca kendi çekirdek kadrosunda bir araya getirmekle kalmış olmuyor, beyliğin üst yönetiminde de bütün unsurlar arasında da bir denge kurarak, beyliğini heterojen kaynak ve katmanların homojen uyuşumu üzerine inşa etmiş oluyordu.

* * *

Osman Beg'in ilişkileri ve etrafındaki çekirdek kadronun niteliklerinin tespiti, bize yalnızca beyliğin kurucu figürleri ve Osman'ın bu süreçteki rolü hakkında değil, aynı zamanda karizmatik kişiliği ve özellikle de mesleği ve donanımı hakkında da önemli fikirler vermektedir. Bilhassa kendisine çekmeyi başardığı farklı kökenlerden unsurları, beyliğin oluşum sürecinde önemli görev ve fonksiyonlarda organize edebilmesi oldukça çarpıcı bir görüntü sergilemektedir. Meslekî anlamda profesyonel bir askerî-idarî alpe eli olan Osman'ın karizmatik kişiliği, alp beyler arasında parlak bir figür olarak ortaya çıkmasını ve bu beylerce önder olarak kabulünü sağlamıştır. Osman onların desteğiyle gerçekleştirdiği icraatları, kısa süre içerisinde farklı unsurları da etkisi altına alabileceği bir fırsata dönüştürmüştür. Şu halde bir beylik kurucusu olarak ortaya çıkışını sağlayan ve kişiliğini de büyük ölçüde karakterize etmiş temel unsurun alp ve alp subaşı kavramlarınca

formüle edilen süreç olduğu anlaşıyor. Daha önce de belirtildiği gibi, Osman profesyonel bağlamda bir alp ve alp beyidir. Âşık Paşazâde menâkıbnamesinde, savaşın önderleri olarak karşımıza alplar, yarar yoldaş ve nökerler çıkmaktadır. Osman'ın meslekî kimliği ve karizmatik kişiliği, büyük ölçüde alp kavramı çerçevesinde teşekkül etmiştir. Bu bakımdan fizikî görüntüsü ve yaşam biçimi de bir dereceye kadar tahmin edilebilir.

Orta Asya bozkır imparatorluklarında, Türklerde *alplar*, Moğollarda *noyanlar* soylu ailelerden gelen komutanlardı. Moğollarda noyanlar, aristokrat ailelerden bagatur unvanı taşırlardı. Osmanlılarda alpların aynı zamanda bahadır unvanını taşıdıkları da bilinmektedir. Rum abdalları ve ahîlerle yan yana ayrı bir *ta'ife* olarak zikredilen *Gâziyân*, Osman döneminde gördüğümüz alplardan başkası değildir ve bu alplar belli nitelikler taşıyan bir gruptur. Baba İlyas torunu Âşık Paşa (1271-1332) *Garîbnâme* adlı eserinde (bitişi 1310) alpların dokuz niteliğe sahip olması gerektiğini vurgular. Âşık Paşa *gâziyân* kelimesi yerine, İslâm'dan önce Avrasya toplumlarındaki bahadır önderleri formüle eden *alp* terimini kullanmıştır³¹

Garîbnâme'ye göre alp olabilmenin dokuz koşulundan ilki, *muhkem yürek*, yani cesaret sahibi olmaktır. Cesaret düşman karşısında askeri ayakta tutan direktir. Bu bağlamda en korkusuzları temsil eden alplar bu sıfatla liderdir. İkincisi, alpin kolunda kuvvet olmalı, herkes onu gücü nispetinde sayar. Üçüncüsü, alp gayret ve hamiyet sahibi olmalı, enerjisi ve yorulmazlığıyla herkesi ateşleyebilmelidir. Dördüncüsü, alp iyi bir at sahibi olmalıdır. At sahibi olmak Osmanlı'da soyluluk koşuluydu. *Garîbnâme*'ye göre, atın karnını örten bir zırh olması gerekir. Zırh atı heybetli gösterir ve kılıç ve ok darbesinden korur. Düşman alpi atından tanır. Beşinci koşul, alpin zırhı olmalıdır, alplik zırhla belli olur. Osmanlı'da at ve zırh sipâhiliğin temel koşuluydu ve tevcih

31 İnalçık, *a.g.e.*, s. 27-29.

edilen timârların miktarını bir dereceye kadar sipâhi ve atının zırh durumu belirliyordu. Diğer üç koşulu, alpin sahip olması gereken silahlar oluşturur. Bu bağlamda yay, ok, kılıç ve süngü olmazsa olmaz kabilinden silahlardır. Katı yay ve ok Osmanlılara Hristiyan askeri karşısında üstünlük sağlayan silahlardır. Kılıç, alpin en değerli silahıdır, onun altını ve incisidir ve yemin kılıç üzerine yapılır. Dokuzuncu koşul da, alp arkasını kollayacak bir yoldaşa sahip olmalıdır. Yoldaşlık özel bir merasimle gerçekleşir ve and içilirdi. Böylece alp ok, yay, kılıç ve mızrakla silahlanmış, zırhlı bir süvari olarak karşımıza çıkıyor. Bu süvari gerçekten alp olmak için bedenen güçlü, yüreği cesur ve birbirlerinin arkasını kolladıkları yarar yoldaşı olan bir yiğit olmalıdır.³²

Garîbnâme'de alp olabilmenin koşulu olarak ileri sürülen bu dokuz özellik, Osman'ı bir alp beyi ve profesyonel bir zırhlı süvari olarak ortaya koymaktadır. Yukarıda, Söğüt hinterlandındaki bütün uçlarda, Tanrı vergisi yeteneklere ve özelliklere sahip karizmatik bir kişilik olarak temayüz ettiğini ve eşitler arasında birinci, yani onların doğal önderi şeklinde karşımıza çıktığını belirtmiştik. Bu süreçte sergilediği kişiliğin cesaret, güç, dirayet gibi parçaları, görüldüğü gibi alplığın olmazsa olmaz koşulları şeklinde tanımlanmıştır. Osman'ı üstün bir karizmaya sahip kılan özellikler, yalnızca alplığın temel kriterlerine sahip olmasıyla ilgili değildi. Onu söz konusu kişilik özelliklerine sahip olan ve toplumda büyük bir saygı kazanmış diğer alplardan da ayıran şey, hem bu belirtilen meziyetlerde bunlardan daha üstün olması ve hem de diğerlerinde bulunmayan daha farklı liderlik özelliklerine de sahip olmasıydı. İşte bu kişilik onu alplar arasında ve toplumda baskın bir karakter olarak ön plana çıkarıyordu. Böylece Osman Beg'in, başta kendi aile bireyleri ve alplar olmak üzere, Söğüt toplumunda üstün ve soylu bir alp beyi olarak temayüz ettiğini anlıyoruz.

32 Âşık Paşa, *Garib-nâme*, c. II/2, yay. Kemal Yavuz, İstanbul, 2000, s. 549-563; İncalcık, *a.g.e.*, s. 29-31; Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 88.

III. BÖLÜM

SİYASÎ VE ASKERÎ FAALİYETLER

SİYASÎ VE ASKERÎ FAALİYETLER

Osman'ın beyliğin karar verici mekanizmaları tarafından, babası Ertuğrul'un yerine seçilmesi, kaynaklara daha çok bir aşiret beyinin seçilimi gibi yansımış ve genellikle de böyle kabul edilegelmiştir. Bu seçim kanaatimizce, aslında Söğüt merkezi ve hinterlandında bulunan unsurların, bir nevi iradî temayüllerinin yoklanması işiydi. Bu irade, Moğol istilası altındaki Selçukîlerin kaza yönetimindeki diğer unsurların tasarruflarında da görüldüğü gibi, Söğüt subaşılığı ve uc beyliği görevine Ertuğrul'un yerine geçecek, yine bir aile ferdini askerî-idarî bey olarak belirlemiş ve bu eğilim Konya tarafından onaylanmıştı. Bu manzarada Osman'ı amcasına karşı ön plana çıkaran şey, kuşkusuz karizmatik otoriter kişiliğinin daha baskın oluşuydu.

Yukarıda da belirtildiği gibi, bey seçildikten sonraki büyüme eksenli gelişmelerin temelinde de bu kişiliği bulacağız. Osman tarih sahnesine çıktığında, Anadolu'daki siyasî, idarî, askerî ve sosyo-ekonomik koşullar epeyce olumsuzdu. Bu elverişsiz ortamda, başarılı bir siyasî ve askerî figür olarak ortaya çıkmış ve manzaradaki yerini ve etkinliğini her geçen gün daha da genişletmiştir. Büyüme sürecinin temelinde, ilkin Söğüt uc bölgesinde daha sonraysa Bithinia eyaletindeki Rum unsurlara karşı giriştiği, *gazâ* kavramı içerisinde karakterize olmuş, askerî operasyonlar bulunmaktadır. Söz konusu askerî faaliyetler, büyük ölçüde siyasî ve idarî faaliyetlerin eksenini de teşkil etmekteydi. Osman Beg'in,

iç içe geçmiş halde olan bütün bu süreçleri, enerjik kişiliği ve geliştirdiği politikalarla yönetebilmesi sayesinde beyliğin oluşumu mümkün olmuştur.

Birbirini tamamlayıcı olup, büyük bir uyum içinde yürütülen askerî ve siyasî faaliyetler, bir yandan idarî, demografik, sosyal-ekonomik süreçlerdeki yapı ve politikaları belirlerken, diğer yandan da bunlardan beslenip, bu politikalar çerçevesinde şekillenmiştir. Burada siyasî faaliyetler başta olmak üzere, üretilmiş politikaların ve icraatların temelinde, askerî süreçlerin bulunduğunu belirtmeliyiz. Söğüt'te küçük bir uc subaşılığı şeklinde ortaya çıkan teşekkülün, başta toprak olmak üzere nüfus, askerî potansiyel ve ekonomik kaynak bakımından hızlı bir büyüme eğilimine girişi, Bizans'a karşı girişilen askerî faaliyetler ve bunun sonucunda elde edilen doğrudan ve dolaylı kazanımlar sayesinde mümkün olmuştur. Osman'ın bir alp subaşı olmasıyla taşıdığı belirleyici önem, bu temel büyüme ve inşa dinamiği düşünüldüğünde daha iyi anlaşılacaktır. Yahşi Fakîh geleneğinde daima *gazi* ya da *alp* kimliğiyle öne çıkarılma nedeni de, bütün süreçleri karakterize eden karizmatik lider kimliğinin alp subaşılığı temelinde inşa edilmiş olmasıdır. Bu itibarla Osman'ın siyasî kariyeri, askerî icraatlar temelinde ve bu faaliyetlerin bir sebebi ya da sonucu niteliğindeki bütüncül çerçeve içinde değerlendirilmelidir. Ancak meseleyi ele almadan önce, Osmanlı Devleti'nin kuruluş problemleri tartışmalarının da odağında bulunan ve söz konusu askerî faaliyetleri de formüle eden *gazâ* kavramı ve dinamiğini açıklamak ve beyliğin oluşum ve gelişim sürecindeki yerini belirlemek gerekmektedir.

Gazâ, Akın, Gazî ve Alp

Osmanlıların tarih sahnesine çıktıktan kısa süre sonra, egemenliklerini Marmara kıyılarına dek genişletmeleri ve sonrasında

Trakya ve Balkanları ele geçirerek, timâr ve gulâm teşkilatı gibi kurumlar çerçevesinde organize olmuş merkeziyetçi bir imparatorluk kurmaları ilgi çekici olaylardan biridir. Söğüt'teki teşekkülü, *aşiret* kavramı çerçevesinde değerlendirme eğilimindeki görüş, Osmanlı fenomenini tarihsel sürece dönüştüren ana etmeni/dinamiği, bir temele dayandırmaksızın yanlı ve indirgemeci görüşlerle açıklamaya gitmiştir. Buna karşı ilmî usuller çerçevesinde ve delillerle, bu oluşumun altındaki motor unsurun *ahilik* ve *gaza* kavramları çerçevesinde üretildiği yönlü çalışmalar da inşa edilmiştir. Paul Wittek'in ortaya attığı tezde, beyliğin oluşumu ve büyük bir devlete dönüşüm sürecinin temel dinamiği *gaza politikası* olarak belirleniyordu.¹

Düşmanla savaşmak şeklinde tarif edilen *gazâ* kelimesi, Osmanlı Beyliği'nin ortaya çıktığı XIII. yüzyıl sonları ile XIV. yüzyıl başlarında Anadolu uc boylarında yaşanan çatışmalarda, Türkmen beylikleri ve derviş toplulukları arasında çok defa hem bir motivasyon, hem de bir meşruiyet unsuru olarak kullanılmış; İslâmiyet'i yaymak, Müslümanların yönetimindeki toprakları yahut nüfuz alanını genişletmek gibi gayretler uğrunda akınlara katılmak ve *cenk etmek* anlamını kazanmıştır. Ortaçağ Müslüman toplulukları arasında kullanımı çok daha eskilere giden bu kavramın Anadolu'da nasıl yayıldığı ve Türk dilinde kahramanlık ifade eden alplık ile örtüşmeye ne zaman başladığı tam olarak bilinmemekte, ancak XIII. yüzyılın sonlarında Anadolu'nun batı ve kuzeybatısında kullanılmakta olduğu kesin olarak tespit edilebilmektedir.²

1 Paul Wittek, *The Rise of the Ottoman Empire*, London, 1938; Türkçe tercümesi, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul, 1995.

2 Cemal Kafadar, "Gaza", *TDVİA*, c. XIII, Ankara, 1996, s. 427-429; Bkz. Şinasi Tekin "XIV. Yüzyılda Yazılmış Gazilik Tarikası 'Gaziliğin Yolları' Adlı Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Gaza/Cihad Kavramları Hakkında", *JTS (Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi)*, S. 13, 1989, s. 139-204.

Anadolu'nun XIV. yüzyıldaki siyasal yapısından da anlaşılacağı gibi, gazi karakteri yalnızca Osmanlı devletine özgü değildi; başka birçok beylik de, kaynağını gaza hareketinden almıştı ve gaza geleneklerini sürdürmekteydi. Gazi gelenekleri nelerdi? Kâfirlere karşı ortak savaş çağrılarından ve uçlara özgü toplumsal ve kültürel kimliklerinden başka, kendilerini başka topluluklardan ayırt etmelerine yol açacak, örgütlenmelerine iç istikrar kazandıracak ve bir gazi devlet kurmak açısından önemli olacak özel kurumları ve kuralları var mıydı? Gazilerin *fütüvvet* ilkesine bağlı oldukları bilinmektedir. Kısaca fütüvvet, mistik eğilimiyle birlikte İslâm'ın anladığı erdemli bir hayat sürülebilmesini sağlayacak kurallar bütünüdür. Çeşitli İslâm lonca örgütleri, ahlaki rehberleri kabul ettikleri "fütüvvet"i temel almışlardı. Örneğin Gazilerin yanı sıra, esnaf ve tüccarın oluşturduğu bir kardeşlik birliği olan Ahilik adlı bir fütüvvet örgütü vardı. Bu fütüvvet örgütleri, 1200 yıllarında Halife Nasır tarafından yeniden düzenlendiler. Bu son büyük Abbasi halifesi, bütün enerjisini halifeliğin dünyevi gücünü artırmaya ve Müslümanları Haçlıların saldırılarına karşı örgütlemeye hasretmişti. Fütüvveti düzenlemesi de muhtemelen aynı amaçlar doğrultusunda ve askerî önemi olan bütün güçleri düzene sokarak halifenin şahsına bağlamayı hedef alıyordu. Esnaf loncaları kuşkusuz askerî potansiyele sahipti ama kendi önderleri emirler tarafından yönetilen gerçek askerî örgütler çok daha önemliydi. Toplumsal ve ruhsal bakımdan halkın geri kalanından farklı olan bu unsurun, daha şövalyece bir biçimde örgütlenmesi gerektiği açıktı. Gazâ örgütlenmeleri, tam da rehber ilkeleri olan kâfirlere karşı cihat düşüncesi nedeniyle gerekli nitelikleri pek güzel tutturuyorlar ve halifenin planına mükemmel bir uyum sağlıyorlardı. Halife Nasır'ın zamanından sonra Gazi unvanı, Haçlı Seferleri sırasında Hristiyanların tehdidi altında

bulunan sınır bölgelerine dönüşmüş olan Suriye ve kuzey Mezopotamya'nın hükümdarları tarafından benimsendi. Bu hükümdarlar halifeye, hem bağlı olanın hem de "üst"ün karşılıklı sadakat yükümlülüğünün bulunduğu *fütüvvet* bağlarıyla bağlıydılar. Aynı bağlar örgütün kendi içinde emir ile şövalyeleri arasında da geçerliydi. Böylece, Haçlılara karşı mücadele döneminde, İslâm'ın merkezlerinde de yankı bulan ve itibarı kaçınılmaz olarak artan popüler gaza hareketi, şimdi Suriye ve Mezopotamya'da, Avrupa'daki şövalyelik örgütlenmesiyle karşılaştırılabilecek bir kuruma dönüşmüş oluyordu. Uzak Anadolu uçlarında gaza harekâtı, kuşkusuz bir halk hareketi olma özelliğini korudu. Ama öyle bile olsa, şövalyeliğin özelliği olan niteliklerin birçoğu bu halk hareketinde içsel olarak mevcuttu ve Eski İslâm ülkelerinde gelişen Gazi şövalyeliğin etkilerinin er ya da geç bunlarda da ortaya çıkacağı ve bu nitelikleri güçlendireceği kesindi.³

Abbasi halifesi Nasır, hem prestijini yükseltmek, hem kendisine bir dayanak daha bulmak için, hilafetin nüfuz sahalarındaki bölgelerde *fütüvvet* zümrelerini kendi liderliği altında toplamaya girişti ve çeşitli İslâm hükümdarlarını da bu teşkilatın içine soktu. Halife Nasır'ın bu organizasyonunun altında belki de, *Batı şövalyeliği* ile temasta bulunan Yakın-Doğu İslâm dünyasının bu girişimi iyi bir biçimde karşılayacağı kanaati vardı. Abbasi Halifesi, bu suretle *fütüvvet* teşkilatını bir serseriler sınıfı olmaktan kurtararak ona meşru bir mahiyet veriyordu,⁴ en yüksek asalet

3 Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, s. 52-54.

4 "Herhalde daha ilk zamanlardan itibaren sınaî ve ticarî büyük merkezlerde aynı hayat koşullarının doğurduğu Fityan, ayyâr sınıfı mevcuttur. Zaman ve mekânna göre isimleri, kıyafetleri, ahlakî prensipleri kısmen değişime uğrayan, büyük şehirlerde fırsat buldukça haydutluk, hırsızlık, kabadayılık, iç mücadelelerde veya serhadlerde gönüllü veya ücretli askerlik yapan, bir takım mensupları esnaf teşkilatından oldukları için onlarla da bağlantısı bulunan, işsiz kaldıklarında veya ortamı uygun bulduklarında büyük merkezlerin düzenini bozan bir

erbâbını bu teşkilata sokmakla da, ahlakî değeri ve toplumsal seviyesi yüksek bir İslâm şövalyeliği vücuda getiriyordu.⁵

Şunu belirtmeliyiz ki, Ortadoğu'ya, İslâm hinterlandına gelmiş olan Türk toplulukları, uzun sürede ve Orta Asya coğrafyasındaki koşullar çerçevesinde üretilmiş savaşçı ve mücadeleci bir karaktere sahiptiler. Akın, baskın, kan davası ve kavgı kavramları, bulundukları ortamın adeta olağan unsurlarıydı ve bu koşullarda ancak en iyiler yükselerek saygı görüyorlardı. Bu bağlamda söz konusu Türkmen kabileleri alplar, alp beyleri ve beylerbeyiler olmak üzere, asil savaşçı başbuğlardan oluşan elit bir tabakanın sevk ve idaresi altında örgütlenerek kendilerini baskın ve talanlardan korumaya çalıştıkları gibi, yine bu önderler komutasında seferlere ve yağma akınlarına çıkıyorlardı. Bozkır toplumunda bu süreç, hayat tarzının ve geçimin en doğal unsurlarından biriydi. Bu konar-göçer küteller için Ortadoğu dünyası, oldukça önemli kırılma süreçlerine dönüşmüştür. Bu kırılmaların en önemlileri, göçebe yaşam tarzının yerini yerleşik hayatın almaya başlaması ve İslâm dini ve kültür dairesine giriş olmuştur. Ancak bu köklü değişimlere adapte olmaları yüzyıllarca süren uzun bir zamana yayılacaktır. Türk toplumunun yaşamında önemli bir yer teşkil eden savaş, akın, baskın ve yağma faaliyetleri, İslâm dairesine girildikten sonra, *cihâd*, *gazâ* ve *ganimet* kavramları çerçevesinde meşru bir zeminde karşılık bulmuştur. Bu sayede akın ve baskın faaliyetlerini Bizans topraklarına yönelten Türkmenler, Anadolu'nun kısa sürede fethine ön ayak olacaklardır. Bunlar bu süreçte gruplar halinde profesyonel savaşçı asillerin yani alplar, alp

sınıftı. Bunlar Moğol istilasından önce veya sonra Mâveraünnehir, Horasan, İran, Irak, Suriye, Kuzey Afrika ve Anadolu'da değişik isimler altında daima ortaya çıkıyordu." Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 86-87.

- 5 Köprülü, *a.g.e.*, s. 87; Selçuklu sultanı İzzeddin Keykavus I., Sinop fethinden sonra gönderdiği elçiler vasıtasıyla, halifeye bu teşkilata girmek isteğini belirtmiş ve buna karşılık kendisine fütüvvet şalvarı gönderilerek arzusu gerçekleştirilmiştir (s. 88).

beyleri ve beylerin komutası altında örgütleniyorlardı. Akın faaliyetleri cihâd ve gazâ kisvesine bürünerek meşrulaşmış bulunan savaşçı Türkmenler ve hem bunları, hem de söz konusu faaliyetleri organize edip yöneten alplar da manzarada artık gazi adı altında anılan kutsal birer din savaşçısına evrilmeye başlıyorlardı.

Anadolu uc bölgelerinde kızıl börk giyen, gaza ve ganimet akınlarına katılan, böylece akıncılığı meslek edinen Türkmenler, kabile bağları dışında gaziyân örgütüne katılmış, böylece yeni bir yaşam tarzı sonucu kendi aşiret grubundan kopmuş, sosyal bakımdan farklılaşmış oluyorlardı. İslâmî kutsal ganimet için her yandan, her kökenden gelen “garîb”ler başbuğa *anda* ile bağlanırlar, onun nökeri veya yoldaşı olurlardı. Avrasya hakanlıklarında kahraman savaşçı ve lider tipini formüle eden alp ve bunun İslâmî gaza ile kaynaşmış olan tipini gösteren gazi kavramları, Âşık Paşazâde’de birbiriyle özdeş terimler olarak görülüyor. Âşık Paşa’nın gösterdiği gibi, XIII. yüzyıl Anadolu’sunda alp ideal profesyonel savaşçıdır ve Âşık Paşa’nın belirttiği alplık koşulları, ahîyyân için ahlak ve edep kurallarını tespit eden fütüvvet kurallarına denktir. Osman Beg ve onunla birlikte savaşan yoldaş alpların ve uçlardaki gazilerin fiziksel görünüşleri de, adeta Âşık Paşa’nın alp tasvirinde resmedilmiştir. Bu alp-gazi resmi, Battalnâme, Danişmendnâme ve Dede Korkut gibi Anadolu destanlarındaki kahraman tasviriyle örtüşmektedir.⁶ Şunu belirtmeliyiz ki, gazâ kavramı karşımıza, birbirlerine klan bağlarıyla bağlı Türkmenleri bu dairenin dışına çıkaran ve onları daha farklı unsurlarla da birleştiren üst bir kimlik dairesi olarak çıkmaktadır.

Haçlı Seferleri ve Moğol İstilasası karşısında İslâm dünyası, Batı ve Doğu yönlü büyük bir tehdit ve baskı sürecinin içerisine girmiş ve ağır bir bunalım başlamıştı. Selçuklu Devleti’nin Köseadağ Savaşı’nda (1243) uğradığı yenilgi sonrasında Anadolu, Moğollar tarafından istila edilmiş ve Konya hükûmeti İlhanlı Devleti’ne tâbi

6 İnalçık, *Devlet-i ‘Aliyye*, s. 31-32.

bir unsura dönüşmüştü. Bu ağır gelişmeler XIII. yüzyılda İslâm dünyası ve özellikle de Anadolu'da gaza kavramı ve ideolojisi çerçevesinde karakterize olmuş askerî yapıları ve faaliyetleri ön plana çıkarmıştır. Anadolu'da Selçuklu merkezî idaresinin çökmesi karşısında, sınır bölgelerindeki emîrler etrafında toplanan Türkmenler, Moğollara ve Bizans'a karşı, gazâ ideolojisi çerçevesinde idealize edilen faaliyetlerin merkezinde yer almışlardır. Memlûk sultanı Baybars (1260-1277) Moğolları Suriye'de ağır bir bozguna uğratmış (Ayn Calut, 1260) ve 1277'de Kayseri'ye gelip Türkmenlerle işbirliği halinde Anadolu'da İslâm egemenliğini yeniden kurma girişiminde bulunmuştur. Batı Anadolu'da gazî Türkmen beyliklerinin kuruluşu, 1260-1300 döneminde en yüksek düzeye çıkan bu gazâ etkinlikleri çerçevesinde değerlendirilmelidir. Osman Beg, Çobanoğullarının emri altında Bizans'a karşı en uzak serhadde savaşıyan bir subaşı ve alp beyi idi. Kastamonu uc beyleri Bizans'a karşı gazâ hareketini gevşek tuttukları halde Osman, uçların en ileri bölümünde gazâyı büyük bir atılganlıkla sürdürmüş ve gazî alpların gerçek önderi durumuna yükselmişti.⁷

Bu süreçte birçok savaşçı Türkmen, gaza faaliyeti çerçevesinde icra edilecek büyük-küçük çaplı askerî faaliyetlere katılmak için alpların etrafında toplanıyor ve onların sevk ve idaresi altında hareket ediyorlardı. Yukarıda belirtildiği üzere, bu topluluğu teşkil eden unsurlar farklı boylardan ve kökenlerden olabilirdi. İçerisine girdikleri bu yeni ortamda, gaza faaliyeti onların tüm farklılıklarını ortadan kaldırarak hepsini daha bütüncül bir üst yapı olan gaziler sınıfı içerisinde birleştiriyordu. Böylece gaziler toplumu bünyesinde alplar, alp beyleri, savaşçı Türkmenler ve çok farklı kökenlere sahip nökerler uyumlu bir yapının parçaları haline geliyorlardı. Yoldaş ve garîb kelimeleri bu sürecin anahtar kavramlarıydı. Gaza kavramının yarattığı uyum sürecinde, farklı kökenlere işaret eden unvanlar yerine, katılımcıların hepsi *gazi*

7 Bkz. Halil İnalcık, *a.g.e.*, s. 9-10.

ve *yoldaş* kavramları altında bütünleşiyordu. Bu süreçte garîbler, kullar, yabancılar ve nökerler, alplarla ve savaşçı Türkmenlerle yoldaş olup, gaziler toplumunun birer parçası haline geliyorlardı. Osman Beg'in liderliği altındaki savaşçı gaziler toplumunun görüntüsü de bu şekildedir. Bu bağlamda Oruc Beg'in tarihinde Osmanlıları, *bu Osmanîler garîbleri sevicidir* şeklinde tanımladığını belirtmek gerekir. Bu farklı unsurları birleştiren en önemli iki etken, korunma ve geçinme refleksidir. Her iki süreçte gaza ve ganimet kavramları çerçevesinde, hem otoritelerce meşrulaştırılıyor, hem de kutsal bir boyuta evrilmiş oluyordu. Söz konusu kitleler, oluşan güvenlik bunalımında, bir taraftan bu tehditleri bertaraf ederek kendilerini koruyabilecekleri bir alan açabilmek, diğer yandan da doyumluk elde edebilmek için yaşamsal bir biçimde gaza faaliyetlerine bağlıydılar. Osman Beg'in atılganlığı, enerjisi ve karizmatik kişiliği, kısa süre içerisinde kendisini, sadece uc bölgesine gelen garîblerin ve savaşçı Türkmenlerin değil, yukarıda ele aldığımız kudretli alp beylerinin de önderi haline getirecektir. Böylece gerçek bir gaza liderine dönüşen Osman, siyasî-askerî politikaları ve faaliyetleriyle bu topluluğu daha da genişletip güçlendirerek, oluşumunu hızla büyütecektir. Bu süreç Osman'ın kariyerini belirleyen en önemli evreydi.

Toparlayacak olursak, XIII. yüzyılda Anadolu'nun Moğollar tarafından istilası, Batı'da Haçlı oluşumları ve Akdeniz'deki gelişmeler İslâm âleminde *cihâd* ve *gazâ* kavramlarını tekrar ön plana çıkarmıştır. Anadolu'da alplar ve savaşçı Türkmen toplulukları arasında yayılma zemini bulan bu kavramlar oldukça popüler bir eğilime dönüşecektir. Bu ölüm kalım süreci içerisinde gaza anlayışı Türkmenler için önemli bir motivasyon kaynağı ve ruh hali şeklinde ortaya konacaktır. Ahmedî akın kavramının yerini "gazâ"nın aldığı bu süreci eserinde şu beyitlerle ifade eder: "Kâfir üzre kıldılar avân-i din, Andan etdiler gazâ adın akın."⁸ Alplar

8 Ahmedî, *İskendernâme*, ed. İsmail Ünver, Ankara, 1983, vrk. 66a.

ve savaşçı Türkmenler de artık birer gaziye evrilmeye başlayacaklardır. Osman Beg'in yoldaşlarından Gazi Abdurrahman burada önemli bir anlam taşır. Kuşkusuz bir alp olan Gazi Abdurrahman, Osman'ın son dönemlerinde ve Orhan Beg'in icraatlarında karşımıza çıkıyor ve adeta alpin gaziye evrilişini sembolize ediyor. Bu gelişmelerin en yoğun biçimde cereyan ettiği bir dönemde ortaya çıkan Osman'ın, küçük bir uc beyliğinde başlattığı siyasî ve askerî faaliyetleri işte bu koşullar altında ve ancak gaza, akın, gazi, alp, ganimet gibi kavramsal kodlar temelinde değerlendirildiği zaman daha anlamlı hale gelecektir.

Osman'ın Bey Seçilişi ve Kariyerinin İlk Dönemleri

Osman Beg'in siyasî kariyerindeki ilk aşamayı, yukarıda da belirtildiği üzere, Türk-Moğol geleneği içerisinde bulunan alp ve yoldaş gibi unsurları ekseni etrafında toplayıp bunları İslâmî gazâ ideolojisi çerçevesinde kaynaştırarak, uçların en ileri kutsal savaş lideri haline geldiği süreç oluşturur. Bu aynı zamanda onun siyasî formasyonunun da şekillendiği temel aşamadır. Bu safhada beyliğin merkezi Söğüt'tür ve Osman Beg burada karşımıza ilkin bir subaşı, alp beyi ve gaza önderi olarak çıkmaktadır. Kariyerinde ikinci aşama ise Karacahisar'ın fethiyle başlayacaktır. Rivayete göre bu fetih, onu gazilikten uc beyliğine yükseltmiştir. Osman Beg döneminde tüm Anadolu Türkmen beyleri, Selçuklu sultanının bir menşurla atadığı beyler/emîrlere durumundaydılar ve onlardan hiçbiri sultan unvanını almaya cesaret edemezdi. Böyle bir hareket, meşru hükümdara, Selçuklu sultanına ve İlhan'a karşı isyan anlamına gelirdi.⁹

Osman Beg'in siyasî kariyerinin ilk aşaması, babasının yerine bey olarak seçilmesiyle başlayıp, Karacahisar'ın fethine dek geçen süreyi kapsamış görünüyor. Siyasal anlamda formasyonunu önemli ölçüde şekillendiren bu evrenin yapısal süreçleri, hiç

9 İnalçık, *a.g.e.*, s. 11.

kuşkusuz bey olmadan çok daha önce başlamış ve kendisini karizmatik bir figür olarak toplumda ön plana çıkarmış olmalıdır. Osman'ın Söğüt ucunda geçen çocukluk ve gençlik yıllarında aldığı eğitim, gelişmeler ve neler yaptığına ilişkin bilgi veren bir kaynağa sahip değiliz. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi o, gençliğinde birtakım askerî ve idari süreçlerde aktif roller alıp bunları ustalıkla icra etmiş görünüyor. Osman'ın Söğüt ucunda kudretli bir alp beyi olarak temayüz edişi, kuşkusuz gençlik dönemine ilişkin başarılı ve önemli bir askerî kariyere ve bu suretle inşa edilmiş bir kimliğe işaret ediyor.

Bu kimlik, beylik yolunda henüz erken bir dönemde önce kardeşlerini devre dışı bırakmasını sağlayan, sonra ise onu potansiyel bey adayı haline getiren ve beylik seçiminde amcası Dündar Beg'e üstün kılan karizmatik kişilik temeline dayanmaktaydı. Şunu belirtmeliyiz ki, Ertuğrul'dan devralınan şey salt aşiret reisliğinden ibaret olmayıp, önemli ölçüde babasının icra ettiği Söğüt ve Domaniç subaşılığı ile uc beyliği göreviydi. Kaynaklara aşirete bey seçimi şeklinde yansımış olan görüntüyse, gerçekte daha çok söz konusu görevlerin devir sürecinde, Söğüt hinterlandında bulunan askerî ve idarî unsurların temayül ve tercihlerini belirleme işi olmalıdır. Bu esnada başta Moğol istilasına olmak üzere, Selçuklu Devleti'nin içinde bulunduğu olumsuz koşullar göz önüne alındığında, Konya hükûmetinin, uzak uc bölgesinde bulunan ve taşra teşkilatının çok küçük bir yapısal hücresi olan Söğüt'teki sürece müdahale edemediği için ya da bilerek etmeyecek, seçimin ilkin buradaki karar verici mekanizmalara bırakılmış olduğu anlaşıyor. Bu suretle tahakkuk eden irade daha sonra merkeze sunulmuş, sultanın tasdiğiyle de resmî bir atama haline gelmiş olmalıdır. Çünkü bölge sultanlığın sınırları içerisinde bulunmakta olup, Söğüt nahiyesi de Selçuklu idarî mekanizmasının parçalarından biriydi ve Osmanlılar da ortaya çıktıkları ilk andan itibaren Konya'nın tâbiyet zinciri altında bulunuyorlardı.

XIII. yüzyılın sonlarına doğru diğer beyliklere de Selçuklu merkezinden bir görevlinin atanmadığı ve bey olarak karşımıza çıkan figürlerin benzer biçimde oğullar ya da kardeşler olduğu bilinmektedir. Kendilerine idarî tasarruflarında bazı serbestiyet hakları bahşedilmiş olan uc beylerinin göreve atanma süreci köklü bir geleneğe dayanırdı. Bu sürecin ilk aşamasını, ilgili sınır bölgesinde etkin unsurların kendi içlerinde yaptıkları ve daha çok adayların en karizmatik kişiliğe sahip olanını tespit temelinde gerçekleşen seçimler oluşturmdu. Merkezî yönetim de genellikle bunların belirlediği iradeyi onaylama eğiliminde olurdu. Sonraki dönemlerde Osmanlıların Balkanlardaki uc beylerine bir dereceye kadar özgür hareket edebilecekleri özerk bir alan açmaları, başbuğlarının belirlenmesi sürecine karışmamaları ve hatta bulundukları bölgelerdeki timârların büyük bir kısmını da bunların maiyyetindeki unsurlara tevcih etme eğiliminde olmaları da, bu gelenek çerçevesinde vücut bulmuş görünüyor. Bu süreci belirleyen dinamikleri, hiç şüphesiz Asya göçebe atlı bozkır yaşantısında üretilmiş yapı taşları oluşturmuştu ve bu görüntü, eski Türk hakanlıklarındaki kurultay geleneğinin, böylesine geç bir dönemde, farklı bir coğrafya ve yaşam tarzındaki çarpıcı bir izdüşümü niteliğindedir.

Kaynaklarda Osman'ın babası yerine bey seçilmesi sürecini bir dereceye kadar takip edebilmekteyiz. Mehmed Neşrî tarihinde bey seçimi bahsinden hemen önce, Osman'ı şu şekilde tanımlıyor:

Ve Ertuğrul'un üç oğlu var idi: Biri Osman ve biri Gündüz ve biri Saru Yatı. Ve evlâd-ı Ertuğrul'dan Osman bahadır oldu. Ol sebebdan Osman'a halkı izzet idüb avda kuşda etrakûn yiğidi yiğili anun yanında cem olurlardı"¹⁰; "ve bil-cümle

10 Neşrî, c. I, s. 71; Krş. "Osman Gazi dahi gâh geceleyin, gâh gündüz gitmekle uzak yerlerden av avlamaya başladı. Kendisinin yanına hayli adam toplandı", Âşık Paşazâde, s. 15.

Ertuğrul pîr-i fani olub oğlu Osman karındaşlarıyla kendü boyları içinde hâkim olub tamamet-i göçer evli etrâk, anun mahkumı oldu.¹¹

Bu ifadeler Osman'ın, yukarıda belirtmeye çalıştığımız, gençlik dönemindeki görüntüsünü ve donanımını bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Burada av kavramı, bir dereceye kadar uçlardaki akın faaliyetlerini de ifade etmektedir. Osman Beg'in akınlarda kardeşleri ve sair akrabalarını bertaraf edici bir karizma ortaya koymuş olduğu, Neşrî tarihinde "*ve evlâd-ı Ertuğrul'dan Osman bahadır oldu*" şeklinde formüle edilmiştir. Osman'ı henüz gençlik yıllarında bir bahadır/alp'a dönüştürerek eşitlerinin arasından sıyrılmasını sağlayıp ön plana çıkaran süreçte babasının hayli ilerlemiş olan yaşı da önemli bir etken olmalıdır. 93 yaşında vefat eden Ertuğrul Beg'in son dönemlerinde, başlıca uçların denetimi ve asayişin sağlanması olmak üzere, birtakım askerî ve idarî işleri, oğullarına ve hatta kardeşine bıraktığı anlaşılıyor. Nitekim Osman'ın da yaşlılığında benzer biçimde, oğlu Orhan'ı askerî işlere koştüğünü biliyoruz. Ertuğrul'un yaşlılığı, Osman'a, kişiliğini ve potansiyelini gösterme fırsatı vererek, bir *bahadır* olarak tezahüründe anahtar rol oynamış görünüyor. Nitekim bu dönemde toplumsal konumu kaynakta, *ol sebebden Osman'a halkı izzet idüb avda kuşda etrakûn yiğidi yiğili anun yanında cem olurlardı* biçiminde belirlenmiştir. Bu ifade Osman'ın, bölgedeki alpları ve yiğit olarak tanımlanan savaşçı unsurları, henüz bey seçilmeden önce etkisi altına alarak, bunları bütün faaliyetlerinde yanına katmış olduğunu teyit etmektedir. Osman böylece kardeşleriyle birlikte, babalarının yaşlılığında kendi boyunda ve Söğüt kamuoyunda büyük bir prestij kazanmış oluyordu.

Kaynaklarda kısaca vurgulanan, genel anlatı ve kurgunun içerisinde yer yer belirsizleşen bazı bahisler de, Osman'ın karizmatik

11 Neşrî, c. I, s. 73.

kişiliğinin inşası sürecinde değerlendirildiğinde anlam kazanıyor. Bu bahislerde Osman Beg, civarda bulunan Eskişehir, İn-Önü gibi merkezlerdeki Selçuklu subaşı ve sancakbeyileriyle dostluk ve ittifak ilişkisi içerisinde resmedilmektedir.¹² Bununla birlikte, gayet temiz ve dindar biri olarak tanımlanıp, fakirlere ve düşkünlere haftanın üç günü yemek verdiği, imkânı olmayanları giydirdiği ve dul kadınlara yardımda bulunduğu belirtilmektedir.¹³ Bölgedeki diğer idarecilerle yakın ilişkiler geliştirebilme, fakirlere, zayıflara yardım etme ve bunları koruma temelli çizilen görüntü, Osman'ın kişiliğinin bir başka boyutunu gözler önüne seriyor. Böylece Osman figürü karşımıza, askerî-idarî başarılarla ürettiği karizmayı, iyilik, merhamet, himaye etme ve yardımseverlikle besleyerek, cazibesini bütün toplumsal katmanlara yaya-bilmiş bir kişilik olarak çıkmaktadır.

Mehmed Neşrî, Ertuğrul Beg'in vefatı ve sonrasında bey seçimi sürecini de kapsayan gelişmelerin ayrıntılarını şu şekilde kaydediyor:

İttifak ol esnada Ertuğrul 93 yaşında ahirete intikal idüb, Söğüt'de defn itdiler. Göçer evler bazı Osman'ı ve bazı Ertuğrul'un karındaşı Osman'un ammusi Dünder'ı beg kılmak istediler. Amma kendü kabilesi Osman'a vech görüb, el altından haber gönderüb söyleşdiler. Dünder dahi halk ortasına gelicek, halkınun Osman'a meyl ü inkiyadın göricek beğlükden vaz gelüb ol dahi Osman Gazi'ye biat itdi.¹⁴

12 “Ol vakit Sultan Alaeddin-i sâni'nün Sultan Öyüğü'nün Eskişehirinde ve İn-Önin'de naibleri varidi. Osman Gazi bunların yirine varub gelüb dostluk iderdi. Amma İn-Öni begiyle ittihadı yarenlerdi. Daim bilesine ıyş ü işrete meşguldi”, bkz. Neşrî, c. I, s. 73.

13 “Ve Osman Gazi gayet salih, Müslüman ve dindâr kişiydi. Ve âdetiydi kim üç günde bir ta 'am bişirdüb fukarayı ve sulehâyı cem' idüb it 'am iderdi ve hem yalıncakları giyürüb tonadırdı ve dul avretlere daim sadaka virirdi”, Neşrî, c. I, s. 73.

14 Neşrî, c. I, s. 79; Krş. “Söğüt'te Osman Gazi'yi babasının yerine layık gördüler”, Âşık Paşazâde, s. 15.

Henüz babasının sağlığındayken bir *bahadır* olarak tanımlanan Osman'ın karizmatik kişiliği, iktidar oyunlarında kendisini ön plana çıkaran kilit unsurdur. Bu süreçte kardeşleri onun gölgesinde kalmış ve kendisine rakip olan amcası Dünder da karşısında tutunamamıştır. Bey seçiminde, kabile şeklinde örgütlenmiş konar-göçerler karar verici mercilerden biri olarak resmedilse de, asıl belirleyici unsurun Osman'ın kendi kabilesi, yani akrabaları ve sülalesi olduğu görülüyor. Burada kabile ya da aşiret formunda tanımlanan grup, akraba ve aile üyelerinin yanı sıra, kuşkusuz alplar, yoldaşlar ve sair askerî unsurları kapsıyordu. Osman, önce konar-göçerler, özellikle de kendi boyunun mensupları, alplar ve yoldaşlar arasında fiilen karizmatik bir önder haline gelmiş ve bunların desteğiyle bey seçilmiştir. Bu süreç sorunsuz ve kolay bir biçimde gerçekleşmiş görünüyor, çünkü asli unsurun Osman'ı desteklediğini öğrenen Dünder, derhal geri adım atarak beylikten vazgeçmiştir. Görüldüğü gibi Osman'ın, bey olması bir tesadüf ya da talih değil, aksine yaşamı boyunca inşa ettiği karizmatik kişiliğin bir sonucu ve kanıtıydı. Dünder'ı kendisine danışman ya da bir bakıma vezir yapacak ve önemli işlerde amcasına, kardeşlerine ve beyliğin önemli figürlerine fikir danışacağı meşveret meclisleri kuracaktır.¹⁵

- 15 Başlı başına bu seçim manzarası bile, haleflerin doğrudan beyin oğullarından birine aktarıldığı şeklinde patrimonial bir usulün/geleneğin oluşmadığını da düşündürtebilir. Bu durum da, Ertuğrul Beg'in bu geleneği oluşturacak bir karizmaya erişip erişmediği meselesini ortaya çıkarıyor. Beylik işlerine kardeşlerin de katılımı, Dünder Beg'in de bu süreçte karizmatik bir figüre dönüştüğü ve uc merkezi olan Söğüt'e farklı boylardan konar-göçer unsurların gelerek bölgede demografik yapıyı aynı klanın tek tip homojen yapısından, heterojen bir görüntüye büründüğü hususu da göz önüne alındığında, seçim manzarası daha anlaşılır hale geliyor. İleriki süreçlerde görüleceği üzere, Balkanlarda uc beylerinin yerini oğulları almaktaydı. Bunlar Osmanlı serhatlerinde birer eyalet yöneticisi hükmünde olup, bu görevlere oğulları ve kardeşlerinin de atandığı patrimonial bir yapı vardı. Uc beylerinin gerek sistem içerisindeki yerleri, gerekse bunların etrafındaki akıncı ve tavicalar (akıncı subay, astsubayları) kütlesinin oluşturduğu görüntü, Osmanlı aşiretine ışık tutarak, sürecin daha iyi anlaşılmasını sağlayan ipuçları vermektedir.

Demografik, Siyasî ve Askerî Görünüm

Osman'ın faaliyetlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle, Söğüt subaşı ve uçbeyi olduğunda, bu kritik bölgedeki siyasî, idarî ve demografik koşulların belirlenmesi gerekmektedir. Farklı iki dünyanın birbiriyle iç içe geçtiği ucda, Bizans idarecileri tekfur, buna karşılık Selçuklu subaşı ve sancakbeyleri ve ayrıca civarda birtakım Moğol unsur bulunuyordu. Bölgede tekfurların yönetimi altındaki kent merkezleri ve köylerde yaşayan Rum ahalisi, zanaat, ticaret ve çiftçilikle meşgul bulunuyordu. Beri tarafta Selçuklu yöneticilerinin idaresi altındaki kent ve köylerde yerleşmiş bulunan Türk ve Müslüman ahalisi de benzer faaliyetlerle uğraşarak, bunun yanında hayvancılıkla uğraşan konar-göçer unsurları, işin doğası gereği yılın bir kısmını yükseklerdeki yaylalarda geçiriyorlardı. Moğol baskısı, Anadolu'nun iç bölgelerindeki nüfusun, yerlerini terk ederek büyük küteller halinde uc bölgelerine sığınmalarına neden oluyordu. Arkası kesilmeyen ve baskının şiddetine göre artış eğilimi gösteren göç dalgaları, başta konar-göçerler olmak üzere, köylü, şehirli, derviş, asker, ulemâ, bürokrat gibi pek çok unsuru kapsıyordu. Buna karşın kaynaklarda göçerler şeklinde formüle edilen söz konusu nüfus, genellikle yalnızca tek tip konar-göçer, koyun eri zümreden ibaretmiş gibi değerlendirilmektedir. Kuşkusuz konar-göçerler, bu yapının önemli bir kısmını teşkil etmekteydi, fakat *göçer tâife* olarak adlandırılan nüfus, sadece bunlardan oluşan homojen bir yapıyı değil, uçlara sığınan farklı unsurları da kapsayan heterojen bir kütleyi ifade ediyordu.

Kaynaklar Osman Beg'in, söz konusu siyasî-idarî konsepti oluşturan yapılarla kurduğu ilişkilere ışık tutmaktadır. Bu süreçte Osman, İnegöl tekfur Aya Nikola'nın haricindeki Rum tekfurlarla, özellikle de Bilecik tekfuruyla; beri tarafta ise Germiyanoglu dışındaki beyler ve ucbeyleriyle iyi ilişkiler içerisindeydi.¹⁶ İnegöl

16 Bkz. Âşık Paşazâde, s. 15 ve Neşrî, c. I, s. 75, 77, 79.

tekfuru Aya Nikola ile arasındaki gerilimin nedeni de, kendisine tâbi konar-göçer halkın kışlak-yaylak dönemlerindeki gidiş-gelişlerde ekili arazilere zarar vermesi yüzünden kaynaklanan sıkıntılardır. Bu gerilim karşısında Osman, Bilecik tekfuruna müracaat etmiş, bu sıkıntıları belirttikten sonra şunları söylemiştir: “*Aya Nikola bizim göçümüzü incitir oldu. Bari yaylağa gidicek esbâblarımızı sizlere emanet koyalum didi. Bilecik tekfuru kabul itdi.*”¹⁷ Kaynaklardaki bu bahisler genellikle Batılı tarihçilerce, önü ve ardındaki bahisler kırılmak suretiyle kontekstinden çıkarılıp, bunları topyekûn çoban ve Osman’ı da *müdara* denilen bir siyaset takip eden asaletten uzak, kurnaz ve sinsi bir göçebe şeklinde üretme sürecinde sıkça kullanılmıştır. Osman’ın İnegöl tekfurunu dişine göre bulup gözüne kestirdiği için ona karşı düşmanca, kudretinden çekindiği Bilecik tekfuruna ise müdara adı altında uzlaşmacı ve dostluk temelli ikiyüzlü bir siyaset belirlediği yönlü oluşturulan kurgularla Osman, devlet kurucusu vizyonundan uzak bir çoban şeklinde gösterilmeye çalışılmıştır.

Fakat kaynaklardaki ifadeler, mantıksal deliller ve paradigmalar işin mahiyetini bambaşka bir boyuta evirmektedir. İlk yaylak-kışlak süreci ele alınacak olursa, buradaki göçerin, gösterilmeye çalışılanın aksine Osman Beg olmadığını belirtmek gerekir. Söğüt ve Domaniç arasında giden unsurlar, Neşrî’nin belirttiği gibi Osman’ın idaresi altındaki halkın konar-göçer, yani hayvancılıkla uğraşan kısmıdır. Gerek subaşılık ve ucbeyliği görevleri, gerekse meslekî olarak alp kimliği göz önüne alındığında, Osman’ın ne sürüler otlatmak, ne de böylesine karışık ve yoğun bir

17 “İnegöl tekfurı Aya Nikola nâm kâfir Osman’ın halkı yaylağa gidüb gelirken üşendürirdi. Osman dahi Bilecik tekfuruna andan şikâyet idüb “Aya Nikola bizim göçümüzü incitir oldu. Bari yaylağa gidicek esbâblarımızı sizlere emanet koyalum” didi. Bilecik tekfurı kabul itdi. Amma şol şartla ki esbâbı hatun kişiler getürüb kaleye koyalar; hergiz (asla) erkek etrakden ahad gelmiye. Pes yağlar ve peynirler ve kalılar armağan iledüb hatunlar esbâb-i etrâkı Bilecik kalesine getirdiler”, Neşrî, c. I, s. 79 ve 81; Krş. Âşık Paşazâde, s. 15.

dönemde tatil ya da dinlenmek için yılın büyük bir kısmını yaylada geçirmesi pek mantıklı görünmüyor. Bu süreçte Osman'ın, sırf zayıf gördüğü için Aya Nikola'ya karşı harekete geçtiği de düşünülemez. Kaynaklar aksine, göç esnasında İnegöl tekfurunun, göçerleri taciz ederek bunların eşyalarına zarar verdiğini ve bu nedenle Osman'ın Bilecik tekfuruna başvurarak, göç eşyalarını kendisine emanet vermeyi talep ettiğini belirtiyor. Osman'ın talebi ve Bilecik tekfurunun da bunu kabulü, aslında mağdur olanların ve mağdur edenlerin kimler olduğunu ortaya koyuyor. Şunu da belirtmeliyiz ki, göçebe kitlelerin yaylak ve kışlak arasındaki gidiş-gelişleri, ekili-dikili arazi ve yerleşikler için büyük sıkıntılara yol açan ve iki topluluk arasında sürtüşmeler, hatta kavgalar çıkaran bir süreçtir. Aya Nikola'nın başlattığı bu düşmanlığın altında, elbette bu sürtüşmelerin de olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Osman'ın Bilecik tekfuruna karşı takip ettiği siyasete gelirse, kaynaklardaki bilgiler bu sürecin, mevcut güç dengesi çerçevesinde çıkar eksenli, ilkin alttan alıcı, koşullar oluştuktan sonra ise saldırı odaklı bir politikanın tezahürü olmadığını gösteriyor. Âşık Paşazâde, Ertuğrul Beg Söğüt ucuna geldiğinde bölgede Çavdar adlı bir Tatar zümresinin bulunduğunu, bunların zaman zaman Kara Hisar ve Bilecik'e saldırdıklarını ve Ertuğrul'un gelişiyile Bilecik ili kâfirlerinin Tatarlardan emin olduğunu belirtir. Böylece Bilecik tekfuruyla Ertuğrul Beg arasında, erken dönemde kurulmuş ve sonra Osman'a tevarüs etmiş bulunan, karşılıklı güvene dayalı bir dostluk ilişkisi kurulduğu anlaşılıyor.¹⁸ Osman'ın Germiyanlılara karşı belirlediği düşmanca siyasetin temelinde de, bunların bölgedeki Rumlara, daha doğrusu Bilecik halkına karşı yaptıkları saldırı ve tacizleri yatmaktaydı.¹⁹ Bu süreç Osman Beg'in Bilecik tekfuruna karşı yürüttüğü dostluk ve müdara siyasetinin de gerçek mahiyetini ortaya koyuyor. Bu tutumun

18 Âşık Paşazâde, s. 14-15; Neşri, c. I, s. 81.

19 Âşık Paşazâde, s. 15.

nedeni, korkunun belirlediği ikiyüzlü bir yaltaklanma ya da alttan alma siyaseti değil, babası Ertuğrul'un bölge halkını koruma odaklı kurduğu misyonun bir devamıydı. Osman'ın Germiyanlılara karşı yürüttüğü düşmanlığı da, bu vizyon belirlemişti. İnegöl tekfurunun göçer halka saldırıları üzerine, Osman Beg'in Bilecik tekfuruna müracaat etmesinin nedeni de, söz konusu dostluk ve karşılıklı koruyucu ilişkilerdi. Aşağıda da görüleceği üzere, bu dönemde Bilecik tekfuruyla olan dostluğun ve ondan elde edilecek desteğin önemi oldukça artmıştır.

Böylece Söğüt ucundaki konsepti, İnegöl tekfurunu, Germiyanlılar ve Çavdar Tatarları dışındaki idarî, siyasî ve askerî unsurlarla, barışçıl ilişkilerin oluşturduğu anlaşıyor. Uc bölgesindeki tekfurların *aman* dairesinde bulunduklarını, can, mal, namus ve hürriyetlerinin bizzat sultanın garantisi altında olduğunu ve bu unsurlara karşı herhangi bir saldırının da sultana isyan anlamı taşıdığını belirtmek gerekir. Kısaca uc bölgesindeki unsurlar, Rumlara karşı başlarına buyruk, keyfi bir tasarrufa kalkışamazdı. Osman Beg'in, İnegöl tekfurunun göçerlerin mallarını vurmaları karşısında silaha sarılıp saldırıya geçmek yerine, sorunu dostu olan Bilecik tekfuruna başvurarak çözme çabasının temel nedeni de budur. Bu görüntü, Osman'ın bölgede aşiretiyle serbestçe hareket eden bir klan şefi olmadığını, aksine Selçukluların taşra idare rejiminde görevli bir subaşı olduğunu da teyit etmektedir.

Osman Beg'in gerçekleştirdiği askerî ve siyasî faaliyetler, İç Anadolu'da vuku bulmuş olayların ışığında daha anlamlı hale gelmektedir. Osman, Ermenibeli Çatışması (1284/1285), Kulaçahisar Baskını (1285), İkizce Savaşı (1286) ve nihayet Karaca-hisar'ın fethiyle (1288) sonuçlanacak olan ve askerî-siyasî kariyerinin ilk aşamasını oluşturan operasyonlarını, 1285-1291 yılları arasında Moğollara ve Selçuklu sultanına karşı patlak veren Türkmen isyanlarının yol açtığı kargaşa ve otorite boşluğunda gerçekleştirmiştir. Söz konusu isyan Osman'a bu süreçte büyük bir

fırsat sağlamış görünüyor. 1298'de patlak veren Sülemiş İsyanı'nı bastırmak için Emîr Çoban ilk defa Mayıs 1299'da Anadolu'ya gelmiştir. Çoban, Anadolu'ya ikinci kez ayaklanma halindeki Türkmenlere karşı 1314'te büyük bir orduyla geldi, Osman'ın yurdundan uzak olmayan Karanbük'ü (Karabük) kışlak seçti. Selçuklu tarihçisi Aksarâyî gelip ona itaat arz eden Türkmen beylerinin, Hamîdoğlu, Eşrefoğlu, Karahisar beyi, Germiyanoglu, Kastamonu'dan Süleyman Paşa olduğunu belirtir, Osman'ın adı zikredilmez. Bu yıllarda Osman ve oğlu Orhan'ın hareketsiz durumda oldukları ve Bizans'a karşı herhangi bir sefere kalkışmadıkları görülüyor. Bu sırada Osman en ileri uc bölgesinde yerel tekfurlarla uyum içinde yaşamaktaydı ve belli ki Moğollar için bir sorun oluşturmuyordu.²⁰ Osman Beg takip ettiği siyaset sayesinde, beyliğini ve faaliyetlerini Moğol saldırılarından ustalıkla korumasını bilmiştir. Aynı şekilde o, Selçuklu yönetimine karşı da tam bir itaat ve uzlaşi içindeydi, sultana ters düşebilecek hareketlerden sakınıyor ve atacağı adımları buna göre belirliyordu.

Osman Beg, Bizans sınırlarına karşı giriştiği gaza faaliyetlerini, Anadolu'da Moğollara karşı uç Türkmenlerinin başkaldırılarının (1285-1291) yanısıra, Moğol valilerinin İlhanlı merkezine karşı isyanlarına paralel bir biçimde yürütmüş görünüyor. Bu süreçte Togaçar (1295), Baltu (1297) ve Sülemiş (1298-1300) İlhanlılara isyan etmiştir. Bu isyanlar, Osman Beg'in yerli tekfurlara karşı önemli gazâ hareketlerine giriştiği ve bir Moğol müdahalesinden çekinmediği yıllara rastlar. Sülemiş'in isyanı uç Türkmenler'inden destek görmüştür. Bütün Türkmen beyleri gibi Osman da Memlük sultanının desteklediği Sülemiş yanlısıydı. Bu bağlamda isyanın alevlendiği 1299 yılının Osmanlı rivayetinde Bilecik'in fethi ve bağımsızlık yılı olarak kaydedilmesi oldukça anlamlıdır.²¹

20 İnalçık, "Osman I", s. 446.

21 İnalçık, "a.g.m.", s. 446.

Osman Beg'in Hurûcu

Kaynaklar Osman Beg'in *hurûcunu* yani ortaya çıkışını, ilk askerî faaliyeti olma özelliğini taşıyan Ermenibeli çatışmasıyla başlatmaktadır.²² Yukarıda da belirtildiği gibi, İnegöl tekfuruyla Osman birbirlerinden çekiniyorlardı. Osman'ın halkı sürüleriyle Söğüt-Domaniç arasında göç ederken, sürüler İnegöl Ovası'ndaki ziraat yapılan topraklara zarar verdiğinden, İnegöl tekfuruyla aralarında başından beri düşmanlık vardı. Osman bu bölgede göç yolunu engelleyen tekfurla çatışma halindeydi.²³ Bir gece yetmiş adamıyla birlikte İnegöl'ü ateşe vermek için yaya olarak harekete geçmiş, fakat tekfur Aya Nikola casusu vasıtasıyla bundan haberdar olup, Ermenibeli'nin tükendiği yerde bunlara pusu kurmuştur. Artun/Aratun adlı martolosu, yani casusundan tüm bu gelişmeleri öğrenen Osman, doğrudan pusunun üzerine yürümüş ve burada kıyasıya bir savaş olmuştur. Osman'ın ağabeyi Saru Yatu'nun oğlu Bay Koca/Hoca şehit düşmüş ve Ermenibeli'nin tükendiği yerde Hamza Beg Köyü civarında defnedilmiştir.²⁴ Şunu belirtmeliyiz ki, Osman'ın komşuları olan Rum beylerinin en güçlüsü İnegöl tekfuru idi; hatta Samsa Çavuş bunun şerrinden bulunduğu yeri bırakarak Mudurnu taraflarına çekilmişti. Osman Beg ilk olarak bu kuvvetli hasmıyla çarpışmışsa da başarılı olamamıştır.²⁵

Küçük çaplı bir çatışma olan Ermenibeli Savaşı'nda Osman'ın, tekfurun kendisine karşı kurduğu pusu üzerine, yarındaki çok az sayıda *yayayla* saldırması, cesur, kararlı, atılğan kişiliği ve liderlik vasfı hakkında önemli fikirler vermektedir. Şunu da belirtmeliyiz ki, burada karşımıza çıkan *martolos* kavramı, Osmanlı kuruluş sürecini aşiret kavramı temelinden üretme

22 Neşrî, c. I, s. 81; Âşık Paşazâde, s. 15.

23 Neşrî, c. I, s. 81; Âşık Paşazâde, s. 15; Krş. İnalçık, "Osman I", s. 446.

24 Neşrî, c. I, s. 81; Âşık Paşazâde, s. 15.

25 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 106.

motivasyonundaki teorilerin yeniden gözden geçirilmesini gerektiren süreçlerden biridir. Çünkü bu kavram, aşiret kurgusuyla pek uyumlu olmadığı gibi, Osman'ın martolosunun da bizzat İnegöl kâfirlerinden elde edilmiş biri olması, kendisinin de bir aşiret reisinden çok daha farklı biri olduğunu gösteriyor. Osman Beg, böylesine erken bir dönemde, bölgenin farklı noktalarında yerel halktan elde edilmiş casuslar bulunduran, mahir bir uc su-başı ve alp beyi idi.

Ermenibeli çatışması yerel önemsiz bir karşılaşma idi. Osmanlı rivayetine göre Ermenibeli çatışmasının ardından Osman, Edebalı eliyle gazâ kılıcı kuşanmış ve bölge tekfurlarına karşı aktif gazâyâ başlamıştır. İnegöl Rumları'na karşı bir gece baskını yapmış, İnegöl yakınında küçük Kulaca Hisarı'nı yağmalayıp ateşe vermiştir (684/1285).²⁶ Bu gece baskınında, kentin yakınında bulunan Kulaca Hisar adlı küçük kalenin yakılıp yağmalanması, aslında İnegöl hedefinin önemli bir aşamasıydı. Osman Beg'in Kulaca Hisarı'na yönelmesi, idarî, askerî ve coğrafi dinamikler çerçevesinde geliştirilmiş taktik ve stratejinin bir sonucuydu. O aslında bu suretle İnegöl'ü, hemen yanındaki küçük kaleleri ve köyleri birer birer ele geçirmek suretiyle zayıflatarak kuşatma altına almaya çalışıyordu.

Fakat Kulaca Hisar baskını, İnegöl civarındaki Rumlar arasında büyük bir infial ve panik meydana getirmiş ve gelişmeleri hızlandırarak farklı bir mahiyete bürümüştür. Ertesi sabah İnegöl Rumları toplanıp, Karacahisar tekfurundan yardım istemek için haberci gönderdiler. Bunun üzerine Karacahisar tekfuru, Kalanoz adlı kardeşi ya da adamı komutasında bölgeye kuvvet sevk etmiş, bunlar İnegöl bölgesindeki Rumlarla birleşerek büyük bir orduya dönüşmüştür. Tüm bu gelişmeleri yakından takip eden Osman Beg, gazileri toplayarak derhal İkizce'ye doğru harekete geçti, Domanıç belini aştıkları yerde H. 685 (1286)'da küffârla buluştu ve

26 İnalçık, "a.g.m.", s. 446; Krş. Neşrî, c. I, s. 85; Âşık Paşazâde, s. 17.

büyük bir savaş oldu ve Osman'ın biraderi Saru Yatu Savcı burada düştü. Tekfurun kardeşi/adamı Kalanoz da bu savaşta öldü. Osman Beg, “*o itin karnını yarın, it gibi yere eşin gömün dedi. Her ne dediyse yaptılar. O yerin adı şimdi İt Eşeni kaldı*” Bu Osman'ın gerçekten ilk savaşı sayılmalı.²⁷

Karacahisar'ın Fethi (1288) ve Organizasyonu

Bölge Rumlarının birleşik bir ordu halinde harekete geçtiği, İkizce Savaşı'nda, başta Karacahisar tekfurunun oynadığı rol olmak üzere, katılan bütün unsurlar ve Osman'ın biraderi Savcı Saru Yatu'nun şehit olduğu haberi Sultan Alâeddin Keykubâd'a bildirilir. Karacahisar Rumları sultanın aman dairesi içerisinde bulunmaktaydı. Âşık Paşazâde sultanın tepkisini şöyle aktarır: “*malûm oldu ki Karacahisar tekfuru bizimle düşman olmuş. Germiyanoglu da o garibleri (Osmanlıları) sevmez. Çok defa o kâfirlerin hareketi onun ihmaldendir. Ben bilirim dedi*”, “*Eskişehir'i Osman'a verdi*”²⁸. Bu ifadeler başından beri Osman'ın asıl hedefinin, hemen yanı başındaki geniş hinterlanda sahip bulunan Karacahisar'ı ele geçirmek olduğunu teyit ediyor. Rivâyette önemli nokta, Sultanın *harâcgüzârı* olan bir tekfurun asi duruma gelerek aman dairesinden çıktığını gösterme çabasıdır. Söz konusu kaynaklarda her yerde, Osman'ın Germiyanlılara karşı yerel Rumları himaye ettiği üzerinde durulmuştur. Sultanın haracgüzârı olarak yaşayan Rumlara ve tekfurlara karşı bir saldırı, Sultanın haklarına karşı gelmek anlamını taşırdı. Osman'ın Karacahisar tekfuruna karşı

27 “*Neye durursun ki seni ve neslini esir ederler ve bu ili bizim elimizden alırlar. Harab ederler. Kendileri bir yerde yerleşmiş Türk değil ki biz dahi onunla münasebete girişseydik*” dediler. Bkz. Âşık Paşazâde, s. 17-18; Neşri, c. I, s. 85-87; İnalçık, “Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...”, s. 500.

28 Âşık Paşazâde, s. 18 (bkz. sayfa 106, dipnot 45); “*malum oldu ki Karaca Hisar tekfuru bize yagı olmuş. Germiyan oğlu ol garibleri sevmezdi. Bu kâfirler ol sebebden guzâtı incidür*” deyü Eskişehir'i Osman'a verdi. Dahi destur verdi kim Karaca Hisar'ı varub yağma ve talan ede.”, Neşri, c. I, s. 87.

harekete geçmesi için, tekfurun barışı bozan bir girişimde bulunması gerekiyordu.²⁹

Osman Beg'in İnegöl tekfuruna karşı sergilediği saldırgan tutumu bu çerçevede de ele almak gerekiyor. Zira anlaşıldığı kadarıyla tekfur, Sultanın haracgüzârı olmayıp, aman dairesi dışında kalıyordu. Osman'ın Ermenibeli Savaşı'nda pusu üzerine yürüme ısrarı ve İnegöl üzerine yürüyerek Kulaca Hisar'ı yakıp yıkmasını sağlayan atılğan ve kararlı tutumun altında, bölgede büyük bir panik yaratarak bütün Rumları kendisine karşı konsolide olmuş bir halde harekete geçirebilme çabası yatmaktaydı. Biraderi Savcı Saru Yatu Bey ve bunun oğlu Bay Koca/Hoca'nın İnegöl için düzenlenen Ermenibeli ve İkizce operasyonlarında düşmeleri de bu bağlamda değerlendirildiğinde, işin bir rastlantı değil, bizzat Osman ve yakınlarının bu hedefe, yani kendilerinin *hurûcunu* başlatacak sürece nasıl konsantre olduklarını göstermektedir. Osman bir Selçuklu subaşı ve uçbeyi olduğu için, aman ve haracgüzârlık teamüllerini çiğneyerek Karacahisar'a doğrudan saldırıamazdı, bu yüzden tekfuru bir şekilde kendi üzerine çekmeye çalışıyordu. İnegöl tekfuruna düşmanlığının ve yukarıda belirtilen askerî operasyonlardaki ısrarının da en önemli nedeni buydu. Zira İnegöl tıpkı civardaki birçok idarî yapı gibi, Karacahisar'ın hinterlandı içerisindeydi ve idarî ve siyasî bakımdan fiilen Karacahisar'ın nüfuzu altında bulunuyordu. Osman'ın saldırıları karşısında, hem İnegöl tekfurunun Karacahisar'dan yardım istemesi, hem de tekfurun derhal kardeşi Kalanoz komutasında bir destek kuvveti sevk etmesi şeklinde ortaya çıkan çift yönlü üretilmiş karşılıklı refleksin nedeni de buydu. Osman Beg Karacahisar tekfurunu Sultana karşı *yagi* yani asi pozisyonuna düşürmüş ve böylece asıl hedefine karşı harekete geçmek için kendisini bağlayan en önemli engeli de ortadan kaldırmış oluyordu. Bu hadiseler Osman'ı, gayeleri doğrultusunda politik ve askerî süreçleri, konjonktürel denklemlerde yer yer birleştirerek yönetmeyi becerebilmiş usta bir figür olarak karşımıza çıkarmaktadır.

29 İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 502.

Bu gelişmelerle birlikte Osman Beg ile Karacahisar tekfuru arasında savaş resmen başlamış oluyordu. Rivayete göre İkizce Savaşı'ndan hemen sonra bizzat Sultan Alâeddin Keykubâd bölgeye gelmiş ve Osman'la birleşerek Karacahisar'ı kuşatmış, fakat Bayıncar Tatarlarının Ereğli'ye saldırdığı haberi üzerine, kale-nin fethi işini Osman'a havale ederek derhal Ereğli'ye hareket etmiştir.³⁰ Âşık Paşazâde, I. Alâeddin Keykubâd'ın Karacahisar kuşatması ile bu hadiseyi birbirine karıştırmış görünüyor. Fakat Osman'ın, Karacahisar'a karşı derhal harekete geçtiği anlaşılıyor. Bu operasyonun en dikkat çekici noktalarından biri, İnegöl sürecinde olduğu gibi, meydan savaşı niteliğinde açıkta cereyan eden herhangi bir çatışma ya da dirençle karşılaşılmamış olmasıdır. Karacahisar tekfur, Osman'ı kale surları ardına çekilerek karşılaşmış ve bir savunma savaşı yürütmeye çalışmıştır. Tekfurun bu yöneme başvurmasının önemli nedenlerinden biri, Karacahisar'ın sarp bir noktada ve güçlü surlarla çevrili olmasıdır. Artık tekfurun düşmanını eskisi gibi hafife almadığı ve yarattığı tehdit karşısında kendisini kale içine çekilmek zorunda hissettiği anlaşılıyor. Bu husus İnegöl'ün yardımına Kalanoz komutasında gönderdiği destek kıtalarının büyük bir kuvvet olduğuna ve bu ordunun komutanıyla birlikte İkizce Savaşı'nda neredeyse tamamen imha edildiğine de işaret ediyor. Bu nedenle eli zayıflamış ve kendisini kalesine kapanmak zorunda hissetmiş olmalı. Osman'ın derhal saldırıya geçme nedeni de bu zayıflıktan yararlanarak bir an önce Karacahisar'ı düşürmektir. Hali hazırda Ermenibeli Çatışması, Kulaca Hisar Baskını ve İkizce Savaşı'nda

30 "... Emretti, "tez asker toplansın" dedi. "O kâfirler böyle işler yaparlar, bizde İslâm gayreti yok mudur" diyip büyük bir ordu topladı. Hücum ettiler Karacahisar üzerine geldiler. Osman Gazi de geldi, o da bir taraftan cenge girişti. Bir iki gün savaş olunca feryatçılar gelip, Bayıncar Tatar geldi, Ereğli'yi aldı yıktı. Halkını kırdı ve şehrini ateşe verdi dediler. Sultan Alâeddin Osman Gazi'yi çağırıp getirdi. Hisar için getirdikleri savaş levazımının hepsini verdi. Dedi ki: "Oğul, Osman Gazi! Sende saadet alâmetleri çoktur. Sana ve nesline âlemde karşı koyacak kimse yoktur. Benim duam, Allah'ın yardımı evliyanın himmeti, Muhammed'in mucizeleri senle beraberdir". Kendisi memleketine gitti", Âşık Paşazâde, s. 18.

sergilediği kararlı ve atılgan tavır, bölgedeki tüm dikkatleri Osman'ın üzerinde toplamış ve onu çekinilen bir figüre dönüştürmeye başlamıştı. Karacahisar kuşatmasında tekfurun açıkta bir çatışmaya cüret edememiş olması da bu gerçeği gözler önüne seriyor. Tekfurun reaksiyonu, Sultan'ın geldiğine ilişkin rivayeti de düzeltebilir. Bu bağlamda sultan bizzat kendisi gelmese de, bölgedeki unsurları ve hatta merkezden destek kıtalarını Osman'a yardıma göndermiş olmalıdır.³¹

Osman Beg, Karacahisar'ı H. 687 (1288)'de *yağma* ile fethetmiştir. Bölgenin ikinci büyük tekfuru ele geçirilmiş ve elde edilen ganimet gazilere taksim edilmiştir. Osman, ganimetin beşte birini oluşturan hediyelerle birlikte kardeşinin oğlu Ak Timur'u sultana gönderdi. Neşrî, Osman Beg'in Karacahisar'ı fethettiğinde 35 yaşında olduğunu belirtir.³² Burada karşımıza çıkan *yağma* kavramı Osmanlı askerî tarihinin belirleyici unsurlarından biri olup, uzayıp giden kale kuşatmalarının kritik süreçlerinde, özellikle de son hücumlarda orduyu motive edip, askerinin fethi gerçekleştirmek için canını dişine takması için devreye sokulurdu. Zannedilenin aksine bir bölgeyi soymaktan ziyade, İslâmî gaza ve ganimet kavramları çerçevesinde meşru kılınan yağma, bir türlü sonuç alınamayan ve olası başarısızlık halinde büyük askerî ve siyasî krizlere yol açabilecek kuşatmaları tamamlayabilmek için başvurulmuş son taktiksel çaredir. Bir kale/şehir kuşatmasında İslâmî kurallar çerçevesinde ilkin elçi gönderilerek şehrin teslimi istenirdi, şayet bu ilk ya da daha sonra yapılacak çağrılarda, müdafiler teslimi yanaşırlarsa, can, mal, namus ve hürriyetleri sultan tarafından teminat altına alınırdı. Bu suretle fetih *sulhen* gerçekleşmiş olur ve şehirdekilere *aman* verilirdi. Teslim teklifine yanaşılmaması durumundaysa, savaşarak *kahren* ele geçirilen

31 "... Pes Osman dahi ol yerde olan müminleri Sultan Alaeddin-i sani işaretiyle cem edip gelüb Karaca Hisar'ı fethedip...", Neşrî, c. I, s. 87.

32 Âşık Paşazâde, s. 18-19; Neşrî, c. I, s. 87.

şehirde bulunan herkesin can, mal, namus ve hürriyet güvenceleri ortadan kalkmış olurdu. Kahren gerçekleşen fetihlerde, eğer askere yağma izni verilmişse, kent üç gün boyunca yağmalanırdı. Sultan ya da orduya komuta eden serdarın son hücumda askerleri motive etmek için ilan ettikleri yağmanın anlamı, taşınmazların yani binaların ve kentin sultana, insan, mal, para cinsinden taşınır her şeyinse savaşılanlara ait olacağıydı. Asker için başarı, şan ve şerefın yanı sıra, elde edilecek ganimet de çok önemliydi. Orduya bu amaçla yani zengin olmak için birçok gönüllü katılırdı ve yağma izni için kuşatmalarda iş genellikle ağırdan alınırđı. *Yağmanın* devreye konulmasının en önemli nedenlerinden biri de, fetih kapsamındaki diğer kentlere ve bölge halkına Osmanlı silahlarına karşı direnmenin sonuçlarını göstermekti. Bu suretle, hedefteki unsurların büyük bir panik ve korkuya kapılarak teslim olmalarını sağlayarak sonraki fetihleri *sulhen* gerçekleştirme gayesi güdülürdü. Osmanlı fetih yöntemlerinin önemli ve etkin araçlarından biri olan *yağma*, yalnızca başta İstanbul ve Selanik olmak üzere *kahren* gerçekleşmiş fetihlerde değil, birçok bölge ve şehrin de savaşmadan, *sulhen* ele geçirilmesinde anahtar bir kavramdı. Osmanlı tarihinde ilk kez Karacahisar fethinde karşımıza çıkan yağma usûlüne Osman Beg'in halefleri de sıklıkla müracaat edeceklerdir. Yağma kavramı, hem Karacahisar kuşatmasının nasıl geçtiğı, hem de Osman'ın ortaya koymaya çalıştığımız donanımı, kariyeri ve kişiliğı hakkında fikir vermektedir. Yağma, daha sonraki fetihlerde görülecek olan *sulhen* teslimlerde önemli ve belirleyici bir rol oynayacaktır.

Osman Beg Karacahisar'ı beyliğinin merkezi yaptı. Rivayete göre bu önemli fetihle uçta sancak beyliği konumuna erişti. Nehirlerin kesiştiğı verimli bir ovada bulunan Karacahisar'ın, Anadolu'dan İznik-İstanbul'a giden ana yolların kesiştiğı stratejik bir noktada bulunduğı ve son derece önemli, çıkılması güç bir kale olduğı anlaşılmaktadır. Osman şimdi bütün bölgeye

hâkim olmuş, fiilen bu kesimdeki Selçuklu-İlhanlı nâibleri yerine geçmiş görünmektedir. Neşrî'ye göre Osman Beg Karacahisar'ı fethedip Eskişehir'e sahip oldu. Konya'ya gönderdiği yeğeni Aktimur'un sancak beyliği sembolleri getirdiği doğru kabul edilirse Osman'ın 1288'de bölgeye Selçuklu sultanı adına hâkim olduğu söylenebilir.³³

Yahşi Fakîh-Âşık Paşazâde geleneğinde Osman Beg, Karacahisar'da kendi adına hûtbe okutup, bağımsız beylik iddiasında bulunan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada Osman'ın, bağımsızlık iddiası şu temeller üzerine inşa edilmiştir:

1- Müslüman halkın da iskânıyla Karacahisar, beyliğin merkezine dönüştü,

2- Mescid ve pazar yeri kurulup, imam, kadı ve hatip atandı,

3- Osman bağımsızlığını şu prensiplere dayandırmıştır: Şehri kendi kılıcımla aldım, bunda sultanın dahli yok. Ona sultanlık veren Allah bana da gazâ ile hanlık verdi. Sultanın minneti şu sancak ise ben kendim dahi sancak kaldırıp kâfirlerle uğraştım. Eğer o, ben Selçuklu Hânedanındanım derse, ben de Gök Alp oğluyum derim. Eğer bu ülkeye ben onlardan önce geldim derse Süleyman Şah dedem de ondan evvel geldi.³⁴

Âşık Paşazâde Osman Beg'in *han* sıfatıyla kanun koyduğunu, yoldaşları olan Hasan Alp, Durgut Alp gibi alp beylerine ve oğlu Orhan'la birâderi Gündüz'e ve nihayet kayınatası Edebalı'ya önemli idare ünitelerini timar olarak tevcih ettiğini belirtir. Türk devlet geleneğine göre kurgulanan bu teşkilâtlanma, Osmanlı yapılanmasının esaslarını oluşturan ayaklardır. Osmanlılar fethettikleri yere derhal bir kadı ve bir subaşı tayin edip, pazar yeri belirlerlerdi. Bu aşamada Osman, diğer Türkmen beyleri gibi gazâ ile bağımsızlığını elde etmiş, kendi adına hutbe

33 Âşık Paşazâde, s. 21; Neşrî, c. I, s. 87; İncalcık, "Osman I", s. 447. İncalcık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 503.

34 Âşık Paşazâde, s. 25; İncalcık bu iddiaların aslında sonradan yapılmış kurgular olduğunu belirtir, bkz. "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 503.

okutabilecek bir bey, bir han gibi gösterilmeye çalışılmaktadır.³⁵ Eski rivayeti izleyen tarihçiler 1299 yılını Osmanlı devletinin kuruluş tarihi olarak kabul etmişlerdir. Türk geleneğinde devletin kuruluşu, her şeyden önce egemenliğini Tanrı'dan aldığına inanılan karizmatik bir hanın ortaya çıkışına bağlıdır. Fakat bu, İslâmî geleneğe göre hutbe ve sikke sahibi olmaya yetmez.³⁶

Karacahisar Kalesi Osman Beg'in askerî ve idarî merkezi olmuştu. Bu fetihle civarda Sultanın haraçgüzârı olarak yaşamakta olan tekfurlarla barış terkedilmiş ve bölge bir gazâ alanı haline gelmiştir. Osman Karacahisar'ın fethiyle, şimdi sultanın nâibine ait Eskişehir'in yanında bir merkeze yerleşmiş bulunuyordu. Fetih Osman'ı bölgede fiilen bir gazi bey durumuna yükseltiyordu. Böylece Osman, Kastamonu emîri Çobanoğulları gibi Selçuklu sultanının sancak sahibi bir emîri (bey) (sancakbeyi) mertebesine ulaşmış görünmektedir. Bu durumu teyit etmek için rivâyete göre Osman, yeğeni Aktimur'u Konya sultanına fetih müjdesiyle gönderdi; Sultan, Osman'a sancak ve diğer beylik sembolleri bağışladı.³⁷

Mudurnu-Göynük Seferleri

Karacahisar'ın fethi ve beylik merkezi olarak organizasyonundan hemen sonraki askerî ve siyasî gelişmelerin odağına Sakarya Nehri'nin doğusundaki bölge oturmuştur. Âşık Paşazâde tarihinde,

Osman Gazi, kardeşi Gündüz'ü çağırdı: "Sen ne dersin? Biz bu ülkeleri nasıl fethedelim? Nasıl hareket edelim ki etrafımızda

35 Neşrî, III. Alâeddin Keykubad'ın ölümüyle Selçuklu hânedanının ortadan kalkması üzerine, "Hutbe Osman Gazi adına okundu" diye farklı bir yorum yapar. O tarihte Osman, Neşrî'ye göre hutbe ve sikke sahibi bir İslâm hükümdarı olmuştur. Neşrî, c. I, s. 111-113.

36 İnalçık, "Osman I", s. 447-448; İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 503-504.

37 Neşrî, c. I, s.87, 111-113; Âşık Paşazâde, s. 19, 26; İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 504-505.

asker toplansın” dedi. Kardeşi: “Civarımızda olan illeri vuralım, bozalım” dedi. Osman Gazi dedi ki: “Bu düşünce yanlıştır. Şundan dolayı ki bu illeri yıkıp yakınca bu Karacahisar şehrimiz mamur olmaz. Yapılması gereken budur ki komşularımızla iyi geçinip dostluk edelim”³⁸,

şeklinde yer alan ifadeler, Osman Beg’in zihniyetini ve hedeflerini gözler önüne seriyor. Buna göre o, henüz çok erken bir dönemde, beyliği büyütüp güçlendirecek temel dinamiği, büyük ölçüde fetih sürecine dayandırılmış olan gaza-akın faaliyeti formunda tanımlıyor ve etrafına asker toplamaya, yani gücünü büyültmeye çalışıyordu. Bu süreçte karizmatik lider kişiliğini, söz konusu askerî operasyonlarla besleyip, kendisini bütün unsurlar için daha da çekici kılmaya çalışıyordu. “Gazileri etrafına toplayabilmenin biricik yolu, gaza-ganimet seferlerini örgütlemektir. Gaziler çoğaldıkça beyin gücü artar, gücü arttıkça gazâ akın alanı genişler.”³⁹ Ancak hedeflenen şeyin de, talan, yağma, yakıp-yıkma şeklinde kurgulanmış bir süreç olmadığını biliyoruz. Kardeşi Gündüz’ün, Karacahisar’ın yörüngesindeki bölgeleri vurup bozma önerisinin yanlış olduğunu belirterek, bir şehrin gücü ve canlılığını, ancak etrafındaki illerin refah, huzur ve zenginlik seviyesinin tayin edeceğini belirtmiştir. Nitekim Karacahisar’ın fethinden sonra yaptığı idarî, sosyal, ekonomik, ticarî ve malî düzenlemeler, takip ettiği iskân ve nüfus politikaları da, şehrin bütün bölgeyle uyumlu bir merkeze dönüşmesini amaçlıyordu. Bu itibarla çevredeki Rumlarla mevcut iyi ilişkiler daha da geliştirilmeye çalışılmıştır.⁴⁰

Yahşi Fakîh-Âşık Paşazâde rivayetinde Osman Beg’in Karacahisar’ın fethinden sonra sancak beyi olup atına bindiği, yani harekete geçtiği belirtilir. Yanında bulunan Köse Mihal’e Tarakçı

38 Âşık Paşazâde, s. 20.

39 İnalçık, “Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...”, s. 505.

40 “*“Belki savab oldur ki, çevre konşularımızla müdârâ idevüz. Nitekim Bilecik tekfuruyla iderüz.” Ve bil-cümle çevre yanındaki kefare ile müdârâ ederdi. Amma Germiyan oğluyla muhkem adavetleri vardı. Küffar, Osman Gazi’nin Germiyan oğluyla adavetinden safalar sürüp şükrederlerdi.*”, Neşri, c. I, s. 87, 89.

Yenicesi'ne akın düzenlemek istediğini belirterek, onun fikrini sordu. Harmankaya-Göl bölgesinde tekfur olan Köse Mihal'in Orta Sakarya kıvrımı içindeki tekfur lar ve bölgedeki yollar hakkında bilgisi vardı ve sefer planı şu şekildeydi: Sorkun üzerine Sarıkaya'dan geçilmeliydi. Bunun için de önce Beştaş'tan geçilecek ve Sarıkaya'da Sakarya nehri aşılacaktı. Böylece Sakarya kıvrımı içindeki geniş bölge, özellikle İznik'e ipek getiren kervanların yolu, Göynük suyu üzerinde Mudurnu-Göynük ve Taraklı Yenicesi kasabaları üzerinde kontrol kurulabilecekti.⁴¹ Köse Mihal bu suretle, Sakarya'nın öte yakasındaki gazilerin de gelip kendilerine katılabileceğini, hem Samsa Çavuş'un da Mudurnu'ya yakın olduğunu ve kendisinden istifade edilebileceğini belirtti.⁴² Bölgede yerleşmiş bulunan Samsa Çavuş'a da haber gönderilip, desteğine müracaat edildi. Osman Beg ilkin Beştaş Zâviyesi'ne kondu ve tekke şeyhinden Sakarya'nın geçit yeri soruldu. Sakarya kenarında hazır bulunan Samsa Çavuş, bunları Sorkun üzerine ilet ti. Sorkun Rum ları, Samsa Çavuş aracılığıyla Osman Beg'e baş eğerek yağma ve esaretten kurtuldular. Samsa Çavuş'un kılavuzluğunda buradan Mudurnu vilâyetine çıktılar. Osman Beg Mudurnu'yu bölge Rum ları ile uyum ve müdara içinde yaşayan Samsa Çavuş'a bıraktı. Nehir hattı boyunca hareket edilerek, önce Göynük ve Tarakçı Yenicesi vurulup yağmalandı, daha sonra güneydeki dağlık bölgeden Göl-Flanoz/Klanoz ovasına inildi. Osman Beg buradan yine Köse Mihal'in kılavuzluğunda, Harmankaya üzerinden Sakarya'yı geçip Karacahisar'a döndü. Yahşi Fakîh-Âşık Paşazâde geleneği bu seferin gayesini ganimet ve bölge tekfur ları üzerinde Karacahisar'ın yeni hâkiminin otorite tesisi olarak belirliyor.⁴³

41 İnalçık, "Osman I", s. 447; İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 506; Krş. Âşık Paşazâde, s. 21; Neşrî, c. I, s. 89-91.

42 Âşık Paşazâde, s. 21; Krş. Neşrî, c. I, s. 91.

43 Âşık Paşazâde, s. 21; Neşrî, c. I, s. 91; İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 506-507;

Kaynaklarda bu sefere ilişkin verilen bazı ayrıntılar, Osman Beg ve Osmanlı teşekkülü hakkında oldukça ilginç ve önemli ipuçları sunmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, Karacahisar'ın fethiyle Osman, bir subaşından sancakbeyine dönüşmüş, tıpkı Çobanoğulları gibi bir emîr haline gelmiştir. Sakarya'nın doğusundaki Mudurnu, Göynük, Göl Flanoz ve Tarakçı Yenicesi havalisi, Karacahisar'ın hinterlandında ve tekfurun nüfuzu altında görünüyor. Bölge halkının kendisine itaatiyle, Osman bu seferi düzenleme amacına ulaşmış oluyordu. Böylece beyliğinin sınırları oldukça geniş bir alana yayılmış ve Sakarya'nın doğusundaki kıstağa ve öte yakaya erişmiş bulunuyordu. "Osman Beg bu operasyonda Sakarya ve Göynük ırmaklarının arasındaki bölgede hüküm süren yerel Türkmen ve Rum beylerinin de işbirliğine dayanmış görünüyor. Bizans baskısı bunları Osman'la ittifaka itmişti."⁴⁴ Bu husus, Karacahisar'ı ele geçiren Osman'ın bu başarısının büyük bir yankı yaptığı ve kendisini bu bölgede bulunan askerî-idarî elitler nezdinde karizmatik bir lider kimliğine büründürdüğünü gösteriyor.

Köse Mihal figürü, burada karşımıza Osman'ın nökeri ve müttefiki sıfatıyla, askerî stratejist ve seferi planlayan bir yoldaş ve hem coğrafyaya, hem de bölgedeki dinamiklere vakıf bir ordu kılavuzu olarak çıkıyor. Onun nökerliğinin ilk aşamasını, temeli Osman Beg'in karizmatik kişiliğinin belirleyiciliğine dayanan müttefiklik formu şeklindeki katılım süreci oluşturuyordu. Aynı şekilde bölgede bulunan Samsa Çavuş da sefere katılmış, yerel Rum halkın itaatinde onun nüfuzundan ve kurduğu ilişkilerden yararlanılmış ve daha sonra Mudurnu yöresi kendisine emanet edilmiştir. Böylece Samsa Çavuş ve Köse Mihal'in, Osman'la

44 Halil İnalçık, "Osman Ghazi's Siege of Nicaea and the Battle of Bapheus", Elizabeth Zachariadou (ditör) Rethymnon: *The Ottoman Emirate (1300-1389)*, Crete University Press, 1993, pp. 77-103; Türkçesi, "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, edit. Elizabeth A. Zachariadou, çevirenler, Gül Çağalı Güven, İsmail Yerguz ve Tülin Altınova, İstanbul, 1997, s. 82.

oldukça erken bir zamanda ilişki kurarak, ilkin birer müttefik şeklinde beyliğin bünyesine katılmış oldukları anlaşıyor. Samsa Çavuş'un, bölgeye uzun zaman önce Ertuğrul Beg'le birlikte geldiği ve burada konuşlandırılan kudretli bir Selçuklu idarî-askerî eliti olduğunu belirtmiştik. Kendisinden oldukça genç olan Osman Beg'in nüfuzu altına girmiş olmasının en önemli nedeni, Osman'ın önemli askerî başarılarla, şimdi daha büyük bir bölgede egemen, karizmatik bir lidere dönüşmüş olmasıydı. Köse Miha'ın de Osman'ın etkisi altına girmesinin en önemli nedeni, söz konusu karizma karşısında ortaya çıkan, o büyümlü sürece kapılma ve katılım refleksi idi. Osman, artık sadece uclara göçen *garibler*, Söğüt ahalisi ya da kendi aşireti için değil, civardaki yerel ahali ve askerî-idarî elitler için de hâkim ve lider bir figür haline gelmeye başlamıştı. Bu operasyonda karşımıza çıkan ve gazilere Sakarya Nehri'nin geçit verdiği yerleri bildiren Beştaş Tekkesi şeyhine ilişkin anlatı, kuşkusuz söz konusu katılım ve kapılma refleksinin yalnızca askerî-idarî kadroları kapsayan bir sürece dönüşmediğini, abdalân sınıfından pek çok şeyh, derviş, fakih gibi unsuru da kapsadığını göstermektedir.

Bilecik, Yenişehir, İnegöl ve Yarhisar'ın Fethi (1299)

H. 687 (1288)'den sonra, uc bölgesinde oluşan konjonktürün başlıca unsurları, Karacahisar merkezli güçlü bir sancakbeyine dönüşmüş olan Osman Beg, hemen yanı başında, adeta Bizans'ın Bithinia eyaletinin girişi niteliğindeki geniş bir bölgeye hâkim ve civardaki Rum tekfurlarını nüfuzu altında tutan Bilecik tekfuru ve Osman'a karşı düşmanca yaklaşım ve saldırılardan geri durmayan Germiyanogulları Beyliği'ydi. Bu dönemde, Bizans'tan Batı Anadolu topraklarını fetheden diğer beyler gibi Osman Gazi de 687-699 (1288-1299) döneminde, Selçuklu sınırları içinde haraçgüzâr tekfurlar elinde bırakılmış olan bölgeyi, Karacahisar'dan Bilecik-Yenişehir'e kadar egemenliği ve kontrolü

altına alarak birçok şehir ve kaleye hükmeden bir bey durumuna geldi. 1288-1299 döneminde Osman, Selçuklu sultanına haraç ödeyen yerel tekfuruları (Göynük, Gölpazarı, Bilecik, Yenişehir, İnegöl, Yarhisar tekfuruları) ortadan kaldırdı, daha sonra doğrudan doğruya Bithinia'da Bizans imparatorluk topraklarına karşı gazâ faaliyetine başlayacaktır.⁴⁵

Bilecik tekfurı bölgedeki en kudretli unsurdu ve civardaki diğer tekfurar da bunun nüfuzu altında bulunuyorlardı. Osman Beg gazâ faaliyetlerine başladığında, etraftaki tekfuruları baskı altına almışken, Bilecik tekfuruna ve halkına karşı *müdara* olarak tanımlanan, yer yer alttan alıcı tavırlar içeren bir saygı ve itibar politikası sergiliyor ve kaynağa göre bunun gerekçesini de şöyle açıklıyordu: "...*Komşularımızdır. Biz bu ile garib geldiğimiz zaman onlar bizi hoş tuttular. Şimdi bize dahi gerektir ki bunlara hürmet edelim.*"⁴⁶ Osman burada hiç kuşkusuz, yaylaya göç dönemlerinde Bilecik tekfurunun, konar-göçer halkın eşyalarını emanete alıp koruması ve diğer tekfurlara karşı kendilerini yer yer himaye etmesine vurgu yapıyordu. Yayla dönemlerinde söz konusu eşyalar birkaç hatun kişiyle Bilecik Kalesi'ne gönderilir, dönüş zamanlarında da tekfura armağan olarak peynir, halı, kilim, kuzu gibi nesneler sunularak emanetler geri alınırdı. Aralarında karşılıklı güvene dayalı bir ilişki vardı ve İnegöl tekfurunun düşmanlığı karşısında Bilecik tekfurunun sağladığı koruma, oldukça değerli bir hale geliyordu.⁴⁷ Bütün bunlar, öteden beri süregelen karşılıklı iyi ilişkilerin ürünüydü ve Osman Beg, tekfura karşı büyük bir saygı, dostluk ve müdara göstermekteydi.

Neşri'nin verdiği bilgiye göre, Yenişehir civarında bulunan Köprühisar tekfurı Bilecik'e karşı saldırıya geçtiğinde, tekfur Osman Beg'den yardım ve yoldaşlık istemiş, Osman da amcası

45 İnalçık, "Osman I", s. 448; İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 506.

46 Âşık Paşazâde, s. 22; Krş. Neşri, c. I, s. 93.

47 Âşık Paşazâde, s. 15.

Dündar'ı kendisine kethüdâ (vekil, vezir) kılıp, bizzat gelerek ona yardım etmiştir. Bu meselenin halli üzerine Bilecik tekfurı, Osman için büyük bir ziyafet tertip etmiş, ona *hîlat* giydirip gazilere de ihsanlarda bulunmuş ve büyüklenerek el öptürmüştür. Osman Beg, Bilecik tekfurunun *beğlenip, el öptürmesinden rencide* olup onu tepelemek istemiş ve bu hususta amcası Dündar'la müşaverede bulunmuştur. Dündar, Germiyanogulları'nın kendilerine karşı sergilediği düşmanlığı hatırlatarak, Bilecik tekfuruyla dostluk ilişkileri ve iyi geçinme politikasının devamının bir zorunluluk olduğunu, aksi halde bir kiskacın içerisine düşebileceklerini belirtmiştir. "Osman Beg, bu yaklaşımı kendisinin savaş ve egemenlik hakkını (hurûcunu) engelleme olarak değerlendirmiş ve okla Dündar'ı vurup öldürmüştür (Neşrî'nin kaydına göre Bilecik fethi Dündar'ın katlinden öncedir)."⁴⁸ Bu manzara Osman'ın kudret ve egemenliğini büyütüp genişletme düşüncesini ve bu sürecin lokomotif olarak da gazâ faaliyeti çerçevesinde karakterize edilen askerî operasyonları belirlediğini göstermektedir. Öteden beri kendisine muhalif bir tutum sergilediği anlaşılan amcasını uygun koşullar oluşunca öldürmesi de, egemenlik ve hareket alanını sınırlandıran güç ve iktidar odaklarını ortadan kaldırma yönlü yapılmış ve politik çerçevede değerlendirilmesi gereken zorunlu bir eylemdi.

Osman Beg'in Dündar'ı öldürmesi, bir yönüyle de Bilecik tekfuruna karşı girişeceği operasyona yüklediği anlamın önemini göstermektedir. Daha sonra vuku bulacak gelişmelerle, Osmanlıların kısa sürede içerisinde Bithinia eyaletine egemen olacakları düşünüldüğünde, Osman'ın, tekfurı gözüne kestirme nedeninin, yalnızca ziyafette sergilediği üst perdeli tahfif edici davranışlara indirgenemeyeceği, gerçek sebebin Bithinia'nın girişi ve adeta emniyet sübabı niteliğindeki Bilecik'in kontrolünü ele geçirme

48 Neşrî, c. I, s. 93-95; İnalçık, "Osman I", s. 448; İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 506-507.

arzusu olduğu anlaşılır. Böylece Bilecik üzerine düzenleyeceği gazâ faaliyetinde kazanacağı zaferlerle gücünü ve ününü bütün bölgeye yayabileceği gibi, bu engeli aştıktan sonra yeni askerî operasyonlar için de önünde geniş bir alan açılacaktı. Bilecik'in üzerine gitmesinin temelinde yatan sebepler, hiç şüphe yok ki, bölgedeki güç ve iktidar dengesini tamamen kendi lehine çevirme, gelecekte yapılacak olan uzun vadeli askerî-siyasî faaliyetlere zemin hazırlama ve tüm bu hedeflere ulaşabilmek için büyük bir nüfus kütlesini kendisine çekebilme arzusuydu. Bu bakımdan Bilecik'in fethi meselesi, Ermenibeli çatışması ile başlattığı ve artık kendisinin de durduramayacağı bir aşamaya gelen *huruç* harekâtının, yani ortaya çıkış anlamına gelen momentumun düğümlendiği yaşamsal bir kilitti. Bu düğümü çözmek için de ilk olarak Dünder Beg meselesini bizzat kendisi yoluna koymuştu.

Başarılı gazâ akınları sonucunda bölgede güçlü bir figür haline gelen Osman Beg, karizmatik kişiliğiyle Köse Mihal ve Samsa Çavuş gibi unsurları kendine çekip bağlarken, bölgedeki tekfurların çoğu üzerinde de bir tehdit ve karşı koyucu bir refleks oluşturmuş ve bunları bir çıkış yolu arayışına itmiştir.⁴⁹ Bu durum karşısında Osman'ın *nökeri* ve büyük *yoldaşı* Köse Mihal'in, şimdi de devreye bir uzlaştırmacı, tanıtıcı ve kaynaştırmacı figür olarak girmek üzere olduğunu görüyoruz. Köse Mihal, kızıyla Göl Flanoz/Klanoz tekfurunun oğlunun düğününde bölgedeki tekfurlarla Osman Beg'i yakınlaştırmaya çalışmış, fakat beklenenin tam aksi bir sonuç doğmuştur.⁵⁰ Çünkü Osman, getirdiği hediyelerle, sergilediği güç ve cömertlikle bunların hepsini gölgede bırakırken, kendilerine de oldukça net bir mesaj vermiştir. Böylece

49 "Osman Gazi bunca gazalar etmeye başlayınca etrafın kâfirleri çekinir oldular", Âşık Paşazâde, s. 21; Krş. Neşri, c. I, s. 93.

50 "...düğüne gelün. Ve hem Osman'la bilişün ki size akıbet anunla aşinalukdan fayda vardır. Ve bu cemiyet anunla bilişmeğe sebebdür. Türk'ün sahib-i hurûcudur. Anun şerrinden size emin olmağa tarîkdur" didi.", Neşri, c. I, s. 95, 97; Krş. Âşık Paşazâde, s. 22.

düğün ortamını tekfurlara üstünlüğünü göstermek için politik bir fırsata çevirmiş oluyordu. Bunlar Bilecik tekfuruna Osman'ın kendileri için büyük bir soruna dönüşmek üzere olduğunu belirtip, düğün esnasında harekete geçerek onu ortadan kaldırmayı teklif etmişler, fakat Bilecik tekfurı şimdilik bunları reddederek, işi kendi düğününe ertelemiştir.⁵¹

Osman Beg, Yarhisar tekfurunun kızıyla evlilik hazırlığında olan Bilecik tekfuruna çok sayıda koyun yollamış ve hediyelerle birlikte düğüne geleceğini de belirtmiştir. Köse Mihal aracılığıyla düğüne davet edilmiş, bu esnada Mihal tarafından tekfurun kendisine kurduğu tuzak konusunda da uyarılmıştır. Bunun üzerine Osman, hanımı ve annesinin de düğüne gelmeyi ve tekfurun annesiyle tanışmayı arzuladıklarını ve yaylak zamanının da geldiğini belirterek, Germiyanoglunun düşmanlığı sebebiyle eşyalarını ve mallarını yine kendisine emanet etmek istediklerini iletir. Duruma fazlasıyla sevinen Bilecik tekfurı, yine Köse Mihal aracılığıyla bunları kabul ettiğini bildirir. Bunun üzerine Osman, Bilecik'in dar yer olduğunu belirterek, kendisinden düğünü Çakır Pınarı'nda yapmasını ister ve bu isteği de kabul edilir. Kararlaştırılan zamanda Osman Beg düğün için Çakır Pınarı'na hareket ederken, bir kısmı kadın kılığına sokulup, bir kısmı da yüklerin altına gizlenerek, kendilerine Bilecik'e emanetleri teslim edecek kadınlar süsü verilen adamları da kaleye doğru ilerliyordu. Osman, gazilerden bir kısmını daha kadın kılığına sokmuş ve bunların tekfurlardan utanacağını belirterek, düğün alanında bunlar için ayrı bir yer istemişti. Tekfur, "*Türk'ün erkeği, kadını elime girdi*" diye, sevinçle bu isteği de yerine getirdi.⁵²

Bu isteklerin kabulüyle birlikte, bizzat Bilecik tekfuruyla bölge tekfurları ve bunların hazırladığı büyük tuzak, Osman Beg'in tertip ettiği daha büyük çaplı ve çift yönlü bir tuzağın içerisine

51 Âşık Paşazâde, s. 22; Neşrî, c. I, s. 97.

52 Âşık Paşazâde, s. 23; Krş. Neşrî, c. I, s. 97, 99 ve 101.

doğru hızla sürüklenmeye başlamıştı. Osman önceden kararlaştırdığı üzere, adamlarının Bilecik Kalesi'ne girmesiyle eş zamanlı olarak, akşam vakti kadın kılığına soktuğu adamlarıyla birlikte düğün alanına gelir. Kendisine büyük saygı gösteren tekfur henüz meydandayken, Osman, Köse Mihal'le birlikte atına binip kaçmaya başlamış, sarhoş haldeki tekfur da diğer tekfurlarla birlikte derhal bunların peşlerine düşmüştür. Osman Beg, Bilecik'e yakın Kaldırayuk deresinde aniden geriye dönerek tekfurları karşılamış, bu esnada kadın kılığındaki adamları da arkadan yetişmiş, böylece tekfur kapana kısıtılmış ve derhal başı vurdurulmuştur. Aynı anda düğün sebebiyle içinde az sayıda nöbetçi ve asker kalmış olan Bilecik de, kaleye gizlice sokulan gazilerce fethedilmiştir. Osman sabah vakti Yarhisar'a inerek, tekfurunu ve gelini ele geçirmiş, düğüne gelen halkın da çoğunu esir etmiştir. Tekfur Aya Nikola'nın keyfiyeti öğrenip kaçmaması için, Turgut Alp hızlı bir şekilde İnegöl'e sevk edilmiş ve kaleyi kuşatma altına almıştır. Bu esnada bütün esirleri ve malları Bilecik'e getiren Osman, burada gerekli işleri yoluna koyduktan sonra İnegöl'e geldi ve askere *yağma* izni vererek, kalenin hızla fethedilmesini sağladı. Tekfur yakalanarak derhal katledilmiş, erkekleri kırılmış ve kadınları da esir edilmiştir. Kaynaklar İnegöl'de sergilenen bu katı tutumun sebebini, bu ucada Müslümanların büyük kayıplar vermesi ve Aya Nikola'nın çok zararlar açması olarak göstermektedir. Osman Beg, Yarhisar tekfurunun kızı Lülüfer-Nilüfer (Lupodia)'i oğlu Orhan Gazi'ye nikâhladı. Nilüfer Hatun, Orhan'ın oğullarından Süleyman ve Murad'ın annesidir.⁵³

Osman Beg'in hurucuyla birlikte yaşanan gelişmeler, özellikle de 1298-1301 dönemi seferleri, Anadolu'da o esnada cereyan etmekte olan olaylarla yakından ilişkili görünüyor. Argun Han'ın ölümü ve yerine Geyhatu'nun geçmesinden (1291) sonra İlhanlılar arasında başlayan taht kavgaları sırasında Anadolu karışıklık

53 Âşık Paşazâde, s. 23-24; Neşrî, c. I, s. 101, 103 ve 105.

içinde kalmış ve uçlarda Türkmenler başkaldırmıştır. Bu süreçte Selçuklu-Moğol bağımlılığından çıkmış olan Çobanoğlu Ali Beg, batıda Bizans topraklarına saldırılara başlamış ve Sakarya Nehri'ne kadar fetihler yapmıştır. Osman Beg bu sırada, en ileri uc bölgesi olan Söğüt'te bulunuyordu. Pachymeres, Bizanslılar'la barış yapıp akınlarını durduran Ali'nin yanındaki savaşçıların, akınlarını sürdüren Osman'ın tarafına geçtiğini belirtir. Böylece bu bölgede önderlik Osman Beg'e geçmiştir. Bu sıralarda Osman, Bilecik-Yenişehir'de yerleşerek İznik'i tehdit etmeye başlamıştı.⁵⁴

Osman Beg'in 1299'da harekete geçerek, Bilecik, Yarhisar, İnegöl ve Yenişehir tekfurlarını hızlı bir biçimde sindirip egemenliğini buralara taşımasında, bu esnada İlhanlılara karşı Anadolu'da patlak veren Sülemiş İsyanı'nın oluşturduğu konjonktürün önemli bir rolü olmuştur. "Bu dönemde Türkmen uc beylerinin, üzerlerindeki Moğol baskısı ve tehdidinin kalktığını hissettikleri dönemlerde Bizans topraklarına yönelik akınlarını sıklaştırdıkları bilinmektedir."⁵⁵ III. Alâeddin Keykubâd'ın çekilmesi ve Moğolların da Sülemiş İsyanı'yla meşgul olması, bir otorite boşluğu doğurmuştu. İşte bu kargaşada, üzerindeki Moğol ve Selçuklu tâbiyet zincirlerinin gevşediğini gören Osman derhal harekete geçerek, yukarıda kısaca anlatılan yıldırım operasyonlarla, teoride Selçuklu haracgüzârı olan, fakat şimdi bu statüleri otorite boşluğuyla pratikte kalkmış olan unsurları ortadan kaldırarak bölgeye egemen olmuştur. Bu seferlerde en büyük direnişle karşılaştığı İnegöl kuşatmasında, niçin askere yağma izni verdiği ve büyük bir şiddete başvurduğunun esas nedeni de şimdi daha iyi anlaşılıyor. Osman Beg, Sülemiş İsyanı ve Selçuklu sultanının sürülmesiyle oluşan konsepti hızlı biçimde fırsata dönüştürmeye çalışmış ve yer yer büyük şiddete de başvurduğu (amcasını öldürmesi, İnegöl

54 İnalçık, "Osman I", s. 448; İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 507-508.

55 İnalçık, "Osman Gazi'nin İznik...", s. 82.

yağması ve erlerini kırdırıp kadınlarını köle yapması) seri yıldırım operasyonlar sayesinde buna muvaffak olmuştur.⁵⁶ İlhanlıların Anadolu'daki otoritelerini üç yıl boyunca sarsmış olan Sülemiş İsyanı'na Anadolu beylerinin teveccüh göstererek destek oldukları bilinmektedir. Sülemiş bir çok beye alem ve davul gibi beylik sembolleri vermek yoluyla, uc bölgelerinin denetimini eline geçirmiştir. Z. V. Togan, Bilecik'in fethinden sonra Sultan Alâeddin'in Osman'a beylik simgelerini verdiğine ilişkin geleneğin gerçekte Sülemiş'le ilgili olabileceği ihtimalini ileri sürer. Her halükârda, 1299-1301 döneminde, batı sınırlarındaki Türkmenlerin aşağı Sakarya vadisinden Efes'e kadar uzanan bir hat boyunca Bizans topraklarına genel bir hücum başlattığı bir gerçektir. Açıkça görüyor ki, Osman 1299-1301 yıllarında, Türkmenlerin kitleler halinde Batı Anadolu'ya akmasından, Bizanslıların Bithinia'da kendisine karşı durumlarını sağlamlaştırılmalarını önleyecek şekilde yararlanmayı bilmişti.⁵⁷ Böylece Osman Beg, mümkün mertebe bu süreçte görünmemeye çalışan, gerek 1290-1291'deki, gerekse 1298-1301'deki gelişmeleri, harekete geçmek için en uygun koşullar olarak değerlendiren bir askerî-siyasî stratejist olarak karşımıza çıkıyor.

56 "1299'da görüldüğü gibi İlhanlılara karşı yapılan Sülemiş isyanı ve bu isyan sebebiyle III. Alaeddin Keykubad'ın kaçması üzerine ortada bir baş bulunmamasından dolayı Osman Beg daha serbest harekete başladı. Bilecik'in zabtı tarihi 699/1299 olup bu tarihte artık Anadolu Selçukîlerinin hükmü kalmamış ve Moğollara karşı ayaklanmalar olmuştu. Sınırdaki Türkmenlerden mühim bir kısmıyla Moğollardan kaçarak uca gelmiş olan Türkler Osman Beg'in mıntıkasına da gelerek onu kuvvetlendirmişlerdir. Tarihlerde Osman Beg'in 699/1299'da müstakil olduğu hakkındaki müteala yanlıştır. Osman Gazi gerek bu tarihte ve gerek daha sonra İlhanîlerin yüksek hâkimiyeti altında uc beyi olarak bulunmuştur. Hatta Gazan Mahmud Han'ın 1302'de Suriye'ye karşı yaptığı seferde Osman Beg'den de kuvvet istemiş ve o da oğlu Savcı Beg'le bir miktar kuvvet göndermişse de kışın pek fazla olması yüzünden bu kuvvet geri dönmeğe mecbur kalmıştır." Bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 108.

57 İnalçık, "Osman Gazi'nin İznik...", s. 83-84.

Bütün bu gelişmeler Osman'ın, daha önceki hadiselerde ortaya koyduğu askerî, siyasî ve idarî hamlelerin de bir tesadüf olmadığı, bunların karizmatik lider kişiliğinin, yetenek ve donanımının doğal sonuçları olduğunu gösteriyor. Böylece Osman Beg, 687-699 (1288-1299) döneminde, Karacahisar'dan, Bilecik-Yenişehir'e kadar olan bölgeyi egemenliği ve kontrolü altına alarak birçok şehir ve kaleye hükmeden bir bey durumuna geldi. 1288-1299 döneminde Osman, Selçuklu sultanına haraç ödeyen yerel tekfurları (Göynük, Gölpazarı, Bilecik, Yenişehir, İnegöl, Yarhisar tekfurları) ortadan kaldırdı, daha sonra doğrudan doğruya Bithiniâ'da Bizans imparatorluk topraklarına karşı gazâ faaliyetine başlayacaktır.⁵⁸

Yahşi Fakîh-Âşık Paşazâde geleneği Bilecik'in fethinden sonra Osman Beg'in yaptığı bazı idarî düzenleme ve görevlendirmeleri şu şekilde gösterir:

Karacahisar sancağı ki ona İnönü derler, oğlu Orhan Beg'e verdi. [Eskişehir] Subaşılığını kardeşi Gündüz'e verdi. Yarhisar'ı Hasan Alp'a verdi, bu da bir yarar yoldaştı ve kendileriyle birlikte gelmişti. İnegöl'ü Durgut Alp'a verdi, şimdi dahi o azizin adı anılır. İnegöl yöresinde köyleri var ki ona Durguteli derler. Kayınatası Edebalı'ya Bilecik gelirini timâr verdi. Hatununu babası ile Bilecik'te beraber bıraktı, kendisi Yenişehir'e gitti. Yanındaki gazilere evler yapıverdi. Orada durur oldu. Onun adını Yenişehir kodular. Bir oğlu ki Alâeddin Paşa'dır, onu kendi yanında alıkoydu.⁵⁹ İnönü ve Yund Hisar'ı Aygud Alp'a verdi.⁶⁰

Osman Beg'in yapmış olduğu bu tasarruf iki önemli noktaya açıklık getirmektedir. Bunlardan ilki, ele geçirdiği yerleri *timâr* ya da *ocaklık-yurtluk* formunda, başta aile fertleri olmak üzere, kariyerinin başlangıcından beri kendisiyle birlikte hareket eden

58 İnalçık, "Osman I", s. 448; İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 506.

59 Âşık Paşazâde, s. 26.

60 İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, c. I, yay. Mehmet Karataş, Selim Kaya, Yaşar Baş, Ankara, 2008, s. 224.

yoldaşları Hasan Alp, Aykut Alp, Turgut Alp gibi yakınlarına tevcih etmesidir. Bu görüntü Osmanlı tarihinde, bir beyliğin ya da herhangi bir siyasal teşekkülün kuruluşunun en önemli merhalelerden biri olan merkezileşme sürecinin arkaik yapılanma biçimini/tipini temsil etmektedir. İlk Osmanlı oluşumunun, kabilevî merkezkaç unsurlarla bütünleşmiş konfedere nitelikte bir görüntü arz ettiği düşünüldüğünde, şimdi Osman Beg'in, genişlettiği toprakları en yakınlarının idaresine vermek suretiyle, kendisi ileri hatlarda gazâ operasyonlarını sürdürürken bile buraları kontrol edebilme, dolayısıyla her şeyi bizzat kendi otoritesi altına alma kaygısı taşıdığı anlaşıyor. Merkezileşme kaygısı doğrultusunda yapıldığı anlaşılan bu idarî tasarruf, ilk aşamada beylik formunda temayüz eden devlet yapılanmasının gelişimini hızlandıracaktı. İkinci olarak, söz konusu yoldaşlar artık sadece askerî operasyonlarda en güvendiği yakın adamları değildi, bunlar aynı zamanda Osman'ın karizmatik liderlik otoritesi altında örgütlemeye başladığı beylikte idarî ve siyasî bağlamda da görevlendirdiği üst rütbeli birer memura dönüşmeye başlıyordu. Bu süreç liderlik karizmasının evrildiği yeni boyutu da sergilemektedir. Buna göre Osman figürü, artık yoldaşlarını kendisine dostluk ve yarlık kavramlarıyla karakterize olmuş sadakatin yanı sıra, üstün başarılarıyla inşa ettiği güçlü kişilikle ve elde ettiği kazanımları dağıtma yoluyla *itaati* altına almaya başlayan bir fenomendi. Mudurnu ve Göynük seferlerinde vurguladığımız dostluğa ve ortak çıkarlara dayalı bir çeşit müttefiklik ilişkisi, yerini merkezinde Osman'ın bulunduğu görev ve itaate dayalı bütünleşmiş bir yapıya terk etmektedir.

Söz konusu düzenleme ve görevlendirmelerle birlikte, 1299 yılına doğru Osman, savaş alanını Karacahisar-Söğüt bölgesinden, batıda ileride Bilecik-Yenişehir bölgesine taşımış oluyordu. Osman Gazi'nin pâyitahtını 1299'da Karacahisar'dan Bilecik'e ve uç merkezini İznik'e yakın Yenişehir'e nakletmesi bundan sonraki hedefini göstermekteydi. Doğrudan Bizans sınırları ötesinde

Bithinia topraklarına akına başlayan Osman, Yenişehir'den zaman zaman İznik'e kadar inerdi.⁶¹ Bundan sonra Osman Beg enerjisini ve dikkatini İznik fethi üzerinde yoğunlaştıracak ve bütün faaliyetler bu gaye çerçevesinde belirlenip dizayn edilecektir.

İznik Kuşatması ve Bapheus (Koyunhisar) Savaşı (27 Temmuz 1302)

Osman Beg'in, 1299 fetihlerinden sonra beylik merkezini Bithinia'nın iki önemli şehri olan Bursa ve İznik'in hemen az gerisinde ve ortalarında bulunan Yenişehir'e taşınması, askerî ve siyasî emellerini ortaya koyduğu gibi, Bilecik, Yenişehir, İnegöl ve Yarhisar fetihlerinin önemli nedenlerinden birini de açıklamaktadır. Buna göre Osman, Çobanoğlu ve Germiyanoglu toprakları arasında sıkışmış bulunan Söğüt ucundan Batı'ya doğru önünde açılan Sakarya Nehri ve çeşitli dağ silsileleriyle çevrelenmiş dar koridoru genişleterek, kendisine Marmara bölgesine doğru bir çıkış açmaya ve gazâ faaliyetlerini bu büyük ve ilerlemeye elverişli alana taşımaya çalışıyordu. 1299 fetihleriyle önündeki koridoru aşarak, doğrudan Bithinia sahasına girmiş oldu. Böylece kısa süre önce kendisi için önemli bir hedef olan Bilecik, şimdi Bithinia eyaletinin fethi için kritik bir basamağa dönüşmüş oluyordu. Bu döngüyü sağlayan şey de hiç kuşkusuz, gaza faaliyetleri çerçevesinde sergilenen momentum ya da askerî dinamizmdi.

İznik, Hristiyanlık tarihinde konsillerin toplandığı ve IV. Haçlı Seferi'nden (1204) sonra da Bizans İmparatorluğu'nun ihya edildiği bir merkezdi. Bunun yanı sıra, 1075-1086 yılları arasında Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu I. Süleyman'ın başkenti olmuş, fakat 1097'de Haçlılarca ele geçirilmiştir. 1105'te ele geçirilse de, 1147'de tekrar Bizanslılara geçmiştir. Bu itibarla, darü'l-İslâm dairesinden çıkmış olan İznik'in tekrar elde

61 İnalçık, "Osman I", s. 448; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 108.

edilmesi, en önemli amaç ve ideallerden biri haline geliyordu. İnalçık'ın İznik kuşatması ve Bapheus Savaşı üzerine yaptığı çalışmalarla bütün ayrıntıları ortaya çıkarılan süreç, Osmanlı Beyliği'nin kuruluş aşamasının da, İznik üzerine organize edilen askerî operasyonların ilk aşamasıyla birlikte tamamlandığını kanıtlayacaktır. Bundan sonra Osman Beg, bölgede bağımsız hareket eden beyler arasında hızla önder bir figür haline gelmeye başlayacaktır.

1298-1301 dönemine yayılan Sülemiş isyanının yarattığı otorite boşluğundan yararlanarak ilkin Bilecik ve civarını ele geçiren Osman'ın yeni hedefi İznik olacaktır. Bu suretle söz konusu fetihler ve merkezin Yenişehir'e taşınması, adeta İznik'in ele geçirilmesi için yapılan ilk hazırlıklar niteliğindedir. Bundan sonra derhal Köprühisar zapt edilecek ve gazilerin sindirme harekâtı çerçevesinde düzenlenen akınlarla bölgeye sevk edilmesi suretiyle İznik, hinterlandında bulunan köy ve kasabalardan izole edilmeye çalışılacak ve böylece kuşatma fiilen başlatılmış olacaktır. Osman, isyan dolayısıyla üzerindeki Moğol baskısının kalktığı ortamı alabildiğine değerlendirerek büyük bir fırsata çevirmeye çalışıyordu. Bu bakımdan Bilecik'in fethinden sonra derhal İznik üzerine yürümüş ve bütün faaliyetlerini bu önemli hedef üzerinde yoğunlaştırmıştır. "Osman, İznik üzerine yürümeden önce gerisini koruma altına almak için Bursa ovası tarafında Marmaracık ve Koyunhisar'ı itaat altına alır ve 1302'de Avdan dağlarını Kızılhisar vadisinden geçip İznik ovasına iner ve şehri kuşatır."⁶²

Bu önemli olaya ilişkin en eski gönderme Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinde yapılmış, Âşık Paşazâde'de atlanmış, Mehmed Neşrî tarihinde ise kısaca ele alınmıştır. F. Giese'nin neşrettiği *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân*'da kuşatma ve savaşın önemli ayrıntıları yer almaktadır. Osman'ın İznik kuşatması ve imparatorun şehri kurtarmak için General Mouzalon kumandasında gönderdiği orduya karşı kazandığı Bapheus Zaferi hakkında

62 İnalçık, "Osman Gazi'nin İznik...", s. 90-93; İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye*, s. 16.

çağdaş Pachymeres ve *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân* etrafı bilgi verirler.⁶³ Şunu belirtmeliyiz ki Osman'ı bağımsız bir bey olarak tarih sahnesine çıkaran bu önemli olay, İnalıcık'ın bu iki kaynak üzerinde yaptığı karşılaştırmalı çalışma, saha çalışması ve Osmanlı tarihlerinin yeniden değerlendirilmesiyle ortaya konmuştur.⁶⁴

Anonim Osmanlı tarihine göre önce vadi girişindeki stratejik Köprühisar alındı ve İznik'in etrafını oluşturan ova tahrip ve yağma edilerek sindirildi. Kaleden düşmanın yaptığı çıkarmalar püskürtüldü. Fakat etrafı bataklık olan İznik'i her yandan kuşatmak olanaksızdı. Üstelik göle açılan kapısı kenti İstanbul ile irtibat halinde tutuyordu. İşin uzun bir kuşatmaya yayılacağı anlaşıncı Osman Beg, kenti abluka altında tutarak açlıkla teslim almak için, dağ tarafında bir *havale* kulesi yaptı ve buraya Dıraz Ali kumandasında 40 kişilik bir garnizon yerleştirdi. İznik'ten İmparatora haberci gönderilip, yardım edilmediği takdirde teslim olmak zorunda kalınacağı bildirildi. Bunun üzerine İstanbul Tekfurı (imparator) bölgeye donanmayla bir ordu sevketti. Keyfiyeti casusuları vasıtasıyla takip eden Osman Beg, derhal gazileri Bizans donanmasının karaya çıkacağı yerde pusuya yatırdı. Donanma Yalak-Ovası'nda kıyıya iskele vurmuş ve çıkarma yapmaya başlamıştı. Birlikler atlarını, zırhlarını ve silahlarını gemilerden indirmeye çalıştıkları esnada gazilerin hücumuna maruz kaldılar. Bizans'ın elit birlikleri, henüz gemilerden inmemiş olanlar ve kendilerini can havliyle gemilere atabilenler dışında denize dökülmüştür. Kaynağın

63 Ahmedî, *İskender-Nâme*, haz. İsmail Ünver, Ankara, 1983, s. 21; Neşri, c. I, s. 105-107; Georges Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, çev. İlcan Bihter Barlas, İstanbul, 1992, s. 72-76; *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, neşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat, İstanbul, 1992, s. 10-12; İnalıcık, "Osman Gazi'nin İznik...", s. 84-101; İnalıcık, *Devlet-i 'Aliyye*, s. 16.

64 İnalıcık, "Osman Gazi'nin İznik...", s. 78-106.

bildirdiğine göre gaziler, bu birliklerin üzerine doğrudan at sürerek, gecenin karanlığında bunlara büyük bir panik ve dehşet yaşatmışlardı.⁶⁵

Bu savaşın ayrıntıları Bizanslı saray tarihçisi ve çağdaş gözlemci Pachymeres'in tarihinde de anlatılır:

Osman, İznik bölgesinden ayrılmış ve vadileri geçerek Halizônes topraklarına girmiştir. Ancak bu durum Mouzalon'u harekete geçirdi. Bu gelişmeler üzerine Osman, 100 adet öncü kuvveti sevketti. Bu adamlar âniden Télémaia'da (Koyunhisar Kalesi) ortaya çıktılar. Henüz uykuda olan Mouzalon ve adamlarının üzerine saldıran bu birlik, gece baskını yapmış, ganimetle kaçarken Bizans askerleri onların peşine düşmüştür. Bir tepeye çıkan Türkler kendilerini oklarıyla savunmuşlardır. Bu ilk karşılaşmadan cesaret alan Osman'ın yanındaki askerler Meandre (Büyük Menderes) bölgesinden gelen başka Türk kuvvetleriyle büyük bir sayıya ulaşmışlardır. Emîr Ali Beg uzaktan akına gelenlerin Osman'ın yanına gittiğini görerek imparatorla yapmış olduğu anlaşmaları çiğnemiş ve o da akına başlamıştır. Sonunda Osman çıkagelmiş, dağ geçidini aşıp birden Yalakova'da görünmüştür. Osman, kendi kuvvetlerini, daha önce Kastamonu dolaylarından savaş için kendisine gelip katılan birçok savaşçıyı ve ittifak yaptığı unsurları yönetiyordu. Léon Mouzalôn kumandası altındaki Bizans ordusu, Bizanslı ve Alanlar'dan başka yerli ve yabancı askerden oluşuyordu ve hepsi yaklaşık 2000 kişiydi. Az önce Alanlar'a verilmek üzere istenen yardım dolayısıyla atlarından ve paralarından mahrum edilmiş olan yerli asker gevşek ve gayretsiz bir hava içindeydi ve bu sebeple cesaretle savaşa

65 *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, Friedrich Giese Neşri, haz. Nihat Azamat, İstanbul, 1992, s. 11-12; İnalçık, "Osman Gazi'nin İznik...", s. 84-101; İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye*, c. I, s. 16-17.

girmemişti. Türkler ise çok hevesli, cesur ve rakiplerine göre çok daha fazla sayıdaydılar (5000 kişi). Bu durum mücadelenin hem sayı, hem de durum bakımından eşit olmamasına neden oldu. Rumlar'dan birçoğu savaş meydanında kalırken çoğu yakın olan İzmit Kalesi'ne doğru utanç verici şekilde firar yolunu tuttu. Bu sırada Alanlar çok faydalı oldular. Alanlar büyük bir cesaretle saldırıya geçerek, büyük piyade kitlesinin saflarını sıklaştırıp çekilmelerine ve kendilerini kurtarmalarına imkân verdiler. Türkler için o zaman savaşı bitirmek, etrafa dağılıp hiç direnç görmeden kolayca ganimet toplamaktan başka iş kalmamıştı. Mahsul toplama zamanı idi. Köylülerin bir kısmı tutsak ediliyor, bir kısmı boğazlanıyor, başına geleceği önceden anlayarak kurtuluşu bir kaleye sığınmakta bulanlar ise firar yolunu tutuyordu. Kır halkı aileleriyle gelip İstanbul'a sığınmaktaydı. Edremit'e kadar bütün bölgeler Türkler'ce yağma edildi. Ancak daha ötede Achyraous (Balıkesir yakınında Akira), Kyzikos (Kapıdağı), Pëgai (Karabiga) ve Lopadion (Ulubat) denize yakın bölgeler tahribattan kurtulmuştu. Yağmalar Bursa ve İznik kapılarına kadar uzanıyordu. Her yer birkaç gün içinde harabeye dönmüştü.⁶⁶

Görüldüğü gibi her iki kaynaktaki bilgiler de büyük ölçüde birbirleriyle örtüşmektedir. İznik kuşatması üzerine İstanbul'dan yardım istenmiş ve imparator da güvendiği generali Mouzalon komutasında donanmayla bir ordu sevketmiştir. Ancak bu ordu Osman Beg tarafından büyük bir bozguna uğratılmıştır. Böylece İznik üzerinde hiçbir engel kalmamış ve kentin kaderi tamamen Osman'ın ellerine geçmiştir. İznik kuşatması inşa edilen hava-kulesiyle kurulan abluka ile kentin fethedileceği 1331 yılına dek sürecektir. Osman Beg bu savaşla birlikte, eşitleri olan diğer

66 Georges Pachymérés, Bizanslı Gözüyle Türkler, çev. İlcan Bihter Barlas, İstanbul, 2009, s. 74-77; İnalçık, "Osman Gazi'nin İznik...", s. 78-101.

Türkmen beyler arasında üstün bir konuma yükselmiştir. Çünkü o burada doğrudan bir imparatorluk ordusuyla savaşmış ve çok parlak bir zafer kazanmıştır. Bu sonuç Osman'ı bölgede karizmatik bir bey durumuna yükseltmiştir. Pachymeres, bu zaferle Osman'ın şöhretinin Paflagonya bölgesine kadar yayıldığını ve gazilerin onun bayrağı altına koşuştuklarını kaydeder. Bapheus savaşı Osman'a hânedan kurucusu bir bey ünü kazandırmış, kendisinden sonra oğlu Orhan rakipsiz beylik tahtına geçmiştir. Bu itibarla 27 Temmuz 1302 tarihini Osmanlı hanedanının, dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi olarak kabul edebiliriz.⁶⁷

Bapheus Savaşı hakkında Osmanlı tarihlerindeki en detaylı bilgiyi *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân*'da buluyoruz. Başta Âşık Paşazâde olmak üzere Osmanlı menâkıbnâmelerinin bazılarında hadiseden hiç bahsedilmemiş, ya da mesele kısmen ele alınmıştır. Bu görüntü Yahşi Fakîh'in konuyu menâkıbnâmesine taşımaması veya üzerinde yeterince, özellikle de *karizma/kut*'un inşaaı noktasında, durmamış olmasından kaynaklanmış olabilir. Daha önce belirttiğimiz gibi, kişinin Tanrı'dan kut almış olduğu, topluma genellikle icra ettiği büyük bir askerî başarıyla gösterilirdi. Eserleri dikkatle incelendiğinde, Âşık Paşazâde başta olmak üzere, ilk kuşak Osmanlı tarih yazıcılarının bu sürece vâkıf oldukları ve kuruluş ve yükselme dönemi sultanlarının kimliklerini, genellikle önemli fetih ya da zaferler çerçevesinde inşa ettikleri görülür. Osman özeline dönersek, bu tarihler, Karacahisar ve müteakiben Bilecik, İnegöl, Yenişehir ve Yarhisar'ın fetih süreçlerinin, Osman'ın karizmasını, sultanın dikkatini çekerek kendisine beylik sembolleri göndermesini sağlayacak denli büyüttüğünü anlatırlar. Söz konusu tarihler bu başarıları, Osman'ı bağımsız kılan *kut*'un tezahürü olarak kurgulamış görünüyorlar. Ancak, yukarıda da belirtildiği üzere, şayet doğru kabul edilirse

67 İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 509-515; İnalçık, "Osman Gazi'nin İznik...", s. 78-101; İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye*, s. 17.

bu davul, sancak gibi sembolik unsurlar, ya isyan sırasında Anadolu beylerini kendi yanında harekete geçirmek için Sülemiş, ya da Osman'ın sancakbeyliğine terfisi dolayısıyla sultan tarafından daha önce yollanmış olabilir. Osman'ın bu aşamada söz konusu fetihlere rağmen henüz kendisini tam bağımsız bir bey ve uc bölgesindeki bütün alpları ve gazileri mutlak itaati altına almış bir önder olarak hissetmediği anlaşıyor.

Nitekim Neşrî bu hususta, diğerlerinden farklı bir görüntü sunmaktadır. İmparatorluk ordusuna karşı yardım talebiyle kendisine gönderilen elçiden, Osman'ın Bilecik ve civarındaki fetihlerini öğrenip sevinen Sultan III. Alâeddin Keykubâd bin Fera-mürz'ün, Karahisar-ı Sahib kuvvetlerini yardım için sevkettiğini belirten Neşrî, Sultandan *tabl*, *'alem*, *hil'at*, *kılıç*, *at* gibi nesnelerin Bapheus Zaferi'nden sonra geldiğini kaydetmiştir. Neşrî söz konusu nesnelerin gelişini Bilecik fethi ve Bapheus Savaşı arasına yerleştirmiş ve karışık halde Bilecik'in fethine bağlamıştır.⁶⁸ Sultanın 1299'da gerçekleştirilen bu önemli fetihleri, ancak 1302'de ve kendisine yardım talebi için gelen elçiden öğrenmesi meselesi sorunlu görünüyor. Zira böylesine büyük fetihler Konya'ya daha önce gönderilen elçiler vasıtasıyla kendisine bildirilmiş olmalıdır. Şayet böyle bir bildirim olmamışsa bile, 1299 fetihlerinin kendisine 1302'ye dek ulaşamamış olması imkânsızdır. Dolayısıyla, şayet Osman Beg'e söz konusu nesnelerin gönderildiği hususu doğruysa, bu süreç Bapheus Zaferi dolayısıyla 1302'de gerçekleşmiş olmalıdır. Neşrî, Osman'ın III. Alâeddin'e saygı ve bağlılığından hutbe ve sikkeyi onun adına okutup kestirdiğini belirtir ve Osman'ın Karacahisar'a Tursun Fakih'i kadı ve hatib olarak, III. Alâeddin'in vefatından sonra atadığını yazar. Hatta bu önemli gelişmenin, başkalarınca Karacahisar fethinden sonrasına yerleştirildiği yönlü bir eleştiride de bulunur.⁶⁹ Bu ifadeler, içlerinde

68 Neşrî, c. I, s. 105-109.

69 Neşrî, c. I, s. 109-111.

kendisi de olmak üzere, dönem tarihçilerinin çeşitli nedenlerle hadiseleri farklı kurgular içinde yer yer birbirine karıştırdığını göstermektedir.

Şunu da belirtmeliyiz ki, gerekçeleri ve zamanlamaları çok iyi hesap edilerek gerçekleştirilen söz konusu operasyonlar, hiç kuşkusuz Osman Beg'in *huruc* sürecinin temel aşamalarını oluşturan önemli askerî başarılarıdır. Anlaşılan o ki, Bapheus Savaşı hakkında ellerinde çok az ve karmakarışık bilgidен başka pek bir şey bulunmayan erken devir tarihçileri, bu başarıları söz konusu paradigma çerçevesinde değerlendirerek, Osman'ın karizmatik otoriter bir lidere dönüşümünü ve beyliğin bağımsızlığını bu fütûhât sürecine oturtmuşlardır. Ancak bu sürecin eleştirel biçimde yeniden değerlendirilmesiyle birlikte, Osman'a Sultan III. Âlâeddin tarafından bağımsızlık sembollerinin 1299'da gönderildiği kurgusu temelinden sarsılmıştır. Bununla birlikte, erken Osmanlı tarih yazarlarının görmediği, olayların bir kısmına bizzat tanıklık etmiş ve Osman'ın çağdaşı olan Bizans saray tarihçisi Pachymeres kroniğinin modern Bizantinistlerce araştırmacılara sunulması, bağımsız beylik paradigmasının yakın dönemde tamamen düzeltilerek yeni baştan inşâsını sağlamıştır.

Dünyanın önde gelen tarihçilerinden İnalçık hocanın, Pachymeres'in ayrıntılı biçimde anlattığı Bapheus Savaşı'nı, toponomik veriler ışığında Osmanlı kronikleriyle karşılaştırmalı olarak ele alıp önemli sonuçlara ulaştığını belirtmiştik. Böylece Osman'ın bu savaşta yerel güçlerle değil, doğrudan bir imparatorluk ordusuyla savaştığını, rakip komutanın da bölgesel bir Rum beyi olmadığı, bu kuvvetlere bizzat imparatorun *heteriach* yani hâssa ordusunun komutanı General Mouzalon'ın komanda ettiği ve Osman Beg'in bu elit birlikleri denize dökerek parlak bir zafer kazandığı ortaya çıkmıştır. Bu zafer sadece Bizans Bithinia'sında değil, bütün Paflagonya başta olmak üzere diğer beyliklerde de büyük bir yankı uyandırmıştır. Osman adı,

şimdi bu bölgelerde karizmatik ve güçlü bir figürü sembolize ederken, imparatorluk merkezi Konstantinapolis'te iktidarı sarsan bir felaket anlamına geliyordu. Bütün Bithinia'nın kaderini artık Osman belirliyordu ve gazâ faaliyeti için civar beyliklerdeki alplar ve diğer askerî unsurlar onun sancağı altına koşuyorlardı. Artık Osman yalnızca görkemli zaferler kazanan prestijli bir bey değil, kendisine çok sayıda profesyonel savaşçıyı, âlimi ve bürokratı çeken karizmatik ve otoriter bir liderdi. Bu başarının, Bizans saray tarihçisinin eserinde ayrıtılı biçimde ele alınmış olması, zaferin önemi ve getirdiği şöhretin yanı sıra, başlı başına nasıl dönüştürücü bir süreç olduğunu da açıklayan sağlam bir argümandır. İnalçık, yalnız bu zaferi ortaya çıkarmakla kalmamış, bu zaferin Osman'ı toplumda karizmatik bir önder olarak üreterek kendi hânedanını kurmasını sağladığını ve dolayısıyla beyliğin kuruluşu anlamını taşıdığını da tespit etmiştir. Bu suretle Osmanlı Beyliği'nin Bapheus Zaferi'yle 27 Temmuz 1302'de kurulduğunu ortaya çıkarırken, diğer yandan erken devir tarihçilerinin bu hususta inşa ettiği geleneksel paradigmayı da düzeltmiş oluyordu.

Bapheus zaferiyle Osman, bütün Bithinia'da Bizans egemenliğini tehdit eden önemli bir siyasî-askerî güç olarak ortaya çıkmıştır. Bizans imparatoru Osman'ı durdurmak için İran'da Gâzân Han'a, onun ölümünün ardından Olcaytu Han'a bir Bizanslı prensesi zevce olarak önermiş ve bir Moğol ordusunu tahrik etme girişiminde bulunmuştur. Pachymeres'in açıkladığı gibi o zaman direnç görmeyen, gazâ ve ganimet için uç bölgesine koşup gelmiş gaziler İstanbul Boğazı'na kadar yayılmışlardı. Bapheus bozgunundan sonra 1302-1307 yılları arasında Bizans'ın düştüğü çaresizliği Pachymeres dramatik ifadelerle anlatır. Ona göre bütün Mesothynia (Kocaeli) bu akıncıların saldırılarına hedef olmaktaydı. Pachymeres, Bapheus savaşından ve Osman'ın 702-705 (1303-1305)

seferlerinin ardından yerli halkın sadece hayatlarını kurtarmak için Batı'ya kaçtıklarını, Türkler'in çok kalabalık olup birçok başbuğ kumandası altında toplandıklarını, onlardan biriyle anlaşma yapmanın faydasız olduğunu, çünkü onların kendilerini yağmaya götürecek şefi arayıp bulduklarını belirtiyordu. Alp gaziler emrinde küçük gruplar halinde hareket eden bu akıncılar 703 yılı ortalarında (1304 yılı başları) İstanbul Boğazı'na kadar her yerde görünmekteydiler. Türkler bir gemi bulunca Boğaz'ı geçiyor, İstanbul önlerine kadar geliyorlardı. Chélé (Şile) ve Anadolukavağı'nda tepede Hiéron (Yoros) kaleleri onların saldırılarına hedef oluyordu. Panik halinde kaçan Rum halkı İstanbul'a sığınıyor, sokaklar açlık ve hastalık çeken insanlarla doluyordu.⁷⁰

Sevâhil gazilerinin (Aydın, Menteşe, Saruhan) Batı Anadolu'da, bu tarafta ise Osman Beg'in Bithinia'yı istila harekâtı, İmparator II. Andronikos'u dehşete düşürmüştü ve kendisini kızkardeşi Prenses Maria'yı İlhanlı hükümdarına vermek suretiyle Moğolların yardımını arama yoluna sevketmiştir. Burada Osman'ın söz konusu akın ve fetih harekâtını zamanlama hususundaki ustalığı ortaya çıkıyor. Kısa süre önce büyük bir baskı ve tehdit kaynağı şeklinde beylerin üzerlerinde sallanan Moğol kılıcı, şimdi başta Sülemiş İsyanı olmak üzere, çeşitli iç meselelerle ve Memlûk sultanının yol açtığı sorunlarla uğraşıyordu. Osman gelişmeleri büyük bir dikkatle an be an takip ediyor ve İlhanlıların içerisinde bulunduğu koşullara göre harekâtın strateji ve zamanını belirliyordu. Böylece Osman'ın plan ve zamanlamadaki becerisi ve buna göre belirlediği askerî ve siyasî politikalar, imparatorun olası teşebbüsünü yani kendisine karşı doğrudan Moğollara yaslanabilme ihtimalini daha en başından boşa çıkarmış oluyordu.

70 İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 509-515; İnalçık, "Osman Gazi'nin İznik...", s. 78-101.

Dimbos Savaşı (1303) ve Bursa Ovası'nda Yerleşme

Osman Beg'in Bapheus Savaşı'ndaki başarısı üzerine, bölgede başta kuşatma altındaki İznik olmak üzere bütün Rumlar, birçok sorunla uğraşan imparatorlarından artık ümidi kesmişlerdi. Buna karşın, Osman büyük bir prestij kazanmıştı ve şimdi Paflagonya başta olmak üzere birçok bölgeden alplar ve diğer savaşçı Türkmenler onun gazâ sancağının altına koşuyorlardı. Dinamizmi durdurulamaz bir noktaya erişmiş bulunan Osman, bu momentumu ustaca besleyip yöneterek daha da büyötmeye çalışıyor, bunun için de bir yandan İznik üzerindeki baskıyı artırmaya çalışırken, diğer yandan da kendisine yeni hedefler belirliyordu. Artık bu mevcut durumda kendisine karşı koyacak bir güç görünmüyor gibiydi ve Bithinia eyaleti ile Marmara bölgesinin kaderi onun ellerindeydi.

Bu yeni konjonktür karşısında, tehlikeyi en ön safta hisseden Bursa Ovası'ndaki, Bursa, Adranos, Bidnos, Kestel ve Kite tekfurları Osman'a karşı ittifak yaparak "*Türk'ün üzerine yürüyelim. Onu ortadan kaldıralım. Adını sanını bırakmayalım ki şerrinden emin olalım*" dediler ve kalabalık bir ordu toplayarak Yenişehir'e doğru H. 702 (1303)'te saldırıya geçtiler. İttifak ve saldırı kuşkusuz İstanbul'dan gelen emir üzerine yapılmıştır.⁷¹ Birleşik tekfurlar ordusu ilk saldırılarda başarılı olsa da, kendilerini Yenişehir'deki Koyunhisar'ında karşılayan Osman karşısında tutunamayıp, savaşarak Dimbos Boğazı'na kadar geri çekilmek zorunda kaldılar ve burada arkalarını dağa vererek karşı koymaya çalıştılar. Bu noktada oldukça şiddetlenen ve nihai savaşa dönüşen mücadele birçok kayba neden olmuş, Osman'ın biraderi Gündüz Alp'in oğlu Aydoğdu da şehit düşmüştür.⁷² Fakat savaş gazilerinin

71 Âşık Paşazâde, s. 27; Neşri, s. 115; İncalcık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 515.

72 "Dimbos'tan Koyun Hisarı'na giden yol üzerinde yatmaktadır, mezarına taş çevirmişlerdir. O ilde at sancılansa onun mezarına iletirler, dolaştırırlar. Allahü Teâla şifa verir.", Âşık Paşazâde, s. 27; Anadolu'da bu tip şifalar yaydığını

üstünlüğüyle sonuçlanmış, Bursa ve Adranos (bugün Orhaneli) tekfuruları kaçıp hisarlarına sığınmış, Kestel tekfuru maktul düşmüştü. Osman, karşısında savaşıyor ve bozgunda firar yolunu tutan Kite tekfurunun peşini bırakmadı, Ulubat (Lopadion) Köprüsü başına kadar kovaladı. Tekfur Ulubat Kalesi'ne sığındı. Köprüyü koruyan kaleden ileriye geçme imkânı yoktu. Osman kaçak tekfurun teslim edilmesini istedi, aksi takdirde gölü dolaşıp yurdunu *yağma* tehdidinde bulundu. Sonunda Ulubat tekfuru ile yapılan anlaşmada Osman, kendisinden sonra gelecek beyler adına köprüyü geçmeye yeltenmeyeceklerine dair söz verdi. Tekfur teslim alan Osman, Kite (Ürünlü) Kalesi önünde onu idam edince kale teslim olmuştur (1303).⁷³

Ulubat Gölü'ndeki Alyos adası Aygut Alp oğlu Kara Ali Bey tarafından *sulhen* ele geçirildi. Bu adadaki papazın güzel kızını Kara Ali Bey almıştır. İmparatorluk merkezine yakın olan ve İstanbul'dan her zaman yardım görebilen Bizans kale ve şehirleri kolayca teslim olmuyorlar, bunlar büyük bir gayret ve mücadeleyle elde ediliyorlardı. Bundan dolayı Osman Beg'le oğlu Orhan'ın fütûhâtı diğer Anadolu beylerinin girişimlerine nazaran daha zor ve ağır oluyordu. Bu durum elde faal ve mücadelecî kuvvetler bulundurulmasını gerektiriyordu.⁷⁴

belirtilen tarihî figürlere ait çok sayıda türbe vardır. Bu satırların yazarı, Mayıs 2003'te Prof. Dr. Halil İnalçık'ın Şereflikoçhisar'da yaptığı toponomi çalışmalarında yer almış ve ahalinin aktardığı benzer bir rivayete bizzat tanık olmuştur. I. Alâeddin Keykubâd'ın hanımı Hurşid Hatûn'un, burada Kale Mahallesi'nde bulunan ve artık toprağın altında kalmış olan türbesinin tespiti sırasında, mahalle sakini Baki Ünlü (65 yaşlarındaydı) ilginç bilgiler vermişti. O bize, "burada bir velinin yattığını söyleyerek, çocukluğunda kentte ya da civarındaki köylerde hastalanan at, eşek gibi hayvanların buraya getirilip, o zaman açıkta bulunan türbenin etrafında dolaştırıldığına ve sonrasında iyileştiklerine tanıklık ettiğini" anlatmıştı. Bu süreç eski Türk inançları ve şamanlık geleneklerinin İslâmiyet ile örtüşerek iç içe geçtiği noktalardan biri olmalıdır.

73 Âşık Paşazâde, s. 27; Neşri, c. I, s. 115; İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 515-516.

74 Âşık Paşazâde, s. 30; Uzunçarşılı, s. 109-110.

Böylece, Dimbos Savaşı'yla Bursa'nın akıbeti de belirlenmiş oluyor ve Ulubat'a kadar Bursa Ovası ve Uludağ, Türkmenlerin yerleşmesine açılıyordu. İmparatorluğun içinde bulunduğu kötü koşullar bölgeye merkezî bir müdahaleyi engelliyordu. Bölgedeki unsurların saf dışı edilmesiyle Osman'ın belirleyici figüre dönüştüğü yeni bir konjonktür oluşmuştu. Kite ve Kestel'in fethiyle Bursa kuzey-güney yönlü bir kısıpaca alınmış ve kuşatma doğal olarak filen başlamış sayılırdı. Osman Beg, derhal Bursa'ya gelip bir kapı üzerine konarak bir gün cenk etmişse de, sarp olan kalenin savaşarak alınamayacağına ve sabırlı olunması gerektiğine karar verdi. Bursa Hisarı'nı kontrol eden yollara ve noktalara havâle kuleleri inşa ederek, şehri abluka altına alıp dış dünyadan tecrit etmeye karar verdi. Bu suretle şehri uzun süre kuşatıp, açlık ve çaresizlikle teslim zorlayarak düşürecek. Kaplıca tarafına bir kule/hisar yaptı ve komutasını kardeşinin oğlu Ak Timur'a vererek içerisine epeyce yoldaş koydu. Bir havâle kulesi de hisarın sağ tarafına inşa edildi ve komutası Osman Beg'in Balabancık adlı cesur kuluna verildi (Neşrî bunun kardeşinin kulu olduğunu belirtiyor). Bir yılda tamamlanan bu kuleler sayesinde Bursa dış dünyadan tamamen izole edildi. Yahşi Fakîh geleneği Bursa'da oluşan yeni vaziyeti şu şekilde açıklıyor: “*Bunların (havâle kulelerinin) içine girüb Bursa'nın nevâ-hisini zabtedip 'adl ile mamur idüb Bursa hisarından taşra kâfirin parmağını çıkartmayıp taşra dahi bakmağa komaz oldular*”. Bursa kuşatması yirmi üç yıl sürecektir. Uludağ'da Türkmen köyleri ve Uludağ eteğinde Kızık köyleri 1303-1326 döneminde, yani Bursa kuşatması esnasında kurulmuş olmalıdır.⁷⁵

Sakarya Seferleri (1304-1305)

Yukarıda vurguladığımız büyüme yönlü dinamizm ve bu süreçte yakalanan momentum, elde edilen başarılarla her geçen gün daha

75 Âşık Paşazâde, s. 28; Krş. Neşrî, c. I, s. 117-119; Krş. İnalçık, “Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...”, s. 515-516.

da hızlanıyordu. Dimbos Savaşı ve sonrasında Bursa ovasına yerleşilmesi, büyüme ve genişleme sürecine büyük bir ivme kazandırmıştı. Bapheus ve Dimbos savaşları bu trendin önemli yapı taşlarına dönüşmüş, şimdi bölgenin iki önemli kenti İznik ve Bursa gazilerin *ablukası* altına alınmıştı. Bu zaferler, bir yandan Osman'ı sarsılmaz ve yenilmez bir fenomene dönüştürmüş, diğer yandan da iç bölgelerden ve komşu beyliklerden çok sayıda savaşçı, ulemâ ve bürokratin Osmanlı Beyliği'ne doğru akmasını sağlamıştı. Osman'ın başından beri bu unsurlara karşı, kaynaklarda *garib sevici-lik* şeklinde formüle edilen kabul edici, iskân ve isitihdama yönelik nüfus politikaları uyguladığı bilinmektedir. Nitekim oğullarından birini de bizzat bu işe memur ettiği göz önüne alınırsa, bu işe atfettiği önemin hayatî boyutta olduğu ve askerî-idarî politikalarını da nüfus ve iskân politikalarıyla entegre bir bütün haline getirdiği daha iyi anlaşılacaktır. Bapheus ve Dimbos savaşlarından sonra tüm bölge Pachymeres'in dramatik bir biçimde resmettiği ümitsizlik içerisine girmişti. Aşağıda ele alacağımız askerî operasyonlarda tekfurların ve ahalinin gaziler karşısında büyük ölçüde teslimiyetçi ve uzlaşıcı bir reaksiyon sergilemeleri de, bu çaresizliği teyit ederek, Osman'ın bölgedeki bütün yapıları yeni baştan belirleyen bir lidere dönüştüğünü gösteriyor.⁷⁶

Bundan sonra, artık Osman ve gazileri askerî emellerine sadece *kahren* yani savaşarak değil, *sulhen* teslim ve barış yoluyla da ulaşmaya başlamış ve genişlemedeki bu barışçıl eğilim gittikçe büyümüştür. Yahşi Fakîh-Âşık Paşazâde geleneğinin tam da bu noktada Köse Mihal'in İslâm'a geçişi meselesini ele alışı, oluşan *yeni normalde* Osman Beg'in otoriter lider kimliğinin baskın ve belirleyici yerini gözler önüne seren bir kanıt niteliğindedir. Kaynak bu meseleyi şu şekilde göstermektedir:

76 "Gaziler gördüler ki ne tarafa yürüseler galip geldiler, Osman Gazi'ye şöyle dediler: "Hanımız! Elhamdülillah kâfir mağlup, Müslümanlar ise galiptir. Çünkü senin gibi gayretli hanımız vardır. Şimdiden sonra durmak caiz değildir"...", Âşık Paşazâde, s. 28.

Osman Gazi: “Mihal’i çağıralım. İslâm’a davet edelim. Onu Müslüman edelim, Ondan sonra nereye dersiniz Allah emriyle gidelim. Eğer Müslüman olmazsa önce onun ilini vuralım” dedi. Mihal’e adam gönderdiler. “İyi seferimiz vardır. Tez gel ki hazır olup dururuz” dediler. Mihal haberi işitince acele geldi. İyi atlar ve iyi kılıçlar hediye ettiler. El öptü ve hemen: “Hanım! Beni Müslüman edin. Hazreti Peygamberi düşümde gördüm. Bana iman arz kıldı” dedi. İman arzetteler. Kabul etti. O batıl dini terkedip halis Müslüman oldu. Hemen hil’at giydirdiler.⁷⁷

Bu manzara, daha önce Osman’a müttefik olan nöker ve yoldaş bir beyin, şimdi ona kayıtsız şartsız tam itaatini göstermektedir. Kendisine hil’at giydirilmesi işi de, Osman’ın karizmatik lider otoritesine Mihal’in arz ettiği itaatin kabulünü sembolize eden resmî bir seremonidir. Bu süreçte karşımıza çıkacak bir diğer önemli figür de Samsa Çavuş’tur. Osman, Sakarya havzasına yerleşerek, İznik ve Bursa’nın İstanbul’la bağlantısını kontrolü altına almak istiyordu. Bu süreçte o, Köse Mihal ve Samsa Çavuş’a başvurarak, bunların coğrafyaya ve bölge halkına olan aşinalıklarından yararlanmak istiyordu. Osman, sefer planlamasından sonra oğlu Orhan’ı, yanına Köse Mihal ve Saltuk Alp’ı katarak Karacahisar’da, diğer oğlunu da⁷⁸ annesiyle birlikte Bilecik’te bırakarak harekete geçti.

Bapheus ve Dimbos zaferlerinden sonra Osman, Bizans karşı-sında kendini güçlü hissediyor, Paflagonya ve Anadolu’nun diğer taraflarından gazâ ve doyum için akın akın bayrağı altına gelen yoldaşlarla ordusu sefer zamanı 5000 kişiye varmış bulunuyordu. İznik’i düşürmek ve İstanbul’dan gelecek yardımlara karşı ablukayı tamamlamak için Sakarya üzerindeki geçit yerlerine karşı

77 Âşık Paşazâde, s. 28-29.

78 Bu oğul, Alâeddin olmalıdır. Osman Beg’in, Şeyh Edebalı ve onun kızı olan hanımı Rabia’yı Bilecik’te bıraktığını biliyoruz. Oğullarından Alâeddin’in Rabia’dan, Orhan’ın Malhun Hatun’dan olduğunu biliyoruz. Alâeddin’in Bilecik’te ikâmeti de bilinmektedir.

yeni seferler düzenlemeye başladı. 704 (1304) seferi hakkında ilk ve en ayrıntılı kaynak İshak Fakîh-Yahşi Fakîh'ten gelen rivayettir. Âşıkpaşazâde metninde yer alan bu rivayete göre Osman Bey, Leblebücihisarı'na (Kabakluca/Koubouklia?) geldiğinde tekfur itaat etti. Onu yerinde bırakan Osman oğlunu yanına aldı. Oradan Lefke'ye (Leukai) vardı. Çadırılı ve Lefke tekfurları bağıllık bildirince onlara memleketleri bırakıldı ve Osman Gazi'nin yanında nöker oldular. Osman oradan Mekece'ye ulaştı, oranın tekfuru da itaat etti ve Akhisar'a (Metabole) Osman ile beraber geldi. Akhisar tekfuru adam toplayıp savaşa girdi, ancak yenilip kaçtı; hisarına giremeyince Karaçepüş (Katoikia) Hisarı'na çekildi. Osman Geyve'ye (Kabakia) gidip boş bulduğu hisarı aldı. Ardından Tekfurpınarı'nı da ele geçirip bir aydan fazla bir zaman bu gölgede kaldı. Burada verilen toponimi ve güzergâh dikkate alınırsa kaynaktaki bu rivayetin tamamıyla tarihî gerçeğe dayandığı anlaşılır. Osman, merkezi Karacahisar'dan hareket etmeden önce Mihal'i çağırması, İslâm'a davet etmişti. Lefke'ye kestirme yol Mihal'e ait bölgeden, Harmankaya (bugün Harmanköy) ve Gölpazarı üzerinden Sakarya vadisine inmektedir. Osman bu yolu izlemiş olmalıdır. Köse Mihal bu sebeple seferden önce Karacahisar'a çağırılmıştı. Osman'ın yolu üzerinde ilk fethi Leblebücihisarı'dır. Ondan sonra Lefke, Sakarya vadisinde İznik'e gelen ana yol üzerindedir. Lefke'den Mekece'ye kadar sarp Sakarya vadisi boyunca kuzeye dönülür ve Akhisar ovasına (bugün Pamukova, Eskihisar tepede) ulaşılır. Osman bu seferde Karaçepüş Kalesi'ni alamadı. Ertesi yıl oğlu Orhan'ı deneyimli kumandanlarla bu kale ve Karatigin (bugün Karadin) üzerine gönderdi.⁷⁹

Bu seferde Akhisar hariç, Leblebici Hisarı, Çadırılı, Lefke ve Mekece kaleleri *sulhen* teslim alınmış ve tekfurları da Osman Beg'e itaati seçmişlerdir. Bu görüntü, Osman'ın zaferlerle bü-yüterek inşa ettiği karizmatik otoritenin doğal bir sonucuydu.

79 İnalçık, "Osman I", s. 450; Krş. İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 516-517; Âşık Paşazâde, s. 28-29; Krş. Neşrî, c. I, s. 119-123.

Yine burada da, söz konusu lider kimliğini yalnız askerî başa-
rılarla değil, birtakım idarî ve siyasî tasarruflarla da beslediği
görülmüyor. Bu bağlamda, Leblebici Hisarı'nın idaresini, itaatini
kesinleştirmek için, oğlunu da rehin almak suretiyle, yine tek-
furun kendisine bırakmıştır. Çadırılı ve Lefke tekfurlarını bizzat
kendisine nöker yaparak, en yakın adamları ve yoldaşları haline
getirdi. Erken dönemlerden itibaren en yakınındaki yoldaşlardan
olan Samsa Çavuş'un bu ili, "*tekrar düşman olmasınlar*" gerekçe-
siyle kendi tasarrufuna alma talebini, "*bunları memleketlerinden
çıkarmayacağım*" diyerek geri çevirmiştir. Samsa Çavuş'a yalnız-
ca, Lefke'nin yanında dere ağzında, Yenişehir suyunun kenarında
bulunan küçük bir kalenin idaresini vermiştir. Tüm bu tasarruf-
larda güdülen temel gaye, halkı ve tekfurları kendisine çevire-
rek, egemenliğini mümkün oldukça sulh yoluyla tesis etmek ve
bölgedeki sosyal, ekonomik ve demografik yapıları muhafaza et-
mekti. Nitekim kaynak bu süreci, "*itaat eden yerleri timâr erleri-
ne verdiler. Halkını koruyarak inandırdılar. O yerlerde günümüze
kadar asayiş sağlandı*" şeklinde tanımlamaktadır.⁸⁰

Osman Beg 1304 seferinde Lefke gazâsındayken Çavdar/Çav-
darlı Tatarı, Orhan'ın Eskişehir'e gidişini fırsat bilerek Karacahisar
pazarına saldırıp yağmaladığı haberini alır. Derhal harekete geçen
Orhan, Oynaş Hisar denilen virane bir kalenin yakınlarında Ta-
tarları yakaladı ve aldıkları malları sahiplerine geri verdirtti. Babası
gelinceye kadar bunları Karacahisar'da tuttu.⁸¹ Osman'ın 1304 se-
ferinden hemen önce oğlu Orhan'ı, Köse Mihal ve Saltuk Alp gibi
önemli figürlerle birlikte buraya göndermesinin gerçek nedeninin,
bilhassa Çavdar Tatarlarının olası bir saldırı ihtimaline karşı önle-
yici bir koruma mekanizması kurmak olduğu anlaşılıyor. İmpara-
tor Andronikos, Osmanlı yayılmasına karşı İlhanlı hükümdarının
yardımına müracaat etmişti. İttifak ve antlaşmalarda İmparatorluk
diplomasisinin en etkin araçlarından olan Bizanslı bir prensesin

80 Âşık Paşazâde, s. 29-30; Neşrî, c. I, s. 123.

81 Âşık Paşazâde, s. 30; Neşrî, c. I, s. 123-125.

ilgili hükümdara eş olarak teklifi mekanizması burada da devreye sokulmuş ve gayr-i meşru prenses Maria İlhanlı hânına zevce olarak önerilmiştir.⁸² Osman'ın bütün bu gelişmeleri casus ve habercileri vasıtasıyla yakından izlediği anlaşıyor. Moğolların içinde bulunduğu koşullara da vakıf olan Osman, oğlu Orhan'ı en yakın adamlarıyla Karacahisar'a gönderirken civardaki Çavdarlı Tatarların İlhanlı merkezince kendilerine karşı tahrik edilmesi olasılığını da hesaplamış görünüyor.

Orhan'ın Karaçepüş ve Kara-Tigin Seferi (1305)

1305'te Osman Beg oğlu Orhan'ı, kudretli komutanları Akça Koca, Konur Alp, Gazi Abdurrahman ve Köse Mihal ile birlikte Karaçepüş ve Karatigin kalelerini fethetmek için gönderdi. Bu seferin amacı İznik'in bu yönden tecrit işini tamamlamaktı.⁸³ Kaynaklar Osman Beg'in Çavdar Tatarı tehdidi ya da yaşı veya hastalığı dolayısıyla geride kaldığını belirtirler. Orhan, Karaçepüş ve Absu'yu ele geçirdi ve ardını güven altına almak için Konur Alp'ı Karaçepüş'te ve Akça Koca'yı da Absu'da bıraktı. Karatigin Kalesi de alınıp tekfuru idam edildi. Tekfurun kızını babasına gönderen Orhan, alınan bütün esirleri satın aldı ve hisarda Samsa Çavuş'u bırakarak Yenişehir'e babasının yanına gitti. Karatigin Kalesi konumu itibarıyla adeta İznik'e havale kulesi gibi olmuştu. Akça Koca ve Konur Alp bulundukları bölgeleri, Ak Yazı ve Kocaeli tarafına akın yaptıkları birer uca dönüştürdüler. Absafi-Bıçkı dağ kitlesini aşmak için tek yol, Sakarya vadisiydi. Vadide bulunan Akhisar, Geyve, Absu ve Karaçepüş kaleleri bu yolu Osmanlılar'a kapatmaktaydı. 1305'te Orhan, Akhisar'ı harekât merkezi yaptı. Kalelerin düşmesi üzerine Osmanlılar,

82 Hudabende'ye sözü kesilen Bizans prensesi Maria'nın İznik kuşatmasını kaldırması yönlü Osman Beg'e gözdağı vermeye çalıştığı bilinmektedir.

83 Orhan, Karatigin'i aldığı zaman, "Benim garazım İzniktir" demişti. Neşri, c. I, s. 125-127; Âşık Paşazâde, s. 30-32; İnalçık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 517.

Sakarya'dan Beşköprü-Adapazarı düzlüğüne inmiş görünmektedir. Bu düzlüğün doğusunda Bizans'a ait Akyazı, batısında Sapanca'nın güney kıyılarından İzmit ve kuzeyde Adapazarı bölgeleri şimdi Osmanlı akınlarına açılmış bulunuyordu. Böylece Osman'ın 1304, Orhan'ın 1305 seferi İzmit ve İstanbul yolu üzerinde Osmanlı egemenliğini sağlamış ve İznik'e bu yönden bir yardım gelmesini önlemiştir.⁸⁴

Osman Beg'in Ölümü ve Mirası

Yahşi Fakîh geleneğinde 1305'ten sonra Osman Beg'in herhangi bir faaliyetinden söz edilmez. Osman Beg'in ayağında *nikris zahmeti* bulunduğu için ve *kendi zamanında şevket bulsun* diye ordu komutanlığına oğlu Orhan'ı getirerek, fetihlerin idaresini buna bıraktığı ve yaşlılığı belirtilir. Osman Beg Asporçe Hatun vakfiyesi düzenlendiğinde hayatta, Mekece vakfiyesinde ise vefat etmiş görünüyor. Buna göre Osman 724'te (1324) ölmüştür. Osmanlı kaynaklarına göre vefatında hicrî yıl hesabıyla altmış dokuz yaşındaydı ve yirmi yedi yıl hükümdarlık Ancak miladî yıl hesabıyla 67 yaşında vefat etmiştir. 1282'de bey olduğunu bildiğimiz Osman Beg, yaklaşık 42 yıl hüküm sürmüş görünüyor. Osman'ın vefatında Orhan Bey Bursa'yı kuşatmakla meşguldü. Osman Beg'i vasiyeti gereği hisarda Tophane'deki "Manastırda kubbenin altında" defnettiler. Orhan, 1305'ten beri seferlerde kumandan olarak ordunun başında olduğundan babasının ölümünden sonra sorunsuz bir şekilde beylik tahtına oturmuştur.⁸⁵

Yahşi Fakîh geleneği, Şeyh Edebalı ile kızı Rabia Hatun'un Bilecik'te bir ay aralıkla; üç ay sonra da Osman Beg'in vefat ettiğini bildirir. Söz konusu rivâyetler Osman'ın, oğlu Orhan'a şunları vasiyet ettiğini bildirirler:

84 Neşrî, c. I, s. 127-129; Âşık Paşazâde, s. 32-34; İncalcık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 517-518.

85 Neşrî, c. I, s. 143-145; Âşık Paşazâde, s. 34-38; İncalcık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu...", s. 519-520.

Ben vefat idicek, beni Bursa'da şol gümüşlü kubbenün altında koyasın" didi. Ol vakit kâfirler manastırı yeni örtmüşlerdi, gümüş gibi yalabırdı. Irakdan gören gümüş sanırdı. "ve dahi bir nasihatım budur ki, bir kimesne sana Hak Teâla buyurmaduğı sözleri işrâb itse, sen kabul itmeyesin. Tanrı buyruğundan gayri iş işlemiyesin. Bilmedüğünü ulemâ-i şeriatden sorub istifsar idesin. Tahkik bilmeyince, bir işe mübaşir olmıyasın. Ve dahi sana muti olanları hoş tutasın. Ve dahi nökerüne in'amı, ihsanı eksük itmeyesin ki, el-insan 'abid ül-ihsandır.⁸⁶

Söz konusu gelenekte Osman Beg'in terekesi ve oğulları Orhan ve Alâeddin'in görüşmesi de şu şekilde aktarılmıştır:

Orhan ve karındaşı Alaeddin Paşa bir araya geldiler. Ol vakit Ahi Hasan var idi kim, Bursa hisarında Beg Sarayına yakın yerde zaviyesi vardır. Didi. Dahi anda hazır olan azizler cem' oldular, ta kim Osman'ın malını oğlanlarına kısmet idüb miras ideler. Hiç hazinesi bulunmadı. Heman bu feth olunan memâlikden gayri. Altun ve akça yoğdı; sonunda Osman Gazi'nin heman bir yenice sırtlak tekelesi (elbise), dahi bir yancuğı (atın yanına asılan bir çeşit torba) ve bir tuzluğu ve kaşıklığı ve bir sokman edüğü (çizme) kaldı. Ve sırtık tekele dahi Tonuzlu bezinden olurdu. Arkasını alemlü iderlerdi. Ve Alaşehir ıvıladıisundan kızıl sancakları olurdu. Amma birkaç tavile iyü atları ve birkaç sürü koyunları varidi. Şimdi Bursa nevâhisinde yüriyen beglik koyunların tamuzlığı ol koyunlardandır. Ve dahi Sultan Öyüğü'nde birkaç öğrek yundları ve bir nice çift eyer depingüsi kaldı. Bu mezkûrâtan gayri nesne bulunmadı. Orhan karındaşına eytdi: "ne buyurursun?". Alaeddin Paşa eytdi: "bu vilâyete çobanluk itmeğe padişah gerekdür kim cem'-i re'ayayı ve sipahiyi görüb gözede. Bu atlar ve yundlar ve koyunlar cümlesi anun ola. Zira hep bunlar esbâb-ı

86 Neşri, c. I, s. 145-147; Krş. Âşık Paşazâde, s. 34, 37.

şâhîdir. Babam gaza için saklamışdır. Bizim miras idecek nesnemüz yokdur” didi. Andan, Orhan Gazi, Alaeddin Paşa’ya eytdi: “gel imdi ey karındaş! Ol çoban sen ol!”. Alaeddin Paşa eytdi: “atam hal-i hayatında beglüği sana tefviz kılmışdır. Sen dururken bana ne iş düşer. Sen heman benüm atam yirine ulu karındaşumsun” didi. Bu cem olan azizler bunun sözüne tahsin itdiler. Andan Orhan eytdi: “gel imdi bana vezir ol”. Anı dahi kabul itmeyüb eytdi: “Kite ovasında Foture (Bugün Bursa merkez ilçesine bağlı Fodura köyü) dirler bir köy var, anı bana vir. Ol bana yeter” didi. Orhan ol köyi ana virdi. Alaeddin Paşa dahi Bursa’da Kükürlü’de bir tekye yaptı ve Kapluca kapusın girdik yerde kale içinde bir mescid ve kapudan yukaru dahi bir mescid yapup yanında evler yapup kendü dahi anda sakin oldı. Ta bu zaman dek anun evlâdından vardır.⁸⁷

Osman Beg’in *terekesinde* (kişisel mirası) gündelik ihtiyaclarını gidermeye yönelik birkaç sürü hayvan ve malzeme dışında, altın ve akçe cinsinden hiçbir zenginlik unsuru bulunamamıştır. Bu sade ve gösterişsiz *tereke*, kendisinin gösteriş, ihtişam ve debdebeden uzak oldukça mütevazı bir hayat sürdürdüğünü kanıtlamaktadır. Gösterişsiz, mütevazı hatta dünyevî nimetlere sırt çevirmiş bir yaşam tarzı, karizmatik otoriter kişiliği besleyen ve onun olmazsa olmaz unsurlarından biridir. Söz konusu liderin bu nimet ve zevklerden sıyrılmış olması, karizmatik kişiliğin bir gereğidir. Yahşi Fakîh menâkıbnâmesinin Osman Beg’in *terekesindeki* bütün parçaları titiz bir biçimde kaydetmesi ve geleneğin de bu görüntüyü ayrıntılarıyla aktarmış olmaları, söz konusu tarihçilerin karizmatik otoriter lider kimliğini oluşturan sürece vakıf olduklarını göstermektedir.

87 Neşrî, c. I, s. 147-149; Krş. Âşık Paşazâde, s. 37-38.

IV. BÖLÜM

SAVAŞ, ORDU, NÜFUS,
POLİTİKALAR VE
KURUMSAL YAPILANMA

SAVAŞ, ORDU, NÜFUS, POLİTİKALAR VE KURUMSAL YAPILANMA

Sakarya seferleri, Osman Beg'in Bizans'a karşı düzenlenen gazâ faaliyetlerinde komutan olarak ordu başında aktif görevde bulunduğu son askerî operasyon olmuştur. Bundan sonra gazâ seferlerine oğlu Orhan kumanda ederek, hedeflenen fetihleri gerçekleştirecektir. Bu değişimin sebebini İdris-i Bitlisî gibi bazı tarihçiler Osman Beg'in hastalık ve yaşlılığına bağlarken, Yahşi Fakîh-Âşık Paşazâde geleneği, başlangıçta Çavdar Tatarlarının tehdidiyle açıklamışlardır. Söz konusu tehdidin bu değişimde bir dereceye kadar payı olmuşsa da, kanaatimizce asıl belirleyici unsurlar, askerî faaliyetlerin bir esas üzerine oturtularak mecrasını bulması ve beyliğin örgütlenmesi bağlamında birtakım kurumsal yapılanmaların yönetimi hususları olmuştur. Bu yapılanma ve örgütlenme süreci aşağıda ele alınacaktır.

Geleneksel anlatıda yaşlılık ya da hastalığı kurgusu içerisinde açıklanan Osman Beg'in seferlerin başına oğlunu geçirmesi işi, beyliğin oluşum sürecinde, başlı başına önemli bir dönüşümü sembolize etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun temel dinamiğini gazâ ideolojisi ve faaliyetleri çerçevesinde karakterize olmuş askerî operasyonlar oluşturunuyordu. Osman'ın yukarıda açıklamaya çalıştığımız kariyerinin ilk safhaları, bir yönüyle söz konusu dinamiğin oluşturularak etkin bir mekanizmaya dönüştürülme evresini ifade etmektedir. Bir askerî zaferin, beyliğin kuruluş süreci ve Osman'ın kariyerinde dönüm noktasını belirlemiş

olması, bu noktada anlam kazanmaktadır. Bapheus Zaferi Osman'ı otoriter bir lidere dönüştürürken, beyliği de güçlü ve daha merkeziyetçi bir siyasal devlet yapısına evirmiş görünüyor. Bundan sonra Osman'ın Bizans Bithinia'sına yönelttiği saldırıları sıklaştırdığını ve Rumların artık *sulhen* teslim seçeneğine de yönelmeye başladıklarını görmüştük. Güç odaklarının başını bir bir ezen Osman, adeta durdurulamaz bir komutandı ve bölgenin kaderini ellerine almıştı. İçerisinde alplar başta olmak üzere, Türkmen savaşçılardan ve nökerlerden oluşan büyük bir orduya ve değerli komutanlara sahipti. Bapheus ve Dimbos savaşlarındaki parlak başarı, Osman'ı askerî unsurlar nezdinde mutlak otorite sahibi bir lider haline getirmişti. Oğlu Orhan'ı, henüz 1305 gibi erken bir tarihte, ordulara komutan tayin etmesi ve bunun da itirazsız biçimde kabul görmesi, Osman'ın karizmatik bir otoriter lidere dönüştüğünün önemli kanıtıdır. Hem üstün liderler kadrosuna sahip bulunan ordusuyla, hem de operasyonlarının yönü belirlenmiş ve önemli ölçüde kuşatmalar halinde başlatılmış olmasıyla, gazâ işleri önemli ölçüde rayına oturtulmuş bir lokomotif görüntüsündeydi. Günden güne büyüyen beylikte, siyasî, idarî, askerî, diplomatik, sosyo-ekonomik, malî ve demografik işlerin hacmi de giderek artmaktaydı. Bu süreçlerin ve kurumsal yapılanmanın yönetimi, en önemli meselelerden biri haline gelmişti. Osman Beg'in bu hayatî işleri, artık bizzat kendisinin yönetme gerekliliğinden dolayı ordunun idaresini oğlu Orhan'a vererek seferlere memur ettiğine şüphe yoktur. Bundan sonra Osman'ın tarihlerde pek görünmemesi, Yahşi Fakîh geleneğinin gelişmeleri yalnızca askerî olaylar odağında kurgulayarak, söz konusu örgütlenme ve kurumsal yapılanmaları ıskalamış olmasından kaynaklanmış görünüyor. Osman'ın hastalığı bir vakıa olsa da anlaşılan o ki, geleneğin tarihsel süreci askerî olaylar temelinde kurması, geç dönem tarihçilerini meseleyi bütünüyle hastalık metaforu üzerinden açıklamaya itmiş olmalı.

Çavdarlı Tatarlarının Karacahisar'a saldırıları önlense de, Osman Beg sair Moğol kabilelerinin tehdit potansiyelini de hesaba katarak, yeni seferlere oğlu Orhan'ı memur ederken, kendisi koruyucu ve yönetici bir figür olarak geride kalacaktır,

Çünkü Osman Gazi, Çavdar tatarın oğluna and virüb atasına muahede veçhile yine gönderdi. Sonra oğlu Orhan'a eytdi: "oğul eğerçi bu tatar ile ahd idüb and virüb gönderdük, amma tatar and bekler tâife olmaz. Ben bunda oturayın. Bu kerre var, sen gaza it. Ümiddür ki Hak teâla zafer vire" diyüb Akça Koca'yı ve Konur Alp'ı ve Gazi Abdurrahman'ı ve Köse Mihal'i bile koşub Kara çepiş'e ve Kara Tigin'e gönderdi. Orhan'ın, yalunuz ibtidâ seferi budur.¹

Daha önce çeşitli askerî seferlerde yer almış olması, özellikle de Karacahisar'ı basan Tatarları Oynaş Hisar'ında ele geçirmesi ve Türk-Moğol töresi gereği büyük oğul olması sebebiyle, seferlerde Orhan görevlendirilecektir. Söz konusu töre gereği, zorlu seferlere ve en uzak vilayetlere komutan ve vali olarak en büyük oğul gönderilirdi.

Savaş ve Ordu

Ertuğrul Beg'in Karacadağ ve sonra Söğüt ucunda görevli bir idarî-askerî elit olduğunu belirtmiştik. Bizans sınır görevlileri ve Rum nüfusla iç içe olunan uc dünyasının en önemli olgularından biri, kuşkusuz savaş gerçeğiydi. Bu süreçte birbirine rakip iki devletin geniş bir hinterlanda yayılan sınır bölgesinde konuşlu görevlileri, öncelikle savaşçı kimlikleriyle temayüz etmekteydiler. Sultanın *amân dairesi* dışında kalan Bizans toprakları, gazâ ideolojisi ve faaliyetleri çerçevesinde tanımlanan akın seferlerinin daima ana hedefiydi. Kaynaklar Osman'ın *hurûc* kavramıyla formüle edilen ortaya çıkış sürecini, bölgedeki Rum tekfurlara karşı giriştiği askerî operasyonlar üzerinden inşa etmişlerdir.

1 Neşrî, c. I, s. 125; Krş. Âşık Paşazâde, s. 36.

Bu bağlamda söz konusu gazâ faaliyetleri, Osman'ın tezahür ve beyliğin oluşum sürecinin temel dinamiğini oluşturmuştur. Osman'ın gazâ çerçevesinde organize ettiği seferlere başlamasıyla birlikte elde ettiği sonuçlar, kendisine yalnız yeni topraklar üzerinde egemenlik kurma hakkı vermemiş, girişimine, başta savaşçı Türkmenler olmak üzere, çok sayıda farklı unsurun katılımını da sağlamıştır. Bu suretle söz konusu seferler, yalnızca toprak ele geçirilmesi anlamını taşıyor, aynı zamanda daha büyük girişimlerin gerçekleştirilebilmesini mümkün kılacak insan kaynağının da Osmanlı bünyesine katılmasının biricik yolu haline geliyordu. Osman'ın en başından itibaren bu sürecin esaslarına uygun biçimde hareket ettiğini görüyoruz. Bunu yaparken de, yukarıda belirttiğimiz gibi, tâbiyeti altında bulunduğu başlıca Moğol ve Selçuklu gücünü, Bizans İmparatorluğu'nun içerisinde bulunduğu vaziyeti ve diğer siyasî, diplomatik ve askerî koşulları büyük bir titizlikle hesaba katıyordu.

Osman Beg karşımıza, usta bir savaşçı ve komutan olarak çıkıyor. Ermenibeli ve İkizce Savaşları gibi, oldukça güç koşullar altında verilen mücadelelerde sergilediği performans, son derece dramatik ve çarpıcıdır. İnşa etmeye çalıştığımız karizmatik kişiliği, bu savaşlarda görüldüğü gibi, bizi pusu ve tuzakların üzerine yürüyen cesur bir askerî önderle karşı karşıya getiriyor. İlk mücadelelerin sonucunu belirleyen ana etmenlerin başında şüphe yok ki Osman'ın cesaret ve kararlılığı vardı. Tuzak ve pusuların üzerine yürürken sergilediği kararlı ve korkusuz liderliği, yoldaşlarını da aynı biçimde karakterize etmiştir. Osman, elde ettiği başarılarla gücünü günden güne büyüten otoriter bir lidere dönüşmekteydi. Oluşumunu büyütmesinin ve kişisel otoritesini pekiştirebilmesinin temelini, hiç kuşkusuz askerî dinamizm ve operasyonlar oluşturuyordu. Bu süreçte, söz konusu girişimleri her bakımdan detaylı bir biçimde planlamaktaydı. Köse Mihal, Samsa Çavuş gibi yoldaşlarından coğrafyayı, yolları, bölgesel

koşulları ve yerel halkla ilgili bilgileri öğreniyor, yine Rum ahalisiyle temaslarını ilgili figürler aracılığıyla kuruyordu. Elde edilen her bir askerî kazanım, adeta yeni seferler için gerekli ihtiyaçları karşılayacak bir girdiye dönüşerek, organize edilecek gazâ faaliyetlerinin temelini oluşturunuyordu.

Bütün askerî süreçleri formüle eden gazâ kavramının önemi ve belirleyici temel unsur olduğu gerçeği yadsınamaz. Ayrıca bu kavram, yukarıda da belirttiğimiz üzere, salt dinsel-mistik bir uhrevî süreç ya da ganimet ve yağmanın meşrulaştırıldığı dünyevî bir kazanç kapısı olarak tanımlanmamalıdır. Şunu da belirtmeliyiz ki, her iki amaç da kuşkusuz gazâ kavramını belirleyen temel kodlardı. Hele ki profesyonel Türkmen savaşçılar için askerliğin bir meslek ve yaşam tarzı olduğu ve geçimlerini de elde ettikleri doyumlukla sağladıkları hususunu göz önüne alacak olursak, başlı başına gazânın kendisi ve ganimetin meşruluğu söz konusu kütleler için yaşamsal birer olguydu. Aynı zamanda İslâmiyet'te kâfirlere karşı cihad emri, gazâ kavramıyla formüle edilen savaşlara kutsal bir karakter kazandırıyor. Haçlı Seferleri, Moğol istilas ve Batı'daki Haçlı faaliyetleri, XIII. ve XIV. yüzyıllarda İslâm dünyasını tam bir istikrarsızlık ortamı içerisine sürüklemişti. Adeta bir varoluş mücadelesinin yaşandığı bu bunalımda gazâ kavramı her yerde ön plana çıkan başat olguydu. Bu ortamda yalnız Osman'ın zuhurunda değil, Batı Anadolu'daki uc beyliklerinin ortaya çıkış sürecinde de temel dinamik, gazâ kavramıyla formüle edilen askerî mücadelelerden oluşuyordu. Bu süreçte Osman'ın askerî faaliyetlerde uyguladığı taktikler, stratejik hesaplar ve bu savaşlarda sevk ve idare ettiği ordular, oluşum ve büyüme dinamiğinin temel öğeleri haline gelmişti.

Söğüt ucunda başlangıçtaki Osmanlı ordu teşekkülü, Ertuğrul ve Osman'ın komutası altında bulunan askerî unsurlardan, akraba ve taallukât arasında bulunan alp ve akıncılardan, uc bölgesine iç bölgelerden gelen diğer Oğuz beylerine bağlı aşiret kuvvetlerinden

ve nihayet alp beylerinden meydana geliyordu. Alplar, savaşçı Türkmenleri küçük birlikler halinde örgütleyerek gazâ akınlari- na sevk eden profesyonel savaşçı asillerdi. Selçuklu merkezlerine uzakta bir uc bölgesi olan Söğüt, Moğol baskısı altındaki pek çok savaşçı unsur için de doğal bir çekim ve sığınma alanı niteliğindeydi. Osman'ın uygun koşullar oluştuğunda, kendisine karşı öteden beri düşmanca hareketler sergileyen İnegöl tekfuruna karşı harekete geçmesiyle başlayan operasyonlar, buyruğu altındaki savaşçıları harekete geçiren dinamik bir dönemi başlatmıştır.

Elde edilen ilk zaferler ve Karacahisar'ın fethi, civardaki alp ve savaşçıların Osman'a katılmasını sağlamaya başlamıştı. Köse Mihal gibi bir Rum tekfuru ve Samsa Çavuş gibi bir Selçuklu elitinin Osmanlı oluşumuna katılımı, söz konusu sürecin mahiyetini ve kamuoyunda yarattığı etkiyi gözler önüne seren çarpıcı birer göstergedir. Bölgede bulunan çok sayıda asker ve uca göçmekte olan savaşçı unsur, artık Osman'ın karizmatik kişiliği etrafında bir araya geliyordu. Osman'ın bunların itaatini sağlaması ve daha kalabalık savaşçı kütleleri kendisine çekebilmesinin temel anahtarı, bu kuvvetlere doyumluk sağlayabileceği yeni gazâ hedefleri belirlemek ve bu seferlerde onları başarıya ulaştırmaktı. Bu suretle ordusunu farklı unsurların katılımıyla her geçen gün daha da büyüyen bir yapı haline getirmeyi başarmıştı. Gazâ faaliyetlerinin yarattığı dinamizm, bu büyümeyi istikrarlı bir gelişim çizgisinde tutuyordu. Köse Mihal gibi birtakım Rum tekfurlarının katılımı, Osmanlı oluşumu ve ordu yapılanması için oldukça önemliydi ve yeni bir aşamayı teşkil ediyordu. Artık Osman Beg, askerî ve siyasal gücünü, yalnızca rakiplerini tasfiye ederek değil, bunların bazılarını kendi bünyesine katmayı başararak, bölgede egemen bir yapıya dönüştürmeyi başarmış oluyordu.

Bapheus Zaferi ve sonrasında Dimbos Zaferi'yle elde ettiği kazanımlar, söz konusu askerî-siyasî güç ve egemenlik dairesinin sınırlarını daha ötelere doğru genişletmiş, şöhrat ve prestiji başta

Paflagonya'daki Çobanoğulları olmak üzere, önemli Türk beyliklerine de nüfuz etmiş ve bunlara mensup çok sayıda askerî unsur, Osman Beg'in sancağı altına koşmaya başlamıştır. Osman'ın bu unsurları kendisine çekebilmekte ürettiği başarı, bir yandan ordusunu güçlendirirken, diğer yandan da beyliğini her geçen gün daha da büyütüp genişletiyordu. Osman'ın beyliği oluşturma sürecinin anahtarı ya da kendisini tarih sahnesine çıkaran olayların özünü bu başarı, yani diğer beyliklere mensup olan söz konusu Türkmen savaşçıları ve alpları kendisine çekebilmiş olması oluşturmaktadır. O, Çobanoğlu Ali Beg'in imparatorla yaptığı barış anlaşmasından sonra artık bu uca, Bizans'a karşı gazâ faaliyetlerini sürdüren yegâne liderdi. Kazandığı başarılarla, Kastamonu bölgesinde şimdi işsiz ve âtıl kalmış olan çok sayıda alpin ve Türkmen savaşçının kendi sancağı altına koşmalarını sağlamıştır.

Osman Beg, bu suretle ilk aşamada kendi yakınlarını ve beylik güçlerini, uca göçmekte olan aşiret unsurlarıyla birleştirmiş, daha sonra bu yapıya Söğüt dairesi dışındaki alpları ve savaşçıları, hatta Köse Mihal gibi bazı Rumları da katabilmeyi başarmıştır. Tüm bu güçleri, birleşik bir ordu halinde örgütleyip bunlara komuta eden Osman'ın elde ettiği zaferler ve adamlarına sağladığı fırsatlar, kendisini büyük bir karizmatik lider şeklinde ortaya çıkarmıştır. Bir imparatorluk ordusunu Bapheus Savaşı'nda mağlup etmesi, şöhretini uzak memleketlere kadar ulaştırmıştır. Şimdi bir orduya sahipti ve askerlerinin sayısı her geçen gün daha da artmaktaydı. Belirlediği askerî hedeflerin odağında, kuşkusuz önemli ölçüde savaşçılarına ve diğer unsurlara doyum ve ganimet sağlama gayesi de bulunuyordu.

Sayısı artık 5.000 kişiye hatta daha fazla rakamlara ulaşan ordusu, ağırlıklı olarak atlı süvari kuvvetlerden ve Pachymeres'in kaydettiği üzere, yaya-piyâde birliklerinden oluşmaktaydı. Ayrıca çok sayıda martolos, casus, kılavuz ve lojistik destek unsurları da bulunuyordu. Atlı birlikler, ordunun hızlı bir biçimde hareket

etmesini sağlayarak, rakip kuvvetler karşısında gazilere önemli bir üstünlük sağlıyordu. Türk yayı ve okçuluğu kuvvetlerinin düşmana galebesindeki belirleyici etmenlerden biriydi. Atlı birlikler ve Türk okçusu rakip kuvvetlerde sarsıcı şoklara yol açarak, düşman karşısında Osmanlı ordusunu egemen hale getiriyordu. Kuşatma savaşlarında ise önemli ölçüde yaya-piyâde birlikleri kullanılıyordu. *Garîbnâme*'deki alp tasviri, Osmanlı askerinin de at, zırh, kılıç, ok, yay, gürz, mızrak, kalkan gibi silahlarla savaştığını ortaya koymaktadır.

Ordu bünyesindeki unsurların idare ve tasarruflarına, herkesin rütbesine ve görevine göre, çiftlik, köy ve kasaba gibi üniteler yurtluk-ocaklık formunda timâr olarak tevcih edilmekteydi. *Doyumluk* kavramı, kanaatimizce önemli ölçüde, bey tarafından kendilerine tevcih edilen, geçim kaynakları görüntüsündeki bu üniteleri formüle ediyordu. Ayrıca seferlerde elde edilen ganimet de doyumluk çerçevesinde, gazilere taksim edilirdi. Ele geçirilen kalelerde küçük garnizonlar konuşlandırılıyordu, bununla birlikte savaşçı Türkmenlerin stratejik geçit noktalarındaki derbentlere yerleştirildiği anlaşıyor.

Osman Beg'in icra ettiği bütün askerî faaliyetler, meydan savaşları, kale/kent kuşatma savaşları ve sindirme akınları şeklinde üç temel kategoride gerçekleşmiştir. Ermenibeli, İkizce, Bapheus ve Dimbos, bizzat Osman'ın komuta ettiği birer meydan savaşıydı. Bu savaşlar, ilgili bölgeleri Osmanlı egemenliğine açan ya da bu süreci tamamlayan kritik savaşlardır. Ermenibeli, İkizce ve Dimbos'ta Osman Beg'in biraderi Saru Yatı Savcı Beg'in ve biraderzâdeleri Bay Hoca ve Aydoğdu'nun şehit düşmeleri, söz konusu savaşlara verilen önemi ve anlamı ortaya koymaktadır. Pusu, şaşırtma ve ani baskın taktiklerinin de ustaca kullanıldığı bu meydan savaşları, Osman'ın karizmatik otoritesini de askerî bir lider olarak pekiştirmiştir. Osman, Mudurnu, Göynük, Göl Klanoz ve Tarakçı Yenicesi örneğinde görüldüğü üzere, sindirme

ve otoritesini tanıtmaya yönelik akınlara da kumanda etmiş, ayrıca bölge üzerine, güvendiği yoldaşlarını sevk etmek suretiyle, çok sayıda akın seferi örgütlemiştir. Bu akınlarla, hedefteki noktaların hızlı bir biçimde sindirilmesi ve askerî ve lojistik kaynaklarının da tahrip edilmesiyle rakiplerin güç ve egemenliğini çökertip çözmek amaçlanıyordu.

Bizzat Osman tarafından icra edilen askerî operasyonların önemli bir kısmı da kuşatma savaşları şeklinde cereyan etmiştir. Osmanlı ilerleyişi karşısında pek seçeneği bulunmayan Rum tefurları, gaziler ordusunu genellikle kentlerini çevreleyen surların ardına çekilerek karşılıyorlardı. Henüz ateşli silahların kale kuşatmalarında etkin bir açıcıya dönüşmediği bu erken dönemlerde kuşatmalar, uzun bir zamana yayılan ve oldukça zorlu koşullar barındıran bir uğraşa dönüşebiliyordu. Osman'ın söz konusu kalelerin fethinde birtakım geleneksel kuşatma taktikleriyle sonuç almaya çalıştığını görüyoruz. Bu bağlamda ilkin, fethi hedeflenen şehrin ana yolları kontrol altına alınıyor, daha sonra etrafındaki köy ve kasabalar ele geçirilip kentin hinterlandıyla olan ilişkisi kesiliyor ve dışarıdaki dünyadan tamamen yalıtılmış bir hale getiriliyordu. Surların dayanıklılığı, kalenin sarplığı, müdafilerin/savunucuların gücü ve yeterli erzak stoğu karşısında, sonuca ulaşabilmek için kuşatma uzun süreli bir *ablukaya* dönüşüyordu. Bu süreçte ana yollar üzerine *havale kule/kaleleri* inşa edilir ve buraya küçük garnizonlar bırakılarak² şehrin bütün giriş-çıkışları kontrol altına alınırdı. Havale kulelerine yerleştirilen garnizondaki kuvvetler, adeta şehirden taşraya/dışarıya, taşradan/dışarıdan da şehre kuş uçurtmazlardı. Bu esnada gaziler hızlı bir biçimde şehre bağlı etraftaki bütün köy ve kasabaları kontrol altına alır ve böylece şehir adeta bütün dış katmanlarıyla birlikte sarılmış hale gelirdi. Kuşatmalar oldukça uzun bir zaman dilimine yayılabilir ve bu süre zarfında bizzat İmparatorluk merkezinden bunu

2 İnalçık, "Havâle", *TDVİA*, c. XIII, İstanbul, 1997, s. 512-513.

sonlandırmak için kuvvetler sevkedilebilir, hatta bazen kaledeki müdafiler *çıkma* adı verilen, kuşatma birliklerini dağıtmak için içeriden yapılan ani saldırılar düzenleyebilirdi. Osman, Bithinia bölgesinin iki önemli şehri olan İznik ve Bursa'yı kuşatma altına almıştı. İçeridekilerin teslimi yanaşmaması üzerine işin uzayacağı anlaşıncı, iki şehrin de yolları üzerine havale kuleleri inşa ettirmiş ve bunların komutasını başlıca yeğeni Ak Timur, Dıraz Ali ve kulu Balabancık olmak üzere en yakın ve güvendiği adamlara vermiştir. Osman, bu süreçte ilgili şehirlerin etraf ve eknafını ve bütün yollarını kontrol altına alarak, şehirdekilerin durumunu büsbütün kötüleştirmiştir. İznik kuşatmasını dağıtmak için imparator tarafından gönderilen hâssa ordusu, Bapheus Savaşı'nda büyük bir hezimete uğratılmış, bir yıl sonra yine imparatorun talimatı ve koordinesiyle Bursa Ovası'ndaki tefurlar birleşik bir ordu halinde harekete geçmişler, fakat Dimbos Savaşı'nda Osman Beg tarafından ağır biçimde mağlup edilmişlerdir. Bu süreçler İznik'in kaderini aşağı yukarı tayin ederken, Dimbos Savaşı'ndan sonra Bursa da kuşatma altına girmiştir. Bursa 1326'da, İznik ise 1331'de fethedilecek, bu şehirler yaklaşık çeyrek asır boyunca kuşatma altında kalacaktır.

Dönemin teknolojik ve askerî koşulları kale kuşatmalarını uzun bir abluka sürecine dönüştürebiliyordu. Bu gerçeğe en başından beri vâkıf olan Osman, hedefindeki kentlerin işini bir an önce bitirmek için büyük enerji sarfediyor ve sonucu hızlandırmak için de çeşitli taktiklere müracaat ediyordu. Karacahisar ve İnegöl fetihlerini hızla gerçekleştirebilmek için *yağma ilan etmişti*, bu suretle o, şehirdeki bütün menkul varlıkların gazilere teslim edileceğini kabul/vaat ederek kalenin bir an önce alınması için askerinin canını dişine takmasını sağlayacak geleneksel bir motivasyon aracına müracaat ediyor ve bunun karşılığını da alıyordu. İnegöl'de görüldüğü gibi uygulanan kitlesel şiddet politikası da, hem şehirdekileri yıldırma, hem de bir sonraki hedeflere, direnmeleri karşısında akıbetlerinin ne olacağını göstermek için

başvurulan bir sindirme yöntemi idi. Kuşatılan şehre teslim teklifinde bulunularak, kendilerine özgürlük ya da esaretle sonuçlanacak iki seçenek sunulurdu. Yukarıda da belirtildiği gibi, şayet müdafiler şehri teslim ederlerse can, mal, namus ve hürriyetleri, hükümdarın garantisi altına alınırken, aksi halde köle yapılarak mallarına el konulurdu. Hukuken teslim teklifini kabul eden şehir *sulhen*, savaşarak zorla alınan şehirse *kahren* fethedilmiş olurdu. Osman'ın, söz konusu kaleleri mümkün olabildiğince zorlu kuşatma süreçlerine girmeksizin, *sulhen* ele geçirebilmek için yoğun çaba sarfettiğini görüyoruz. Bu süreçte o büyük ölçüde, aşağıda ele alacağımız, istimâlet ve adalet politikalarına yaslanıyordu. Ele geçirdiği bölgelerdeki halka bu kavramlar çerçevesinde yaklaşarak, hem bunların, hem de Osmanlı sınırlarının çok ötesinde bulunan bütün unsurların gönüllerini fethetmeye, bunun için de adalet kavramına sıkı sıkıya sarılmaya çalışıyordu. Leblebici, Çadırılı, Lefke, Mekece gibi fetihlerde tekfurların *sulhen* teslimi seçmeleri, Osman'ın tatbike çalıştığı politikaların birer sonucuydu. Bu şehirlerin idaresine talib olan Samsa Çavuş'a verdiği cevap, en yakın adamları için bile olsa, adalet ve istimâlet politikalarına aykırı bir tek davranışın bile bütün süreci delebileceğini açıklayan çok çarpıcı ve Osmanlı tarihlerine bütün detaylarıyla asılı bir tablo niteliğindedir. Bilecik'in fethinde ve sonra oğlu Orhan'ı gönderdiği seferlerde görüldüğü gibi, Osman, bu kaleleri düşürebilmek için hileye dayalı çeşitli yöntemlere de başvurarak, ya kale içerisine gizlice adamlarını sızdırmak, ya da müdafileri kale dışına çekip pusuya düşürmek suretiyle fetihleri tamamlamıştır.

Nüfus, İskân, İstimâlet, Adalet ve Fetih Politikaları

Osman Beg'in icraatları arasında en dikkat çekici hususlardan biri de nüfus/demografi meseleleridir. En önemli tarih yapıcı olgu ve süreçlerden birini oluşturan nüfus konusu, siyasî, idarî, sosyo-ekonomik, askerî ve kültürel kompartımanlarda bulunan pek çok

yapıyla iç içe geçmiş önemli bir belirleyicidir. Daha önce de belirtildiği üzere Gibbons, Osmanlıların başlangıçta, ortaya çıkış ve büyük bir küresel imparatorluğa dönüşüm için yeterli ve kalifiye nüfusa sahip olmadıkları, bu işin ancak zorla Müslümanlaştırılmış Hristiyanlarla Türklerin karışarak, adına Osmanlı denilen yeni bir ırkın doğmasıyla mümkün olduğu görüşünü ortaya atmıştı. Giese, Wittek, Köprülü, Barkan, İnalçık gibi uzmanların araştırmaları, Anadolu'nun ilk göç dalgalarıyla birlikte Türkmenlerle dolmaya başladığını, bu göçlerin ardının asırlarca kesilmediğini, nüfus potansiyelinin yapısı ve önemini ve bunların Moğol baskısı dolayısıyla uc bölgelerine yığılıp buralarda büyük bir basınç meydana getirerek bütün yapıları değiştiren bir dinamiğe dönüşüğünü ortaya koymuştur.

Osman'ın girişimi ya da beyliğin oluşumu bir yönüyle, hem sebep, hem de sonuçları bakımından nüfus harekâtı ve organizasyonu olarak da değerlendirilebilir. Çünkü en başından itibaren, nüfus meselesine büyük önem verildiği ve bu hususta yoğun bir dikkat ve çaba sarfedildiği görülüyor. Nüfus meselesi, Osman'ın beyliğinde siyasî, idarî, askerî, sosyo-ekonomik süreçlerle iç içe geçmiş belirleyici bir yapı olarak karşımıza çıkıyor. Bu bağlamda nüfus işi, hem fetih, iskân, adalet ve istimâlet politikaları, hem de beyliğin teşekkülü ve kurumsal yapılanışını karakterize eden en temel unsurlardan biriydi. İşte bu itibarla Osman yalnızca bir askerî-siyasî lider değil, aynı zamanda bir nüfus politikacısı, idarecisi ve örgütleyicisi bir önder; girişimi de bir bakıma nüfus harekâtı idi. Osman'ın icra ettiği nüfus politikası ve faaliyetleri, kendisinin karizmatik otoriter kişiliğini besleyen en önemli süreçlerden birini oluşturmuştur. O, Moğol katliamı karşısında büyük bir şok geçirip felakete düşmüş olan nüfusa kucak açarak onları kurtuluşa eriştiren bir liderdi.

Osman'ın subaşı ve uçbeyi olduğu Söğüt, Konya'dan ve Selçuklu merkezlerinden oldukça uzak ve Bizans'a karşı en ileri uc

merkezlerindendi. Bu itibarla Moğol zulmünden kaçan Türkmenler için sığınılacak en güvenli limanlardan biri haline gelmişti. Bu süreçte, uc bölgesine başlıca, öteden beri ekili arazilerden uzak tutularak Bizans sınırlarına doğru itilen, dağlık bölgelerdeki yaylara yerleşen ve şimdi Moğol zulmünden kaçan göçer Türkmen kabileleri akmaktaydı. Bunların yanı sıra, iç bölgelerdeki Selçuklu merkezlerinden çok sayıda zanaatkâr, tüccar ve çiftçi olmak üzere kentli ve köylü, bürokrat ve ulemâ ve abdalân sınıfı mensubu âlim, fakîh, imâm, derviş gibi birçok unsur, Moğol baskısı karşısında, çareyi uc bölgelerine kaçmakta buluyordu. Söz konusu unsurların göçüyle nüfus yoğunluğu epey artmış olan uçlar, şimdi Moğollara karşı Türkmenlerin direnç noktaları haline gelmişti. Yakından bakıldığında, Ertuğrul Beg'in de kuvvetleri ve aşiretiyle birlikte Söğüt'e adeta bir göçer vaziyetinde geldiğini, daha önce Karacadağ ve Pasin Ovası, Sürmeli çukurunda bulunduğunu görürüz. I. Alâeddin Keykubâd'ın, Laskarislere karşı giriştiği mücadele esnasında, Ertuğrul önce Karacadağ'a, sonrasındaysa ele geçirilen Söğüt'e yerleştirilmişti. Kaynaklarda Osman'ın babasının yerine seçildiği seçim manzarası, bölgeye çok sayıda göçer ev ve kabilenin gelmekte olduğunu göstermektedir.³ Tıpkı diğer uc merkezleri gibi, Söğüt ve civarı da demografik bakımdan oldukça dinamik ve canlı bir görüntü arz etmekte ve arkası kesilmeyen göçlerle de bölgedeki Türk nüfusun yoğunluğu her geçen gün daha da artmaktaydı.

Kaynaklarda Osmanlılar *garîb seviciler* olarak tanımlandırılmışlardır. Arapça garâbet (gurbet) kökünden türeyen garîb kelimesi, lügâtte “yurdundan uzak kalan; yabancı; kimsesiz” anlamlarına gelir. Garîb sevicî ifadesi, Osman Beg'in nüfus politikasının önemli bir boyutunu formüle etmektedir. Söz konusu politika büyük ölçüde, yurdunu terk etmek zorunda kalıp, uc bölgesine sığınan unsurlara karşı kabullenici, himâye edici, bunlara yer-yurt-imbân sağlayıcı ve istihdâm edici süreçleri kapsıyordu.

3 Bu seçimde söz konusu göçer evlerin bir kısmı Osman'ı, bir kısmı da amcası Dündar'ı desteklemişlerdi.

Moğollar'ın Anadolu'yu istila edip Selçuklu yönetimine el koymaları, yalnız askerî, siyasî ve idarî perspektiften değerlendirilmemelidir. Moğolların sistemli ve örgütlü bir biçimde yürüttükleri yağma, tecavüz, katliam ve harâç operasyonları büyük infial yaratmıştı. Bu süreçte Selçuklu merkez ve taşra yönetiminin Moğolların kontrolü altına girmiş olması, halk üzerindeki her türlü koruyucu ve önleyici mekanizma ve unsurları da devre dışı bırakarak, ahaliyi istismara açık bir hale getirmiştir. Başlıca önemli merkezlere atanan İlhanlı valileri olmak üzere, Anadolu'nun muhtelif noktalarına yerleştirilen Moğol müfreze ve kabileleri, kentlerde ve köylerde büyük bir zulme girişmişlerdi. Sultanın göstermelik bir kukla pozisyonuna düştüğü Selçuklu yönetimi, İlhanlı vali ve komutanlarla İranlı bürokratların kontrolü altındaydı ve bu yapı adeta Moğol baskı ve zulmünü koordine ediyordu. Yerini yurdunu bırakarak uc bölgelerine sığınmak, Türkmenlerin hayatta kalabilmek için başvurduğu yegâne çareye dönüşmüştü. Uc bölgeleri bunlar için şimdi güvenli liman olmanın yanı sıra, yaşamlarını tekrardan kurup şekillendirecekleri yurtlar haline gelmişti. Böylece, Selçuklu iç bölgelerinden Bizans uçlarına doğru akış gösteren Türk göçleri büyük yoğunluk kazanmıştı. Başlıca savaşçı göçerler olmak üzere, farklı toplumsal katmanlardan oluşan heterojen kitleler, kısa süre içerisinde uçlardaki nüfusu daha da artırmıştır. Bu unsurların yer, yurt, geçim, doyum, korunma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayarak, bunlara istihdam ve yerleşim alanları açabilmek, uçlardaki beyler için her geçen gün daha da büyüyen temel problemlerden biri haline gelmişti. Şimdi bu mesele, uçlarda fay hattı olarak tanımlayabileceğimiz bütün yapılar ve düzen üzerinde büyük kırılmalara yol açma potansiyeline sahip bir basınca dönüşmüştü ve kendisine adeta bütün yük ve gerilimini boşaltacağı bir çıkış noktası aramaktaydı.

Uygun koşullar oluştuğunda uçlardaki beylerin, sınırlarda karşılıklı gerilim içinde oldukları Rum tekfurlara karşı, başta akın

seferleri olmak üzere çeşitli operasyonlara kalkıştıkları bilinmektedir. Osman'ın da İnegöl tekfuruyla bu tip bir sürtüşme içinde bulunduğunu ve Aya Nikola'ya karşı düşmanlık beslediğini yukarıda görmüştük. Bu gerilim sonrasında düzenlediği saldırı, Osman'ın ileride sonuçları bütün dünya tarihini etkileyecek olan *hurûcunun* başlangıcını teşkil etmiştir. Bunu izleyen seferlerde elde edilen yeni başarılar, siyasî ve askerî kazanımların yanı sıra, söz konusu nüfus baskısının da azaltılabilmesi için adeta kritik birer çıkış noktası haline gelmişti. Böylece Osman, fetihlerle, nüfus kütlelerine yurt, geçim ve istihdam alanları açıyor ve bu sayede askerî, idarî ve siyasî girişimleri için gerekli insan kaynaklarını da hızla kendisine çekiyordu. Osmanlılar en başından itibaren, uc bölgelerine sürülen nüfus kütlelerine karşı *garîb sevici* olarak tanımlanan politik bir vizyon belirlemişlerdi. Bu vizyon, görüldüğü gibi, *koruyucu, doyumluk ve yurt sağlayıcı* ve istihdam *edici* bir mekanizmaydı. Söğüt ucuna gelmiş olan göçer evlerin, Ertuğrul vefat edince temayül belirlemede kanaat bildirmeleri, yani seçime katılmış olmaları çok anlamlı ve *Osmanlıların garîb sevici* vizyonlarını açıklayan çarpıcı bir delildir. Anlaşıyor ki, kendileriyle aynı boy, soy, kandan olup benzer uğraş ve kavgalarla boğuşan göçerler, Söğüt'te önce Ertuğrul ve daha sonra da Osman tarafından büyük bir hüsnükabul görüyorlardı. Osman'ın İnegöl tekfuru Aya Nikola'yla düşmanlığı da, beylik bünyesindeki konar-göçerlerin Domaniç yaylağı ile Söğüt kışlağı arasındaki gidiş-gelişlerde ekili araziye verdikleri zarrarlardan kaynaklanıyordu. Osman, bu hadisede kuşkusuz büyük bir kısmı Moğol baskısından kaçıp Söğüt'e sığınmış olan göçer Türkmenler'in davasını üstlenmişti. Bunların yanı sıra icra edilen nüfus politikası, bölgeye sığınan köylü, şehirli, çiftçi, esnaf, zanaatkâr, tüccar, âlim, fakîh, bürokrat, derviş, şeyh gibi unsurları da kapsıyordu. Osman, bunları gerekli alanlarda ustaca istihdam ve organize ederek, oluşumunu genişletti ve beylik yapılanmasını hızlı bir biçimde kurumsallaştırdı.

Osman, Bapheus Zaferi'nden sonra büyük bir şöhret ve prestij yakalayıp, Bithinia eyaletini tamamıyla kıskaçları arasına aldığı yoğun fetih süreci esnasında, en güvendiği adamlarını ve bizzat oğullarından birini göç işlerine memur etmişti.⁴ Bu suretle o, batıda vuku bulan fetihlerin başına oğlu Orhan'ı geçirirken, doğuda ise göç ve nüfus işlerinin kontrol ve organizasyonunu da bir başka oğluna vermiş oluyordu. Böylece Osmanlı oluşumunun temelde fetih ve nüfus harekâtına dayanan çift çekirdekli yapısı daha da belirginleşmekteydi. Gazâ faaliyetleri, fetihler, zaptedilen toprakların kontrol altına alınıp tasarruf edilmesi ve bir Osmanlı yönetim ünitesi olarak yapılandırılması gibi süreçlerin hepsi, temelde farklı mesleklerden oluşan büyük insan kaynaklarına bağlı organizasyonlardı. Söz konusu nüfusun da temel ihtiyaçlarının karşılanması zorunluluğu vardı. Bu bağlamda Osmanlı fetih ve gazâ politikası/faaliyetleri, nüfus ve iskân politikalarıyla hem sebep, hem de sonuç bakımından birbirini besleyen ve en başından itibaren bu denklem doğrultusunda koordine edilmiş iç içe yapılarıydı. Dolayısıyla Osmanlılarda gazâ ve fetih kavramlarının en belirleyici veçhelerinden birini, nüfus politikaları oluşturuyordu. Görüldüğü üzere nüfus ve iskân meseleleri ile gazâ ve fetih politikaları arasındaki birbirlerini karakterize eden bağ ve dinamikler de önemli ölçüde Osman Beg tarafından oluşturulmuştu.

Nüfus politikaları kapsamına giren Türkmenler, yalnızca iç bölgelerdeki Selçuklu merkezlerinden göçüp uclara sığınmış unsurlardan ibaret değildi. Yukarıda belirtildiği gibi, parlak zaferler ve ele geçirilen topraklar, Osman'ı otorite sahibi karizmatik bir lidere dönüştürmüştü. Pachymeres, Bapheus Savaşı'ndan sonra şöhretinin bütün bölgeye yayıldığını ve Paflagonya'da bulunan Çobanoğulları'na mensup alpların ve diğer savaşçıların onun bayrağı altına koştüğünü belirtir. Çobanoğlu Ali Beg'in imparatorla saldırmazlık anlaşması yapması, şimdi bu ucda Osman'ı gazâ faaliyetlerini

4 “Bir oğlu dahi var idi. Anı göçer ev üzerine müekkel komuş idi”, Neşri, c. I, s. 105.

sürdüren yegâne gazî önder haline getirmiş ve kazandığı parlak başarılar da bu sürecin anahtarı olmuştur. İncalcık, Osman'ı gerçek anlamda ortaya çıkaran dinamiğin bu süreç olduğunu ve bütün savaşçı unsurları kendi sancağı altında toplamayı ve elde ettiği zaferlerle bunları bir arada tutmayı başardığını tespit etmiştir. Osman Beg'in, savaşçıların yanı sıra bölgedeki beylere tâbi halka karşı da beyliğini cazip bir alan haline getirmeye çalıştığını ve bunları kabullenici politikalar geliştirdiğini görüyoruz. Karacahisar'ın fetminden sonra Germiyan Beyliği'nden gelen halkın buraya yerleşmesine izin vermiş ve şehir pazarının *bâcını*, yani vergi toplama hakkını da yine bir Germiyanlıya bırakmıştır. Yahşi Fakîh geleneği Bilecik'in, uzak bölgelerdeki Rumları ve Türkmenleri çekecek denli canlı bir merkeze dönüştüğünü ve burada herkesin emniyet ve huzur içinde dolaştığını belirtir. Görüldüğü gibi Osman, etrafına yalnızca yersiz yurtsuz garîbleri toplayabilmiş bir figür değildi. Başarılı icraatları vasıtasıyla, önce civardaki küçük çaplı uc beylerine, daha sonra ise Germiyanlılara ve başlangıçta tâbiyeti altında bulunduğu Çobanoğulları'na mensup insan kitlelerini de karizmatik kişiliğiyle çekimi altına alarak, bütün bu unsurları girişimine/beyliğine eklemleyebilmiştir.

Temeli büyük ölçüde Osman tarafından kurulan nüfus politikalarının belki de en ilgi çekici yönü, Rum ahaliyi ve gayrimüslimleri içeren boyutudur. Osman, tarih sahnesine Söğüt'te, Rumlarla iç içe yaşanan geniş bir bölgede çıkmıştır. *Hurûcu* da, civardaki Rum tekfurlara karşı giriştiği askerî, siyasî ve diplomatik faaliyetlerle başlamıştır. Bu unsurları kısa sürede bertaraf ederek, gazâ faaliyetlerini Bithinia eyaletinin içerilerine taşımayı başarmış ve fetihlerle bu bölgeyi de kontrol altına almıştır. Yahşi Fakîh geleneğindeki anlatılar ve geç dönemlere ait, başta tahrir defterleri olmak üzere arşiv belgelerindeki kayıtlar, bütün bu süreç boyunca Osman'ın, daha sonra da haleflerinin, Gibbons'un iddialarının aksine gayrimüslim ahaliye karşı son derece nazik ve

koruyucu yaklaşımlarla inşa edilmiş özgün bir nüfus politikası takip ettiklerini gösteriyor.

Bölgedeki Rum halkın içerisinde bulunduğu siyasî, idarî ve sosyo-ekonomik koşulları kısaca belirlemek gerekir. Bithinia eyaleti ya da Marmara ünitesi, imparatorluk İznik'te ihya edildikten sonra uygulanan politikalarla, ekonomik ve sosyal bakımdan çok canlı bir hale gelmiş, ticarî, ziraî ve sınaî faaliyetler ve üretim bölgeyi oldukça kalkındırmıştı. Bu dönemde Bizans İmparatorluğu'nda da birtakım önemli gelişmeler yaşanmaktaydı. 1261'de imparatorluk merkezi Latinlerden kurtarılan İstanbul'a taşınmış ve Balkanlardaki topraklarla tekrar bağlantı kurulmuştu. Bundan sonra imparatorların dikkat ve güçlerini önemli ölçüde buradaki sorunlara yoğunlaştırmaları, Bithinia eyaletini ve Selçuklu sınırlarındaki yapıları olumsuz etkilemiştir. Selçuklulara karşı kurulan savunma hattındaki askerî unsurların çoğu Batı'ya kaydırılmış ve yönetimin Balkanlardaki meselelere ve Batı Anadolu'da gazilerin baskılarına yönelmesi, Bithinia'daki düzeni ve yapıları temelinden sarsmıştır. Osman *hurûcunu* başlattığında, bölgeyi yalnızca askerî ve idarî açıdan zayıflamış biçimde değil, halkını da enerjisi tükenmiş ve istismar edilmiş halde bulmuştu. Rum ahaliyle bunların yöneticileri konumundaki tekfurlar arasında bir bölünmüşlük söz konusuydu. Osman bölgedeki askerî-idarî yapıların zayıflamasından olduğu kadar, Rumların yılgınlığı ve ayrıışmışlığından da ustalıkla yararlanmıştır. Yerel halk gazilere karşı bir direniş göstermediği gibi, daha sonra da Osmanlılara karşı bir isyana kalkışmayacaktır.

Bu süreçte halkın, tekfurların yanında değil de, daha çok Osmanlı egemenliğini kabullenici bir tutum içerisinde oldukları görülecektir. Bunun nedeni yalnızca bölgenin içerisinde bulunduğu kötü koşullar değildi. Osman Beg'in yerli ahaliye karşı en başından beri takip ettiği hoşgörü ve kalpleri kazanmaya yönelik *istimâlet politikası*, bölge halkının gazileri büyük bir hüsnû-kabulle karşılamasını belirleyen, daha sonra Rumeli'de Balkan halklarının imparatorluğa sorunsuz biçimde entegrasyonunu

sağlayan ana etmenlerdendi. İstimâlet politikasının temelini kalplerin fethedilmesi ya da kazanılması meselesi teşkil ediyordu. Özü, gönülleri ısındırılarak, yumuşatılan kimseler anlamındaki İslâmî *müellefetü'l-kulûb*⁵ kavramına dayanan istimâlet politikasıyla Osmanlılar, şehir ve ülkelerle birlikte buralarda yaşayan insanların kalplerini de fethetmeyi kendilerine öncelikli bir gaye olarak belirlemişlerdi. İstimâlet kavramı, Osmanlıların en önemli yapı taşlarından biri olan adalet politikasıyla da örtüşüyordu. Yahşi Fakîh geleneğinde Osman daima adaletin temsilcisi ve tesisçisi olarak resmedilirken, *adl u dâd* olarak nitelendiriliyordu. Osman'ın ardılları da kendilerine en önemli sıfat olarak adalet kavramını ve süreçlerini seçmişler ve halka adil yaklaşmayı ana prensip olarak belirleyip, adaleti bütün devlet yapılarının temeli olarak kabul etmişlerdir. Adalet ve istimâlet politikaları Osmanlıların askerî, idarî, siyasî, ekonomik, malî, dinî, insanî ve vicdanî bütün süreçlerini karakterize eden yaşamsal dinamiklerdi.

Âşık Paşazâde'nin aktardığı şu rivayet, söz konusu süreci ve bu doğrultuda bizzat Osman Beg'in gösterdiği çabayı gözler önüne sermektedir:

Bir gün Bilecik'ten pazarcı kâfirler gelmişler. Germiyan'dan dahi gelmişler. Bu Bilecik'te kâfirler iyi bardak yaparlar. Pazara yük ile satmaya getirmişler. Germiyanlı'nın birisi bir bardak almış. Hiç bir şey vermemiş. Bu kâfir gelmiş Osman Gazi'ye şikâyet etmiş. Osman Gazi de o kişiyi getirmiş, belki, dövmüş ve kâfirin hakkını alıvermiş. Gayet iyi yasak etmiş ki asla Bilecik kâfirini incitmeyeler. İş o dereceye vardı ki Bilecik kâfirlerinin kadınları dahi gelirler, Eskişehir'in pazarında alış-veriş edip emniyet ve selâmetle giderlerdi. Bu Bilecik'in kâfirleri dahi gayet güvenmişlerdi ki “bu Türk bizimle iyi doğruluk eder” derlerdi.⁶

5 “el-müellefetü kulûbühüm” Tevbe sûresi (9/60), Cengiz Kallek, “Müellefe-i Kulûb”, *TDVİA*, c. XXXI, İstanbul, 2006, s. 475-476.

6 Âşık Paşazâde, s. 19-20.

Gibbons'un iddialarının aksine, Osman ve halefleri her şeyden önce, fethettikleri gayrimüslim beldelerde yaşayan insanların can, mal, namus ve inanç hürriyetlerini bizzat kendi garantileri altına alıyorlardı. İslâmî baş harâcı olan *cizye* vergisi, başlı başına bu garantinin ve kimliklerin muhafazasının bir kanıtı niteliğindedir. Erken dönem tahrir defterleri, Osmanlıların Balkanlar'da *papas*, *peskopos*, *metropolit* gibi Ortodoks ruhban sınıfı mensuplarını, kendi idarî unsurları olarak değerlendirerek bunlara da timâr tevcih ettiklerini ortaya koyuyor. Bu görüntü gayrimüslimlere karşı uygulanan istimâlet ve adaletin en çarpıcı tezahürüdür. Bu politikalar sayesinde kalpleri kazanılmaya çalışılan halk kütleleriyle yöneticiler arasında bir ayrışma başlıyor ve ilgili bölgenin fetih sürecinin ilk aşaması bu suretle tamamlanmış oluyordu. Osmanlı ilerleyişi karşısında direnmeye çalışan unsurlar, bölgenin eski hâkimleri ve bunlara tâbi güçlerdi. Halk kütleleri ise genellikle Osmanlı egemenliğini kabullenici bir tutum içerisine girmiş görünüyor.

Yahşi Fakîh geleneği fethedilen bölgelerdeki halkın durumunun Osman Beg'in sağladığı birtakım kolaylıklarla eskisinden daha iyi bir hale geldiğini aktarır. Söz konusu kolaylıkların temelinde kuşkusuz istimâlet ve adalet kavramları çerçevesinde geliştirilmiş yapılar bulunmaktaydı. Yukarıda da belirtildiği gibi, İnegöl'de önceden beri kendilerine düşmanlık yapan ve fetih esnasında da şiddetli bir direnç gösteren halka karşı uygulanan sert muamele, Osman Beg'in fetih harekâtında bir istisna teşkil etmektedir. Osman, İnegöl'de yaptıklarıyla bir yandan da bölge halklarına kendisine karşı direnmenin sonuçlarını göstermeyi amaçlıyordu.

Bu istisna bir yana, Osman Beg'in adaletli yaklaşımı ve fethitten sonra uyguladığı istimâlet temelli hoşgörü ve kolaylaştırıcı politikalar, yalnızca ele geçirilen bölgelerde değil, düşman elindeki topraklarda da büyük yankılar uyandırıyor. Kaynaklarda bu politikalar sayesinde civar bölgelerdeki halkın da Osmanlı yönetimini arzuladıklarına ilişkin vurgular bulunmaktadır. Osman'ın büyük bir titizlikle tatbik ettiği adalet ve istimâlet politikaları, adeta bölgede güçlü bir propaganda aracına dönüşerek Rum

halkı, tekfurlarından ayırıştırmaya başlamıştır. Osman, kendisini yerel halka tanıtmak ve bunlarla uzlaşa sağlamak için, Rumlarla iç içe yaşayan Samsa Çavuş ve bizzat bir Rum tekfuru olan Köse Mihaş gibi unsurların diplomatik desteğinden de ustaca yararlanmışır. Büyük bir dikkat atfettiğı adalet ve isitimâlet politikaları, Leblebici, Çadırılı, Lefke ve Mekece tekfurlarının kendisine itaat ederek, yoldaş ve nöker olmalarını sağlamıştır. Böylece söz konusu politikalarla Osman, artık yalnızca sıradan halk kütlesinin değil, bölgedeki Bizans askerî-idarî elitlerinin de kalplerini fetheden karizmatik bir lider haline gelmişti. Osman Beg, yakın adamı Samsa Çavuş'un fethedilen bu kentlerin tasarrufu talebini, adalet ve istimâlet gerekçeleriyle reddetmiştir. Şayet söz konusu şehirlerin yönetimini, bunları kendilerine itaatle teslim eden bu tekfurlara bırakmazlarsa, sürecin zarar göreceğini belirtmiş ve Samsa Çavuş'a bölgedeki küçük bir kalenin idaresini vermiştir.

Bu süreçte uygulanan istimâlet ve adalet politikalarının sonuçları, artık tekfurların da Osman'a itaati ve Rum halkın hiçbir isyana kalkışmayarak bölgede yürütölen askerî operasyonlarda hareketsiz kalmaları şeklinde çarpıcı bir biçimde vücut bulmaya başlamıştır. Dönemin teknolojik ve askerî-idarî koşulları düşünüldüğünde, surlarla çevrili kentleri ya da kaleleri ele geçirmek ve daha sonrasında da bunları sorunsuz bir biçimde kontrol altında tutabilmek oldukça güç girişimler ve yönetsel süreçlerdi. Osman, istimâlet ve adaleti, bu kentlerin ve bölgelerin fethini *sulhen* gerçekleştirmek ve buraları sorunsuzca yönetebilmek için etkin birer vasıtaya dönüştürmeyi başarmıştır. Osmanlılar bu politikalarla daha geç dönemlerde Trakya ve Balkanlardaki halkın kalplerini de kendilerine çevirmişlerdir. Ahaliyi yarı köle durumuna düşüren bütün yapıları, kurumları, kişileri ve bunlara yüklenen boyunduruk vergilerini ortadan kaldırarak fethi, halk lehine bir devrime dönüştürdüler. Görüldüğü gibi Müslöman ve gayrimüslim unsurları kapsayan çift yönlü nüfus politikası, Osman'ın karizmasını besleyen ve onu askerî bir komutan olmakla birlikte toplumsal bir lidere dönüştüren önemli bir süreçtir.

Kurumlar, Organizasyon ve Bağımsız Beylik

1305'ten sonra düzenlenen seferlerde orduya artık Osman'ın oğlu Orhan komuta etmeye başlamıştır. Yahşi Fakih geleneği bu durumu, Osman'ın yaşlılığı, özellikle de ayağında bulunan *nikris zahmetiyle* (gut hastalığı) açıklamıştır. Geleneksel tarihlerde böylece Osman'ın, vefatına değin yaklaşık yirmi yıl atıl kaldığı yönlü bir kurgu üretilmiştir. Bu kurgu modern tarih çalışmalarına da yansımış görünüyor. Hastalığı ve yaşlılığı hususu bir vakıa olsa da, gerçeğin mahiyeti kanaatimizce bu kurgudan epeyce farklı olmalı. Osman'ın, Çavdarlı Tatarların Karacahisar baskınını, İlhanlı merkezinin bir hamlesi olarak değerlendirdiği anlaşıyor. Bizans imparatorunun bu esnada İlhanlıların desteğini arama girişimlerini yoğunlaştırdığı bilinmektedir. Osman bu konseptte Moğol tehdidini bizzat kendisi ele almaya karar vererek geride kalmış ve Bizans'a yapılacak seferlere oğlunu göndermiştir.⁷ Bu tasarrufta Orhan'ın tatar baskınında sergilediği komuta yeteneği de belirleyici olmuştur. Elde ettiği başarı dolayısıyla, gazâ operasyonlarının komutası da kendisine verilmiştir. Bu süreç tarihlere hastalık ve yaşlılık kurgusu içinde yansıtılmıştır. Söz konusu tarihlerin temelini *gazâ* ve *gazânâme* kavramlarının oluşturduğunu, bunların da büyük ölçüde kütleleri seferlere teşvik etmek için kaleme alındıklarını belirtmeliyiz. Âşık Paşazâde, tarihinin başlangıcında Varna gazâsı başta olmak üzere, akıncılarla birlikte gazâlara katıldığını ve gazî olma şerefiyle birlikte, büyük doyumluklar kazandığını anlatarak, bu işin erdemini, dünyevî ve uhrevî kazançlarını vurgular. Bu eserler ağırlıklı olarak gazâ ve fetih seferlerine odaklanmış olup, devletin kurumsal oluşum ve gelişimine ilişkin icraatlar geri planda tutulmuş ve bunlara pek yer verilmemiştir.

7 “Osman Gazi dedi ki: “Oğul, Orhan! Bu Tatar'a gerçi and verdik. Ancak bunların Tatarlığı gitmez. Gel, sen bu gazilerle Kara Çepiş'e ve Kara Tegin'e var. Allah sana, başarı verir diye umarım”, Âşık Paşazâde, s. 36.

Kanaatimizce Osman Beg, bundan sonra beyliğin yapısal oluşum ve organizasyon sürecine daha çok odaklanmış olmalı. Söğüt subaşılığı ve Karacahisar sancakbeyliği dönemlerinde kurumsal yapılanma işleriyle ordu komutanlığını bir arada yürütebilmişti. Fakat gazâ faaliyetleriyle birlikte büyük bir ivme yakalanmış ve beylik her gün daha da büyüyen dinamik bir sürece girmiştir. Şimdi ele geçirilen toprakların idarî, malî, sosyo-ekonomik örgütlenme işi, göç ve fetihlerle sayıları artmakta olan nüfusun iskân ve istihdam edilmesi işi, İlhanlı, Bizans, Selçuklu yapılarıyla diplomatik, siyasî ilişkiler, gazâ-fetih operasyonlarının planlanıp ustaca yönetilmesi işi gibi meseleler çok daha büyük boyutlara ulaşmıştı. Bu işlerin hepsini birbiriyle ahenkli bir bütün haline getirerek idare edebilmek için beyliğin çok titiz ve büyük ölçekli topyekûn kurumsal yapılanma sürecine girmesinin yaşamsal bir zorunluluk olduğuna ve mukadderatı da bu sürecin tayin edeceğine hiç şüphe yoktur. Hele ki, askerî seferlerle yakalanan büyüme momentumunun, gerek bu dönemde, gerekse sonrasında devamlı artırıldığını ve ele geçirilen bölgelerin bir idarî düzen altında ustaca örgütlendiğini de göz önüne alacak olursak, söz konusu devletsel/kurumsal yapılanma adına bu işlerin bizzat Osman tarafından büyük bir seferberliğe dönüştürüldüğü sonucuna ulaşırız.

Osman Beg, birkaç istisna dışında bütün seferlerin ve askerî harekâtın bizzat başında bulunma zorunluluğu hissediyordu.⁸ Yoldaşlarıyla birlikte hareket eden Osman, 1301 seferleriyle birlikte yanına oğulları Orhan ve Bazarlı'yı da katmaya başlamıştır. Orhan sergilediği performansla sivrilerek askerî otoritelerin gözüne girmeyi başarmıştır. Çavdarlı Tatarının Karacahisar baskını, hem Osman'ın, hem de oğlu Orhan'ın kariyerlerinde bir dönüm noktası olmuştur. Bu baskından sonra Osman, Moğolların

8 Son derece karmaşık ve derinlere kök salmış olan bu zorunluluk sürecini, bütün yönleriyle çözümlemeye çalıştığımız müstakil bir çalışmayı yayına hazırlıyoruz.

varlığından adeta bir uca dönuşen beyliğin doğu sınırlarındaki tehdidi diplomatik ve siyasî yöntemlerle çözmek ve civardaki sair Moğol kabilelerinin olası saldırılarını önlemek için Bilecik'te kalmış, buna karşın batı ucunda devam eden gazâ ve fetih seferlerine de Orhan'ı memur etmiştir. Orhan'ın söz konusu seferde ve sonrasında elde ettiği askerî başarılarla, babasının eli oldukça güçlenmiş görünüyor. Yukarıda belirttiğimiz gibi Osman, askerî operasyonların hedef, plan ve yöntemlerini sistemli bir hale getirmiş, bütün unsurlarıyla disiplinli, güçlü ve her geçen gün daha da büyüyen bir ordu kurmuş ve Bizans'ın egemenliğini kırarak Bithinia eyaletinin kontrolünü büyük ölçüde eline geçirmişti. Bütün çarklarını, dişlilerini ve bantlarını ustaca kurduğu ve mec-rasına oturttuğu bir ordu ve harekât mekanizması oluşturmıştu. Şimdi kritik ve önemli sorunların baş gösterdiği bu evrede, gazâ harekâtının komutasını, kendisini otoritelere kanıtlamış olan oğlu Orhan'a vermesinde bir sakınca yoktu. Zaten nikrisden muzdarib olan Osman, böylece merkezde kalabilir, bu sorunlarla ve kurumsallaşma meseleleriyle bizzat kendisi ilgilenebilirdi. Bu bağlamda, söz konusu gelişmelerin Osman'ın kariyerinde yeni bir evreyi başlattığını ve artık tamamen beyliğin yapı ve organizasyon süreçlerine odaklandığını belirtmeliyiz.

Karacahisar fethinde gördüğümüz gibi Osman, hem fetihleri ve gazâ seferlerini örgütleyen komutan, hem de beyliğin kurumsal yapılanması ve nüfus işlerini yürüten liderdi. Tüm işlerin merkezinde o vardı ve her şeyi birlikte yürütüyordu. Fakat artık kapasite ve hacmin büyümesiyle, söz konusu meseleler de büyüyerek çok daha karmaşık hale gelmiş ve kompleks, rafine ve köklü çözümler gerektiren süreçlere dönüşmüştü. Oğlunun sefere yaramasıyla birlikte, artık askerî işleri onun vasıtasıyla yürütebilir ve kendisi de bu meseleleri çözecek yapıların inşasına, yani beyliğin kurumsal organizasyonuna odaklanabilirdi. Tarihlerde ıskalanan bu gelişmeler, aslında beyliğin güçlü bir devlet mekanizmasına dönüşüm sürecini belirleyen zorunlu bir idarî tasarruf yöntemi idi. Daha sonra bu

yönteme Orhan Beg de müracaat edecektir. Şehzâdesi Gazî Süleyman Paşa *sefere yarayınca* kendisi payitaht Bursa'da kalıp siyasî, diplomatik, idarî ve kurumsal yapılanma işleriyle uğraşırken, oğlunu Koca-ili ucuna, daha sonra da Karesi vilâyetine göndererek askerî işleri buna devredecek, Süleyman'ın vefatı üzerine bu işe diğer oğlu Murad'ı memur edecekti. Merkeziyetçi ve kurumsal bir devlet örgütlenmesi sürecinin gereği olan koşullar, Osman ve oğlu Orhan'ı bu doğrultuda hareket etmeye sevketmiş görünüyor. Osman'ın geliştirdiği bu yönetim tarzı, yaklaşık 60 yıl boyunca devletin oluşum ve gelişim sürecine dönüşecektir.

* * *

Yahşi Fakîh-Âşık Paşazâde geleneği, Karacahisar'ın fethinden sonra Osman'ın burayı beylik merkezi haline getirerek kurumsal bağlamda çeşitli icraat ve organizasyonlara giriştiğini anlatır. Kısaca belirtilecek olursak, bu icraatlar şunlardır: “*Germiyan'dan ve civardan gelen Türkmenler şehre yerleştirildi, kiliselerin bir kısmı mescit yapıldı, pazar kurulup örfî hukuk kapsamında pazar bâcî ihdâs edildi, Dursun Fakîh kadılık ve hatipliğe tayin edilerek Cuma hutbesi okundu, şehre bir subaşı konuldu, timârların evlâda intikâline ilişkin bazı prensipler belirlendi.*” Bu görüntüyle, bağımsızlığını kazanmış bir bey figürü resmedilmektedir. Fakat bu bahis, Osman'ı bağımsız göstermek için yapılmış bir kurgu olarak da değerlendirilmektedir. Yahşi Fakîh ve takipçileri, burada belirtilen icraatların bağımsızlık bağlamı içinde ne anlam ifade ettiğini gayet iyi biliyorlardı. Bağımsızlık vurgusu bir yana bu hususlar, devletin yapılanma süreçlerinin kurumsal temelleriydi. Burada geçen, *kadı, hatib, subaşı, pazar, bâc, timâr* gibi kavramlar, bu sürecin son derece anlamlı parçalarıdır. Bu bahsi tamamıyla yok sayacak olsak bile, bu kavramlar ve bunların formüle ettiği kurumsal yapılanmanın, Osman'ın ortaya çıktığı andan itibaren sistemli bir biçimde inşa edilmeye başlamış olması zorunluluğu, kaçınılmaz bir mantıksal gerçektir.

Bu teşekkülün askerî boyutu ve ordusal tezahürü yukarıda ele alınmıştı. İdarî teşkilatlanma anlamında, Osman'ın merkezî yapılanmada temsil ettiği bey prototipi önemli ipuçları sunmaktadır. Bilindiği gibi imparatorluğun merkez teşkilatının da merkezinde/kalbinde, her şeyin bağlı olduğu hükümdar bulunurdu. Osmanlı padişahı askerî, idarî, siyasî bir figürdü, bütün süreçlerdeki erksel yetkileri şahsında toplamış mutlak otorite sahibi bir liderdi ve devletin merkezindeki kilit unsurdu. Osman, henüz Söğüt ucunda elde ettiği başarılarla, kendisi gibi birer alp olan kudretli figürleri çekimi altına alarak bölgenin askerî liderine dönüşmüştü. Fethedilen topraklarda tatbik ettiği idarî taksimat ve görevlendirdiği idareciler vasıtasıyla, bütün köy, kasaba ve şehirleri merkezî anlamda idarî otoritesi altına alarak kendisine bağlayabilmeyi başarmıştır. Yürüttüğü nüfus ve iskân politikalarıyla, hem elde edilen bölgelerdeki egemenliğini güçlendirmiş, hem de fetih dinamiğini daha canlı hale getirmişti. Sergilediği yetenekler ve kazandığı sonuçlar, kendisini kısa sürede büyük otorite sahibi karizmatik bir lider haline getirmişti, artık her şeyin merkezinde Osman Beg bulunuyordu.

Timâr ve Timârlılar

Beyliğin kurumsal oluşumu için en temel unsurlardan biri, nüfus potansiyeli ve kadroların tedariki meselesiydi. Nüfus kaynağının oturtulduğu zemin, uygulanan yöntemler yukarıda açıklanmış ve kurucu kadroda temayüz etmiş bazı önemli figürler de işlenmişti. Osman, içerisinde yakınlarının da bulunduğu kendisini takip eden çekirdek bir kadroya sahipti. Karizmatik lider kişiliği ve başarıları, bu unsurların bağlılığını daha da pekiştirirken, yeni elemanların katılımıyla bu ekip daha da büyüyordu. Osman, bu kadrolardaki figürleri, belirli gayeler çerçevesinde organize ederek, bunlara birtakım önemli askerî ve idarî görevler veriyordu. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bunları ilgili görevlerin yanı sıra bahsettiği doyumlukla

kendine bağlı kılıyordu. Bu suretle başta Aygud Alp, Durgud Alp, Konur Alp, Hasan Alp, Samsa Çavuş olmak üzere, büyük figürlere bazı şehir ve kasabaları timâr olarak tevcih ediyordu.

Timâr kavramı bu dönemde, henüz klasik mahiyetini almış kurumsal görüntüsünden uzak, daha ziyade yurtluk-ocaklık formuna yakın olsa da, ilgililere timâr bölgelerinin yalnız ekonomik-malî tasarruf hakkını vermiyor, kuşkusuz bunlara bazı idarî ve askerî sorumluluklar da yüklüyordu. Söz konusu çekirdek kadroyu çevreleyen dış halkalardaki unsurlara da, hiyerarşideki konumlarına göre köy ve çiftlik ölçüsündeki üniteler yine timâr kavramı çerçevesinde tevcih ediliyordu. Timâr kurumunun bu dönemde henüz tipik haliyle temayüz etmiş bir kurum olmadığı ortadadır. Fakat yine de Osmanlı oluşumunun kurumsallaşma sürecinde, gerek ele geçirilen toprakların kontrol, idare ve tasarrufunda, gerekse hem nüfusun, hem de kurucu kadroların tedariki ve organizasyonunda önemli bir yer teşkil ettiği de açıktır. Bundan sonra devletin kurumsal yapılanma ve gelişim süreci, büyük ölçüde timâr kurumu çerçevesinde gerçekleşecektir.⁹ Bu doğrultuda Osman ve halefleri timâr kurumunu her geçen gün daha merkezîyetçi ve etkin bir enstrümana dönüştürerek, ilgili kişi ve topraklar üzerindeki kontrollerini daha da sıklaştıracaklardır. Bu devirde timâr kavramı, Osman'ın girişimlerine katılanlar için önemli bir yönelim ve motivasyon aracı olarak algılanmış görünüyor.

Saray ve Kul Teşkilatı

Bursa kuşatmasında karşımıza çıkan *kul* kavramı, beyliğin oluşum ve kurumsal yapılanma sürecinde önemli bir boyutu gözler önüne sermektedir. Bilindiği gibi *kul teşkilatı*, timâr sistemiyle

9 Bu süreçleri analiz ettiğimiz çalışma yayına hazır hale gelmiştir. Bkz. Uğur Altuğ, "II. Murad Dönemine Ait Tahrir Defterlerinin Yayına Hazırlanması ve Bu Malzemeye Göre Tımar Sistemi, Demografi, Yerleşme ve Topoğrafya Üzerinde Araştırmalar", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

birlikte Osmanlı Devleti'nin temel yapı taşlarından biriydi. Kul sistemi, gerek merkez, saray ve hatta timâr teşkilatında, gerekse askerî yapılanmada beslenen ana kaynaklardandı. Osman, Bursa'yı fethetmek için inşa ettirdiği havale kulelerinden birinin komutasını kendisinin ya da kardeşinin¹⁰ *kulu Balabancık*'a vermişti. Yahşi Fakîh geleneğindeki kavramlar, devletin yapılanma süreci çerçevesinde yeterince değerlendirilmediği gibi, 'Kul Balabancık' ibaresi üzerinde de durulmamıştır. Mesele genel olarak bu dönemde beyliğin, en arkaik biçimleriyle bile olsa, timâr ve kul teşkilatı gibi iki ana temel üzerinde yükselebilecek çapta kurumsal yapılanmadan uzak bir aşiret örgütlenmesinden ibaret olduğu kabulü ve zannıyla geçiştirilmiştir. Şayet *Kul Balabancık* ifadesi, dikkatli bir biçimde ele alınırsa, Osmanlı oluşumunun kurumsallaşma sürecine çok erken devirlerde girdiği ve bir devlet formuna doğru evriliyor olduğu görülecektir. Zira tıpkı timâr sistemi gibi kul teşkilatı da geleneksel Ortaçağ dünyasında merkezîyetçi devlet yapılarının en etkin enstrümanlarından biriydi.

Osman Bursa üzerindeki havale kulelerine en güvendiği adamlarını bırakmıştı. Bunlardan biri yeğeni ve elçilik görevlerine de yolladığı diplomatı Ak Timur, diğeryse çekirdek kadrosunda o güne dek hiç görülmemiş ve adı ilk defa bu esnada gündeme gelen Kul Balabancık'tı. Kul kavramıyla Balabancık adının, kuruluş dönemi gulâm/kul teşkilatı kuralları çerçevesinde birbirlerini tamamlayan iki olgu olduğunu belirtmeliyiz. Osmanlılar bu dönemde kul kökenli unsurlara, özellikle *Doğan*, *Şahin*, *Balaban*, *Atmaca*, *Zaganos* gibi yırtıcı kuş adları vermişlerdi, böylece bunların adları adeta kökenlerini de açıklayan birer kimlik ifadesine dönüştürülmüştü.¹¹ Bu bağlamda *kul* kavramıyla *Balabancık* isminin teşkilat dinamikleri içerisinde tam

10 Âşık Paşazâde Balabancık'ın Osman'ın kulu olduğunu belirtirken (s. 31), Neşrî ise kardeşinin kulu olduğunu belirtir (c. I, s. 117).

11 Bkz. Altuğ, "a.g.t.", s. 37-38.

bir ahenk sergilediğini tespit ediyoruz. Ortaya koyduğumuz bu yapısal tutarlılık, Yahşi Fakîh geleneğinde anlatılan kurumsal olguları, genellikle *uydurulmuş kurgular* şeklinde tanımlayan paradigmalara çelişen bir argüman niteliğindedir. Şunu belirtmeliyiz ki, gulâm/kul teşkilatı, Selçukluların da temel kurumlarından biriydi ve Selçuklu devlet mekanizması içerisinde çok sayıda kul kökenli unsur görev yapmaktaydı. Osman'ın ve diğer Anadolu beylerinin bu kurumdan ve kul kökenli kişilerden habersiz oldukları düşünülemez. Birer Selçuklu askerî-idarî eliti olan kurucu beylerin, kul teşkilatını bilmemelerini, hele ki binlerce Selçuklu gulâmının bulunduğu bir ortamda bu kurum ve kişilerle hiçbir şekilde temas etmemiş olduklarını varsaymak mantıkla bağdaşmaz. Nihayet elimizdeki Mekece Zâviyesi vakfiyesinin, burada belirttiğimiz yapıları kanıtlayan bir resmî belge olduğunu da belirtmeliyiz.

1324'te Osman Beg'in vefatından henüz birkaç ay sonra düzenlenen bu belgede Orhan'ın kurmuş olduğu Mekece Zâviyesi vakfının mütevelliliğine "*kulu Tâvaşi Şerefeddin Mukbil*"'i getirdiği kaydedilmiştir.¹² Bu kayıt çok erken dönemlerden itibaren Osman'ın bizzat kendi şahsına bağlı kölelerden/kullardan oluşan ve özel önemde kişisel bir kadroya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece *Kul Balabancık* figürünün de gerçek bir kişilik olduğunu tespit ediyoruz. Anlaşıyor ki, bu görüntü yalnız Osman'la sınırlı değildi, başta yakınları olmak üzere önemli kişiler de köle/kul kökenli hizmetkârlara sahipti. Orhan Beg babası öldükten sonra, kendi kişisel hizmetkârlarının yanı sıra devlet kadrolarındaki bütün kulların efendisi haline gelmiştir.

Bir *selâtin vakfının mütevellî* başkanlığı görevi kendisine verildiğine göre, Tâvaşi Şerefeddin Mukbil, yüksek mevkide bulunan önemli bir figür olmalıydı. Taşıdığı *tâvaşi* (hadım) unvanı, yalnızca bu önemli kimliğe değil, Osman'ın hükümdarlık düzeyiyle birlikte, beyliğinin teşkilatlanma boyutunun seviyesine de açıklık

12 Uzunçarşılı, "Gazi Orhan Beg Vakfiyesi...", s. 281.

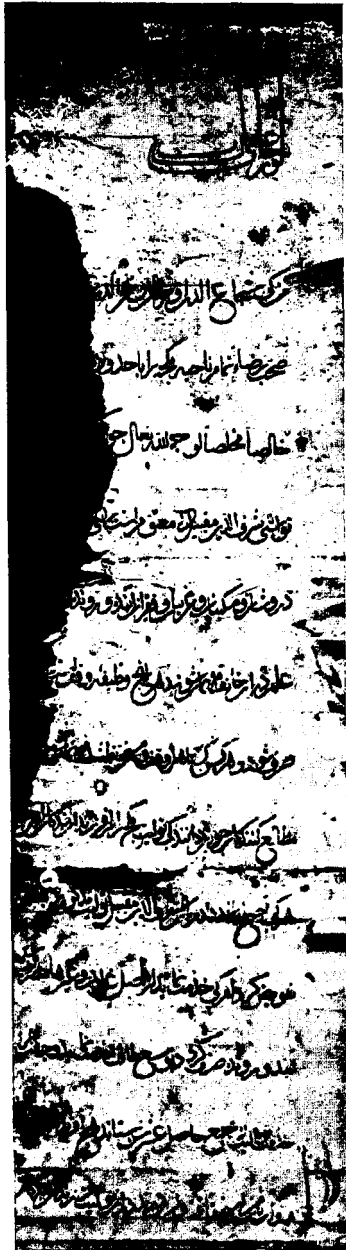
getirmektedir. Bu bağlamda öncelikle hadımlık uygulamasının Ortaçağlarda kul teşkilatı içerisindeki önemli mekanizmalardan biri olduğunu belirtmeliyiz. Sarayda hükümdarın ailesiyle birlikte özel hayatının geçtiği harem dairelerinde çalışan kul/köle kökenli hizmetkâr ve yöneticilerin, bu görevlere gelebilmelerinin ilk koşulu, erkeklikten yalıtılacakları bir ameliyatla hadım/tâvaşi olma zorunluluğuydu. Bu aşamadan geçip haremde görev alan hadımlar, zamanla hükümdarın güvenini kazanabilirlerse *çıkma* tâbir edilen uygulama çerçevesinde merkez ve saray teşkilatının muhtelif birimlerine, ya da taşradaki görevlere tayin edilirlerdi. Resmî bir belge olan Mekece vakfiyesi, Osman zamanında beyliğin gelişmiş bir kul teşkilatına sahip olduğunu göstermesinin yanı sıra haremlik-selamlık şeklinde teşkilatlanmış bir sarayın varlığını da ortaya koyuyor. Bu husus da Osman'ın Yenişehir'de sarayı olduğu şeklindeki rivayetlerin gerçekliğini kanıtlamaktadır.

Orhan'ın hükümdar olduktan hemen sonra, Tâvaşi Şerefeddin Mukbil'i, kurduğu vakfın müteveli görevine atamış olması da, sonraki dönemlerde Osmanlı saray, kul ve eyalet teşkilatında yapılan uygulamalarla uyumlu bir görüntü oluşturuyor. Tahta cülûs eden sultanların ilk yaptığı işlerden biri, mevcut bütün görevlileri kendi berâtıyla, genellikle tekrar eski görevlerine atamak olurdu. Fakat bu süreçte sultanlar, saray, merkez ve eyalet teşkilatında yüksek mevkilerdeki kritik görevlerde bulunan babalarının adamlarını azlederek, kendi kadrolarını kurmaya ve böylece üst yönetimi mutlak biçimde kontrol altına almaya çalışırlardı. Saray ve merkez teşkilatında önemli bir yer işgal ettiği anlaşılan Şerefeddin Mukbil'e karşı Orhan'ın, işte bu eğilim içerisinde hareket ettiği anlaşıyor. Onu kurduğu vakfın mütevellisi yaparak bir bakıma kızağa almış oluyordu. Şunu da belirtmeliyiz ki, bu işlem başka bir boyutuyla da, yine geç dönemlerde saray ve kul teşkilatında sıkça görülen uygulamalarla da uyumludur. Buna göre, selâtin ve hanedan mensuplarının vakıflarının müteveli görevine genellikle harem dairesinin başı olan harem ağaları (dârü's-sade

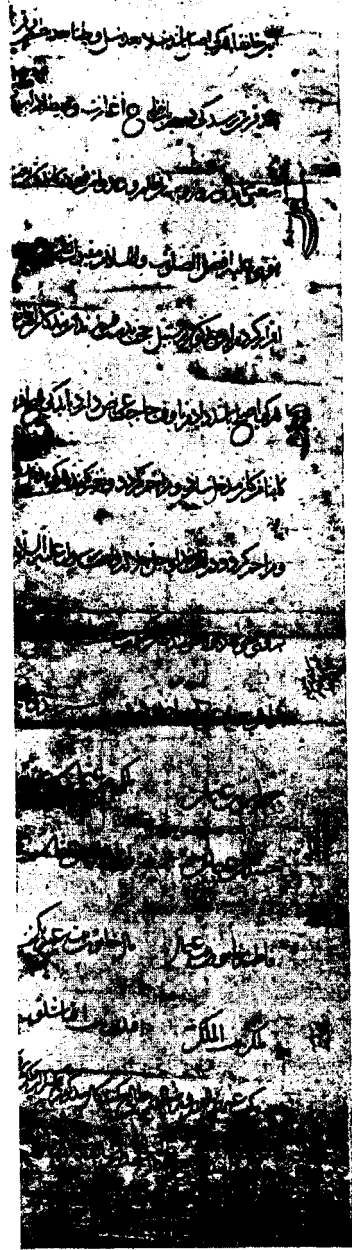
ağası, kızlar ağası) getirilirdi. Bu gelenek, şüphe yok ki, Osmanlılara Selçuklu ve Ortadoğu İslâm devletlerinden geçmiştir. Bu çerçevede hadım oluşunun yanı sıra Orhan'ın kurduğu bir selâtin vakfına mütevellî tayin edilmesi, Şerefeddin Mukbil'in Osman'ın saray teşkilatı ve hareminden çıkmış yüksek rütbeli bir figür olduğuna delalet ediyor. Kendisine verilen *Şerefeddin* unvanı da, hem kendi kariyeri, hem de Osmanlı teşkilatlanmasının yapısı ve organik uyumu hakkında bazı ipuçları sunmaktadır. Buna göre Mukbil, saraydaki hizmetiyle Osman'ın gözüne girip güvenini kazanarak daha büyük görevlere getirilmiş ve birtakım askerî, siyasî ve idarî süreçlerde başarılı roller icra etmiş olmalı. Zira bu tip unvanlar önemli işlere imza atan kişilere verilirdi. Bu itibarla Şerefeddin Mukbil harem dairesinden çıkmış ve devlet teşkilatı içerisinde üst kademelerde başarılı işler yapmış biri olmalıdır.

İnalcık, erken dönemlerde nökerlik kurumunun ve bu çerçevede içselleştirilen unsurların Osmanlı kul teşkilatının kökenlerini oluşturduğunu, bu iki yapının entegre bir bütün haline gelerek sisteme hayat verdiğini açıklamıştır. Bu bağlamda başta Osman'ın nökeri Köse Mihal olmak üzere, kendisine bağlanan bazı Rum tekfurlarının bu yapılanmanın içinde yer alan ilk temsilci figürler olduğunu tespit etmiştir.¹³ Böylece imparatorluğun üzerinde yükseldiği temel kurumlar olan timâr sistemi, saray ve kul teşkilatlarının ilk çekirdeklerinin Osman zamanında oluşturulduğu ve hurûcuyla birlikte başlayan askerî ve idarî genişleme/büyüme süreçlerine paralel biçimde gelişim göstererek daha yüksek hacimli, karmaşık ve kompleks yapılara dönüştükleri anlaşıyor. Zaten temel süreçleri formüle eden söz konusu kurumların böylesi bir oluşum ve gelişim seyri izlemiş olduklarının en büyük mantıksal delili, bütün askerî, idarî, demografik, malî, sosyo-ekonomik işlerin sorunsuz bir biçimde yürütülerek, beyliğin kısa sürede büyük çaplı devletsel bir yapıya ulaşabilmiş olmasıdır.

13 İnalcık, *Devlet-i 'Aliyye*, s. 26-34.

I - Orhan Bey'in vakfiyesi

II - Orhan Bey'in vakfiyesinin alt tarafı

Vakıf, Bürokrat ve Sultan

Osmanlı İmparatorluğu'nun temel kurumlarından biri de vakıf teşkilatıydı. İslâmî hayır prensipleri temelinde organize edilen vakıf teşkilatı, dinî, sosyal ve ekonomik yapıların iç içe geçtiği bir kurumdur ve amme/kamu hizmetleri büyük ölçüde vakıflar vasıtasıyla yürütülürdü. Yahşi Fakîh geleneği, Osman'ın icraatlarından birinin de vakıf uygulamaları olduğunu bildirmektedir. Nitekim elimizdeki imparatorluğa ait en eski resmî kayıtlar olma niteliğini taşıyan Asporçe Hatun ve Mekece Zâviyesi vakfiyeleri de bu süreci teyit etmektedir. Bununla birlikte XV ve XVI. yüzyıla ait tahrir defterlerinde ilk devirlerde kurulmuş çok sayıda vakıf kayıtlıdır. Söz konusu kayıtlardan bir kısmı bizzat Osman Beg'in destek ve tevcihatiyla kurulmuş vakıflara aittir. Bu belgelerde, Osmanlıların beşiği sayılan Sultan Önü ve Hüdavendigâr livâlarının kapsadığı bölgelerde bulunan çok sayıda köy ve mezra biriminin, kurucu sultanlar tarafından kamusal hizmet icra eden zâviye, tekke, han-gâh, medrese, mescid, cami, köprü, türbe, çeşme gibi çok sayıda vakfa gelir olarak bağlandığı (vakfedildiği) görülüyor.

Osman Beg döneminde kurulan vakıfların bir kısmını tahrir defterlerindeki kayıtlardan öğreniyoruz. Bu kayıtlar, Osman tarafından ilgili kurumlara vakfedilen/bağlanılan çiftlik, mezra, köy cinsinden gelir kaynaklarını ve söz konusu vakfın kısa bir tanımını göstermektedir. Defterlerdeki kayıtların yanı sıra, Osman döneminde hazırlanmış bir vakfiyenin (kısaca bir vakfın kurulumunu sağlayan bütün süreç ve protokolleri içeren belge), geç dönemlerde vakıf defterlerine kaydedilmiş bir kopyasına sahibiz. Söz konusu belge 723 Ramazan (1323 Eylül) tarihlidir ve Orhan'ın eşi Asporçe Hatun'un vakıflarına Osman Beg tarafından hibe edilen köyleri içermektedir.¹⁴ Bununla birlikte Osman'ın ölümünden hemen sonra düzenlenen Mekece Zâviyesi vakfiyesi de, vakıf kurumuna

14 Hüseyin Hüsameddin, "Orhan Beg'in Vakfiyesi", *TOEM*, XVI/17 (94), s. 284-301; İnalçık, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu...", s. 521.

ve Osmanlı yapılanmasına ilişkin en önemli belgelerden biridir. Şunu belirtmeliyiz ki, elimizdeki vakıf kayıtlarını içeren tahrirlerin en erken tarihli olanları XV. yüzyılın ikinci yarısında düzenlenmiştir. Bu tarihe kadar aradan geçen uzun dönemde, bilmediğimiz bazı vakıflar batıp sönebileceği ya da defter dışı kalabileceği gibi, birçoğunun da vakfiyeleri kaybolmuş olmalıdır. Nitekim Asporçe Hatun örneğinde görüldüğü üzere, bir hânedan mensubunun vakıflarına ait belgenin aslı başta olmak üzere, Osman Beg tarafından vakfedilen ve defterlerde kayıtları bulunan yapıların hiçbirinin vakfiyesi günümüze ulaşabilmiş değildir.

İlgili kayıtlar farklı kökenden kişilere ve bunların kurduğu vakıflara, Osman tarafından çok sayıda gelir kaynağı vakfedildiğini gösteriyor. Bu bağlamda karşımıza birtakım kişiler, babalar, şeyhler, dervişler, fakihler ve devlet görevlileriyle bunların zâviye ve sair tesisleri çıkmaktadır. Bu yapılar arasında en dikkat çekici olanları daha önce de belirtildiği gibi, Şeyh Edebalı, Orhan Beg (Mekece Zâviyesi) ve Asporçe Hatun vakıflarıdır.¹⁵ Böylece kuruluş döneminde Osmanlı hânedanının çekirdeğinin oluşumunda yer alan kişilerin kurdukları yapıları ve bunların birtakım sosyal misyonlar üstlendiklerini de tespit etmiş oluyoruz. Ayrıca vakfedilen gelir birimleri de dikkate alınacak olursa, bizzat Osman Beg'in en yakınlarını bu kurumsal hayır işine teşvik ederek desteklediği görülür.

Bu kayıtlar vakıf kurumunun beylikte henüz çok erken bir dönemde etkin bir uygulamaya dönüştüğünü ve bizzat Osman'ın iradesi ve desteğiyle geniş bir yayılma alanı bularak, Osmanlı kuruluş sürecinin belirleyici yapılarından biri haline geldiğini ortaya koyuyor. Osman'ın, çok sayıda çiftlik, mezra ve köyü vakıf kurumlarına tahsis ettiğini belirtmiştik. Bu uygulamalar Osman'ın bağımsız bir bey gibi hareket ettiğini açık biçimde ortaya

15 Uzunçarşılı, "Gazi Orhan Bey Vakfiyesi..."; Hüseyin Hüsameddin, "Orhan Beg'in Vakfiyesi"; Barkan ve Meriçli, s. 59, 149, 155, 168, 257, 282, 283, 286, 287 ve 487.

koymaktadır. Kanaatimizce tıpkı diğer yapılanma süreçleri ve askerî, idarî, siyasî faaliyetlerinde olduğu gibi, vakıf meselesindeki yaklaşımı ve icraatları da, kendisinin bağımsızlığa odaklandığını ve bunu da adeta beyliğindeki bütün unsurlara ve uçlardaki kamuoyuna bildirmeye çalıştığını gösteriyor. Bu kurumlara ilgili toprakları vakfetmiş olması da bu bağlamda özel bir anlam ve mesaj mahiyetine bürünmüş görünüyor. Bilindiği gibi Osmanlı toprak rejiminde araziler, *mîrî*, *mülk* ve *vakıf* olmak üzere üç ana kategoriye ayrılmıştır. Bütün toprakların sahibi beydi (mîr) ve bu itibarla toprakların mülkiyeti de kendisine aitti, yani bütün araziler başlangıçta mîrî statüde olup devletin idi. Fakat sultanlar çeşitli gerekçelerle, bazı arazilerin mülkiyetini önemli kişilere devretmişler, yani toprağı bunlara *temlik* etmişlerdir. Nihayet bütün imparatorluğa yayılmış bulunan ve sosyal, sağlık, eğitim, altyapı, ulaşım, din gibi süreçlerde kamusal hizmet veren vakıfların ihtiyacı için büyük arazi parçaları bu kurumlara bağlanmıştır. Bu itibarla vakıf kurumu aynı zamanda bir toprak tasarruf rejimini de ifade etmektedir. Şunu belirtmeliyiz ki devlet söz konusu kamusal hizmetleri büyük ölçüde vakıflar aracılığıyla yerine getirirdi. Sadece dinî gerekçeler dolayısıyla değil, bu sebeple de vakıflara büyük imkânlar sağlanarak, başta sultan ve hânedan üyeleri olmak üzere, imkânı olan herkes bu işe teşvik edilmiştir. Bu teorik çerçeve içerisinde Osman Beg'i, vakıflar kurulmasına ön ayak olan, bunlara önemli topraklar bağlamak suretiyle kamusal hizmetlere de odaklanan ve bu itibarla bağımsız hareket eden bir bey figürüne dönüşmüş halde bulmaktayız.

Mekece vakfiyesinin, beyliğin oluşum sürecinde yalnızca kul, saray ve vakıf teşkilatlanmalarına değil, bürokratik yapılanmaya da ışık tutar nitelikte önemli bir resmî evrak olduğunu belirtmeliyiz. İlgili belge kurumsal çerçevede hazırlanmış özel bir evraktır. Bu vakıf senedi ya da teknik tabiriyle vakfiye, ilgili konu ve kurumun üslup ve işlem protokollerine göre ve özel formüller çerçevesinde hazırlanmış ve Farsça olarak kaleme alınmıştır.

Bundan kısa süre sonra hazırlanmış olan Orhan ve Murad Beg devirlerine ait vakfiyeler de genelde yine Farsça ve Arapçadır. Bu süreç gerek vakıf kurumuna ilişkin yapılara ve protokollere, gerekse söz konusu dillere inşa düzeyinde vâkıf olmayı gerektiriyordu. İşte bu zorunluluk, Osman'ın bu kurumların kurulum ve gelişimini bütün incelikleriyle detaylı bir biçimde inşa ederek, sorunsuz bir biçimde idare ve işletimini sağlayacak denli gelişmiş bir bürokrasi mekanizmasına ve oldukça yetenekli ve donanımlı bürokratlara sahip olduğunu göstermektedir. Böylece Osman'ın inşa ettiği beylik karşımıza, askerî, idarî, sosyal, ekonomik, demografik bakımlardan, gelişmiş bir bürokratik mekanizma çerçevesinde, kurumsal bir biçimde sıkıca örgütlenen bir devlet yapısı halinde belirgin bir biçimde çıkmaktadır. Nüfus bahsinde Osmanlı ucuna başta Konya olmak üzere, iç bölgelerdeki merkezlerden çok sayıda unsurun göçtüğünü açıklamıştık. Bu küteller arasında bizzat Selçuklu bürokrasisi içerisinde yetişip görev almış maharetli, Farsça ve Arapça dillerinin inşa yapısına hâkim çok sayıda uzman ve bürokrat da bulunmaktaydı. Osman bu unsurlara çeşitli görevler vererek, bunları beyliğin oluşumunda önemli bir enstrümana dönüştürmeyi başarmıştır.

Bu noktada Yahşi Fakîh geleneğindeki, Şeyh Edebalı'nın Osman'ın rüyasını yorumladığı esnada şeyhin müridi Derviş Durdu oğlu Kumral Dede'nin ihsan talebi üzerine Osman'la aralarında geçen konuşmayı ele almakta fayda vardır. Bu diyalog ve sonrasında gelişmeler şu şekildedir:

Osman Gazi: "... Ne vakit padişah olursam sana bir şehir vereyim" dedi. Derviş: "Bize şu köyceğiz yeter. Şehirden vazgeçtik" dedi. Osman Gazi kabul etti. Derviş: "öyleyse bize bir kâğıt ver" dedi. Osman Gazi: "Ben yazmak bilir miyim ki benden kâğıt istersin. İşte bir kılıcım var. Babamdan ve dedemden kalmıştır. Onu sana vereyim. Bir de maşrapa vereyim. Birlikte senin elinde olsunlar. Neslin bu nişanı saklasın.

Eğer Hak Teâlâ beni padişahlığa eriştirirse benim neslim dahi bu alâmeti görüp kabul etsinler, köyünü almasınlar” dedi. Verdi. Şimdi dahi o kılıç Kumral Dede nesli elindedir. Osman Gazi padişahın neslinden gelenler o kılıcı görünce derişlere ihsanlar ettiler ve o kılıcın kınını yenilediler. Osmanlı Hanedanından kim padişah olsa o kılıcı ziyaret eder.”¹⁶ “... kendi kılıcıyla açtığı yerlerde evkâf tertib eyleyüb etba’ına ve eşyâ’ına cihet-i maâş müheyyâ itdi kudüm-i devlet beşâretinin şükrânesin kudret bulduğu gibi te’hîr ve taksir itmeyüb edâ itdi Kumral Baba zâviyesi şimdi ol diyârda meşhur ve evkâfı henüz ma’mûrdur...”¹⁷

Yukarıda belirttiğimiz üzere, burada Osman Beg’in hurûc harekâtına başlayıp gerçekleştirdiği fetihler ve kurumsal yapılanmayla birlikte, artık kendisini, köy ve kentler temlik ya da vakfedebilecek düzeyde bağımsızlığa erişmiş bir bey olarak hissetmeye başladığını görüyoruz. Yahşi Fakîh geleneğinin aktardığı bu bahis, Gibbons ve takipçilerince Osman’ın cahil bir çoban olduğu yönlü ileri sürülen görüşün temel dayanağı olagelmıştır. Osmanlı menâkıbnâmelerini birer hayal mahsulü olarak görmek isteyen zihniyet, iş negatif kurguya gelince Osman Beg’in Kumral Baba’ya sarfettiği “*Ben yazmak bilir miyim ki benden kâğıt istersin...*” şeklindeki sözlerine sıkıca sarılarak, Osmanlı kroniklerine ilişkin ileri sürdükleri geçersizlik teorilerini unutmuşlardır.

Halbuki burada işin mahiyeti bambaşka bir gerçeklik arz etmektedir. Kumral Baba’nın Osman’dan talep ettiği kâğıt, zannedildiği gibi alelade bir not pusulası değil, köy adı gibi klişeleri belirlenmemiş olsa da yarı mamul bir vakfiye senedidir. Böyle bir belgenin hazırlanabilmesinin ancak gelişmiş bir bürokrasi ve donanımlı bürokratlar sayesinde, yani gerçek bir devlet mekanizmasıyla mümkün olabileceğini açıklamıştık. Osman’ın spesifik

16 Âşık Paşazâde, s. 13-14.

17 İbni Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osman I. Defter*, haz. Şerafettin Turan, Ankara, 1991, s. 91-92.

bir hususta, karmaşık formüller ve özel protokoller gerektiren ve ancak bürokratların hazırlayabileceği teknik bir belge yazması beklenemez. Hatta böyle bir belgeyi, bürokrasi içerisindeki her bürokratin hazırlayamayacağını da belirtmeliyiz. İlgilileri, meseleye önyargılı yaklaşımlarının yanı sıra, Osmanlı yapılarına ve özellikle de bürokrasinin *aklâm ve muâmelâtına* ilişkin bilgisizlikleri bu tip sığ ve indirgemeci çıkarımlara sürüklemiş görünüyor.

Osman Beg yazmak bilmediğinden, yani işin bürokratik uzmanı olmadığından dolayı Kumral Baba'ya olan sözünün *nişanı* olarak *kılıcını* ve *maşrapasını* vermiştir. Nişân terimi erken XV. yüzyıl tahrir defterlerinde karşımıza sıklıkla çıkmakta ve genellikle *berât* ya da *bîtî* kavramlarıyla eş anlamlı bir kelime gibi algılanmakta veya üzerinde pek durulmamaktadır. Farsça bir kelime olan nişan, *iz*, *işaret*, *alamet*, *resmî belgelere çekilen tuğra* gibi anlamlar taşır. Tahrir emînleri ve kâtipleri gibi son derece donanımlı görevlilerin, XV. yüzyılda gelişmiş Osmanlı bürokrasisi ortamında aynı sancak hatta nâhiye içerisinde bulunan timâr birimlerinin bazılarında berât ya da bîtî, bazılarındaysa nişân kelimelerini kullanmış olmaları hiç de önemsiz bir mesele değildir. Timârların ilgili timârlılara tevcihlerinin resmî bir biçimde ve kurallara uygun olarak yapıldığını tespit için tahrir emînleri ilgililerin berâtlarını titiz bir biçimde incelerlerdi. Öncekilerden ya da yeni sultandan alınmış olan berât, mektup ya da bîtîler kontrol edilir ve defterdeki künye ve kimlik kısmında özetlenirdi. Gelenekte geçen ve Osman Beg'in kılıç ve maşrapasını tanımlayan *nişan* terimi, erken XV. yüzyıldaki timârlıların bir kısmının, tahrir esnasında heyete yazılı evrak yerine, bu tip nesnelerden oluşan belgeler ibrâz etmiş olduklarını ortaya koyuyor. Bazı savaşlarda ölüm ve azil dolayısıyla bir timârın aynı gün içinde yedi defa el değiştirdiği, birtakım otoritelerin de timârlılara referans oldukları, beylerbeyilerinin de timâr tevcih edebildiği gibi hususlar dolayısıyla, uzman kâtipler gerektiren ve aylar boyunca süren berât, bîtî ve mektup cinsinden belgelerin hazırlığı işi genelde erteleniyordu. Bu süreçte ilgiliye timâr tevcih edildiğini belirten

bir işaret olarak kendisine verilen somut nesneler nişân kavramıyla tanımlanmış görülüyor. Böylece bu süreç dönemin koşulları nedeniyle bürokrasi mekanizmasının içerisinde de girmiş bulunuyor.

Osman Beg'in nişân olarak verdiği kılıç ve maşrapa ise kendi kimliğiyle beraber çok önemli bir süreci de açıklamaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Âşık Paşa'nın bildirdiğine göre kılıç bir alpin en değerli gereci, altını ve incisiydi ve bu dünyada yemin kılıç üzerine yapılırdı. Maşrapa ise basit bir su kabı değil, törensel değeri olan bir kupadır. Osman'ın nişân olarak Kumral Baba'ya verdiği bu iki önemli nesne, tamamıyla birer asalet unsuru olan ve bu soyluluğun kanıtı olarak da ilgisine yalnızca törensel seremonilerle tevcih edilen sembolik gereçlerdi.¹⁸ Bir alp subaşı olan Osman ve alplar, daha önce de belirttiğimiz gibi askerî-idarî süreçlerde gösterdikleri karizmatik kişilikle, yalnızca komuta sahibi birer lider ya da profesyonel savaşçı değillerdi, bunlar aynı zamanda o toplumun en asil ve elit ruhlu rafine figürleriydiler. Burada görüldüğü gibi, Osman'ın Kumral Baba'ya verdiği sözü tasdik için, her birini güçlkle elde ettiğine hiç şüphe olmayan ve kimliğine ve rütbesine delalet eden en önemli asalet ve alplik nişânlarını tereddüt etmeden çıkarıp vermiş olması, elit kişiliği ve asil ruhunun daha iyi anlaşılması için önemli bir göstergedir.

Bilecik tekfuruna karşı takip ettiği müdara politikası dolayısıyla, birtakım tarihçiler Osman Beg'i asaletten yoksun, kurnaz, ikiyüzlü ve çıkarıcı bir figür olarak resmetmeye özel çaba sarfetmişlerdir.¹⁹ Bu çalışmalarda müdara politikasına uc dünyasındaki hem Bizans, hem de Selçuklu unsurlarının müracaat ettiklerinden, Bilecik tekfurunun da çıkarları gereği Osman'a karşı aynı tavrı sergilediğinden pek bahsedilmez. Söz konusu tarihçiler Kumral Baba'ya verdiği sözü tasdik için kılıç ve kupasını

18 Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, çev. Fatmagül Berktay, İstanbul, 1995, s. 54-55.

19 Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. I, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul, 2005, s. 162.

bırakmasını ve kendisine itaat eden Rum halka karşı Osman'ın yürüttüğü istimâlet ve adalet politikalarını, hele hele bunların yarattığı müspet ortamdan ötürü bölgedeki birçok Rum'un ve hatta tekfurlarının bile Osmanlı egemenliğini arzulamış olduklarını görememişler ya da bunlarla ilgilenmemişlerdir.

Fakîh, Alim, Kanun, Hutbe ve Sikke Bağlamında Kurgulanan Bağımsızlık Süreci

İç bölgelerden uclara göçmekte olan nüfus içerisinde önemli ölçüde fakîh, ulemâ, bürokrat ve şeyhin bulunduğunu belirtmiştik. Bunlar beyliğin oluşum ve yapılanma süreçlerinde önemli bir inşaa misyonu üstlenmişlerdir. Osman'ın bürokratik, siyasî, idarî, malî ve hukukî kadrolarının büyük bir kısmı, beyliğine iç bölgelerden göç eden Selçuklu uzmanları ve âlimlerinden oluşuyordu. Daha önce de belirtildiği gibi, Osman'ın karizmatik kişiliği, asker, konar-göçer, köylü ve kentli kütlelerin yanı sıra ilmî, hukukî ve bürokratik uzmanları da çekimine katmıştı. Sağlanan can güvenliği, konfor, istihdam ve diğer imkânlar, kuşkusuz bu çekimin en belirleyici unsurlarıydı. Nasıl ki gazâ ile askerî unsurlar için bir momentum sağlanmışsa, genişleme süreciyle de devlet mekanizmasında uzmanların atanacağı yeni kadroların oluşumunda da büyük bir gelişme yaşanıyordu.

Gelenek, Osman'ın, fetihten sonra Karacahisar'a Dursun Fakîh'i kadı olarak tayin ettiğini ve bir de subaşı atadığını aktarır.²⁰ Bu manzara, Osmanlı eyalet teşkilatında, nahiye, kaza ve sancak cinsinden bütün kentsel ünitelerin idarî yapılanmasını göstermektedir. Osmanlı kentlerinde bir sivil bir de askerî idareci görev yapardı ve bu gelenek Anadolu Selçuklu Devleti'nden devralınmıştı. Kadılar işin sivil, timâr hiyerarşisindeki subaşılar ise askerî ayağını oluşturunuyordu. Böylece Karacahisar'dan başlayarak Osman'ın kentleri merkezî bir teşkilatlanma sürecine tâbi

20 Âşık Paşazâde, s. 27.

tuttuğunu, böylelikle ele geçirdiği toprakları bir yönetim sistemi altında organize etmeye başladığını görüyoruz.

Kadı efendiler görev yaptıkları kaza/kadılık dairesindeki yalnızca *örfi* ve *şer'î* hukuktan sorumlu bir hakîm değil, merkezî idarenin taşradaki sivil yöneticileriydiler. Bunlar ayrıca oturdukları kentin beledî ve kaza dairelerinin noterlik işlerinden de sorumlu görevlilerdi. Bütün bu görevler özel bir uzmanlık gerektirirdi. Kazaî yol ya da kadılık, ilmiye sınıfında yetişenlerin aktarıldığı temel kariyer kollarından biriydi. Bu bağlamda medreselerin en önemli fonksiyonlarından birinin kadı yetiştirme misyonu olduğunu belirtmeliyiz. Bilindiği üzere ilk Osmanlı medresesi, 1332'de fethinden hemen sonra, İznik'te kurulmuştu ve burada güdülen temel gaye, fetihlerle genişleyen sınırların büyütmüş olduğu kadı ve fakîh ihtiyacını karşılamaktı. Şunu belirtmeliyiz ki, o zamana kadar bu ihtiyacı karşılayan kaynağı, büyük ölçüde Selçuklu merkezlerinden ve civar beyliklerden gelen âlim ve fakihler oluştuyordu. Bununla birlikte birtakım dinî ve hukukî işlerde Edebali gibi şeyhlere de danışılmaktaydı.

Fakat söz konusu dinî ve hukukî meselelerde, Dursun Fakîh'i kadı olarak tayin eden Osman'ın büyük ölçüde fakihlere ve bilginlere müracaat ettiği anlaşıyor. Çünkü bunlar almış oldukları medrese eğitiminde İslâm fıkhi ve *örfi* hukuk alanlarında uzmanlaşmaktaydılar. Nitekim taşıdıkları *fakîh* unvanı da fıkıh alanındaki yetkinliklerinin sembolüydü. Osman, beyliğin oluşum ve örgütlenme sürecinde çoğunlukla fakihlere yaslanıyor ve yapılacak işin İslâm hukukundaki yerini bunlara danışıyordu. Karacahisar'a kadı atamak istediğinde Dursun Fakîh'in, sultandan izin gerektiği yönlü uyarısı, fakihlerin ve diğer ulemâ sınıfı mensuplarının oynadıkları role çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir. Beyliğin kurumsal teşkilatlanması ve kanunsal kodlarla devletsel bir yapı şeklinde teşekkülü sürecinin merkezindeki yapıcı unsurların büyük bir kısmı, bürokratlarla birlikte bu âlim ve fakîhlerden oluşuyordu. Osman Beg'in çiftlik, mezra ve köy verdiği vakıflardan bazılarının

söz konusu âlim ve fakihlere ait olması, bu bağlamda önemli ve açıklayıcı bir anlam ifade etmektedir.²¹

Osman'ın örfî dairede ihdâs ettiği *pazar bâcı* ve *timâr intikal kanunu* söz konusu bilgin, hukukçu, uzman ve bürokratların varlığı çerçevesinde yeniden değerlendirildiğinde, bu hukukî yapılanma süreçlerinin boyutu daha iyi anlaşılacaktır. Kanun çıkarmak da, tıpkı kadı atamak gibi bir bağımsızlık göstergesidir. Timâr sistemi üzerinde yapmış olduğumuz araştırmalar bizi bu noktada önemli sonuçlara ulaştırmıştır.²² İmparatorluğun temel süreçlerinin iç içe oturtularak vücuda getirilen ve son derece karmaşık ve kompleks bir yapı olan timâr sistemi, çok sayıda kanunsal kod ve tanımlardan oluşmaktadır. Kanaatimizce Yahşi Fakîh geleneğinin, sistemin ana temellerini tanımlayan birçok kanunun yerine, bunlara kıyasla daha dışta kalan timâr intikaline ilişkin bir kanunu zikretmesi, işin bir uydurma kurgu olmadığıнын mantıksal delilidir. Sisteme ait bu hususun Âşık Paşazâde, İbn Kemâl gibi önemli bilginlerin dikkatinden kaçamayacağı aşîkârdır. Şayet bu bir kurguysa, niçin kendilerine belirtmiş olduğumuz ana temelleri değil de daha yüzeyde ve nispeten önemsiz bir yapıyı seçmiş olsunlar? Kurgunun amacı her şeyi en üstün ve kesin şekilde sunmak değil midir? Burada Osman'ın timâr intikal kanunuyla timârlıların kâfalarını meşgul eden, evlâtlarının mukadderatı meselesini çözmeye çalıştığını görüyoruz. Bu faaliyet, o dönemde büyük bir ivme kazanmış olan askerî operasyonlarda maktul düşen timârlıların sayısındaki artışla da uyumludur. Böylece Osman, yalnızca seferlerinde büyük yararlılıklar göstermiş olanları timâr tevcih ederek değil, savaş meydanlarında cansız düşenleri de, tasarruf ettikleri timârlarını evlâdına aktarmak suretiyle ödüllendirmiş oluyordu.

21 “*Mezraa-i Çamurluca ki vakıfdır, Osman Beg'den, şimdi Mevlana Muhammedi Fakîh tasarruf edermiş...*; “*Mezraa, der karye-i Kazık Musa. Mevlana Osman Fakîh'in bir çiftlik vakıf yeri vardır, Osman Beg'den ve Murad Beg'den.*” Bkz. Barkan ve Meriçli, s. 155 ve 257.

22 Bkz. Altuğ, “a.g.t.”.

Bu bağlamda değerlendirilince timâr intikal kanunu bahsinin gerçek olduğu ortaya çıkıyor. Buna bağlı olarak *pazar bâcı kanunu* çıkarmak suretiyle, örfî hukuku da bizzat Osman Beg'in ihdâs etmeye başladığı sonucuna ulaşıyoruz.

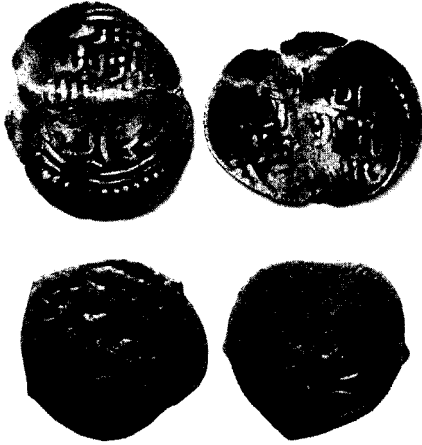
Böylece Osman'ın kanun koyacak ve kadı atayacak denli serbest bir hareket alanı içinde olduğunu görüyoruz. Bilindiği gibi en önemli bağımsızlık sembolleri, hutbe okutma ve sikke kestirmekti. Öncelikle şunu belirtmeliyiz ki, Sülemiş İsyanı esnasında, birçok bey kendisini İlhanlı boyunduruğundan kurtulmuş hissediyordu. Bu hisler Osmanlı Beyliği'nde, Osman'ın 1298-1302 seferleri ve fetihleri şeklinde tezahür etmiştir. Anadolu beyleri de Moğollara karşı başkaldırmıştı ve Hamîd Beg bu sürecin büyük simasıydı. Tam bu sıralarda önemli askerî faaliyetlere girişerek, adına hutbe okutup sikke kestirmiş ve bu sikkede de sultan unvanını kullanmıştır. Hamîd Beg'in, bu dönemde başta Osman olmak üzere birçok bey için rol modeli bir figür olduğunu belirtmeliyiz. Onun icraatları ve vizyonu Anadolu'da önemli bir eğilime dönüşmüş görünüyor. Osman'ın oğullarından birine Hamîd adını vermiş olmasının bu eğilimle ilgili olduğunu açıklamıştık.

Osman Beg'in kendi adına hutbe okuttuğuna ilişkin elimizde yalnızca, Yahşi Fakîh geleneğindeki rivâyetler vardır.²³ Sikke meselesine gelirsek, Artuk'un, Osman'a ait olduğunu ileri sürdüğü bir sikke neşrettiğini belirtmiştik.²⁴ Fakat bu yazılı somut belge pek kabul görmemiştir. İlgili yayında sikkenin gerek tarih, gerekse yazı sitili dolayısıyla tarihsel süreçlerle uyumlu olduğu ve dolayısıyla bunun Osman tarafından kestirildiği öne sürülmüştür. Son dönemde Osman'a ait olduğu iddia edilen iki sikke daha gündeme gelmiştir. Bunlardan biri 1314'lerde basılmış ve *Osman Gazi, İlhanlı Olcaytu Hân* ibarelerini ve kayıların sembolü olan

23 Âşık Paşazâde, s. 27-28; Neşri, c. I, s. 111.

24 İbrahim Artuk, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Gazi'ye ait Sikke", *Social and Economic History of Turkey (1071-1920)*, ed.: Osman Okyar ve Halil İnalçık, s. 27-33, Ankara, 1980.

YYI işaretini taşımaktadır ve 1,3 gram ağırlığında ve 22 milimetre çapındadır.²⁵ Diğeri ise oldukça aşınmış ve bir yüzünde *Osman* ve diğer yüzünde de *Sultan[ül]-adl* kelimelerinin okunduğu, 1.26 gram ağırlığında ve 15 milimetre çapındaki sikkedir.²⁶

Osman Beg'in kaynaklarda *adlu'd-dad*, yani adalet sahibi olarak nitelendiği bilinmektedir. Ayrıca İlhanlılara tâbi olan Osman, Cüveynî'nin *Risâle-i Felekiyye*'sinde Moğollara harâç ödeyen Anadolu beylerinden biri olarak kayıtlıdır.²⁷ Moğollara bağlılık 1335'te son İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Hân'ın varis bırakmadan ölümüne dek sürmüştür. Şayet Orhan Beg'in 1327'de sikke kestirdiği göz önüne alınacak olursa, söz konusu İlhanlı egemenliğinin bu dönemde bu işe bir engel teşkil etmediği ya da 1310'lardan sonra tâbiyetin gevşemiş olduğu anlaşılır. Nitekim İlhanlıların kendi askerî ve idarî unsurlarının isyanları, Mısır Memlûk meselesi gibi sorunlarla uğraştığı da bilinmektedir.

Ortaçağ'da hükümdarlar sikke kestirilmesi işine, tedavüldeki para lüzumundan ya da ekonomik-malî gereklerden ziyade

25 <https://www.zeno.ru/showphoto.php?photo=181742>

26 <https://www.zeno.ru/showphoto.php?photo=138535>

27 Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı İç Hazinesi", *Belleten*, c. XLII, S. 165, Ankara, 1978, s. 67.

öncelikli olarak bağımsızlık ve otorite vurgusu için yönelme eğilimdeydiler. Sikkelerin içerisine katılan metaller de, ilgilinin ve devletin zenginlik ve gücünü sembolize ediyordu. Osman'ın ortaya çıktığı Söğüt ucu ve Bithinia eyaletinde tedavülde bolca Selçuklu, İlhanlı ve Bizans sikkesinin bulunduğu bir ekonomik ortam ve malî sistem vardı. Bu bölgenin ipek, baharat ve muhtelif ticaret kervanlarının yolları üzerinde bulunduğunu ve özellikle İznik İmparatorluğu döneminde büyük bir ekonomik ve ticari kalkınma yaşandığı, ziraî, sınaî üretimin büyük kapasitede bir bolluk yarattığını belirtmiştik. Piyasada bol miktarda bakır, gümüş ve hatta kısmen altın sikkenin varlığına şüphe yoktur.

Osman'ın sikke kestirme meselesini bu siyasî, ekonomik, idarî görüntü ve egemenlik telakkileri çerçevesinde değerlendirmek lazım. 1299'larda ve sonrasında başta Hamîd Beg olmak üzere, adları Osman'la birlikte *Risâle-i Felekiyye*'de yazılı olup Moğollara bağımlılık harâcı ödeyen beylerin çoğunun sikke kestirdiği gerçeği, Orhan'ın 1327'de henüz İlhanlı tâbiyetindeyken sikke kestirmiş olması gibi olgular, ortamın saltanatının sonlarına doğru da olsa, Osman'ın sikke kestirmesi için de uygun olduğunu düşündürmektedir. Sayıları dörde çıkmış görünen sikkelerin çoğu büyük ihtimalle düzmece olmalı, zira bunlar gerek darb edildikleri yer ve tarihler, gerekse diğer formlar dolayısıyla, tarihsel gelişmeler ve gerçekliklerle ve kontekstle çelişmektedir. Kanaatimizce gerçeklik ihtimali de olan bir-iki sikke üzerinde detaylı kimyasal ve karbon incelemesi yapılarak, kaynaklardaki bütün olguların tarihî gelişmeler çerçevesinde bu düzlemde ele alınması gerekmektedir. Osman Beg'in kendisini serbest hissettiği her dönemde askerî operasyonlarını artırdığı, kanunlar çıkarıp kadılar atadığı, timârlar tevcih ettiği gibi hususlar da göz önüne alınırsa, kafasında daima bir bağımsızlık ideali ve imgesinin dolaştığı ve fırsat buldukça da bu kavram çerçevesinde hareket ettiği ortaya çıkıyor. Bu sikkelerin varlığı, Osman'ın ekonomik gerekçelerle değil, bağımsız ve egemen beylik vurgusu için sembolik mahiyette sikke kestirdiğini düşündürüyor.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve başta Ertuğrul ve Osman Beg'ler olmak üzere kurucu figürler, tarih yazıcılığında genellikle aşiret kavramı eksenli bir kurgu çerçevesinde sunula gelmiştir. Buna göre devlet, yaylak-kışlak hayatı yaşayan konar-göçer unsurların, at sırtında ve kılıçla gerçekleştirdikleri faaliyetlerle ve henüz terk etmedikleri çadırlarında aldıkları kararlarla kurulmaya başlamıştır.

Bu çalışmada Osman Beg fenomeni söz konusu aşiret kavramı ekseninin dışında tutularak, daha farklı bir bağlam içerisinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Buna göre Osman ve babası Ertuğrul Beg'ler iddia edilenlerin aksine, baskın bir biçimde birer aşiret reisi niteliğinde ortaya çıkmamışlardır. Elbette etraflarında mensup bulundukları Kayı boyundan boydaş ve soydaşlardan oluşan kalabalık bir akraba kütlesine sahiptiler. Kanaatimizce aşiret kavramının kapsamındaki unsurlardan birisi bu akraba topluluğuydu. XV. yüzyıl Osmanlı tarihçilerinin formülündeki aşiret dairesi, bu boydaşların yanı sıra çok sayıda askerî ve idarî unsuru ve başka boylardan gelip bu oluşuma eklemlenmiş figürleri de içeriyordu. Ertuğrul Beg bu süreçte erken XIII. yüzyıl Anadolu'sunda bir alp beyi ve idarî-askerî bir elit olarak temayüz edip şöhret bulmuş ve etrafında boydaşlarıyla birlikte, profesyonel savaş beyleri olan alp-lardan, nökerlerden ve savaşçı Türkmenlerden oluşan bir toplum meydana getirmiştir. Bu sürecin birleştirici dinamiği, hiç kuşkusuz icraatlarında sergilediği karizmatik kişiliği ve otoriter kimliği olmuştur. Bu sayede toplumuna yalnız dışarıdan katılımları

sağlamamış, aynı zamanda akrabalarını da etrafında tutabilmiş görünüyor. Söz konusu karizmatik lider kimliği ve elit savaşçılardan oluşan birlikleriyle, otoritelerin dikkatini çekmiş ve kısa süre içinde önemli beylerden biri haline gelmiştir. Bu süreçte Sultan I. Alâeddin Keykubâd kendisini, Bizans İmparatorluğu'na karşı yürüttüğü mücadelenin en ileri hattında bulunan Karacadağ'da ve hemen sonrasında da Söğüt ucunda konuşturmuştur. Ertuğrul Beg Söğüt'te çadırda yaşayan konar-göçer bir aşiret reisi olarak değil, bilakis bir Selçuklu subaşı, yani idarî-askerî bir görevli olarak yerleşmiş bulunuyordu. Farklı toplumsal katmanlardan oluşan uc toplumunun önemli ölçüde bir konar-göçer unsuru barındırdığını da belirtmek gerekir. Bu itibarla o Söğüt subaşı ve uc beyi ve aynı zamanda da tüm bu toplulukların reisi idi.

İşte böyle bir ortamda dünyaya gelen Osman Beg, karizmatik kişiliğiyle bütün dikkatleri üzerine çekerek kamuoyunda baskın bir figür haline gelmiştir. Söz konusu karizmatik otoriter kişiliği sayesinde ön plana çıkan Osman, babası vefat ettikten sonra bey seçilerek Söğüt nahiyesi ve ucundaki bütün idarî, askerî ve sosyal yapılardan sorumlu bir elit olarak tezahür etmiştir. Siyasî, idarî, askerî ve demografik koşulları çok iyi hesaplayan Osman Beg, konjonktürel gelişmeleri de yakından takip ediyordu. Uygun ortam ve koşullar oluştuğunda Bizans topraklarına doğru harekete geçerek, egemenlik alanını hızlı bir biçimde Bithinia eyaletinin içerisine taşımıştır. Bu süreçte gazâ kavramı çerçevesinde formüle edilen askerî operasyonlarla ve gerek yerli Rum ahaliye, gerekse uc bölgesine Selçuklu iç bölgelerinden akmakta olan Türkmen unsurlara karşı yürüttüğü nüfus politikalarıyla kısa sürede büyük bir dönüşümü başlatmıştır. Yerli halka karşı hoşgörü ve koruyucu/muhafazakâr temelli yürütülen istimâlet ve adalet politikaları halkı, hatta Bizans'ın askerî-idarî beyleri olan bazı tekfuruları da Osman Beg'in girişimi karşısında uzlaşmacı ve katılımcı bir yola sevk etmiştir. Öte yandan Moğol zulmü ve baskısından kaçıp uc bölgesine yığılan ve konar-göçer, köylü, kentli, ulemâ, bürokrat gibi farklı sınıflara mensup Türkmenlere karşı *garîb sevici* olarak tanımlanan koruyucu,

yurt, doyum ve istihdam alanı sağlayıcı bir nüfus politikası takip etmiş ve beylik bünyesine kattığı bu unsurları girişiminin parçaları haline getirmiştir. Osman Beg bu suretle meydana getirdiği özgün politikalar sayesinde oluşumunu kısa sürede hızla büyüyen örgütlü bir yapıya dönüştürmüştür. İlerleme ve büyüme dinamiğinin temelleri adeta biri nüfus politikaları, diğeri de gazâ politikası olmak üzere çift kanatlı yapı taşları üzerine inşa edilmiştir.

Kuruluş sürecindeki bütün icraatları karakterize eden en temel ve ilgi çekici dinamiklerden biri de, Osman Beg'in büyük bir çaba ve titizlikle kurgulayıp uygulamaya koyulduğu hareket ve ilerleme prensibi olmuştur. O başlattığı girişimin kısa sürede gelişip kökleşebilmesinin, duraklamak bir yana bu harekâtın ivmesini daha da büyütmekten geçtiğini görüp, faaliyetlerini her geçen gün daha da hızlandırdığı bir momentuma dönüştürmüştür. Kanaatimizce hareket prensibi temelinde izlediği politikalar, Osman Beg'i diğer beylerden ayıran en önemli özelliklerden biri olmuştur. Bunun yanı sıra sahip olduğu coğrafyanın, fizikî, siyasî ve beşerî özelliklerini ve sunduğu avantajları titiz biçimde belirleyerek, girişimi için büyük bir fırsata dönüştürmüştür. Osman Beg, adeta Bizans Bit-hinia'sının girişi niteliğindeki Bilecik'in az ötesinde bulunan Söğüt ucundaydı ve ilerleyebilmek için aşağı yukarı Sakarya Nehri mecrasını takip eden bir çığıra/koridora sahipti. Kariyerinin ilk aşamalarında bütün bu sahaları kontrolü altına alarak Bilecik'in hemen ağız noktasına gelmiş, daha sonra ise Bilecik, Yarhisar, Yenişehir ve İnegöl'ü ele geçirerek, Bithinia eyaletine girmiştir. Askerî ve siyasî konjonktürün sağladığı imkânları çok iyi değerlendiren Osman, daha sonraki aşamada hızlı bir biçimde Marmara bölgesini kontrolü ve egemenliği altına almıştır. Bütün bu askerî ve siyasî süreçleri karakterize eden en önemli süreçlerden biri de Osman Beg'in geliştirdiği kişisel ilişkiler ve kurduğu ittifak ve yakınlıklar olmuştur. Bu bağlamda o, en erken dönemlerden itibaren, abdâl, gazî, alp ve ahî sınıfı başta olmak üzere, birçok askerî, idarî ve dinî-tasavvufî unsurla, hatta Köse Mihal gibi bazı Rum tekfuruyla da bağlar kurarak bunları girişiminin birer parçası haline getirmeyi başarmıştır.

Bu görüntü en ayırt edici özelliklerinden biri olup, büyüme sürecinin temel yapı taşlarından biridir.

Osman Beg, timâr, kul, saray, vakıf teşkilatı gibi temel siyasî, askerî, idarî, malî ve sosyo-ekonomik kurumların temelini inşa ederek, beyliği güçlü yapısal esaslar üzerine oturtmuştur. Bu süreçte tüm bu yapıları oluşturup birbirine bağlı ve sorunsuz çalışan aygıtlara dönüştürebilmek için, devletin gelişimine paralel biçimde gittikçe büyüyüp daha rafine hale gelmeye başladığını gördüğümüz bir bürokrasi mekanizması oluşturmuştur. Kariyerinin başlangıcından itibaren bu yapılanma ve kurumsallaşma sürecine büyük bir önem verdiği anlaşılan Osman Beg, ilk zamanlar hem bu süreci, hem de siyasî, askerî, idarî ve diplomatik süreçleri bir arada yürütmüştür. Fakat beyliğin her geçen gün daha da büyüyüp hızla bir devlet yapısına evrilmesi, bütün bu alanlarda büyük bir işlem hacmi doğurmuştur. Osman Beg, oğlu Orhan'ın yetişip elverişli bir askere dönüşmesiyle, onu ordulara komutan tayin edip askerî operasyonların başına geçirmiş ve kendisi merkezde kalarak beyliğin kurumsal bir devlet halinde örgütlenmesi işiyle bizzat ilgilenmiştir.

Gazâ seferleri ve kurumsal yapılanmayla kısa sürede örgütlü bir devlete dönüşmeye başlayan beylikte her şeyin merkezinde Osman Beg bulunuyordu. Sevk ve idare yeteneği, atılganlık, cesaret, öngörü, sağduyu gibi özellikleri ve donanımı sayesinde, sahip olduğu kaynaklardan azamî seviyede istifade eden Osman, karizmatik otoriter kişiliği ile kendisine çektiği kitlelere adeta yeni bir ruh ve heyecan vererek, bunları idealleri doğrultusunda organize edip bütüncül bir yapının parçaları haline getirmiştir. Bu suretle o, her şeyin merkezinde bulunan ve esasında birleştirici ve bağlayıcı bir olgu olan Osmanlı padişahı prototipinin temellerini de şahsında meydana getirmiştir. İleride büyük işler icra ederek Osmanlı oluşumunu küresel bir imparatorluğa dönüştürecek olan torunlarının yalnız karizmatik kişiliklerini değil, idealleri, ufukları ve bu ufku belirleyen anlam dünyalarını belirleyen ve besleyen kaynak, kuşkusuz kudretli dedeleri Osman Beg'in inşa edip kendilerine bırakmış olduğu güçlü ve zengin mirastı.

KRONOLOJİ

1182: Abbasi Halifesi Nâsır-Lidînillah'ın fütüvvet teşkilatına in-tisabı ve 1200'lü yıllarda teşkilatı organize bir yapı haline dönüş-türmesi.

1204: IV. Haçlı Seferi, İstanbul'un Latinler tarafından zaptı ve imparatorluk hanedanlarının şehirden sürülmeleri. Laskarisler'in imparatorluğu İznik'te ihya etmeleri, Komnenoslar'ın Doğu Ka-radeniz'de Trabzon merkezli bir Rum imparatorluğu ve Paleolo-goslar'ın da Mora Yarımadası'nda bir despotluk kurmaları.

1225: I. Alâeddin Keykubâd'ın Ankara ucuna gelmesi.

1225-1230: III. Laskaris Vatatzes ile I. Alâeddin Keykubâd ara-sındaki mücadelenin iyice şiddetlenmesi. Ertuğrul Beg'in Kara-cadağ'a yerleştirilmesi ve hemen sonrasında da Söğüt ucunda bir Selçuklu subaşı olarak konuşlandırılması.

1240: Babaîler İsyanı.

1243: Köseadağ Savaşı. Baycu komutasındaki bir Moğol ordusu-nun Selçuklu ordusunu mağlup etmesiyle Anadolu'nun istilas ve işgalinin başlaması.

1257: Osman Beg'in doğumu.

1260: Sultan Baybars'ın Ayn Calut Savaşı'nda Moğolları Suriye'de bozguna uğratışı.

1261: İstanbul'un Latinlerden kurtarılması ve Bizans İmparatorluk merkezinin tekrar İstanbul'a taşınması. II. İzzeddin Keykâvus'un isyanı ve uc Türkmenlerine sığınması.

1277: Baybars'ın ordusuyla Kayseri'ye gelip Türkmen beylerle işbirliği halinde Anadolu'da İslâm egemenliğini yeniden kurma girişimi.

1281: Cimri İsyanı'ndan sonra Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Söğüt ucuna gelmesi. Ertuğrul ve Osman Beg'lerle görüşüp Osman'ın oğullarından birini rehine olarak alması.

1281/2 (H. 680): Ertuğrul Beg'in vefatı.

1284/1285: Ermenibeli Çatışması ve Osman Beg'in yeğeni Bay Koca/Hoca'nın şehadeti.

1285: Osman Beg'in Kulaca Hisar'ı basıp, ateşe verışı.

1286: Osman Beg'in İnegöl tekfuruna karşı İkizce Savaşı ve ağabeyi Saru Yatu Savcı'nın şehadeti.

1288: Osman Beg'in Karacahisar'ı fethi ve hemen akabinde Mudurnu, Göynük, Göl Klanoz ve Taraklı Yenicesi üzerine seferi.

1291: İlhanlı hükümdarı Argun Han'ın ölümü, Geyhatu'nun han seçilmesi.

1295: İlhanlıların Anadolu valisi Togaçar'ın isyanı.

1297: İlhanlıların Anadolu valisi Baltu'nun isyanı. Hamîd Beg'in bağımsızlık ilanı.

1298: İlhanlıların Anadolu valisi Sülemiş'in isyanı.

1299: İlhanlı emîri Çoban'ın Sülemiş İsyanı'nı bastırmak için Anadolu'ya gelişi. Osman Beg'in Bilecik, Yarhisar, İnegöl ve Yenışehir'i fethi.

1301: Osman Beg'in İznik'i kuşatma altına alması.

1302: Bapheus (Koyunhisar) Savaşı'nda Osman Beg'in bir Bizans ordusunu yenmesi ve Osmanlı hanedanı ve bağımsız beyliğinin kurulması. Gazan Mahmud Hân'ın Suriye seferi.

1303: Tekfurlara karşı Dimbos Savaşı ve Osman Beg'in yeğeni Aydoğdu'nun şehadeti. Bursa Ovası'nda yerleşme.

1304: Osman Beg'in Sakarya seferi.

1305: Karatekin, Karaçepüş ve Absu kalelerinin fethi.

1310: Âşık Paşa'nın *Garîbnâme* adlı eserini tamamlaması.

1314: İlhanlı emîri Çoban'ın Türkmen ayaklanmalarını bastırmak için ikinci kez Anadolu'ya gelişi ve Türkmen beylerinin kendisine itaatlerini arzı.

1323: Asporçe Hatun vakfiyesi.

1324: Osman Beg'in vefatı.

1324: Mekece Zâviyesi vakfiyesi.

1326: Bursa'nın fethi.

1327: İlk Osmanlı gümüş sikkesinin basılması.

1331: İznik'in fethi.

1402: Ankara Savaşı ve hemen sonrasında Timur'un Bursa'da bulunan Osmanlı arşivini yaktırtması.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri:

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Maliyeden Müdevver Defter (MAD), Numara: 16.016.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defteri (TT-d), Numara: 972.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Maliyeden Müdevver Defter (MAD) no. 231.
- BARKAN, Ömer Lûtfi ve MERİÇLİ, Enver, *Hüdâvendigâr Livâsı Tahrir Defterleri*, c. I, Ankara, 1988.
- İNALCIK, Halil, *Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara, 1954.
- İNALCIK, Halil, RADUSHEV, Evgeni ve ALTUĞ, Uğur, *1445 Tarihli Paşa Livâsı İcmâl Defteri*, Ankara, 2013.
- İNALCIK, Halil, RADUSHEV, Evgeni ve ALTUĞ, Uğur, *Fatih Sultan Mehmed Döneminde Tuna Boyunda Osmanlı Düzeni, Niğbolu, Vidin ve Braniçeva Tahrir Defterleri*, Budapest, 2018.
- RADUSHEV, Evgeni ve ALTUĞ, Uğur, *1422-1423 Tarihli Köprülü, Kastorya ve Koluna Vilâyetleri Mufasssal Defteri*, İstanbul, 2016.

Tarih, Kronik ve Seyahatnâmeler:

- Ahmedî, *İskender-Nâme (İnceleme-Tıpkıbasım)*, hazırlayan İsmail Ünver, Ankara, 1983.
- Ahmed Eflakî, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul, 2012.
- Anonim *Tevârih-i Âl-i Osman*, Friedrich Giese Neşri, hazırlayan Nihat Azamat, İstanbul, 1992.
- Âşık Paşa, *Garib-nâme*, c. II/2, yay. Kemal Yavuz, İstanbul, 2000.
- Âşık Paşazâde Derviş Ahmed Aşıkî, *Menâkib ü Tevârih-i Âl-i Osman*, çev. A. Nihal Atsız, Osmanlı Tarihleri, İstanbul, 1947; *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, çev. A. N. Atsız, İstanbul, 1992.

- Ebu Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, c. I-II, çev. A. Sait Aykut, İstanbul, 2017.
- Fatih Devri Kaynaklarından Düstûrnâme-i Enverî Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1466)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul, 2003.
- Georges Pachymérés, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, çev. İlcan Bihter Barlas, İstanbul, 2009.
- İbn-i Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osman I. Defter*, yayına hazırlayan Şerafettin Turan, Ankara, 1991.
- İdrisî Bitlisî, *Heşt Bihişt*, c. I, yay. Mehmet Karataş, Selim Kaya, Yaşar Baş, Ankara, 2008.
- Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara, 2000.
- MarkoPolo Seyahatnamesi*, c. I-II, çev. Filiz Dokuman, İstanbul, 1979.
- Mehmed Neşrî, *Kitâb-i Cihân-nümâ*, c. I, yayınlayanlar Faik Reşit Unat ve Mehmed Altay Köymen, Ankara, 1987.
- Oruç bin Âdil, *Oruç Beğ Tarihi*, haz. Nihal Atsız, İstanbul, 1972.
- Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, çev. Adil Demir, İstanbul, 2015.
- Şihabeddin b. Fazlullah El-Ömerî, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesâlikü'l-ebâr*, İstanbul, 2104.
- Şükrüllâh, *Behçetü't-tevârih*, çev. Nihal Atsız, Osmanlı Tarihleri, İstanbul, 1947.
- Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, haz. Abdullah Bakır, İstanbul, 2009.
- Yusuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig*, çev. Reşid Rahmeti Arat, İstanbul, 2018.

Modern Araştırmalar:

- AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi I (1243-1453)*, İstanbul, 1995.
- ALTINAY, Ahmed Refik, *Osman Oğulları Kuruluş*, haz. Murat Keçiş, Ankara, 2015.
- ALTUĞ, Uğur, "II. Murad Dönemine Ait Tahrir Defterlerinin Yayına Hazırlanması ve Bu Malzemeye Göre Tımar Sistemi, Demografi, Yerleşme ve Topoğrafya Üzerinde Araştırmalar", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.
- "Kanuni Sultan Süleyman Döneminde Dergâh-ı Âli Çavuşluğunun Kariyer Yolları ve Çavuşlar", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, c. 3, S. 5, 2016, s. 116-128.
- ARTUK, İbrahim, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Gazi'ye ait Sikke", *Social and Economic History of Turkey (1071-1920)*, ed.: Osman Okyar ve Halil İnalçık, s. 27-33, Ankara, 1980.
- BARKAN, Ömer Lûtfi, "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri Ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, S. II, Ankara, 1942, s. 279-304.
- BAŞAR, Fahamettin, "Ertuğrul Gazi", *TDVİA*, c. XI, İstanbul, 1995, s. 314-315.

- EMECEN, Feridun, "Osmanlı'nın Batı Anadolu Türkmen Beylikleri Fetih Siyaseti: Saruhan Beyliği Örneği", ed. Elizabeth A. Zachariadou, İstanbul, 1997, s. 34-41.
- GALLOTTA, Aldo, "'Oğuz Efsanesi' ve Osmanlı Devleti'nin Kökenleri: Bir İnceleme", ed. Elizabeth A. Zachariadou, İstanbul, 1997, s. 41-62.
- GIBBONS, Herbert Adams, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, çev. Ragıp Hulusi (Özdem), Ankara, 1998.
- GIESSE, Friedrich, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu Meselesi", *Söğütten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, der. Oktay Özel-Mehmet Öz, çev. Zehra Aksu Yılmaz, Ankara, 2019, s. 149-177.
- Hüseyin Hüsameddin, "Orhan Beg'in Vakfiyesi", *TOEM*, XVI/17 (94), s. 284-301.
- IMBER, Colin, "Osman Gazi Efsanesi", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, çev. Gül Çağalı Güven, İsmail Yerguz ve Tülin Altınova, İstanbul, 1997, s. 68-78.
- İNALCIK, Halil "The Rise of Ottoman Historiography", *Historians of the Middle East*, edit. B. Lewis and P. M. Holt, London 1962, pp. 152-167.
- "The Question of the Emergence of the Ottoman State", *International Journal of Turkish Studies*, 2/2 (1981-82), pp. 71-79.
- "Osman Ghazi's Siege of Nicaea and the Battle of Bapheus", Elizabeth Zachariadou (editor) *Rethymnon: The Ottoman Emirate (1300-1389)*, Crete University Press, 1993, pp. 77-103; Türkçesi, "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, ed. Elizabeth A. Zachariadou, çevirenler, Gül Çağalı Güven, İsmail Yerguz ve Tülin Altınova, İstanbul, 1997, s. 78-106.
- "Havâle", *TDVİA*, c. XIII, İstanbul, 1997, s. 512-513.
- "How to Read 'Âşık Pasha-Zâde's History", *Studies in Ottoman History in Honour of Professor V.L. Ménage*, eds. Colin Heywood and Colin Imber, İstanbul, 1994, pp. 139-56.
- "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Beg", *Belleten*, c. LXXI, S. 261, Ankara, 2007, s. 479-538.
- *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I, Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, İstanbul, 2009.
- *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, İstanbul, 2017.
- "Osman I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. XXXIII, İstanbul, 2007, s. 443-453.
- JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. I, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul, 2005.
- KAFADAR, Cemal, "Gaza", *TDVİA*, c. XIII, Ankara, 1996, s. 427-429.
- *İki Cihan Âresinde Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, çev. Ceren Çıkin, Ankara, 2010.
- KALLEK, Cengiz, "Müellefe-i Kulûb", *TDVİA*, c. XXXI, İstanbul, 2006, s. 475-476.

- KOFOĞLU, Sait, "Hamîdoğulları", *TDVİA*, c. XV, İstanbul, 1997, s. 471-476.
- Köprülü, M. Fuad, "Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Te'siri Hakkında Bazı Mülâhazalar", *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi*, c. 1, İstanbul, 1931, s. 165-313.
- "Osmanlı İmparatorluğu'nun Etnik Menşei Meseleleri", *Belleten*, c. VII, S. 28, Ankara, 1943 I. Teşrin, s. 219-315.
- *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara, 1994.
- LEFORT, Jacques, "13. Yüzyılda Bitinya", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, ed. Elizabeth A. Zachariadou, İstanbul, 1997, s. 106-129.
- MÉLIKOFF, Irène, "İlk Osmanlıların Toplumsal Kökeni", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, edit. Elizabeth A. Zachariadou, İstanbul, 1997.
- OCAK, Ahmet Yaşar, "Osmanlı Beyliği Topraklarındaki Sufi Çevreler ve Abdalan-ı Rum Sorunu (1300-1389)", ed. Elizabeth A. Zachariadou, İstanbul, 1997, s. 159-173.
- TEKİN, Şinasi, "XIV. Yüzyılda Yazılmış Gazilik Tarikası 'Gaziliğin Yolları' Adlı Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Gaza/Cihad Kavramları Hakkında", *JTS (Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi)*, S. 13, 1989, s. 139-204.
- TOGAN, A. Zeki Velidî, *Umumi Türk Tarihine Giriş En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar*, İstanbul, 2019.
- ULUSKAN, Murat, "Divân-ı Hümayûn Çavuşbaşılığı (XVI-XVII. Yüzyıllar)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1998.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Gazi Orhan Beg Vakfıyesi 724 Rebiülevvel-1324 Mart", *Belleten*, c. V, S. 19, Ankara, 1941, s. 277-288.
- "Gazi Orhan Beğın Hükümdar Olduğu Tarih ve İlk Sikkesi", *Belleten*, c. IX, S. 34, Ankara, 1945, s. 207-213.
- "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı İç Hazinesi", *Belleten*, c. XLII, S. 165, Ankara, 1978, s. 67-93.
- *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri Tarihi*, Ankara, 1984.
- *Osmanlı Tarihi*, c. I, Ankara, 1994.
- WEBER, Max, *Sosyoloji Yazıları*, çev. Taha Parla, İstanbul, 2002.
- WERNER, Ernst, *Büyük Bir Devletin Doğuşu Osmanlı Feodalizminin Oluşma Süreci*, çev. Orhan Esen, Yılmaz Öner, İstanbul, 1986.
- WITTEK, Paul, *The Rise of the Ottoman Empire*, London, 1938; Türkçe tercümesi, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul, 1995.
- *Menteşe Beyliği*, çev. O. Ş. Gökyay, Ankara, 1999.
- YİĞİT, İsmail, "Memlükler", *TDVİA*, Ankara, 2004, s. 90-97.
- <https://www.zeno.ru/showphoto.php?photo=181742>
- <https://www.zeno.ru/showphoto.php?photo=138535>

İNDEKS

A

Abbasi 94, 95, 207

abdâlân-ı rum 61

Absafi-Bıçkı 150

Absu (Hypsu) 150, 209

Achyraous (Akira) 137

Adranos 143, 144

Afyon 46

Ahi Evren 22, 24

Ahi Hasan 152

ahiyân-ı rum 61

Ahmedî 99, 134, 135

Akça Koca 53, 78, 150, 159

Akdeniz 9, 15, 71, 99

Akhisar (Metabole) 148, 150

akritai 35

Aksaray 39, 41

Aksarayî 73

Ak Timur / Aktimur 59, 77, 116, 145,

166, 184

Akdağ, Mustafa 33, 40, 42, 46

Akyazı 151

Alâeddin / Alâeddin Ali 33, 34, 38, 39,

40, 41, 42, 45, 46, 59, 63, 67, 69,

70, 73, 113, 115, 119, 129, 130,

131, 139, 140, 144, 147, 152, 169,

204, 207

Alâeddin (I.), Büyük Alâeddin 33, 34,

38, 40, 41, 42, 45, 46, 59, 63, 70,

73, 115, 144, 169, 204, 207

Alâeddin (II.) 70

Alâeddin (III.) 70, 119, 129, 139, 140

Alaeddin Paşa 152, 153

Alanlar 136, 137

Alaşehir 152

Ali Şîr Beg 46

alp 42, 52, 53, 54, 74, 75, 77, 78, 79,

81, 85, 86, 87, 92, 96, 97, 98, 99,

100, 101, 103, 107, 112, 118, 161,

162, 164, 182, 195, 203, 205

alpyân-ı rum 78

Alyos adası 144

Anadolu 15, 19, 21, 22, 24, 27, 33,

34, 35, 36, 37, 43, 44, 45, 46, 47,

51, 61, 62, 64, 65, 70, 71, 72, 73,

74, 75, 81, 83, 91, 93, 94, 95, 96,

97, 98, 99, 100, 106, 109, 110, 117,

123, 128, 129, 130, 133, 139, 142,

143, 144, 147, 161, 168, 170, 174,

185, 196, 199, 200, 203, 207, 208,

209

Anadolukavağı 142

Anadolu Selçuklu Devleti 21, 34, 36,

133, 196

- Andronikos (II.) 142
 Ankara 4, 11, 15, 16, 20, 25, 26, 27, 28, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 59, 65, 66, 72, 73, 84, 93, 99, 131, 135, 183, 193, 199, 200, 207, 209
 Ankara Savaşı 20, 209
 Arapça 64, 65, 69, 169, 192
 Argun Han 128, 208
 Artun / Aratun 111
 Asi Nehri 40
 Asporçe Hatun / Asporça Hatun 19, 151, 189, 190, 209
 Asya 9, 36, 47, 48, 61, 77, 86, 96, 102
 Âşık Paşa 22, 24, 62, 86, 87, 97, 195, 209
 Âşık Paşazâde 18, 27, 33, 61, 62, 67, 68, 83, 84, 85, 86, 97, 102, 104, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 124, 126, 127, 128, 131, 134, 138, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 157, 159, 175, 178, 181, 184, 193, 196, 198, 199
 Ataman 7, 60, 61, 64, 65, 66
 Atman 60, 61, 64, 65, 66
 Avdan dağları 134
 Avrupa 9, 15, 34, 95
 Aya Nikola 106, 107, 108, 111, 128, 171
 Aydın 72, 142
 Aydoğdu 59, 77, 143, 164, 209
 Aygud Alp, Aykut Alp 79, 131, 183
 Ayn Calut 98, 208
- B**
 Babaî, Babailer İsyanı 53, 55, 63, 84
 Baba İlyas 62, 63, 84, 86
 Baba İshak 62, 63
bacıyân-ı rum 61
 Bala 41
 Balabancık 145, 166, 184, 185
 Balıkesir 137
 Balkanlar 15, 176
 Baltu 110, 208
 Bapheus Zaferi, Bapheus Savaşı 23, 134, 139, 141, 158, 162, 172
 Barkan, Ömer Lûtfî 17, 66, 84
 Batı Anadolu 98, 123, 130, 142, 161, 174
 Battalnâme 97
 Baybars 98, 208
 Baycu 35, 207
 Bayezid (I.), Yıldırım Bayezid 27, 68, 79
 Bay Hoca / Koca 59, 77, 164
 Bayıncar Tatar 115
 Bazarlu 67, 179
 Beşköprü 151
 Beşköprü-Adapazarı 151
 Beştaş / Beştaş Zâviyesi / Beştaş Tekkesi 121, 123
 Beypazarı 39, 40
 Bidnos 143
 Bigaöyüğü
 Bilecik 8, 71, 106, 107, 108, 109, 110, 120, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 138, 139, 147, 151, 167, 173, 175, 180, 195, 205, 209
 Bilecik Kalesi 124, 128
 Bithinia 15, 23, 34, 35, 54, 71, 72, 74, 77, 78, 91, 123, 124, 125, 130, 131, 132, 133, 140, 141, 142, 143, 158, 166, 172, 173, 174, 180, 201, 204, 205
 Bizans 15, 23, 24, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 45, 46, 54, 59, 61, 64, 67, 72, 74, 77, 82, 92, 96, 98, 106, 110, 122, 123, 124, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 140, 141,

144, 147, 150, 151, 157, 158, 159,
160, 163, 168, 169, 170, 174, 177,
178, 179, 180, 195, 201, 204, 205,
208, 209

Bizans İmparatorluğu 15, 35, 38, 45,
59, 82, 133, 160, 174, 204

Bursa 8, 19, 20, 77, 133, 134, 137,
143, 144, 145, 146, 147, 151, 152,
153, 166, 181, 183, 184, 209

Bursa Hisarı 145

Bursa Ovası 8, 143, 145, 166, 209

Büyük Menderes 136

Büyük Roma İmparatorluğu 29

Büyük Selçuklu Devleti 36

C

Cengiz Hân 35

Chélé (Şile) 142

Cimri İsyânı 50, 51, 68, 208

Cüveynî 200

Çadırlu 148, 149

Çağatay Hânları 27

Çakır Pınarı 127

Çavdar / Çavdar Tatar 108, 109, 149,
150, 157, 159

Çoban 16, 39, 45, 53, 54, 67, 68, 69,
73, 74, 110, 209

Çobanoğlu Ali Beg / Emir Ali / Ali Beg
129, 163, 172

Çobanoğulları 23, 45, 46, 47, 119,
122, 163, 172, 173

D

Danışmendnâme 97

Dede Korkut 97

Denizli 38

Dergâh-ı Âl-i 80

Dıraz Ali (Taz Ali) 135, 166

Dimbos Savaşı 8, 77, 143, 145, 146,
166, 209

Diyâr-ı Rum 62

Doğu Akdeniz 71

Doğu Karadeniz 34, 207

Doğu Roma İmparatorluğu 9

Domaniç 47, 78, 101, 107, 111, 112,
171

Durgud Alp, Turgut Alp 183

Durguteli 131

Dündar Beg, Dündar 59, 77, 101, 105,
126

E

Ebu Said Bahadır Hân 200

Edremit 137

Efes 130

El-Melikü'l-Eşref Halil 72

El-Melikü'n-Nasır, el-Melikü'n-Nâsır
Muhammed b. Kalavun 72

Elvan Çelebi 62, 84

Emir Hüsameddin Çoban 39

Emir Seyfeddin Kızıl 39

Ereğli 115

Ermenibeli Savaşı 77, 111, 114

Ertuğrul Beg, Ertuğrul Gazi, (Ertuğ-
rul) 21, 33, 40, 41, 42, 43, 45, 46,
50, 54, 59, 60, 62, 63, 64, 78, 103,
104, 105, 108, 123, 159, 169, 203,
204, 207, 208

Eskihisar 53, 83, 148

Eskişehir, Sultanönü / Sultanöyüğü 41,
104, 113, 118, 119, 131, 149, 175

Eşrefoğlu 73, 110

F

Farsça 191, 192, 194

Fatih, Fatih Sultan Mehmed 29, 44, 66

Fatma 67, 68

Foture Köyü (Fodura Köyü) 153

Friedrich Giese, Giese 17, 61, 136

Fütüvvet 94, 95, 97

G

- Garîbnâme* 86, 87, 164, 209
 Gâzân Han 141
 Gazan Mahmud Hân 68, 209
 gazi 74, 94, 97, 98, 100, 119
 Gazi Abdurrahman 78, 100, 150, 159
 Gazî Süleyman Paşa 181
gaziân-ı rum 61
 General Mouzalón / Léon Mouzalôn 134, 140
 Georges Pachymeres / Pachymeres 19, 20, 135
 Germiyanlılar 109
 Germiyanoglu 73, 106, 110, 113, 133
 Germiyanogulları 23, 45, 46, 123, 125
 Geyhatu 128, 208
 Geyve (Kabakia) 148, 150
 Gıyaseddin Keyhüsrev (III.) 50, 208
 Gök Tanrı 47
 Göl Klanoz / Flanoz 54, 164, 208
 Göl Pazarı / Gölpazarı 124, 131, 148
 Göynük 8, 54, 119, 121, 122, 124, 131, 132, 164, 208
 Gün 26
 Gündüz 40, 42, 59, 63, 77, 78, 102, 118, 119, 120, 131, 143
 Gündüz Alp 40, 143

H

- Haçlı 34, 71, 72, 94, 97, 99, 133, 161, 207
 Haçlı Seferi (IV.) 34, 133, 207
 Halife Nasır / Nâsır Lîdînillâh 94, 95
 Halizônlar 136
 Hamid 67, 68, 69
 Hamid Beg 70, 71, 199, 201, 208
 Hamidoğlu 73, 110
 Hamza Beg Köyü 111
 Harmankaya 121, 148
 Harman Kaya 82
 Hasan Alp 53, 78, 118, 131, 183

- Haymana 41
 Herbert Adams Gibbons, 15
 Hıristiyan 16, 87
 Hiéron (Yoros) 142
 Hüdâvendigâr livâsı 84

I-İ

- İbn Battuta 19
 İbn Kemal 18
 İbrahim Artuk 65, 199
 İç Anadolu 109
 İdris-i Bitlisî 18, 131, 157
 İkizce 77, 109, 112, 113, 114, 115, 160, 164, 208
 İkizce Savaşı 77, 109, 113, 115, 208
 İlhanlı 24, 36, 37, 47, 73, 74, 97, 110, 118, 142, 149, 150, 170, 178, 179, 199, 200, 201, 208, 209
 İlhanlı Devleti, İlhanlılar 47, 97
 İmber, Colin 17, 18
 İnalçık, Halil 4, 5, 10, 17, 18, 20, 25, 33, 39, 40, 44, 61, 65, 98, 122, 144, 199
 İnegöl 8, 81, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 114, 115, 123, 124, 128, 129, 131, 133, 138, 162, 166, 171, 176, 205, 208, 209
 İnegöl Ovası 111
 İnönü 53, 131
 İn-önü / İnönü 104
 İran 35, 36, 47, 96, 141
 İshak Fakîh 19, 21, 148
 İslâm 13, 16, 61, 71, 86, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 115, 119, 133, 146, 147, 148, 161, 187, 197, 208
 İstanbul 15, 17, 20, 29, 33, 34, 35, 36, 49, 59, 62, 66, 71, 81, 87, 93, 117, 122, 135, 136, 137, 141, 142, 143, 144, 147, 151, 165, 174, 175, 195, 207, 208
 İstanbul Boğazı 141, 142

İstanbul Tekfuru 135

İt Eşen Köyü 113

İzmit 137, 151

İzmit Kalesi 137

İznik 8, 34, 36, 38, 67, 117, 121, 122, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 142, 143, 146, 147, 148, 150, 151, 166, 174, 197, 201, 207, 209

İznik İmparatorluğu 34, 201

İzzeddin Keykâvus (II.) 208

J

Jorga, Nicolae 40, 195

K

Kafadar, Cemal 66, 93

Kafkasya 15, 36

Kalanoz 112, 113, 114, 115

Kalavun 72

Kaldırayuk deresi 128

Kalenderî 84

Kapluca 153

Kara Ali Bey 144

Karabük / Karanbük 73, 110

Karacadağ 26, 33, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 59, 159, 169, 204, 207

Karacahisar 8, 23, 42, 54, 60, 81, 100, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 131, 132, 138, 139, 147, 148, 149, 150, 159, 162, 166, 173, 178, 179, 180, 181, 196, 197, 208

Karaçepüş 8, 148, 150, 209

Karaçepüş Kalesi / Katoikia 148

Karaçepüş (Katoikia) Hisarı 148

Karadeniz 15, 34, 207

Kara Hisâr 108

Karahisar Beyi 73

Karahisar-ı Sahib 38, 40, 139

Karamanoğlu Mehmed Beg 22

Karatigin 148, 150

Karesi 181

Kastamonu 38, 40, 45, 46, 73, 98, 110, 119, 136, 163

Kaya 78, 82, 131

Kayı 26, 27, 203

Kayık 78

Kayseri 98, 208

Kestel 143, 144, 145

Kıpçak 35

Kırşehir 24, 41, 62

Kızılhisar-Derbend vadisi 134

Kios / Cius (Gemlik)

Kite / Kite Kalesi (Ürünlü) 143, 144, 145, 153

Kite Ovası 143, 144, 145, 153,

Koca-ili 181

Komnenoslar 34, 207

Konur Alp 53, 78, 150, 159, 183

Konya 22, 23, 37, 38, 39, 41, 45, 51, 80, 91, 97, 101, 118, 119, 139, 168, 192

Koyunhisar Savaşı / Bapheus Savaşı / İznik Kuşatması / Bapheus Zaferi 133

Köprühisar 124, 134, 135

Köprülü, Fuad 15, 16, 17, 25, 27, 61, 87, 96

Kösedağ, Kösedağ Savaşı 35, 36, 43, 97, 207

Köse Mihâl 79, 80, 82, 83, 120, 121, 122, 123, 126, 127, 128, 146, 147, 148, 149, 150, 159, 160, 162, 163, 177, 187, 205

Kroulla / Gürle

Kulacahisar 23, 109

Kulaca Hisar 54, 112, 114, 115, 208

Kulu 41

Kuman 35

Kumral Dede / Kumral Baba 84, 192, 193

Kuzey Afrika 15, 96

Kükürdlü 153

Kütahya 45, 46

Kyzikos (Kapıdağı) 137

L

Laskarisler 34, 207

Latinler 207

Leblebüchisarı (Kabakluca/Koubouk-
lia?) 148

Lefke (Leukai) 148, 149, 167, 177

Lopadion (Ulubat) 137, 144

M

Malhûn Hatun / Mal Hatun 67, 83

Marco Polo 36

Marmaracık 134

Mehmed Neşri 18, 27, 28, 33, 39, 60,
102, 104, 134

Mekece Zâviyesi 19, 65, 66, 67, 83,
185, 189, 190, 209

Melik 67, 68, 69, 71, 72, 73

Melikoff, İrene 61, 62

Menderes 34, 136

Menteşe 72, 142

Mesothynia / Kocaeli 141

Mevlevîlik 23

Mısır, Mısır Memlûkleri 35, 71, 72, 200

Mihaloğlu / Mihaloğulları 82

Moğol, Moğollar 22, 23, 24, 35, 36,
37, 41, 43, 44, 45, 47, 48, 51, 63,
70, 73, 75, 77, 81, 91, 96, 97, 100,
101, 106, 110, 129, 134, 141, 142,
159, 160, 161, 162, 168, 169, 170,
171, 178, 180, 204, 207

Mora Yarımadası 34, 207

Mudurnu 8, 54, 81, 111, 119, 121,
122, 132, 164, 208

Murad 4, 26, 79, 128, 181, 183, 192,
198

Murad (II.) 4, 26, 79, 183

Müslüman 16, 93, 104, 106, 118, 147,
177

N

Nilüfer Hatun 128

nöker 79, 82, 147, 148, 149, 177

O

Ocak, Ahmet Yaşar 61

Oğuz, Oğuz Türkmenleri 26, 35, 36,
161

Oğuz Hân 26

Oğuz Türkmenleri 36

Olcaytu Hân 199

Orhan Beg, Orhan Gazi, (Orhan) 15,
18, 27, 65, 66, 100, 128, 131, 153,
181, 185, 189, 190, 200

Orta Asya 47, 48, 77, 86, 96

Orta Avrupa 15

Ortadoğu 36, 96, 187

Orta Sakarya 121

Ortodoks 176

Oruc bin Âdil 18

Osmanlı Beyliği 17, 42, 59, 62, 93,
122, 134, 141, 146, 189, 199

Osmanlı Devleti 9, 16, 17, 25, 27, 43,
45, 66, 87, 92, 96, 138, 184, 200,
203

Osmanlı İmparatorluğu 15, 25, 33, 48,
80, 93, 95, 157, 189, 195

Osmanlılar 15, 19, 33, 39, 45, 46, 101,
118, 150, 151, 169, 171, 175, 177,
184

Otman 65

Ottoman 18, 25, 65, 93, 122

Oynaş Hisar 149, 159

Ömer 17, 61, 66, 67, 68, 83, 84

Ömer Beg 67, 68, 83

P
 Paflagonya 138, 140, 143, 147, 163, 172
 Paleologoslar 34, 207
 Pamukova 148
 Pasinler 40, 169
 Peçenek 35
 Pègai (Karabiga) 137
 Polatlı 41
 Prenses Maria 142
pronoia 35

R
 Rabia Bâlâ 67
 Rodos 72
 Ruhî Çelebi 18
 Rum, Rumlar 16, 17, 23, 34, 38, 46,
 51, 53, 62, 65, 71, 75, 76, 83, 86,
 91, 106, 111, 112, 122, 123, 137,
 140, 142, 143, 159, 161, 162, 165,
 170, 173, 174, 176, 177, 187, 196,
 204, 205, 207

S
 Sakarya Nehri 119, 123, 129, 133, 205
 Saltuk Alp 78, 147, 149
 Samsa Çavuş 53, 79, 80, 81, 111, 121,
 122, 123, 126, 147, 149, 150, 160,
 162, 167, 177, 183
 Sapanca 151
 Sarıkaya 121
 Sarkuk 42, 78
 Saruhan 72, 142
 Saru Yatu Savcı 63, 77, 113, 208
 Savcı 59, 63, 68, 77, 113, 114, 130,
 164, 208
 Selanik 117
 Selçuklu Devleti 15, 21, 34, 35, 36,
 38, 63, 97, 101, 133, 196
 Selçuklu Sultanlığı 47
Selçuknâme 50
 Sorkun 121

Söğüt 15, 22, 26, 33, 42, 43, 44, 45,
 46, 47, 49, 50, 51, 52, 54, 59, 63,
 68, 74, 76, 78, 82, 84, 87, 91, 92,
 93, 100, 101, 103, 104, 105, 106,
 107, 108, 109, 111, 123, 129, 132,
 133, 159, 161, 162, 163, 168, 169,
 171, 173, 179, 182, 201, 204, 205,
 207, 208
 Söğüt-Domaniç 78, 111
 Suğdak Seferi 42
 Sultan Öyüğü 152
 Suriye 40, 68, 72, 73, 95, 96, 98, 130,
 208, 209
 Sülemiş, Sülemiş İsyanı 72, 73, 81,
 110, 129, 130, 134, 139, 142, 199,
 208, 209
 Süleyman 40, 42, 73, 80, 110, 118,
 128, 133, 181
 Süleyman (I.) 133
 Süleyman Paşa 73, 110, 181
 Süleyman Şah 40, 118
 Sürmeli Çukur 39

Ş
 Şahrüh 26
 Şereflikoçhisar 39, 40, 41, 144
 Şeyh Edebali 53, 62, 67, 68, 69, 70,
 84, 85, 147, 151, 190, 192
 Şeyh Osman 62, 64
 Şiîler 61
 Şükrülluh 18

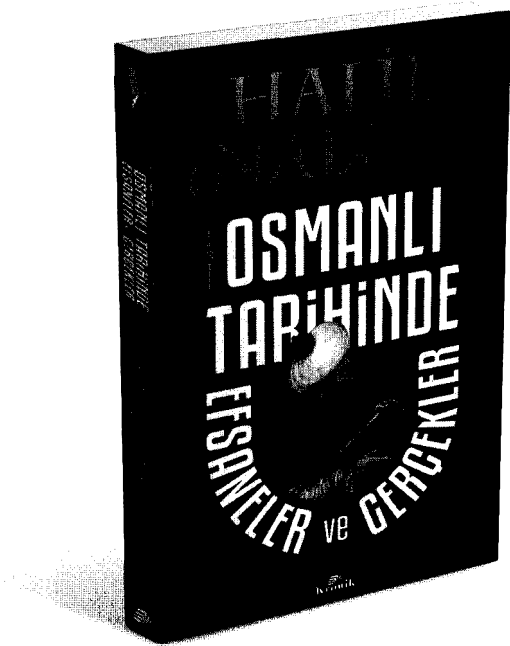
T
 Taraklı Yenicesi 121, 208
Tâvaşi Şerefeddin Mukbil / Şerefeddin
Mukbil / Şerefeddin / Mukbil 185,
 186
 Télémaia / Koyunhisar Kalesi 136
 Timur 20, 27, 59, 77, 116, 145, 166,
 184, 209
 Timurlular 26

- Togaçar 110, 208
 Togan, Zeki Velidi 130
 Toman 61
 Tophane 151
 Trabzon 34, 207
 Trakya 35, 82, 93, 177
 Tuna 44, 66
Turcomania 36
Turkopol 35
 Tursun Fakih / Dursun Fakih 84
 Türk, Türkler 15, 16, 47, 48, 73, 77, 80, 82, 84, 93, 96, 100, 102, 106, 113, 118, 119, 126, 127, 136, 143, 144, 159, 163, 164, 169, 170, 175
 Türkçe 24, 61, 63, 93
 Türkmen 24, 36, 37, 54, 73, 76, 77, 79, 85, 93, 96, 98, 99, 100, 109, 110, 118, 122, 129, 138, 145, 158, 161, 163, 169, 204, 208, 209
- U**
 Uludağ 145
- V**
 Varna gazâsı 178
- Varatzes (III.) 34
 Vefâiyye 55, 61, 62, 63, 64, 68, 69, 84
 Vefâiyye tarikatı
vilâyet-i Rum 46
vilâyet-i Yunan 46
- W**
 Wittek, Paul 17, 61, 93, 95, 195
- Y**
 Yahşi Fakih 18, 21, 23, 25, 26, 27, 33, 39, 51, 61, 63, 67, 70, 72, 78, 81, 92, 118, 120, 121, 131, 138, 145, 146, 148, 151, 153, 157, 158, 173, 175, 176, 178, 181, 184, 185, 189, 192, 193, 198, 199
 Yalakova 136
 Yalak-Ovası 135
 Yarhisar 8, 123, 124, 127, 128, 129, 131, 133, 138, 205, 209
 Yazıcızâde Ali 26
 Yenişehir 8, 123, 124, 129, 131, 132, 133, 134, 138, 143, 149, 150, 186, 205, 209
 Yund Hisar 131

Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler

HALİL İNALCIK

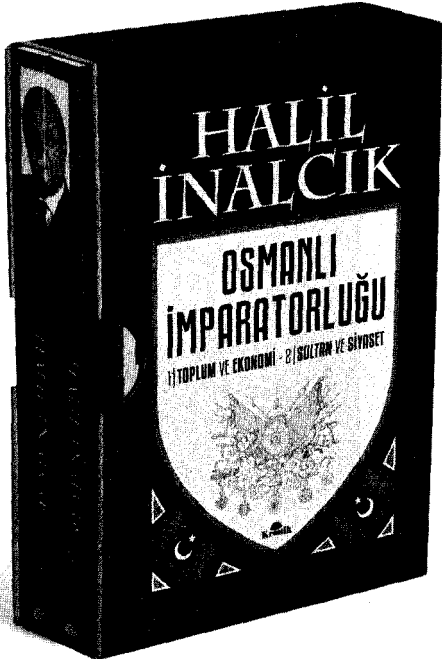
Araştırmalara özgünlük kazandıran ve birer kanıt değeri taşıyan fotoğraflarla *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*'de Halil İncık, koca bir imparatorluğu yeniden ayağı kaldırıyor. Bu kitap sayesinde, size öğretilenlerin üzerine daha fazla bilgi koyabilir ya da bildiklerinizin sadece bir efsaneden ibaret olduğunu görebilirsiniz...

Osmanlı İmparatorluğu

HALİL İNALCIK

Osmanlı tarihi alanında tartışmasız en büyük isimlerden biri olan Halil İnalcık'ın Osmanlı tarihinde topluma, ekonomiye, sultana ve siyasete, sipahilere, köylülere, vergi sistemine, Osman Gazi'den Fatih Sultan Mehmed'e, Tanzimat'ın uygulanması ve daha birçok konuya dair yazdığı mühim araştırmaları iki cilt halinde ve kutulu olarak okuyuculara sunuluyor.

Osman Gazi, *Kıyâfetü'l-İnsâniyye fî Şemâilî'l-Osmâniyye*,
TSMK, H. 1563, y. 24b.

Orhan Gazi, Atatürk Kitaplığı, Albüm Koleksiyonu.

Osman Gazi, III. Selim'in talimatı ile
Osmanlı padişahlarının portrelerini yapan Konstantin Kapıdağ'ın fırçasından.

Osman Gazi, Taksim Atatürk Kitaplığı, Sultan Albümleri Koleksiyonu.

Osman Gazi, yağlı boya tablo 16. yüzyılın son çeyreği,
Bayerische Staatsgemandesammlungen, Alte Pinakothek, München, 2242.

Osman Gazi, Taksim Atatürk Kitaplığı, Sultan Albümleri Koleksiyonu.

Osman Gazi, Richard Knolles'in 1687'de basılan
*The Turkish History, From The Original of that Nation,
To the Growth of the Ottoman Empire: With The Lives and
Conquests of Their Princes And Emperors* adlı kitabından, c. I, s. 90.

Osman Gazi, Atatürk Kitaplığı, Albüm Koleksiyonu.

اوردخان غازي عليه راحة الباري حضرت لري هجرت نبوتك عليه الصلوة والسلام يدبوز كبري
 التي بلنده اناسي ربه سير سلطنته كجوب بادشاه اولدي ودي فرنداشي علاء الدين باشاي
 وزير ايدنوب كند وبي تاشي كي غز و جهاده بدلايلدي اول زمانده حاجي جكاش سلطان وارايدي
 واروبانلوك همتين الوب واندن براق بورك كيندي و لك كنده قل بورك كيد و ردي بويله اولنجي قلم
 كفار نجارا و رخان حضرت نازيك شوكت و عظمت دن و شجاعت و مهابت دن تورقوب هر بري زوالد ربه
 مستظري اول وقت از كينيد نكوره سي بر عورت ايددي همان از يقي تسليم ايلدي كه توابعيله ضبط ايلدي

عثمان غازی و سید لکمان
 اولدی

عثمان غازی و سید لکمان
 دغاف اولدی

Aydos'un Fethi. Osman Gazi'nin yoldaşı Gazi Abdurrahman'a sevdalanan tekfur kızı, ona sarkıttığı iple kalenin fethedilmesini sağlamıştır.
 Arifi, *Osmanname*, 1553, Özel Koleksiyon, Y. 70-b, (haz. Serpil Bağcı, Filiz Çağman, Günsel Renda, Zeren Tanındı, *Osmanlı Resim Sanatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 99.)

غالی بخوشموی شیرگیر زده غمراش از بسایر یون میان پیسته ز بساک یونم برین زمین با جلا یغیان	نمای موبار شکست مهر بنامحسانی و ربان کن ین ماعت از دمی صیام شده مانای بعد در جهان	رخش بوستانی سزاوار ز غمت همیشه بیستان جو ابروی خود بر در اوگر جهان جوی و از رشک کانی	نخس ایسر و حسن صد فوس جو کل بود پاکین و لادن دو ناکر و دیم طاعت کمر بدان موشش شاهاناک نظر
---	--	---	--

بیک دینش پسینه پدید ازان روز پوشیده بر بستیم ولی موز عشقش ز خاک درون بخش حسرت آن ماه میل نمود	بصدق کز قمار آن ماه شد که محرم نباشد نطفه مبرم ترشح سمی که دم دم بر شد طاقی از آن جنت تا بن	زوان دشن دوشم کشید نظر بست از آن نوریه تمام همیشه ز عمل شکر خانی با عاقبت است بر دمناد	جولار جگر خود دو دم کشید که اندر حرم صید باشد علم همی بخت سپرد ای جلوی رخش کد عشق بر زود نهاد
--	--	---	--

Osman Gazi'yle Şeyh Edebalı bir görüşme esnasında.

Arifi, *Osmanname*, 1553, Y. 9-a, Özel Koleksiyon, (haz. Serpil Bağcı, Filiz Çağman, Günsel Renda, Zeren Tanındı, *Osmanlı Resim Sanatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 99.)

Bağdat'dan Osman Gazi'ye hediye getirilen bir arslanın, Sultanın çizmesini yalaması.
Üstad Nakkaş Osman, *Hünername I*, H. 1523, s. 57-b.

Orhan Gazi, *Kıyâfetü'l-İnsâniyye fî Şemâil-i'l-Osmâniyye*,
TSMK, H. 1563, y. 29a.

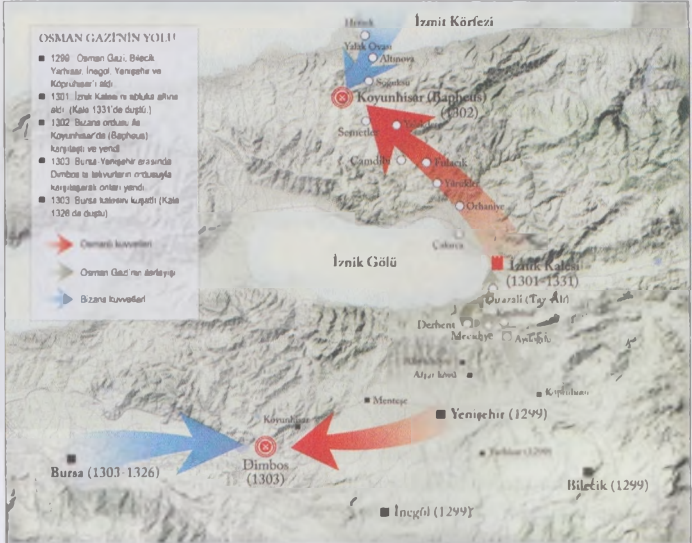
Orhan Gazi'nin Molla Alâeddin Ali Esved'i ziyaretleri.

Pencereden bakan kişi Çandarlı Kara Halil Paşa'dır.

Taşköprülüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, TSMK, Hazîne, nr.: 1263, vr. 12b.

Osman Gazi'nin Fetihleri, NTV Tarih.

Osman Gazi'nin Yolu, NTV Tarih.